T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLERİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE KORUMA SORUNLARI

Mehmet Talha Girgin

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Rölöve ve Restorasyon Programı

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Tuncer

Şubat, 2023

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLERİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE KORUMA SORUNLARI

Mehmet Talha GİRGİN tarafından hazırlanan tez çalışması 16.02.2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Rölöve ve Restorasyon Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk TUNCER
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk TUNCER, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Can Şakir BİNAN, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Füsun ALİOĞLU
Kadir Has Üniversitesi _____

Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk TUNCER sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Bursa Kalkan Duvarlı Mescitlerin Mimari Özellikleri ve Koruma Sorunları başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Mehmet Talha GİRGİN

İmza

Kazım Baykal'a

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen çok değerli aileme ve arkadaşlarıma, tez çalışmam süresince gösterdiği alaka ve yönlendirici katkılarından dolayı danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Tuncer'e, değerli yorumları ve önerileri için jüri üyeleri Prof. Dr. Can Şakir Binan ve Prof. Dr. Füsun Alioğlu'na, ayrıca lisansüstü eğitimim boyunca üzerimde büyük emekleri bulunan Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Rölöve ve Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerine ve yardımcılarına teşekkür ederim.

Arşiv ve bilgilerini benimle paylaşarak çalışmama katkıda bulunan Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu'na, Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne, Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na verdikleri destek ve bilgiler için ayrıca teşekkür ederim.

Mehmet Talha GİRGİN

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ viii
ŞEKİL LİSTESİ ix
TABLO LİSTESİ xx
ÖZET xxi
ABSTRACT xxiii
1 GİRİŞ 1
1.1 Literatür Özeti 2
1.2 Tezin Amacı 5
1.3 Hipotez 5
2 MESCİT KAVRAMI VE MESCİT MİMARİSİ 7
2.1 Mescit Kavramı 7
2.2 Mescit Mimarisinin Kökeni ve Gelişimi 7
2.3 Anadolu'da Mescit Mimarisi 9
2.3.1 Anadolu Selçuklu Dönemi Mescitleri 9
2.3.2 Erken Osmanlı Dönemi Mescitleri 10
3 BURSA'DA KALKAN DUVARLI MESCİTLER 13
3.1 Tarihsel Gelişim 14
3.1.1 Kalkan Duvar Tanımı 14
3.1.2 Kalkan Duvarının Mimari Kökeni 14
3.2 Yapıların Tespiti ve Yapım Kronolojisi 18
3.3 İncelenen Yapılar 24
3.3.1 Acem Reis Mescidi 24
3.3.2 Ahmed Dâî Mescidi 27
3.3.3 Altıparmak Mescidi 29
3.3.4 Arap Mehmed Mescidi 32
3.3.5 Azeb Bey Mescidi 35
3.3.6 Başçı İbrahim Mescidi 38
3.3.7 Çakır Ağa (Mecnun Dede) Mescidi 42
3.3.8 Duhter-i Şeref (Fışkırık) Mescidi 45
3.3.9 Düsturhan (Maksem) Mescidi 48
3.3.10 Hacılar Mescidi 50

3.3.11 Hacı Seyfeddin Mescidi 54
3.3.12 Hafsa Hatun (Bedreddin) Mescidi 56
3.3.13 Hatice İsfendiyar Mescidi 60
3.3.14 Hoca Alizâde Mescidi 62
3.3.15 Hoca Muslihiddin (İbrahim Paşa) Mescidi 65
3.3.16 Hoca Taşkın Mescidi 68
3.3.17 İbn-i Bezzaz Mescidi 70
3.3.18 İmaret-i İsa Bey Mescidi 73
3.3.19 Kademeri Mescidi 75
3.3.20 Karakâdî Mescidi 78
3.3.21 Kara Şeyh Mescidi 80
3.3.22 Koca Naib Mescidi 83
3.3.23 Meydancık Mescidi 86
3.3.24 Nalbantoğlu Mescidi 89
3.3.25 Pir Emir Mescidi 92
3.3.26 Selçuk Hatun Mescidi 95
3.3.27 Sitti Hatun (Kamberler) Mescidi 98
3.3.28 Şerefüddin Paşa Mescidi 100
3.3.29 Şeyh Hamid (Somuncu Baba) Mescidi 103
3.3.30 Tuzpazarı Mescidi 106
3.3.31 Veled-i Habib Mescidi 109
3.3.32 Veled-i Harîr (Akbıyık) Mescidi 112
3.3.33 Veled-i Vezirî Mescidi 116
3.3.34 Veled-i Yaniç Mescidi 119
3.3.35 Yeni Bezzaz Mescidi 122
3.3.36 Yiğit Köhne Mescidi 125
3.3.37 Zeyniler Mescidi 127

4 KALKAN DUVARLI MESCİTLERİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ 131

4.1 Tasarımda Ölçü ve Oran 131
4.2 Plan Özellikleri 142
4.2.1 Harîm Bölümü 142
4.2.2 Medhal Bölümü 144
4.2.3 Minareler 146
4.2.4 İç Mekân Özellikleri 150

4.3 Cephe Özellikleri.....159
4.3.1 Kalkan Duvarı.....160
4.3.2 Örtü ve Saçaklar.....169
4.3.3 Minareler.....172
4.3.4 Kapılar – Pencereler.....177
4.3.5 Dekoratif Ögeler.....183
4.4 Yapım Teknikleri ve Yapı Malzemeleri.....189
4.4.1 Duvarlar.....190
4.4.2 Kemerler.....197
4.4.3 Döşemeler.....202
4.4.4 Örtü Elemanları ve Örtü Malzemeleri.....204
5 KALKAN DUVARLI MESCİTLERİN KORUMA SORUNLARI 210
5.1 Yapısal Sorunlar.....211
5.1.1 Malzeme Özelliklerinden Kaynaklanan Sorunlar.....211
5.1.2 Strüktür ve Tasarımdan Kaynaklanan Sorunlar.....212
5.2 Hatalı Koruma Müdahaleleri.....215
5.2.1 Onarım Sorunları.....217
5.2.2 Yeniden Yapım Sorunları.....228
5.3 Eklentiler.....233
5.3.1 İç Mekân Eklentileri.....233
5.3.2 Dış Mekân/ Cephe Eklentileri.....236
5.4 Çevresel Sorunlar.....241
5.4.1 Mülkiyet Sorunları.....241
5.4.2 Bayındırlık Faaliyetleri.....243
6 SONUÇ VE ÖNERİLER 246
KAYNAKÇA 257
A BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTER ÇALIŞMASI 260
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR 298

KISALTMA LİSTESİ

BEESK	Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu
BKVKBK	Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
BVBM	Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğü
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2. 1 Konya Sırçalı Mescit kubbe göbeği (Arslan, 2017) 10
Şekil 2. 2 Bursa Alâeddin Bey Mescidi planı (Söylemezoğlu, 1955) 11
Şekil 2. 3 Bursa Alâeddin Bey Mescidi.....11
Şekil 2. 4 İznik Hacı Özbek Mescidi 12
Şekil 3. 1 Tim Arap Ata Türbesi (Aslanapa, 1989) 15
Şekil 3. 2 Turabek Hanım Türbesi, XIV.yy (Sücüllülü, 2022) 15
Şekil 3. 3 Uluğ Bey Medresesi ve Ahmed Dâî Mescidinde ortak biçimlenişler (Söylemezoğlu, 1955) 16
Şekil 3. 4 Bursa Özbekler Tekkesi ve Muradiye Medresesi'nin kalkan duvarlı giriş cepheleri (BEESK Arşivi) 17
Şekil 3. 5 1939 yılında yıkılan Sarı Abdullah mescidi (BEESK Arşivi).....19
Şekil 3. 6 Kalkan duvarlı mescitlerin yapım kronolojisi 20
Şekil 3. 7 18. yüzyıla ait Bursa panoramasında minareler (Tournefort, 1717) 22
Şekil 3. 8 Kalkan duvarlı mescitlerin konumları 22
Şekil 3. 9 Acem Reis Mescidi'nin 1953 onarımından önce ve sonraki durumu (BEESK Arşivi) 24
Şekil 3. 10 Acem Reis Mescidi'nin günümüzdeki konumu.....24
Şekil 3. 11 Acem Reis Mescidi planı.....25
Şekil 3. 12 Acem Reis Mescidi'nin cephesindeki dekoratif ögeler.....26
Şekil 3. 13 Acem Reis Mescidi harîm bölümü.....26
Şekil 3. 14 Acem Reis Mescidi son cemaat bölümü 26
Şekil 3. 15 Ahmed Dâî Mescidi'nin 1940'lardaki durumu (Gabriel, 2010) 27
Şekil 3. 16 Ahmed Dâî Mescidi'nin kalkan duvarına yerleştirilen kitabesi (BEESK Arşivi) 28
Şekil 3. 17 Ahmed Dâî Mescidi planı.....29
Şekil 3. 18 Altıparmak Mescidi'nin 1940'lardaki durumu (Gabriel, 2010).....30
Şekil 3. 19 Altıparmak Mescidi'nin günümüzdeki durumu 30
Şekil 3. 20 Altıparmak Mescidi planı.....31
Şekil 3. 21 Altıparmak Mescidi'nin 1968 yılında yapılan giriş cephesi.....32
Şekil 3. 22 Arap Mehmed Mescidi'nin üçgen alınlıklı kalkan duvarı.....33
Şekil 3. 23 Arap Mehmed Mescidi planı 33
Şekil 3. 24 Arap Mehmed Mescidi'nin özgün pencere kapakları.....34

Şekil 3. 25 Arap Mehmed Mescidi'nin harîm bölümündeki mahfil katı eki.....35
Şekil 3. 26 Arap Mehmed Mescidi son cemaat bölümünde kubbe düzenlemesi 35
Şekil 3. 27 Azeb Bey Mescidi ve türbesi 36
Şekil 3. 28 Azeb Bey Mescidi planı.....37
Şekil 3. 29 Yapının doğu ve batı cephesinde düzenlenen testere dişi tuğla kemerler şeritler 37
Şekil 3. 30 Azeb Bey Mescidi'nde iç mekanda yapılan müdahaleler 38
Şekil 3. 31 Azeb Bey Mescidi giriş cephesi 38
Şekil 3. 32 Başçı İbrahim Mescidi 1960 onarımı sırasında (BEESK Arşivi) 39
Şekil 3. 33 Başçı İbrahim Mescidi planı.....40
Şekil 3. 34 Başçı İbrahim Mescidi mihrabı 41
Şekil 3. 35 Raspa sonucu ortaya çıkarılan XV. yüzyıl kalemişi.....41
Şekil 3. 36 Başçı İbrahim Mescidi'nin özgün giriş kapsı.....42
Şekil 3. 37 Çakır Ağa Mescidi'nin 1970 onarımından önceki durumu (BEESK Arşivi).....43
Şekil 3. 38 Çakır Ağa Mescidi rölöve ve restitüsyon kesitleri (BKVKBK Arşivi) 43
Şekil 3. 39 Çakır Ağa (Mecnun Dede) Mescidi planı 44
Şekil 3. 40 Çakır Ağa Mescidi doğu cephesinde yer alan çökertme nişi 44
Şekil 3. 41 Çakır Ağa Mescidi'nin giriş cephesi.....45
Şekil 3. 42 Yapının 1973 onarımından önceki durumu (BEESK Arşivi) 46
Şekil 3. 43 Duhter-i Şeref Mescidi'nin kalkan duvarı.....46
Şekil 3. 44 Duhter-i Şeref (Fışkırık) Mescidi planı.....46
Şekil 3. 45 Kubbede görülen barok süslemeler.....47
Şekil 3. 46 Duhter-i Şeref Mescidi'nin ahşap minberi ve mahfil katı.....48
Şekil 3. 47 Düsturhan Mescidi'nin 1929 ve 1954 yıllarındaki durumu (BEESK Arşivi).....49
Şekil 3. 48 Düsturhan (Maksem) Mescidi planı.....49
Şekil 3. 49 Hacılar Mescidi'nin üçgen alınlıklı kalkan duvarı (BEESK Arşivi) ..51
Şekil 3. 50 Hacılar Mescidi'nin 1953 onarımı öncesi ve sonrası durumu (BEESK Arşivi).....51
Şekil 3. 51 Hacılar Mescidi planı.....52
Şekil 3. 52 Hacılar Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi.....52
Şekil 3. 53 Hacılar Mescidi'nin ahşap mahfil katı ve tavan süslemesi 53
Şekil 3. 54 Giriş kapısı üzerindeki kavsara.....53
Şekil 3. 55 Raspa sonucu ortaya çıkarılan özgün kalem işi.....54

Şekil 3. 56 1962 yılında yeniden yapılan giriş cephesi (BEESK Arşivi) 54
Şekil 3. 57 Hacı Seyfeddin Mescidi genel görünümü.....55
Şekil 3. 58 Hacı Seyfeddin Mescidi planı 55
Şekil 3. 59 Yapının bozulmuş duvar örgüsü ve pencere kemerleri 56
Şekil 3. 60 Yapının 1956 onarımı öncesi ve sonrası durumu (BEESK Arşivi)...57
Şekil 3. 61 Kalkan duvarının onarımdan önceki özgün durumu (Gabriel, 2010) 57
Şekil 3. 62 Hafsa Hatun (Bedreddin) Mescidi planı 58
Şekil 3. 63 Hafsa Hatun Mescidi'nin kalkan duvarı düzenlemesi.....59
Şekil 3. 64 Harîm bölümünde yer alan özgün kalemişi süslemeler.....59
Şekil 3. 65 Hatice İsfendiyar Mescidi'nin yeniden yapılan kalkan duvarı.....60
Şekil 3. 66 Hatice İsfendiyar Mescidi planı.....61
Şekil 3. 67 Hatice İsfendiyar Mescidi'nin mukarnas kavsaralı giriş kapsı.....62
Şekil 3. 68 Hoca Alizâde Mescidi onarımdan önce ve sonraki durumu (BEESK Arşivi) 63
Şekil 3. 69 Hoca Alizâde Mescidi planı.....64
Şekil 3. 70 Hoca Alizâde Mescidi harîm bölümü kalem işi süslemeleri.....65
Şekil 3. 71 Hoca Muslihiddin Mescidi'nin ahşap revak çatısı.....66
Şekil 3. 72 Hoca Muslihiddin (İbrahim Paşa) Mescidi planı 67
Şekil 3. 73 Doğu cephesinde düzenlenen çökertme panolar.....67
Şekil 3. 74 Hoca Muslihiddin Mescidi harîm bölümü 68
Şekil 3. 75 Hoca Taşkın Mescidi'nin onarımdan önceki durumu (Gabriel, 2010) 68
Şekil 3. 76 Hoca Taşkın Mescidi'nin günümüzdeki durumu 69
Şekil 3. 77 Hoca Taşkın Mescidi planı.....69
Şekil 3. 78 İbn-i Bezzaz Mescidi'nin onarımdan önceki durumu (Gabriel, 2010) 70
Şekil 3. 79 İbn-i Bezzaz Mescidi'nin günümüzdeki durumu 71
Şekil 3. 80 İbn-i Bezzaz Mescidi planı 71
Şekil 3. 81 İbn-i Bezzaz Mescidi almaşık duvar örgüsü (Tayla, 2017) 72
Şekil 3. 82 İbn-i Bezzaz Mescidi pencere aynalarındaki bezemeler 72
Şekil 3. 83 İbn-i Bezzaz Mescidi mermer dış kapı takımı.....73
Şekil 3. 84 İmaret-i İsa Bey Mescidi'nin 1890'lı yıllardaki durumu (BEESK Arşivi) 73
Şekil 3. 85 İmaret-i İsa Bey Mescidi'nin günümüzdeki durumu.....74
Şekil 3. 86 İmaret-i İsa Bey Mescidi planı.....74

Şekil 3. 87 İmaret-i İsa Bey Mescidi mihrabı 75
Şekil 3. 88 Kademeri Mescidi'nin 1940'lı yıllardaki durumu (Gabriel, 2010) ..76
Şekil 3. 89 Kademeri Mescidi Kuzey cephesi 76
Şekil 3. 90 Kademeri Mescidi planı 77
Şekil 3. 91 Kademeri Mescidi'nin almaşık duvar örgüsü.....77
Şekil 3. 92 Kademeri Mescidi minaresi.....78
Şekil 3. 93 Kademeri Mescidi harim bölümü 78
Şekil 3. 94 Karakâdî Mescidi'nin onarımdan önceki durumu (VGM, 1983) 79
Şekil 3. 95 Karakâdî Mescidi'nin günümüzdeki durumu 79
Şekil 3. 96 Karakâdî Mescidi planı 80
Şekil 3. 97 Kara Şeyh Mescidi itfaiye binası olarak kullanılırken (sol) ve onarımdan sonraki (sağ) durumu (BEESK Arşivi) 81
Şekil 3. 98 Kara Şeyh Mescidi planı 81
Şekil 3. 99 Kara Şeyh Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi 82
Şekil 3. 100 Doğu cephesindeki çökertme pano ve batı cephesindeki güneş kursu 82
Şekil 3. 101 Kubbe eteğindeki kalem işi süslemeler 83
Şekil 3. 102 Kara Şeyh Mescidi harîm bölümü.....83
Şekil 3. 103 Koca Naib Mescidi'nin 1940'lardaki durumu (Gabriel, 2010).....84
Şekil 3. 104 Koca Naib Mescidi planı 85
Şekil 3. 105 Koca Naib Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi 85
Şekil 3. 106 Koca Naib Mescidi harîm giriş kapısı 86
Şekil 3. 107 Restorasyon sonrası kapatılan revak cephesi 86
Şekil 3. 108 Meydancık Mescidi 1968 onarımından önce (VGM, 1983).....87
Şekil 3. 109 Meydancık Mescidi planı 87
Şekil 3. 110 Meydancık Mescidi'nin kalkan duvarı düzenlemesi 88
Şekil 3. 111 Meydancık Mescidi'nde ek mekâna geçiş açıklığı 88
Şekil 3. 112 Revak duvarında yer alan özgün kalem işi süslemeler.....89
Şekil 3. 113 Nalbantoğlu Mescidi'nin onarımdan önceki ve sonraki durumu (BEESK Arşivi) 90
Şekil 3. 114 Nalbantoğlu Mescidi planı 90
Şekil 3. 115 Nalbantoğlu Mescidi minberi 91
Şekil 3. 116 Nalbantoğlu Mescidi'nin mermer dış kapı takımı 92
Şekil 3. 117 Pir Emir Mescidi'nin 1961 onarımından önceki ve sonraki durumu (BEESK Arşivi) 93

Şekil 3. 118 Pir Emir Mescidi planı.....93
Şekil 3. 119 Pir Emir Mescidi'nin yeniden yapılan kalkan duvarı.....94
Şekil 3. 120 Pir Emir Mescidi son cemaat bölümü 95
Şekil 3. 121 Selçuk Hatun Mescidi'nin onarım öncesi durumu (Kahn, 1913) .95
Şekil 3. 122 Selçuk Hatun Mescidi planı.....96
Şekil 3. 123 Selçuk Hatun Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi.....97
Şekil 3. 124 Selçuk Hatun Mescidi harim giriş kapısı.....97
Şekil 3. 125 Sitti Hatun Mescidi'nin kalkan duvarı düzenlemesi.....98
Şekil 3. 126 Sitti Hatun Mescidi planı.....99
Şekil 3. 127 Sitti Hatun Mescidi'nin cephelerinde yer alan dekoratif ögeler..100
Şekil 3. 128 Sitti Hatun Mescidi harîm bölümünde yer alan özgün kalem işi 100
Şekil 3. 129 Şerefüddin Paşa Mescidi'nin mevcut durumu.....101
Şekil 3. 130 Şerefüddin Paşa Mescidi batı yönündeki ikincil giriş.....101
Şekil 3. 131 Şerefüddin Paşa Mescidi planı.....102
Şekil 3. 132 Şerefüddin Paşa Mescidi'nin kiremit örtülü köşe bingileri.....103
Şekil 3. 133 Şerefüddin Paşa Mescidi son cemaat bölümü 103
Şekil 3. 134 Şeyh Hamid Mescidi'nin onarımdan önceki ve sonraki durumu (BEESK Arşivi).....104
Şekil 3. 135 Şeyh Hamid (Somuncu Baba) Mescidi planı.....105
Şekil 3. 136 Şeyh Hamid Mescidi'nin kalkan duvarı 105
Şekil 3. 137 Şeyh Hamid Mescidi'nin duvar örgüsündeki bozulmalar.....106
Şekil 3. 138 Tuzpazarı Mescidi'nin 1940'lardaki durumu (BEESK Arşivi) 106
Şekil 3. 139 Tuzpazarı Mescidi planı 107
Şekil 3. 140 Tuzpazarı Mescidi minaresi.....108
Şekil 3. 141 Tuzpazarı Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi 108
Şekil 3. 142 Son cemaat bölümünde orta açıklıkta bulunan kubbe.....109
Şekil 3. 143 Veled-i Habib Mescidi'nin onarım öncesi ve günümüzdeki durumu 109
Şekil 3. 144 Veled-i Habib Mescidi'nin yeniden yapılan son cemaat bölümü 110
Şekil 3. 145 Veled-i Habib Mescidi planı 110
Şekil 3. 146 Revak ve kalkan duvarının restitüsyon kesiti (BKVKBK Arşivi, 2012).....111
Şekil 3. 147 Veled-i Habib Mescidi harîm mekânı.....111
Şekil 3. 148 Veled-i Habib Mescidi son cemaat bölümü.....112
Şekil 3. 149 Veled-i Harîr Mescidi'nin günümüzdeki durumu.....112

Şekil 3. 150 Veled-i Harîr Mescidi 1961 onarımı sırasında (BEESK Arşivi) ...113
Şekil 3. 151 Veled-i Harîr Mescidi planı.....113
Şekil 3. 152 Veled-i Harîr Mescidi'nin pencerelerindeki süslemeler 114
Şekil 3. 153 Veled-i Harîr Mescidi'nin batı cephesinde bozulmuş duvar örgüsü 114
Şekil 3. 154 Harîmde yer alan kalem işi süslemeler.....115
Şekil 3. 155 Veled-i Harîr Mescidi revak bölümü kubbe örtüsü 115
Şekil 3. 156 Veled-i Harîr Mescidi'nin ahşap tablalı giriş kapsı 116
Şekil 3. 157 Veled-i Vezirî Mescidi'nin 1890 ve 1894 yılındaki durumu (Sebah & Joaillier, 1894).....116
Şekil 3. 158 Veled-i Vezirî Mescidi planı.....117
Şekil 3. 159 Veled-i Veziri Mescidi'nin günümüzdeki durumu 117
Şekil 3. 160 Veled-i Vezirî Mescidi'nin pencerelerindeki muhdes saçaklar 118
Şekil 3. 161 Veled-i Vezirî Mescidi kubbe süslemeleri.....118
Şekil 3. 162 Veled-i Vezirî Mescidi harîm bölümü.....119
Şekil 3. 163 Veled-i Yaniç Mescidi'nin tek kemerli giriş cephesi.....119
Şekil 3. 164 Veled-i Yaniç Mescidi planı 120
Şekil 3. 165 Veled-i Yaniç Mescidi batı cephesi.....121
Şekil 3. 166 Veled-i Yaniç Mescidi kapatılan pencereler (sol) ve bozulmuş pencere kemeri (sağ) 121
Şekil 3. 167 Veled-i Yaniç Mescidi'nin son cemaat mahallindeki kat eki 122
Şekil 3. 168 Yapımın 1963 onarımı sonrası durumu (BEESK Arşivi).....123
Şekil 3. 169 Yeni Bezzaz Mescidi planı 123
Şekil 3. 170 Yeni Bezzaz Mescidi kalkan duvarı.....124
Şekil 3. 171 Yeni Bezzaz Mescidi'nin harîm bölümü 124
Şekil 3. 172 Yeni Bezzaz Mescidi'nin Pazar alanından görünümü.....125
Şekil 3. 173 Yiğit Köhne Mescidi 1971 onarımı sırasında (BEESK Arşivi) 125
Şekil 3. 174 Yiğit Köhne Mescidi planı.....126
Şekil 3. 175 Yiğit Köhne Mescidi kalkan duvarı detayı.....127
Şekil 3. 176 Zeyniler Mescidi'nin cephesindeki kat kornişi izi.....128
Şekil 3. 177 Zeyniler Mescidi'nin 1930'lardaki durumu (Gabriel, 2010).....128
Şekil 3. 178 Zeyniler Mescidi planı.....129
Şekil 3. 179 Zeyniler Mescidi'nin cephesindeki dekoratif düzenlemeler.....130
Şekil 3. 180 Mescidin girişinde yer alan muhdes kapalı mekân eki.....130

Şekil 4. 1 Kalkan duvarlı mescitlerin mimari kurgusu 132
Şekil 4. 2 Kalkan duvarlı mescit tipolojisi kesit perspektifi 133
Şekil 4. 3 Altın dikdörtgen geometrisi 135
Şekil 4. 4 Sitti Hatun Mescidi'nin arşın değerine göre plan çizimi 136
Şekil 4. 5 Koca Naib Mescidi'nin arşın değerine göre plan çizimi 137
Şekil 4. 6 Tuzpazarı Mescidi'nin arşın değerine göre plan çizimi.....138
Şekil 4. 7 Ahmed Dâî Mescidi'nin arşın değerine göre plan çizimi.....139
Şekil 4. 8 Kalkan duvarlı mescitlerin plan kurgusu.....142
Şekil 4. 9 Kalkan duvarlı mescitlerde harîm mekânı kurgusu 143
Şekil 4. 10 Sitti Hatun mescidinin üç açıklıklı son cemaat bölümü.....144
Şekil 4. 11 Kalkan duvarlı mescitlerde medhal mekânının kurgusu 145
Şekil 4. 12 Düsturhan Mescidi'nin harîm bölümünde minareye çıkış bölümü 146
Şekil 4. 13 Hoca Muslihiddin Mescidi'nin minareye çıkış bölümü 146
Şekil 4. 14 Arap Mehmed Mescidi'nin minare çıkış kapısı 148
Şekil 4. 15 Farklı yerleşimdeki çokgen formlu kaide örnekleri 148
Şekil 4. 16 Yapılarda bulunan mahfil katlarına örnekler 150
Şekil 4. 17 Pir Emir mescidinin mihrap örgüsü (BEESK Arşivi) 151
Şekil 4. 18 Özgün formu bozulmuş mihraplar.....152
Şekil 4. 19 Özgün forma sahip mihrap örnekleri.....152
Şekil 4. 20 BEESK tarafından yapılara eklenen minberler 153
Şekil 4. 21 19. Yüzyıla tarihlenen ahşap minberler 154
Şekil 4. 22 Kubbelerde yer alan geç dönem kalemişi süslemeler 154
Şekil 4. 23 Yapılarda görülen özgün kalemişi süslemeler.....155
Şekil 4. 24 Hoca Alizâde mescidinin kubbe kasnağında yer alan süslemeler .156
Şekil 4. 25 Kalkan duvarlı mescitlerin karakteristik cephe özellikleri 159
Şekil 4. 26 Kalkan duvarının mimari bileşenleri ve özellikleri.....160
Şekil 4. 27 Hacılar mescidinin kalkan duvarı düzenlemesi.....161
Şekil 4. 28 Hacı Seyfeddin ve Veled-i Yaniç mescitlerinin revak cephesi 162
Şekil 4. 29 Nalbantoğlu ve Duhter-i Şeref mescitlerinin kalkan duvarı düzenlemesi.....163
Şekil 4. 30 Azeb Bey mescidinin kalkan duvarı düzenlemesi.....164
Şekil 4. 31 Altıparmak Mescidi'nin kalkan duvarı düzenlemesi 165
Şekil 4. 32 Ahmed Dâî, Hacılar, Kara Şeyh mescitlerinin kalkan duvarı 165
Şekil 4. 33 Yiğit Köhne mescidinin kalkan duvarı düzenlemesi 165

Şekil 4. 34 Hafsa Hatun ve Selçuk Hatun mescitlerinin kalkan duvarı düzeni 166
Şekil 4. 35 Sitti Hatun mescidinin kalkan duvarı düzeni 166
Şekil 4. 36 Tuzpazarı Mescidinde üç bölüme ayrılmış geometrik düzenleme 167
Şekil 4. 37 Tuzpazarı Mescidi kalkan duvarı detayı.....167
Şekil 4. 38 Kalkan duvarlı mescitlerin örtü şeması 169
Şekil 4. 39 Hafsa Hatun mescidinin doğu cephesinde saçak hareketleri 170
Şekil 4. 40 Ahmed Dâî mescidi kalkan duvarında üç sıralı kirpi saçak 170
Şekil 4. 41 Kasnak ve saçak ilişkisi 171
Şekil 4. 42 Kasnak ve saçak detayı 171
Şekil 4. 43 Veled-i Yaniç mescidinin minaresi 172
Şekil 4. 44 Minare kaidelerinde yer alan çökertme nişleri (Soldan sağa: Koca Naib, Hoca Alizâde, Yiğit Köhne) 173
Şekil 4. 45 Tuzpazarı mescidi minaresinin pabuç bölümü.....174
Şekil 4. 46 Motif örgülü tuğla minare gövdeleri (Soldan sağa: Duhter-i Şeref, Nalbantoğlu, İbn-i Bezzaz).....175
Şekil 4. 47 Ahmed Dâî (sol) ve Tuzpazarı (sağ) mescitlerinin yivli minareleri 175
Şekil 4. 48 Şerefe altında çini düzenlenen örnekler (Soldan sağa: Kademeri, Hoca Alizâde, Koca Naib) 176
Şekil 4. 49 Nalbantoğlu Mescidi'nin şerefe altındaki geometrik bezeme 176
Şekil 4. 50 Eğrisel formlu külahlar (Soldan sağa: Sitti Hatun, Azeb Bey, Hafsa Hatun) 177
Şekil 4. 51 Harîm girişinde basık kemerli mermer kapı düzenlemeleri.....178
Şekil 4. 52 Selçuk Hatun ve Hacılar mescitlerinin girişinde yer alan kavsaralar 178
Şekil 4. 53 Benzer özelliklerdeki özgün ahşap kapılar.....179
Şekil 4. 54 Koca Naib ve Sitti Hatun mescitlerinin giriş kapıları.....180
Şekil 4. 55 İbn-i Bezzaz, Tuzpazarı ve Nalbantoğlu mescitlerinin kapı takımları 180
Şekil 4. 56 Kalkan duvarlı mescitlerin özgün pencere kurgusu.....181
Şekil 4. 57 İç mekânda görülen çeşitli pencere formları 182
Şekil 4. 58 Arap Mehmed, Başçı İbrahim ve Hacılar mescitlerinin ahşap kapakları.....183
Şekil 4. 59 Pencere aynalarında altıgen-üçgen motif bezemeler.....184
Şekil 4. 60 Hoca Muslihiddin ve Selçuk Hatun mescitlerindeki geometrik bezemeler 185

Şekil 4. 61 İbn-i Bezzaz ve Koca Naib mescitlerindeki geometrik bezemeler.185
Şekil 4. 62 Hoca Musliddin Mescidi'nin doğu cephesindeki çökertme nişleri.186
Şekil 4. 63 Sitti Hatun mescidinin cephesinde yer alan çökertme panolar.....187
Şekil 4. 64 Başçı İbrahim ve Selçuk Hatun mescitlerinin cephelerinde yer alan çökertme panolar.....187
Şekil 4. 65 Çakır Ağa ve Veled-i Harir mescitlerinin cephelerinde yer alan çökertme panolar.....187
Şekil 4. 66 Kalkan duvarlı mescitlerin yapısal sistem kesiti 190
Şekil 4. 67 Sitti Hatun mescidi cephesindeki almaşık örgü.....191
Şekil 4. 68 Kalkan duvarı ve beden duvarı örgüsü arasındaki düzensiz geçişler 192
Şekil 4. 69 Sitti Hatun mescidinin kubbe kasnağı.....196
Şekil 4. 70 Hacılar ve Yiğit Köhne mescitlerinin kasnak örgüsü 196
Şekil 4. 71 Farklı düzendeki almaşık kemerler (Soldan sağa: Kademeri, Azeb Bey, Selçuk Hatun) 198
Şekil 4. 72 Testere dişi tuğla şeritli pencere kemerleri 198
Şekil 4. 73 Meander motifli tuğla kemer şeritleri 199
Şekil 4. 74 Kesme taş örgülü pencere kemerleri.....199
Şekil 4. 75 Tuğla örgülü pencere kemerleri.....199
Şekil 4. 76 Kalkan duvarlı cephede revak kemerlerinin biçimlenişi 201
Şekil 4. 77 İkili revak kemeri düzenlemeleri 202
Şekil 4. 78 Dilimli revak kemerli düzenlemeleri.....202
Şekil 4. 79 Hacılar mescidinin özgün tuğla döşemesi.....203
Şekil 4. 80 Hatice İsfendiyar ve Sitti Hatun mescitlerinin revak döşemeleri ..203
Şekil 4. 81 Koca Naib mescidinin örtü sistemi.....204
Şekil 4. 82 Prizmatik üçgen kuşak örneği.....205
Şekil 4. 83 Düzlem üçgen kuşak örneği.....205
Şekil 4. 84 Kubbeye geçişte farklılaşan örnekler.....205
Şekil 4. 85 Kalkan duvarlı mescitlerin son cemaat bölümü şematik kesiti 207
Şekil 4. 86 Hacılar ve Yiğit Köhne mescitlerinin kubbeli revak çatıları 207
Şekil 4. 87 Ahmed Dâî ve Altıparmak mescitlerinin kiremit örtülü çatıları (Gabriel, 2010) 208
Şekil 4. 88 Şerefüddin Paşa ve Veled-i Yaniç mescitlerinin kiremit çatıları....209
Şekil 4. 89 Selçuk Hatun mescidinin kiremit örtülü kalkan duvarı 209
Şekil 5. 1 Yapılarda kullanılan traverten taşların yoğun gözenekli yapısı 212

Şekil 5. 2 Dekoratif yüzey ve duvar örgülerinde traverten taşlarda kısmi parça değişimleri.....212
Şekil 5. 3 Acem Reis ve Zeyniler mescitlerinin yıkılmış kalkan duvarı (BEESK Arşivi).....213
Şekil 5. 4 Saçaklarda yağmur oluğu eki.....215
Şekil 5. 5 Revak çatısında çörten eki 215
Şekil 5. 6 Acem Reis mescidinin beton kaplı örtü sistemi 218
Şekil 5. 7 Minare külahlarında beton ile yenilemeler 218
Şekil 5. 8 İbn-i Bezzaz ve Hoca Alizâde mescitlerinde görülen tuzlanmalar...219
Şekil 5. 9 Altıparmak mescidinde beton saçakların neden olduğu bozulmalar 219
Şekil 5. 10 Saçaklarda beton katmanlar.....219
Şekil 5. 11 Duhter-i Şeref ve Veled-i Vezirî mescitlerinde betonarme lento ve saçak müdahaleleri 220
Şekil 5. 12 Koca Naib Mescidi'nin kalkan duvarı örtüsündeki değişim 220
Şekil 5. 13 Pencere söve ve parmaklıklarında niteliksiz yenilemeler 221
Şekil 5. 14 Hacılar mescidinde yenilenen ahşap söve ve lokma parmaklıklar 222
Şekil 5. 15 Özgün malzeme ve formu bozulmuş söve ve parmaklık örnekleri222
Şekil 5. 16 Çimento esaslı malzemelerle yapılmış beton dışlık örnekleri 223
Şekil 5. 17 Yapılarda görülen farklı formlarda alçı revzen örnekleri.....223
Şekil 5. 18 Almaşık duvar örgüsündeki bozulmalar.....224
Şekil 5. 19 Özgün formu bozulmuş pencere kemerleri 224
Şekil 5. 20 Hoca Muslihiddin ve Kara Şeyh mescitlerinde kabarık cetvel derz uygulaması 225
Şekil 5. 21 Veled-i Yaniç ve Şeyh Hamid mescitlerinde kapatılmış pencereler 226
Şekil 5. 22 Altıparmak Mescidi'nin harîm bölümündeki değişim 227
Şekil 5. 23 Fayans/ seramik kaplanarak görünümü bozulmuş mihraplar 227
Şekil 5. 24 Hacılar (sol) ve Arap Mehmed (sağ) mescitlerinin üçgen formlu kalkan duvarı.....229
Şekil 5. 25 Kalkan duvarının yeniden yapımında görülen boyutsal sorunlar .230
Şekil 5. 26 Kalkan duvarının özgün örnekleri 230
Şekil 5. 27 Veled-i Yaniç Mescidi'nin giriş cephesindeki düzensiz örgü 231
Şekil 5. 28 Kalkan duvarı kuşak detayında hatalı yeniden yapımlar.....231
Şekil 5. 29 Ahşap çatılı son cemaat mahalleri 232
Şekil 5. 30 Moloz taş örgülü kasnaklar 232

Şekil 5. 31 Son cemaat bölümüne eklenen mahfil katı örnekleri.....234
Şekil 5. 32 Duvar yüzeylerinde muhdes kaplamalar.....234
Şekil 5. 33 Son cemaat mahallinde bulunan mekanik tesisat elemanları.....235
Şekil 5. 34 İç mekân karakterini bozan niteliksiz aydınlatmalar 235
Şekil 5. 35 Niteliksiz mobilya tefrişleri.....236
Şekil 5. 36 Kapatılarak odaya dönüştürülen bölümler.....236
Şekil 5. 37 İç mekan düzenini bozan muhdes eklentiler.....236
Şekil 5. 38 Koca Naib Mescidi'nin revak cephesinin açık ve kapatılmış hali ..237
Şekil 5. 39 Yapı cephelerinde şadırvan eklentileri ve neden olduğu sorunlar 238
Şekil 5. 40 Giriş cephelerinde şadırvan eklentileri.....238
Şekil 5. 41 Giriş cephesindeki muhdes saçak eklentileri.....238
Şekil 5. 42 Acem Reis Mescidi'nin cephesinde yer alan niteliksiz tesisat eklentilerinin neden olduğu bozulmalar 239
Şekil 5. 43 Yapı cephelerinde tabela eklentileri.....239
Şekil 5. 44 Yapı cephelerinde klima ünitelerinin neden olduğu bozulmalar ..240
Şekil 5. 45 Tuzpazarı ve Yeni Bezzaz mescitlerinin pazar alanından görünümü 241
Şekil 5. 46 Arap Mehmed Mescidi'nin komşu parselde kalan doğu cephesi...242
Şekil 5. 47 Yapılarda görülen mülkiyet sorunlarına örnekler 242
Şekil 5. 48 Yapıların çevresinde görülen otopark sorunları 243
Şekil 5. 49 Yol genişletme çalışmaları sonrasında İmaret-i İsa Bey ve Acem Reis Mescitlerinin durumu (BEESK Arşivi) 243
Şekil 5. 50 Sitti Hatun Mescidi'nin çevresindeki dokunun değişimi.....244
Şekil 5. 51 Hatice İsfendiyar Mescidi'nin günümüzdeki durumu.....244

TABLO LİSTESİ

Tablo 3. 1 Çalışma kapsamında incelenen yapılar 23
Tablo 4. 1 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen plan şemaları 135
Tablo 4. 2 Mescitlerin arşın değerine göre boyutları 140
Tablo 4. 3 Yapıların kubbe çapı boyutuna göre sınıflandırılması 141
Tablo 4. 4 Kalkan duvarlı mescitlerde minare yerleşim tipleri.....149
Tablo 4. 5 Kalkan duvarlı mescitlerde bulunan kitabeler.....157
Tablo 4. 6 Mescitlerde bulunan özgün iç mekân elemanları.....158
Tablo 4. 7 Kalkan duvarı düzenlemeleri.....168
Tablo 4. 8 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen cephe bezemeleri 188
Tablo 4. 9 Yapılarda görülen almaşık örgü düzenleri 193
Tablo 4. 10 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen almaşık örgü düzenleri 195
Tablo 4. 11 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen pencere kemeri örgü tipleri.197
Tablo 4. 12 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen pencere kemer tipleri.....200
Tablo 4. 13 Yapılarda görülen örtü sistemi plan şemaları 206
Tablo 5. 1 Yapılarda tespit edilen ortak koruma sorunları.....210
Tablo 5. 2 Kalkan duvarlarının koruma durumu 214
Tablo 5. 3 BEESK tarafından yapılan koruma çalışmaları.....216
Tablo 5. 4 Kalkan duvarlı mescitlerin koruma durumları 245

ÖZET

Bursa Kalkan Duvarlı Mescitlerin Mimari Özellikleri ve Koruma Sorunları

Mehmet Talha GİRGİN

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk TUNCER

İlk örnekleri 13. yüzyılda Konya ve çevresinde görülen tek birimli mescit yapıları, Osmanlı döneminde en çok inşa edilen yapı tiplerinden biri olmuştur. 15. yüzyılda Osmanlı mimarlığında kalkan duvarlı mescitler olarak anılan özgün bir yapı grubu daha ortaya çıkmıştır. Anadolu'da yalnızca Bursa'da örnekleri görülen bu yapılar, Bursa tipi mescitler olarak da adlandırılırken, yapıların öne çıkan bölümlerinin yükseltilmiş giriş cepheleri olması sebebiyle daha yaygın olarak kalkan duvarlı mescitler olarak tanımlanmaktadır. Kalkan duvarlı mescitler, mimari biçimlenişleri, plan ve cephe kurguları, yapım teknikleri ve kullanılan yapı malzemeleri ile kendine özgü bir biçem meydana getirmiştir. 16. yüzyıla kadar birçok kez inşa edilen bu mescitler, ilk başkentin yeni oluşan/gelişen mahallelerinde sıkça tercih edilen bir tipoloji olmuştur.

Yapılar, geçmişteki depremler sonucu aldıkları hasarlar, zaman içindeki hatalı onarımlar ve yanlış kullanıcı müdahaleleri nedeniyle günümüzde çeşitli ortak koruma sorunlarına sahiptir. Aynı mimari özelliklere sahip bir yapı grubunun benzer koruma sorunlarına sahip olması, bütüncül bir koruma yaklaşımını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, yapıların mevcut durumlarının belgelenmesi ve

koruma sorunlarının tespit edilerek ortak koruma önerilerinin geliştirilmesi bu çalışmanın konusu olarak belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında Bursa'da tespit edilen 37 kalkan duvarlı mescitte yapılan saha çalışmalarında detaylı fotoğraflama ve rölöve çalışmaları yapılmış, ölçümlerden elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanan üç boyutlu modellemeler, detay çizimleri ve şematik anlatımlar ile kalkan duvarlı mescitlerin tasarım kurgusu, mimari özellikleri ve yapım teknikleri açıklanarak, yapıları meydana getiren biçimsel ve tektonik bileşenler analiz edilmiştir. Ayrıca yapıların koruma sorunları, geçmiş onarımlar ve mevcut durumları üzerinden analiz edilerek özgünlükleri araştırılmış; yapılarda tespit edilen ortak koruma sorunları ve sorunlara neden olan etmenler değerlendirilerek, üst ölçekte koruma önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç ürünü olarak, kalkan duvarlı mescitlerin mimari özelliklerinin ve yapım tekniklerinin çizim ve fotoğraflarla desteklenerek açıklandığı, bu yapı grubuna yönelik koruma yaklaşımları için öneriler sunan bir çalışma ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bursa, erken dönem Osmanlı mimarisi, kalkan duvarı, mescit, koruma

ABSTRACT

Architectural Features and Conservation Problems of Gable-Walled Masjids in Bursa

Mehmet Talha GİRGİN

Department of Architecture

Master's Thesis

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Ömer Faruk TUNCER

The single-unit masjid structures, the first examples of which were seen in and around Konya in the 13th century, were one of the most built building types during the Ottoman period. In the 15th century, another original group of buildings called masjids with gable walls emerged in Ottoman architecture. These structures, which are only seen in Bursa in Anatolia, are also called Bursa type masjids, while they are more commonly defined as gable-walled masjids because the prominent parts of the buildings are raised entrance facades. Gable-walled masjids with have created a unique style with their architectural formations, plan and façade constructions, construction techniques and building materials used. Built many times until the 16th century, these masjids have been a frequently preferred typology in the newly formed/developing neighborhoods of the first capital.

Gable-walled masjids have various common protection problems today due to the destruction caused by earthquakes in the past, faulty repairs over time and incorrect user interventions. The fact that a building group with the same architectural features has similar conservation problems reveals the necessity of a holistic conservation approach. In this context, documenting the current status of

the structures and identifying the conservation problems and developing common conservation proposals were determined as the subject of this study.

Within the scope of the study, detailed photographing and surveying studies were carried out in the field studies carried out in 37 gable-walled masjids identified in Bursa, 3D models, detail drawings and schematic expressions prepared in line with the data obtained from the measurements and the design fiction, architectural features and construction techniques of the gable-walled masjids were explained and the formal and tectonic components that make up the structures were analyzed. In addition, the originality of the structures was investigated by analyzing the protection problems, past repairs and current status; The common protection problems identified in the structures and the factors causing the problems were evaluated and protection recommendations were tried to be developed on a high scale.

As a result, a study was put forward in which the architectural features and construction techniques of the gable-walled masjids were explained by supporting them with drawings and photographs and offered suggestions for conservation approaches for this group of buildings.

Keywords: Bursa, early Ottoman architecture, gable wall, masjid, conservation

1
GİRİŞ

Bir yapı grubu olarak kalkan duvarlı mescitlerin tarihsel gelişimi, mimari özellikleri ve yapım tekniklerinin araştırılması; yapıların geçmiş onarımları ve mevcut durumları üzerinden ortak koruma sorunlarının tespit edilmesi ve koruma önerileri geliştirilmesi amacıyla hazırlanan bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, Bursa'daki kalkan duvarlı mescitler ile ilgili literatür özeti, tezin amacı ve hipotezi açıklanmıştır.

İkinci bölümde, mescit mimarisinin kökeni ve gelişimi incelenmiş; Anadolu'da mescit mimarisi geleneği Selçuklu Dönemi mescitleri ve Erken Dönem Osmanlı mescitleri olarak iki kısımda incelenerek bu dönem mescitlerinin genel mimari özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmaya konu olan kalkan duvarlı mescitlerin tarihsel gelişimi, günümüze ulaşan yapıların tespiti ve yapım kronolojisi açıklanmış, katalog bölümünde Bursa'daki 37 kalkan duvarlı mescit tekil olarak incelenerek, her yapı hakkında kaynaklardan derlenen tarihsel bilgiler verilmiş, yapıların geçirdiği onarımlara ilişkin bilgiler ve yapıların mimari özellikleri, çizim ve fotoğraflar eşliğinde açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, kalkan duvarlı mescitlerin tasarım kurgusu, mimari özellikleri, yapım teknikleri ve kullanılan yapı malzemeleri incelenmiştir. Bu bölümde yapıları meydana getiren yapı bileşenleri (malzeme, biçim ve teknik) fotoğraf ve çizimlerle desteklenerek açıklanmış, yapılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Beşinci bölümde, yapılarda tespit edilen ortak koruma sorunları, yapısal sorunlar, hatalı koruma müdahaleleri, eklentiler ve çevresel sorunlar olarak dört başlıkta incelenmiş, yapılarda bozulma veya hasarlara sebep olan başlıca etmenler

saptanarak, bir yapıda görülen sorunlar diğer yapılarda da karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Altıncı ve son bölümde, kalkan duvarlı mescitler hakkında genel bir değerlendirme yapılarak, yapılarda tespit edilen koruma sorunlarına yönelik genel koruma yaklaşımları için öneriler getirilmiştir.

1.1 Literatür Özeti

Bursa, ilk Osmanlı başkenti olması sebebiyle erken döneme ait birçok tarihi yapıyı bünyesinde barındırmaktadır. Bu erken dönem Osmanlı yapılarını konu alan ulusal ve uluslararası birçok bilimsel yayın bulunmakla birlikte, özellikle 14.-15. yüzyıl dönem yapılarını konu alan çalışmaların çoğunlukla ters T planlı/zaviyeli camiler ve sultan külliyeleri etrafında geliştiği görülmektedir. Kalkan duvarlı mescitler ise bu dönem yapıları arasında üzerinde yeterince durulmamış, araştırılması gereken bir konu olarak kalmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan literatür taramasında, kalkan duvarlı mescitlerin birçok yayında bahsi geçmekle beraber, bu yapı grubu özelinde yapılmış çalışmaların oldukça az sayıda olduğu görülmüştür. Kalkan duvarlı mescitler özelinde olmamakla birlikte, bu yapıların da yayının konu aldığı kapsam dahilinde incelendiği eserler, bu konu hakkındaki yayınların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bu yayınlar genellikle Bursa'daki erken dönem Osmanlı mimarisini konu alan kitap ve makalelerdir:

Kalkan duvarlı mescitlerin de içinde yer aldığı, tespit edilebilen ilk eser, Mehmed Şemseddin Ulusoy tarafından 1929 yılında yazılan "Medâr-ı Şemsî" adlı yazma eserdir. 2021 yılında Latin harfleriyle tekrar basılan kitapta, Bursa'daki cami ve mescitlerin vakıf ve sicil kayıtlarına dayanarak tarihleri hakkında bilgi verilmiş, yapıların o günkü kullanım durumu hakkında gözleme dayalı kısa bilgiler sunulmuştur.

Yapıların mimari olarak değerlendirmelerini içeren ilk eser ise Kâzım Baykal tarafından 1950 yılında yayımlanan "Bursa ve Anıtları" kitabıdır. Bursa'daki tarihi değeri olan tüm kültür varlıklarını, yapılara dair ilk kaynaklar üzerinden (vakıf kayıtları, kadı sicilleri vb.) anlattığı eseri, yapıların mimari özelliklerinin de

tanımlanması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca bu eserde yapıların giriş cephesi üzerindeki yükseltilmiş duvar, ilk kez kalkan duvarı olarak tanımlanmıştır.

Ekrem Hakkı Ayverdi'nin üç ciltlik "Osmanlı Mimarisi" adlı eserinin büyük bir bölümü ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler'in 3. Cildi, Bursa'daki Osmanlı yapılarıyla ilgili olup, kalkan duvarlı mescitlerin de dahil olduğu Bursa'daki birçok yapının tarihçesi ve genel mimari özelliklerinin anlatıldığı temel kaynaklarındandır.

Albert Gabriel'in iki ciltten oluşan "Bir Türk Başkenti Bursa" adlı eseri Bursa'daki belli başlı tarihi yapıları tarihsel ve mimari özellikleri bağlamında değerlendirmektedir. I. cildin "Çeşitli Camiler" bölümünde Bursa'daki 14. Ve 15. yüzyıl mescitleri yüzeysel olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde kalkan duvarlı mescitlerden Veled-i Yaniç, İbn-i Bezzaz, Tuzpazarı, Yiğit Köhne, Zeyniler, Selçuk Hatun gibi bazı yapıların plan ve kesit çizimlerine de yer verilmiştir. II. ciltte yer alan fotoğraflar 1930-1940 aralığında çekilmiş olup, Bursa'daki birçok tarihi yapının o günkü durumları hakkında bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır.

Doğan Kuban'ın Osmanlı mimarlığını başlangıcından bitimine kadar incelediği "Osmanlı Mimarisi" adlı kitapta ise kalkan duvarlı mescitler hakkında detay verilmemiş, yalnızca Yiğit Köhne mescidi üzerinden kısaca tanımlanmıştır.

Neslihan Özaydın'ın "Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi" adlı doktora tezi çalışması ile Duygu Keskin tarafından hazırlanan "Türkiye'de Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Mimari Korumaya Katkıları: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu Ve Restorasyon Faaliyetleri" başlıklı yüksek lisans tezi, kalkan duvarlı mescitlerin depremden etkilenme durumlarını ve 1950'lerden itibaren yıkılan ya da hasar gören yapıların geçirdiği onarımlara ilişkin bilgi vermesi bakımından önemlidir.

Bu yapılar özelinde yapılan müstakil çalışmalar ise sanat tarihi alanında yapılan iki makaleyle sınırlı kalmıştır. Bu çalışmalardan ilki Şerife Özüdoğru'nun 2003 yılında yayımlanan "Bursa'da 15- 16. yy. Kalkan Duvarlı Camilerde Taş-Tuğla İşçiliği" adlı makalesi olup, Bursa'daki 26 kalkan duvarlı mescidin cephelerindeki örgü düzenleri ve süsleme ögelerini konu almıştır. Semra Güler tarafından 2019 yılında hazırlanan "Bursa'da Kalkan Duvarlı Camiler ve Ön Cephe Düzenlemeleri"

adlı çalışmada ise kalkan duvarının sanat tarihi yönünden araştırması yapılarak, müellif tarafından tespit edilen 36 yapının kalkan duvarındaki düzenlemeler incelenmiş, kalkan duvarı ve kubbe yükseklikleri arasındaki ilişki değerlendirilerek 6 yapının giriş cephesi çizimi üzerinden örneklenmiştir.

Kalkan duvarlı mescitler hakkında en kapsamlı yayın ise, Engin Yenal'a ait "Osmanlı (Baş) Kenti Bursa" ve "Osmanlı Mimarlığı Erken Döneminde Bursa'da Yapıların Oluşumu" adlı iki ciltlik yayındır. Bursa'daki önemli tarihi yapıların hem mimarlık tarihi hem de mimari özellikleri, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri bakımından incelendiği bu eser, ilk kez kalkan duvarlı mescitler özelinde de bir bölüm içermesi bakımından önemli görülmektedir.

Birçok yayında ise kalkan duvarlı mescitler, almaşık duvar örgüsü ve cephe süslemeleri bağlamında konu edinilmiştir. Bunlardan ilk ve en önemlilerinden Afife Batur'un "Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine" adlı makalesinde, kalkan duvarlı mescitlerden bir kısmının da içinde yer aldığı bir grup yapının duvar örgü düzenleri ve süslemeleri hakkında değerlendirmeler yer almaktadır. Benzer şekilde, Yıldız Demiriz'in "Osmanlı Mimarisinde Süsleme" adlı eserinin katalog bölümünde de birkaç kalkan duvarlı mescit, cephe özellikleri bağlamında değerlendirilmiştir. Hüsrev Tayla, "Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları" adlı iki ciltlik kitabının almaşık duvar düzenleri ile ilgili bölümünde, 13 kalkan duvarlı mescidin duvar örgülerini ve cephe bezemelerini incelemiş ve bunlara ilişkin çizimler aktarmıştır.

Literatür araştırmasında, konuyla ilgili tespit edilen yayınların birçoğunun, sanat ve mimarlık tarihi alanında konuya yaklaştıkları; ayrıca bu çalışmaların birçoğunda, kalkan duvarlı mescitlerin bütüncül olarak değil, bir ya da birkaç yapıyla sınırlı olarak değerlendirildikleri görülmektedir. Bu çalışma ile kalkan duvarlı mescitlerin tamamı, ilk defa bir bütün olarak mimari ve koruma bağlamında incelenmiştir. Yapıların tamamı, tarihsel süreçleri, tasarım kurgusu, plan ve cephe özellikleri, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri ile kapsamlı bir şekilde araştırılmış, yapıların koruma sorunları tespit edilerek koruma yaklaşım önerileri sunulmuştur. Bununla birlikte teze konu olan yapılarla ilgili araştırma yapmak amacıyla Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü ve

Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivleri incelenerek yapıların geçmiş onarımlarına ait projeler araştırılmıştır. Kalkan duvarlı mescitlerin birçoğunun onarımını gerçekleştiren Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu'na müracaat edilerek yapıların onarım öncesi ve onarım sırasında çekilmiş eski fotoğrafları kurum arşivinden edinilmiştir. Yapıların eski fotoğraflarına dair ulaşılan diğer arşivler Ali Saim Ülgen'in ve Albert Gabriel'in fotoğraf arşivleridir.

1.2 Tezin Amacı

Kalkan duvarlı mescitlerin birçoğu, özellikle 1855 depreminden sonra yapılan onarımlarla özgünlüklerini büyük oranda kaybetmiştir. Yapılan onarımlarda, yapıların karakteristik mimari özelliklerinin, özgün plan ve cephe kurgusunun anlaşılamaması sebebiyle hatalı imalatların ortaya çıktığı ve yapılarda çeşitli koruma sorunlarına neden olduğu görülmektedir. Ayrıca konuyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalarda, yapıların özgün tasarım kurgusunun, mimari özelliklerinin ve yapısal detaylarının yeterince tanımlanmadığı, koruma bağlamında değerlendirilmediği görülmüştür.

Yapılan bu çalışma ile Erken Osmanlı mimarlığının müstesna bir yapı grubunu oluşturan kalkan duvarlı mescitlerin, tek bir çalışmada bütün yönleriyle araştırılması ve elde edilen bulguların ortaya konarak bu konudaki eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, yapıların mevcut durumlarının belgelenmesi, karakteristik mimari özelliklerinin tanımlanması ve koruma sorunlarının tespit edilerek ortak koruma önerilerinin geliştirilmesi, bu çalışmanın konusu olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak yapılarda tespit edilen ortak koruma sorunlarına yönelik geliştirilen önerilerin, tekil örnekler üzerinden değil, daha kapsayıcı bir yaklaşımla üst ölçekte geliştirilmesi hedeflenmiştir.

1.3 Hipotez

Tez çalışması, tarihsel araştırmalar, arşiv ve belge taramalarının ardından, saha çalışmaları ve çizim-analiz çalışmaları olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada Bursa'daki 37 kalkan duvarlı mescitte yapılan saha çalışmalarında, yapıların mevcut durumlarının belgelenmesi için detaylı fotoğraflama, rölöve ve detay çizimleri hazırlanmıştır. İkinci aşamada, sahada elde

edilen veriler doğrultusunda, kalkan duvarlı mescit tipolojisini anlatan üç boyutlu modellemeler, detay çizimleri ve şematik anlatımlar hazırlanarak, yapıların mimari kurgusu, mimari elemanları, yapı malzeme ve teknikleri analiz edilmiştir.

Bu çalışma ile kalkan duvarlı mescit mimarisi, günümüze ulaşan örnekler üzerinden analiz edilerek belgelenmeye çalışılmıştır. Yapıların mimari analizi sonucunda ulaşılan önemli bulgulardan biri, yapıların plan tasarımlarında kullanılan arşın değeri, altın oran şeması gibi tasarımdaki belirleyici faktörlerin tespiti olmuştur. Yapılarda tespit edilen önceden belirlenmiş tasarım kararlarının, yapıların üretimindeki bir standartlaştırmaya işaret ettiği ortaya konmuştur. Aynı zamanda benzer mimari özelliklerdeki bu yapı grubunun sahip olduğu ortak koruma sorunları ortaya konarak öneriler getirilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen verilerin kalkan duvarlı mescitlerin bir yapı grubu halinde belgelenmesi ve yapıların gelecekteki koruma çalışmaları için katkı sağlaması beklenmektedir.

2
MESCİT KAVRAMI VE MESCİT MİMARİSİ

2.1 Mescit Kavramı

Arapça *sücud* (eğilmek, secde etmek) kökünden türeyen mescit kelimesi, "secde edilen yer" anlamına gelmektedir. Bir kavram olarak ise mescit, işlevsel olarak özelleşmiş bir mekân ve yapıyı tanımlar. İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren bütün camiler mescid olarak adlandırılırken, Anadolu'da cami ve mescit kavramları, birbirinden ayrılan iki yapı tipini tanımlamaktadır (Eyice, 1993). Camiler çoğunlukla kent merkezinde yapılan, kalabalık cemaatin toplandığı yapılar olmakla birlikte genellikle Ulucamileri, selatin camileri ya da imaret adı verilen sultan zaviyelerini tanımlamaktadır. Mescitler ise camilerden ayrı bir yapı tipi olarak küçük grupların günlük ibadet işlevlerine yanıt vermek amacıyla ortaya çıkmıştır (Kuban, 2021, s. 123). Anadolu'daki ilk Selçuklu ve Osmanlı dönemi mescitleri, içinde minber bulunmayan, dolayısıyla Cuma ve bayram namazlarının kılınmadığı, mahalle ölçeğindeki ibadet mekânlarıdır (Hasol, 2012, s. 318).

2.2 Mescit Mimarisinin Kökeni ve Gelişimi

Bir mimari form olarak tek kubbeli mescit yapılarının kökeninde Türklerin Anadolu'ya gelmeden önceki Orta Asya'daki kare planlı, tek kubbeli mezar yapıları olduğu düşünülmektedir (Dilaver, 1971, s. 17). Bu yapılar ilk örneklerini Karahanlılar döneminde vermiş ve daha sonra Anadolu'da asıl yaygınlığını kazanmıştır. Anadolu'daki ilk mescitler üzeri kubbe ile örtülü basit kare bir mekân olarak ortaya çıkmıştır. İlk mescitlerin yapımı Anadolu Selçukluları döneminde Konya ve Akşehir gibi merkezi yerleşim bölgelerinde başlamış, Batı Anadolu'da Beylikler ve Osmanlı döneminde yaygın bir şekilde devam etmiştir. Bu yapıların özellikle yoğun nüfuslu başkentlerde yeni oluşmakta olan mahallelerde sıklıkla inşa edildikleri görülmektedir. Bunun sebebinin mahalle üzerine kurulu Türk şehir yapısına paralel olarak, Müslüman toplumun, sosyal ihtiyaçlarına cevap veren bir yapı tipi olması gösterilmektedir (Kuban, 2021, s. 123).

Mescitlerin özellikle ilk başkent Bursa'nın fethinden sonraki iki yüzyıllık zaman zarfında en çok inşa edilen yapı tipi olduğu, günümüze ulaşan örneklerin sayıca çokluğundan anlaşılmaktadır. XV.-XVI. yüzyıllar boyunca, Bursa ile paralel olarak Edirne'de de birçok mescit inşa edildiği görülmektedir. Bu yapıların çoğunluğu plan kurgusu ve yapısal boyutlarıyla Bursa mescitleriyle yakın özellik göstermekle birlikte malzeme, yapım tekniği ve cephe düzenlemeleriyle farklılaşmaktadır.

İstanbul'un fethiyle birlikte İstanbul'daki ilk mescitlerin çoğunluğunu Bizans kilise ve şapellerinden çevrilmiş yapılar oluşturmaktadır. Bu yapılardan Manastır (Mustafa Çavuş) Mescidi dışındaki yapılar günümüze ulaşmamıştır (Eyice, 1986). İstanbul'daki XV. ve XVI. yüzyıllarda inşa edilen mescitler ise genellikle moloz taş ve ahşap malzeme kullanılarak inşa edilen kare ya da dikdörtgen planlı, ahşap çatılı basit yapılardır. İstanbul'daki yoğun kentleşme, XVII. yüzyılda da devam ederek şehrin merkezinde yeni mahallelerin kurulmasına ve mevcut mahallelerin genişleyerek büyümesine yol açmıştır. Buna paralel olarak XVII. yüzyılda mahalle mescitlerinin yoğun olarak inşa edildiği görülmektedir. Bu dönemde bir kısmı günümüze ulaşamayan, toplamda 74 mescidin inşa edildiği bilinmektedir (Sönmezer, 1996, s. 197).

XVIII. yüzyıldan itibaren Batılı etkilerin Osmanlı mimarlığına dahil olmasıyla, farklı biçimsel üslupların mescit yapılarına da yansıdığı görülmektedir. Özellikle yapıların mihrap, minber, kürsü, mahfil katı gibi iç mekân tefrişinde ve süsleme ögelerinde yoğunlaşan bu özellikler, sonraki yüzyıllarda, plan ve cephe özelliklerinde daha da belirginleşmiştir. Bu dönemde, yeni inşa edilen mescitlerin yanında, mevcut yapılarda yapılan onarımlara dönemin üslubu yansımış ve pek çok mescit yapısı, geç tarihli onarımlarla kazandığı yeni görünümü ile günümüze ulaşmıştır. XIX. yüzyıla gelindiğinde mescit mimarisinin yavaş yavaş terkedildiği ve yeni bir yapı üretimi yerine mevcut mescitlerin genellikle minber eklenmek suretiyle camiye çevrildikleri görülmektedir.

2.3 Anadolu'da Mescit Mimarisi

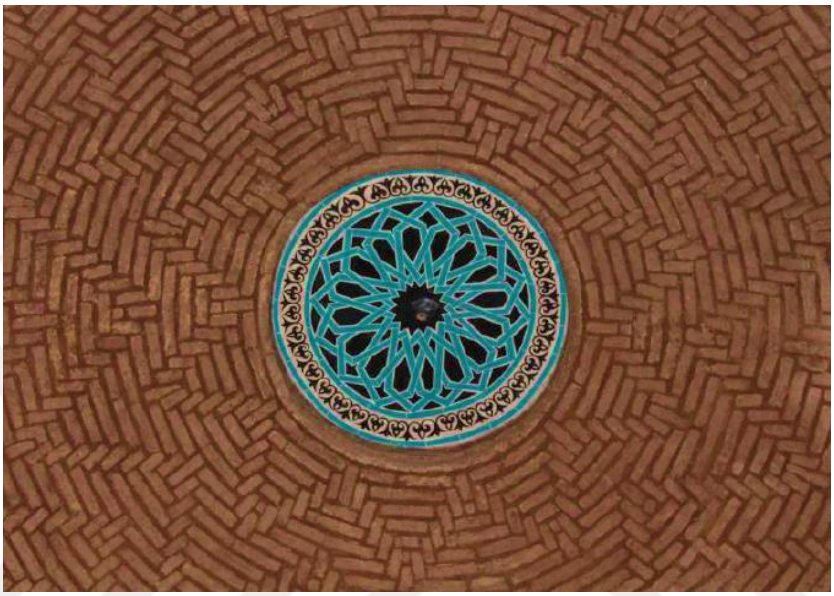
2.3.1 Anadolu Selçuklu Dönemi Mescitleri

Anadolu'da ilk camilerin XII. yüzyıl başlarında yapılmaya başlandığı bilinmektedir. Bu dönemde şehirlerde Ulucamilerin yanı sıra daha küçük boyutlu mescitler de yapılmış olmalıdır; ancak XII. yüzyıla ait bir mescit yapısının varlığı bilinmemektedir (Yenal, 2012, s. 203). Bununla birlikte, bir yapı tipi olarak tek kubbeli mescit yapılarının ilk örnekleri XIII. yüzyılda Konya bölgesinde görülmektedir (Dilaver, 1971, s. 17). Günümüzde birçoğu yıkılmış, bir kısmı yenilenmiş ve değişikliklere uğramış, toplamda 130 civarında Anadolu Selçuklu Dönemi mescidinin varlığı tespit edilmiştir (Arslan, 2017). Günümüze ulaşan en erken Selçuklu dönemi mescidi ise 1215'te Konya'da inşa edilen Hacı Ferruh Mescididir[1].

Özenli bir yapı tekniği ile ve bazen yoğun bir çini bezeme ile gerçekleştirilen Konya mescitlerinin tasarım olarak önemli özellikleri, ana ibadet mekânı (harîm) haricinde ayrıca bir giriş bölümünün düzenlenmesi ve girişin mihrap aksı üzerinde değil, ona dik bir kenarda ve yandan yapılmış olması ve bazı yapılarda bir revak düzenlemesinin bulunmasıdır (Kuban, 2021, s. 123). Ancak bu yapılarda, giriş holü, hazırlık yeri veya medhal gibi farklı tanımlamalara sahip olan bu mekânlar, genel olarak son cemaat yeri anlayışından uzaktır ve Beylikler ve Osmanlı döneminde yaygınlaşan son cemaat yeri uygulamasının öncüsü olması bakımından önem taşımaktadır (Dilaver, 1971, s. 20). Bu yapılarda kare planlı alt yapıdan kubbeye geçişler tuğla örgülü tromp, pandantif veya Türk üçgenleriyle sağlanmıştır. Kubbeye geçişte çoğunlukla kasnak yer almamaktadır. Taşıyıcı duvarlar yaklaşık 1 m kalınlığında, çoğunlukla kesme veya moloz taşıyla örülmüştür. Selçuklu mescitlerinde Osmanlı mescitlerinin aksine, az sayıda ve küçük boyutlarda açıklıklar düzenlendiğinden cepheler genellikle sağır yüzeylerden meydana gelmiştir. Minareler çoğunlukla kare, dikdörtgen ya da sekizgen planlı ve yapının beden duvarına bitişik bir kaideye sahip olup minareye

[1] "Taş Mescit" olarak da bilinen Hacı Ferruh Mescidi, I. İzzeddin Keykavus döneminin Hassa Hazinedarı Hacı Ferruh tarafından, (612 H.), 1215 M. yılında Kayserili Mimar Küneş (Güneş) oğlu Ramazan'a yaptırılmıştır. (Arslan, 2017, s. 1670)

çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır. Küçük ölçekteki bu yapılar özellikle zengin iç mekân süslemeleri ile dikkat çekicidir. Beden duvarları üzerine oturan tuğla kubbeler içte balıksırtı, çarkıfelek gibi tuğla motif örgülerle süslenmiştir. Bazen çini mozaiklerinde kullanıldığı bu kubbeler ince bir işçiliğin ürünüdür (Şekil 2. 1). Çini, mermer ve alçı işlemeli mihraplar, mermer kapı söveleri ve çini pencere alınlıkları yapılarda görülen bir diğer süsleme ögeleridir (Baş, 2008, s. 7).

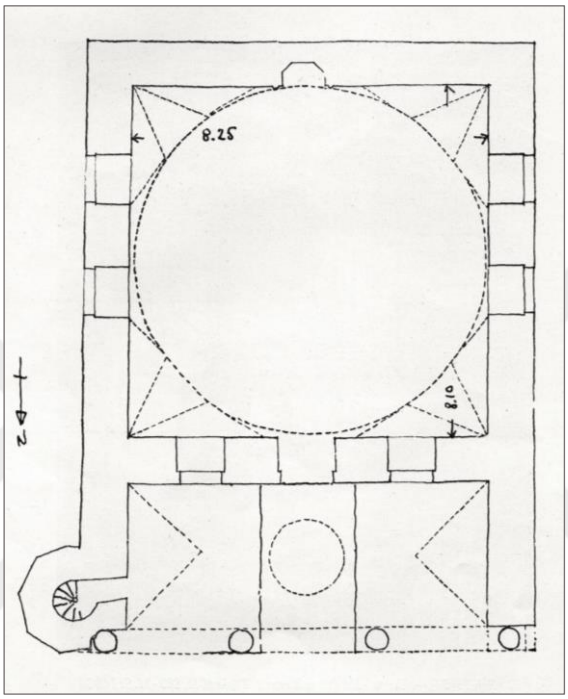

Şekil 2. 1 Konya Sırçalı Mescit kubbe göbeği (Arslan, 2017)

2.3.2 Erken Osmanlı Dönemi Mescitleri

Erken Osmanlı öneminde Orhan döneminden itibaren Bursa ve çevresinde tek kubbeli mescitler yapılmaya devam edilmiştir. Mahalle ölçeğinde tasarlanan küçük boyutlu bu yapılar, mimari özellikleri bakımından genel olarak XIII. yüzyıl Selçuklu mescitlerinin bir devamı niteliğindedir. Bu mescitler, kare planlı ve tek kubbeli bir harîm ile giriş cephesindeki revaklı son cemaat mahallinden meydana gelmektedir. Minareler çoğunluklar harîm ve son cemaat mahallini ayıran duvarın doğu veya batı köşesinde konumlandırılmıştır. Kubbeler, Bizans yapı geleneğindeki gibi kiremitle örtülmüş, kubbeye geçişler düzlem veya prizmatik üçgenler kuşağı ile gerçekleştirilmiştir. Duvar örgülerinde de tuğla-taş almaşıklığı kullanılarak yerel Bizans duvar tekniği sürdürülmüştür. Bu özellikleriyle Erken Dönem Osmanlı mescitlerinin, Anadolu Selçuklu mescitlerinin plan ve biçimsel özellikleriyle yerel yapı tekniklerinin bir birleşimi olduğu söylenebilir (Kuban, 2021, s. 125). Bursa'nın fethinden hemen sonra Hisar semtinde inşa edilen

Alâeddin Bey mescidi, kare planlı ve tek kubbeli bu mescit tipinin en eski örneğidir (Söylemezoğlu, 1955, s. 79) (Şekil 2. 2), (Şekil 2. 3). Osmanlı mimarisinde tarihi bilinen ilk yapı ise 1333 yılında yapılan İznik'teki Hacı Özbek mescididir (Şekil 2. 4). Erken Osmanlı Döneminin Bursa'daki bu ilk örnekleri, Konya ve çevresindeki tek kubbeli mescit formunun Batı'ya geldiğini göstermektedir (Kuban, 2021, s. 124).

Şekil 2. 2 Bursa Alâeddin Bey Mescidi planı (Söylemezoğlu, 1955)

Şekil 2. 3 Bursa Alâeddin Bey Mescidi

Şekil 2. 4 İznik Hacı Özbek Mescidi

I. Murad ve I. Bayezid dönemlerinde de Bursa'da imaret adı verilen sultan külliyelerinin ve ters T planlı camilerin yanı sıra tek birimli mescitler yapılmaya devam edilmiştir. Bu döneme ait mescitlerin bir kısmı yıkılarak günümüze ulaşamamış, bir kısmı ise çoğunlukla özgün karakterlerini koruyamayarak büyük değişiklerle günümüze ulaşabilmiştir. Hıdırlık (Nilüfer Hatun), İzzettin Bey (Pınarbaşı), Kavaklı, Kara Ali (Yerkapı), Doğan Bey ve Ertuğrul mescitleri Bursa'daki bu döneme ait günümüze ulaşan mescitler arasında sayılabilir. Doğan Kuban bu ilk dönem Osmanlı mescitlerinin genel özelliklerini şöyle tanımlamaktadır:

"*1. Giriş cephelerinde düzenlenen revaklı son cemaat mahallinin her iki yanı harimin doğu ve batı duvarları uzatılarak kapatılmıştır.*

2. Kubbeye geçiş ögesi olarak Türk üçgeni kuşakları kullanılmıştır.

3. Cepheler tuğla-taş almaşık duvar örgüsüyle biçimlenmiştir.

4. Selçuklu mescitlerinin aksine pencere sayıları ve boyutları artırılmış, böylece aydınlık bir iç mekân elde edilmiştir.

5. Kubbe çoğunlukla beden duvarları üzerinde yükseltilmiş sekizgen kasnak üzerine oturtulmuştur.

6. Örtüleri sonradan kurşuna çevrilmiş olsa da özgün kaplamaları kiremittir." (Kuban, 2021, s. 123).

3
BURSA'DA KALKAN DUVARLI MESCİTLER

Erken dönem Osmanlı mimarlığı içinde kalkan duvarlı mescitler olarak anılan ve kendine özgü mimari karakteristiklere sahip özgün bir yapı grubu ortaya çıkmıştır[2]. XV. yüzyılda Bursa'da özellikle II. Murad ve II. Mehmed döneminde yaygın bir şekilde inşa edilen bu mescitler, plan düzleminde dönemin mimari uygulamalarını sürdürmekle birlikte, giriş cephelerindeki yükseltilmiş kalkan duvarı, saçaklarda tertip edilen iniş-çıkış hareketleri ve cephelerde düzenlenen tuğla ve taş ile oluşturulmuş geometrik ve motif süslemeleriyle ayrı bir karaktere sahiptir. Bu yapılar XV. yüzyılın ilk çeyreğinden XVI. yüzyıla kadar birçok kez inşa edilerek ilk başkentin yeni oluşan/gelişen mahallelerinde sıkça tercih edilen bir tipoloji olmuştur. Anadolu'da yalnızca Bursa'da örnekleri görülen bu yapılar 'Bursa tipi mescitler' olarak da adlandırılırken; yapıların öne çıkan bölümlerinin yükseltilmiş giriş cepheleri olması sebebiyle daha yaygın olarak 'kalkan duvarlı mescitler' olarak tanımlanmaktadır (Seçgin, 2020, s. 294).

Bu bölümde kalkan duvarının mimari biçim olarak kökeni, Osmanlı mimarlığına geçiş süreci ve Bursa'da kalkan duvarı uygulamasının tarihsel perspektifi sunulmuştur. İkinci bölümde Bursa'da tespit edilen kalkan duvarlı mescitlerin yapım kronolojisi, yapıların banileri ve konumları açıklanarak yapılar hakkında genel bilgiler verilirken, üçüncü bölümde çalışma kapsamında incelenen 37 kalkan duvarlı mescit tekil olarak incelenerek her yapı hakkında tarihsel bilgiler verilmiş, yapıların geçirdiği onarımlar, günümüzdeki durumları ve mimari özellikleri çizim ve fotoğraflarla desteklenerek değerlendirilmiştir.

[2] Bu yapıların tamamına zaman içinde minber eklenmiş olduğundan günümüzde cami olarak adlandırılsalar da yapıların özgün mimari kuruluşları bir mescit yapısı olduğu için bu çalışmada 'cami' yerine 'mescit' tanımlaması tercih edilmiştir.

3.1 Tarihsel Gelişim

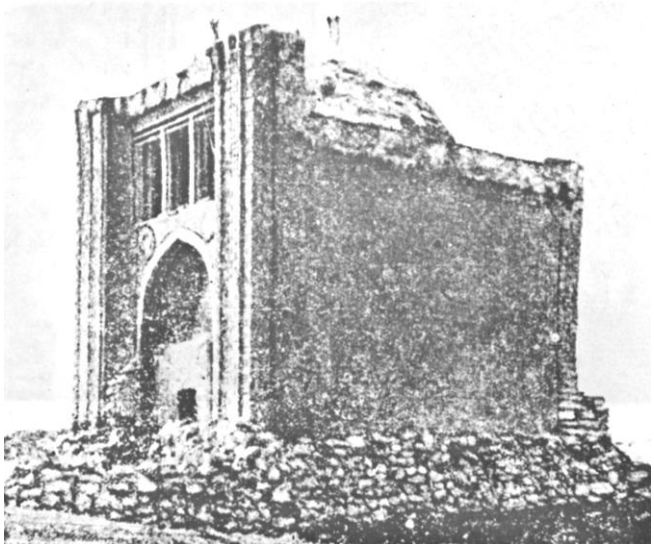
3.1.1 Kalkan Duvar Tanımı

Bu yapı grubunu tanımlamada kullanılan 'kalkan duvarı' tabirinin, ilk defa Kâzım Baykal tarafından kullanıldığı görülmektedir. Baykal, 1950 yılında yazdığı *Bursa ve Anıtları*'nda Azeb Bey mescidinin giriş cephesini *"kalkan dıvar"* olarak tanımlarken[3]; Hafsa Hatun mescidinin 1956 yılındaki tamiri sebebiyle yazdığı bildiride, yapının kalkan duvarından *"ön cephede yükselen süslü duvar"* olarak bahsetmiştir (Baykal, 1956, s. 5). Kemalî Söylemezoğlu ise kalkan duvarının anıtsal bir etki bırakma amacıyla yapının esas kütlesini örten yeni bir deneme olduğunu ifade etmektedir. (Söylemezoğlu, 1955, s. 96) Albert Gabriel de benzer bir yaklaşımla kalkan duvarından *"revak kemerleri üzerindeki dikdörtgen yükseklik"* olarak bahseder ve bu yüksekliğin amacının revakı örten iki eğmeçli kiremit çatıyı gizlemek olduğunu söylemektedir (Gabriel, 2010, s. 149). Kalkan duvarı aynı zamanda küçük yapı cephelerine verdiği anıtsal etki dolayısıyla taç kapı olarak da yorumlanmıştır (Güler, 2019, s. 60), (Gündüz Küskü, 2014, s. 183), (Batur, 1970, s. 206).

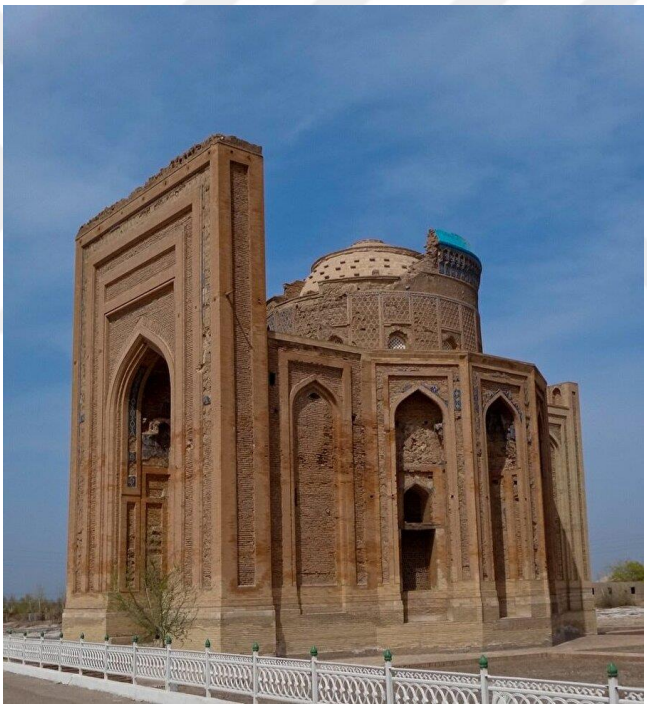
3.1.2 Kalkan Duvarının Mimari Kökeni

Giriş cephesi üzerinde bir kalkan duvarı düzenlemesi bulanan ilk örnek Karahanlı dönemine ait 978 yılında inşa edilen Tim'deki Arap Ata Türbesi'dir (Şekil 3. 1). Dört duvar üzerine oturan 6 m çapında tek kubbeden ibaret yapıda, giriş cephesinin belirtilmesi fikri ilk kez ortaya çıkmaktadır (Aslanapa, 1989, s. 32). Bu bağlamda, mimari bir form olarak kalkan duvarının kökenini Karahanlılar dönemine dayandırmak mümkündür. Bununla birlikte günümüzde Türkmenistan sınırları içerisinde kalan Köhne Ürgenç bölgesinde, XI.-XVI. yüzyıllara ait yapı kalıntıları arasında kalkan duvarı düzenlemeleriyle dikkat çeken Turabek Hanım Türbesi, Sultan Tekiş Türbesi, Necmeddin el-Kübra Türbesi, Sultan Ali Türbesi gibi bazı yapılar, kalkan duvarının kökeni ve uygulama alanı hakkında bilgi vermektedir (Şekil 3. 2).

[3] *"… dış kapı üzerinde tuğla- kefeke işçiliğinin güzel örneği bir kalkan duvar devrinin en zarif mimârî özelliğini verir"* (Baykal, 1950, s. 43).

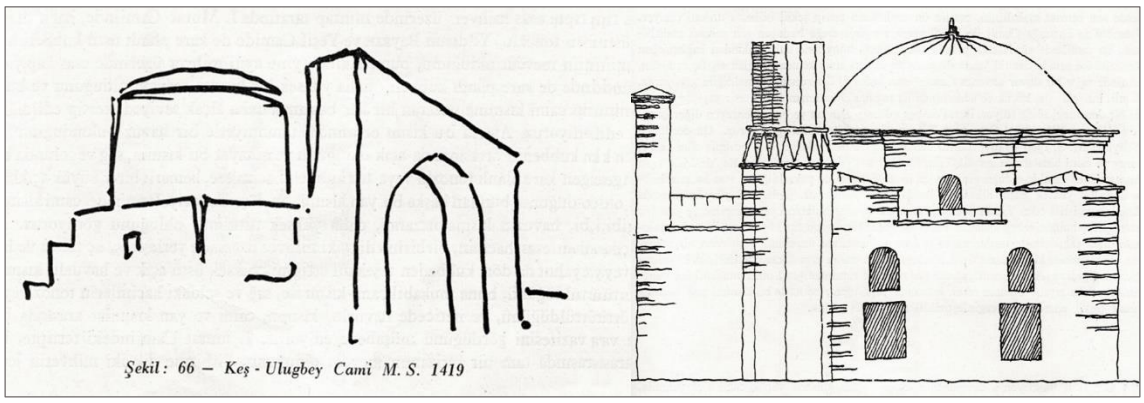
Şekil 3. 1 Tim'deki Arap Ata Türbesi (Aslanapa, 1989)

Şekil 3. 2 Turabek Hanım Türbesi, XIV.yy (Sücüllülü, 2022)

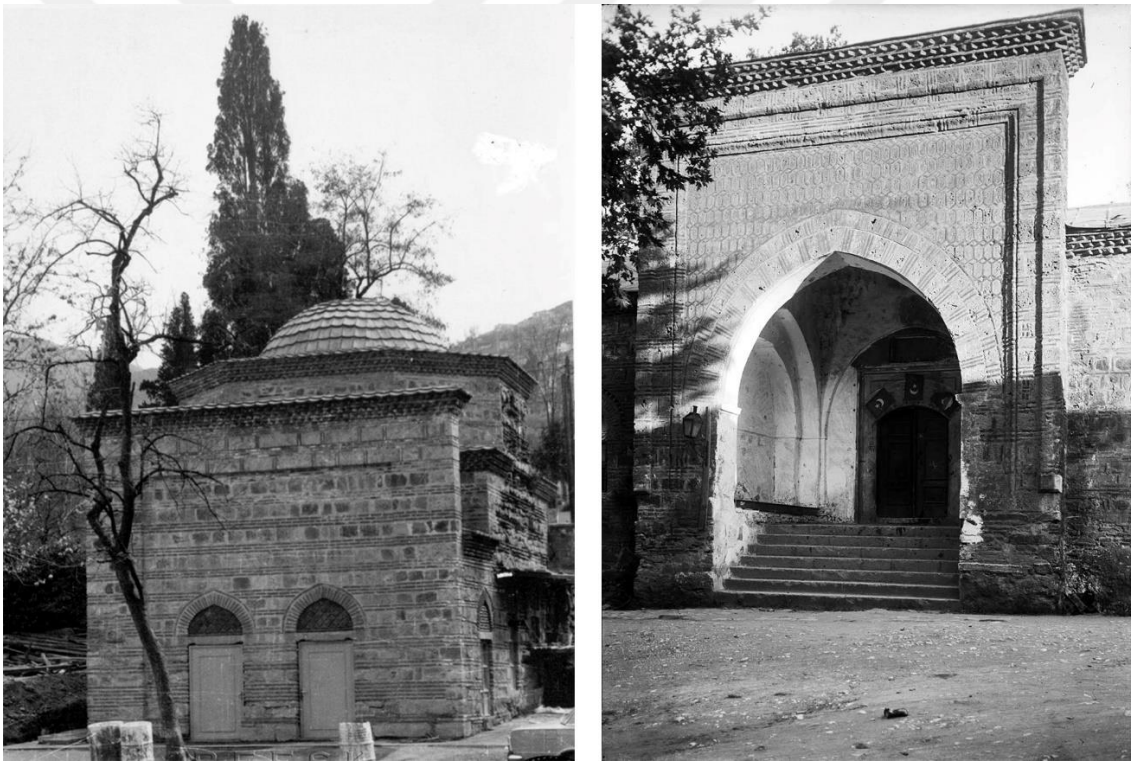
Kalkan duvarının Anadolu'da daha önce hiç uygulanmamış bir biçim olarak XV. yüzyılda Bursa'da ortaya çıkması, 'devşirilmiş biçim' olarak yorumlanmış ve yaygın bir uygulama alanı bulan bu mimari formun arkasında yatan neden olarak Ankara Savaşı'ndan sonra gelişen Osmanlı-Timurlu devletleri arasındaki siyasi ilişkiler gösterilmiştir (Keskin M. Ç., 2011, s. 5), (Tanman, 2020, s. 362). İki devlet arasında yaşanan siyasi gelişmelere bağlı olarak, kültürel ve sanatsal etkileşimlerin yaşandığı; bu dönemden itibaren mimarlık, edebiyat, bilim ve sanat

alanlarında Timurlu ve Türkmen üslupların Osmanlı üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Özellikle, Osmanlı sultanları tarafından yaptırılan önemli yapılarda, Timurlu ve Türkmen etkisi, yaklaşık bir yüzyıl boyunca kendine yer bulmuştur. Örneğin XV. yüzyılın en önemli yapım faaliyetlerinden biri olan Yeşil Külliye'nin (1419) yapımında Tebriz ve Semerkant gibi Timurlu topraklarından gelen sanatkâr, usta ve işçi gruplarının rol aldığı belgelerden anlaşılmaktadır (Tanman, 2020, s. 363). Bursa Muradiye Külliyesi ve Edirne Muradiye Camii de benzer anlayışlara sahip dönemin bir diğer önemli mimari üretimleri olup, aynı sanatçıların çalıştığı ve özellikle süslemelerde Timurlu üslubuyla bezenmiş bu yapılar döneme hâkim olan anlayışın ürünüdür. Dolayısıyla kalkan duvarlı mescitlerin üretiminde de aynı usta gruplarının çalışmış olması ve kalkan duvarı biçimini bir erken dönem Osmanlı mescidine ithal etmiş olmaları muhtemel gözükmektedir. Nitekim kalkan duvarı uygulamasının benzerlerine dönemin Timurlu mimari yapılarında rastlanmaktadır; Timurlu mimarisinin karakteristik özelliklerinden biri olarak, giriş cepheleri bu şekilde yükseltilerek yapının esas kütlesi bu kısmın arkasında bırakılmış ve anıtsal bir taç kapı bütün cepheye hâkim kılınmıştır (Söylemezoğlu, 1955, s. 96). Benzer bir şekilde XV. yüzyıldan itibaren Bursa kent merkezinde birçok kez inşa edilmiş olan bu mescitlerin giriş cephelerinde yükselen kalkan duvarı, küçük yapı kütlelerine anıtsal bir izlenim kazandırmaktadır (Şekil 3. 3). Timurlu mimarisinden farklı olarak kalkan duvarlı mescitlerde anıtsal cephe çini yerine, tuğla ve taş ile yapılmış geometrik/motif yüzey bezemeleriyle dekore edilmiştir.

Şekil 3. 3 Uluğ Bey Medresesi ve Ahmed Dâî Mescidi'nde ortak biçimlenişler (Söylemezoğlu, 1955)

Kalkan duvarı uygulaması Bursa'da yalnızca mescitlerle sınırlı kalmamış, bu mimari biçim cami, türbe, medrese ve tekke gibi farklı yapı tiplerinde de uygulanmıştır. Bursa'daki Abdal Mehmed Türbesi (1450), Yerkapı'daki Hoca Yakup Darülkurrâsı (1492), Özbekler Tekkesi (1468) ve Şair Ahmed Paşa Medresesi'nin (1421-1451) dershane bölümü giriş cepheleri tek kemer açıklığı üzerinde yükselen kalkan duvarlara sahiptir. Benzer şekilde Muradiye Medresesi'nin (1426) taç kapı niteliğindeki giriş kapısı arkasındaki kubbeyi gizlemek amacıyla anıtsal kalkan duvara dönüşmüştür (Şekil 3. 4). Camilerde ise görsel olarak tam anlamıyla bir kalkan duvarı olmayan fakat biçimsel olarak kalkan duvarını çağrıştıran düzenlemeler ile Orhan Camii, Timurtaş Paşa Cami ve İnegöl İshak Paşa camilerinde karşılaşılmaktadır.

Şekil 3. 4 Bursa Özbekler Tekkesi ve Muradiye Medresesi'nin kalkan duvarlı giriş cepheleri (BEESK Arşivi)

Tüm bu uygulamalar, Osmanlı ve Timurlu Devletleri arasındaki siyasi ve kültürel ilişkilerin mimari bağlamdaki yansımaları olarak değerlendirilmiş ve yaklaşık bir yüzyıl boyunca yinelenen bu uygulamalar, beğeni toplayan bir biçimin yerel ustalar elinde gelenekselleştirilmesi olarak yorumlanmıştır (Keskin M. Ç., 2011, s. 149).

3.2 Yapıların Tespiti ve Yapım Kronolojisi

Günümüzde Bursa'da bir kalkan duvarına sahip olan 36 mescit yapısı tespit edilmiştir. Ancak bu yapılardan Bahri Baba, Simkeş (Gümüşçeken), İsa Fenârî ve Kefensüzen mescitlerinin, kalkan duvarlı mescitlerin duvar örgüsü, saçak biçimleri, pencere düzenleri vb. karakteristik özelliklerinden bir ya da birkaçına sahip olmamaları ve bu yapıların kalkan duvarlarının yakın tarihlerde hatalı bir restitüsyon sonucu yeniden yapıldıklarının tespit edilmesi üzerine değerlendirmeye alınmamıştır.

Ayrıca, ilk yapısı 1500 yılında yapılan Mücellidin (Resulzâde) mescidi, zaman içinde tamamen yıkıldığı için 1929 yılında yeniden ayağa kaldırılmış ve 2010 yılında yapılan restorasyon sırasında yapıya bir kalkan duvarı eklenmiştir. 1540'larda inşa edilen Musa Baba Mescidi de benzer şekilde geçmişte tamamen yıkılmış ve 1978 yılında BEESK tarafından temel izlerine göre bütünüyle yeniden yapılmış ve bir kalkan duvarı da eklenmiştir (Baykal, 1983). Ancak bu yapıların özgün durumları hakkında bilgi olmadığından kalkan duvarlı mescitlerden olup olmadıkları bilinmemektedir. Bu sebeplerle Musa Baba, Mücellidin (Resulzâde), Simkeş (Gümüşçeken), İsa Fenârî, Bahri Baba ve Kefensüzen mescitleri değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Bununla birlikte günümüzde kalkan duvarı bulunmayan[4]; ancak yapısal ve biçimsel özellikleri bakımından kalkan duvarlı mescitlerin karakteristik özelliklerine sahip olan ve yapım tarihleri itibariyle de XV. yüzyıla ait olan Arap Mehmed, Düsturhan (Maksem), Hoca Muslihiddin (İbrahim Paşa), İmaret-i İsa Bey, Kademeri, Şerefüddin Paşa ve Veled-i Vezirî mescitleri, bu çalışma kapsamında kalkan duvarlı mescitler arasında değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak yapılan saha çalışmaları, arşiv taraması ve tarihsel araştırmalar neticesinde Bursa'da 37 adet kalkan duvarlı mescit tespit edilmiştir (Tablo 3. 1). Günümüze ulaşamamış örnekler ve değişikliğe uğradığı için kalkan duvarlı mescit

[4] Bahsi geçen yapıların birçoğunun kalkan duvarı ve revak bölümü 1855 Bursa depremi veya öncesinde kısmen veya tamamen yıkılmış ve yeniden yapılmamıştır. Bu yapılarda son cemaat revağı genellikle ahşap çatıyla örtülerek kullanılmaya devam edilmiş, kapsamlı bir onarım görmemiştir.

görünümünü yitirmiş olanların olabileceği göz önünde bulundurulduğunda bu sayısının daha fazla olması muhtemeldir. Örneğin 1939 yılında yıkılan Sarı Abdullah Mescidi'nin, arşivde yer alan fotoğraflarında kalkan duvarlı mescitlerden olduğu görülmektedir (Şekil 3. 5).

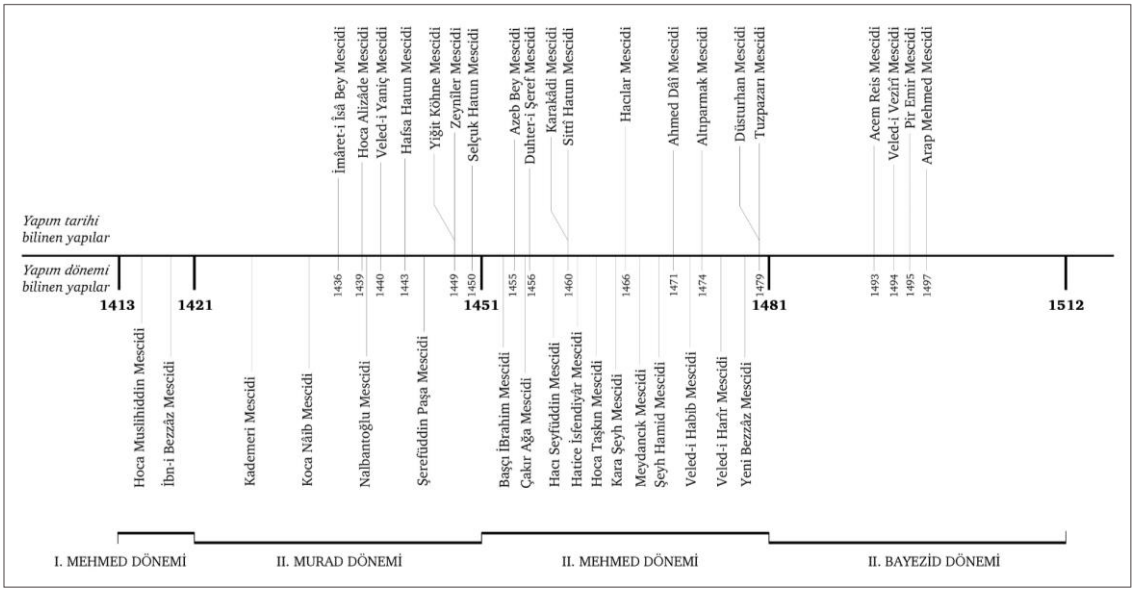
Şekil 3. 5 1939 yılında yıkılan Sarı Abdullah mescidi (BEESK Arşivi)

Kalkan duvarlı mescitlerin günümüze ulaşabilmiş örneklerinden, yapıların XV. yüzyılın ilk çeyreğinden XVI. yüzyıla kadar yaklaşık 80 yıllık bir zaman aralığında inşa edildikleri görülmektedir. Bu yapılar ilk olarak Çelebi Mehmed döneminin (1413-1421) sonlarında yapılmaya başlanmış olup, İbn-i Bezzaz ve Hoca Muslihiddin (İbrahim Paşa) mescitleri bu yapı tipinin günümüze ulaşan ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. II. Murad döneminden (1421-1451) 11 mescit, Fatih döneminden (1451-1481) 20 kalkan duvarlı mescit günümüze ulaşabilmiştir. II. Bayezid döneminde (1481-1513) kalkan duvarlı mescitlerin yapımı azalarak, 1493-1497 yılları arasında inşa edilen Acem Reis, Veled-i Vezirî, Pir Emir ve Arap Mehmed mescitleri bu yapı tipinin son örnekleri olmuş ve bir daha kalkan duvarlı mescit inşa edilmemiştir. Yapıların özellikle Fatih döneminde birkaç yıl arayla ya da aynı yıl birden fazla yapı olmak üzere sık sık inşa edildikleri görülmektedir. Örneğin Yiğit Köhne ile Zeyniler, Karakâdî ile Sitti Hatun, Düsturhan ile Tuzpazarı Mescitleri aynı yıl inşa edilmişlerdir.

Kalkan duvarlı mescitlerin yapım süresi ile alakalı bilgi veren tek belge ise Hafsa Hatun mescidinin kitabesidir. Çelebi Sultan Mehmed'in kızı Hafsa Hâtun

tarafından yaptırılan mescit, iç kapı üzerinde yer alan kitabesine göre, Mayıs 1443 yılında inşaatına başlanmış, Kasım 1443 yılında tamamlanmıştır. Buradan anlaşıldığına göre bir kalkan duvarlı mescit yapımının en iyi ihtimalle 7 ay sürdüğü anlaşılmaktadır[5].

Mescitlerden 19 tanesinin kesin yapım tarihi bilinirken diğer 18 mescidin sicil belgelerinden ya da banilerinin vefat tarihinden yola çıkarak ancak dönem aralığı tespit edilebilmektedir. Yapım tarihi bilinen ilk mescit İmaret-i Îsâ Bey Mescidi olup tarihi 1436'dır. Yapım tarihi bilinen ve günümüze ulaşmış son kalkan duvarlı mescit ise 1497 yılında inşa edilen Arap Mehmed Mescididir (Şekil 3. 6).

Şekil 3. 6 Kalkan duvarlı mescitlerin yapım kronolojisi

Bursa'da ilk yapılan kalkan duvarlı mescidin hangisi olduğu bilinmemektedir. Ayverdi, ilk örnek olarak Koca Naib mescidini göstererek yapıyı XIV. yüzyıla tarihlendirmiştir (Ayverdi & Yüksel, 2019). Yapıya adını veren Koca Naib Mahmut Efendi, I. Murat ve Yıldırım Bayezid devrinde yaşamış ve 1372 tarihinde vefat etmiştir (Kepecioğlu, 2009, s. 93). Halbuki kalkan duvarlı mescitlerin bir yapı tipi olarak XV. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra ortaya çıktıkları göz önüne alındığında bu görüş pek mümkün görünmemektedir. Daha doğru olması muhtemel diğer görüşe göre mescid, Koca Naib Mahmud'un evlatlarından Kutup Mehmed Efendi

[5] Ayverdi, 9 m çapında bir kubbeye sahip olan bu mescit için, 7 aylık inşa sürecinin o dönem için oldukça hızlı bir yapım olduğunu ifade etmektedir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 532).

tarafından onun adına yaptırılmıştır. Çünkü Koca Naib mescidinin mimari özellikleri genel olarak II. Murad devrinin (1421-1451) özelliklerini taşımaktadır. Örneğin minare kaidesinin üst bölümünde yer alan çökertme nişleri, II. Murad devrinde inşa edilen Hoca Alizâde (1439), Yiğit Köhne (1449'dan önce) mescitleri ile Umur Bey camisinde (1449-1451) görülmektedir. Ayrıca yine o dönemin bir uygulaması olarak şerefe altında düzenlenen çini uygulaması yalnızca Koca Naib, Hoca Alizâde (1439) ve Kademeri (1421-1451) mescitlerinde bulunmaktadır. Bu özellikleri sebebiyle yapının II. Murad döneminde yapılmış olması muhtemeldir.

Baniler: Yapıların banileri arasında esnaf, mutasavvıf, hanedan mensubu ve yönetici sınıflara mensup farklı kesimden kişiler bulunmakla birlikte mescitleri yaptıranların çoğunluğunu tüccar sınıfı oluşturmaktadır[6]. Bu durum XV. yüzyılda Bursa'nın ekonomik olarak oldukça geliştiği ve ticaretle uğraşanların artan servetleriyle şehrin imar faaliyetlerine katıldıklarını göstermektedir (Yenal, 2012, s. 205). Osmanlı hanedanına mensup kişilere örnek olarak Çelebi Mehmed'in kızları Selçuk Hatun ve Hafsa Hatun ile İsfendiyaroğlu İbrahim Bey'in kızı Hatice Hatun; yönetici sınıfına mensup kişiler olarak Hızıroğlu Yahşi Bey, Azeb Bey, Çandarlı İbrahim Paşa, Zağanos Mehmed Paşa'nın eşi Sitti Hatun, Söle Mehmed Paşa, Bayezid Paşa oğlu İsa Bey ve Şerefüddin Paşa sayılabilir. Bununla birlikte banileri kesin olarak bilinmeyen Hoca Muslihiddin, Koca Naib, Kara Şeyh, Nalbantoğlu ve Veled-i Vezirî mescitlerinin yaptıranları hakkında farklı görüşler mevcuttur[7].

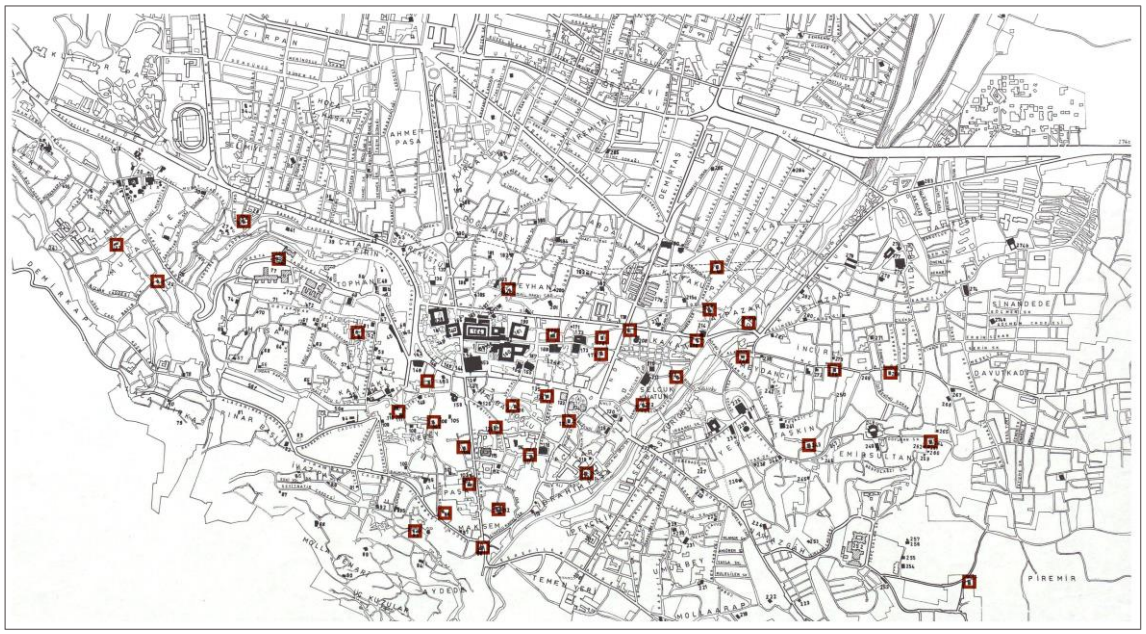
Yapıların Konumları: Mescitler, Osmanlı Döneminde toplumun sosyal gereksinimine cevap veren bir yapı tipi olması sebebiyle mahallenin çekirdeğini oluşturmaktadır. XV. yüzyılda Bursa'nın Orta Asya ve İran bölgelerinden aldığı yoğun göç ile birlikte şehirde yeni mahallelerin kurulduğu ve kentin sur dışında, ticaret bölgesinden başlayarak Güney ve Doğu yönünde geliştiği bilinmektedir. (Kaplanoğlu, 2008) Bu sebeple XV. ve XVI. yüzyıllarda şehrin birçok merkezi noktasında sık aralıklarla mescitlerin inşa edildiği bilinmektedir (Şekil 3. 7).

[6] XV. yüzyılda ticaretle uğraşan servet sahibi kişilere 'hoca' denildiğinden banilerin birçoğu hoca lakabıyla anılmaktadır (Kepecioğlu, 2009). Engin Yenal ise ipek ticaretiyle uğraşan kimselere hoca unvanı verildiğini söylemektedir (Yenal, 2012, s. 206).
[7] İlgili yapılar için bkz. (Bölüm 3.3 İncelenen Yapılar).

Şekil 3. 7 18. yüzyıla ait Bursa panoramasında minareler (Tournefort, 1717)

Kalkan duvarlı mescitlerden günümüze ulaşmış örneklerin şehir içindeki dağılımına bakıldığında, ortalama 100-300 m mesafe aralıklarla ve Ulucami ile hanlar bölgesinin yakın çevresinde, şehir merkezinin güney ve doğu bölgelerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Hisar olarak adlandırılan kale içi bölgesinde yalnızca İmâret-i İsa Bey ve Veled-i Yaniç mescitleri inşa edilirken, şehir merkezi dışında, batıda Muradiye Külliyesi civarında Azeb Bey, Koca Naib ve Altıparmak mescitleri, şehrin doğu tarafında ise Hoca Taşkın, İbn-i Bezzaz, Hacı Seyfeddin, Zeyniler mescitleri ve en uç noktada Pir Emir mescidi inşa edilmiştir (Şekil 3. 8).

Şekil 3. 8 Kalkan duvarlı mescitlerin konumları

Tablo 3. 1 Çalışma kapsamında incelenen yapılar

KALKAN DUVARLI MESCİTLER				
NO	**YAPININ ADI**	**YAPIM TARİHİ**	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**
1	Acem Reis Mescidi	1493	Bedreddin Mahmud oğlu Mehmed	II. Bayezid
2	Ahmed Dâî Mescidi	1471	Hızıroğlu Yahşi Bey	II. Mehmed
3	Altıparmak Mescidi	1474	Hoca Mehmet Altıparmak	II. Mehmed
4	Arap Mehmed Mescidi	1497	Arap Mehmed	II. Bayezid
5	Azeb Bey Mescidi	1455	Abdullah oğlu Azeb Bey	II. Mehmed
6	Başçı İbrahim Mescidi	1451-1481	Başçı İbrahim	II. Mehmed
7	Çakır Ağa Mescidi	1451-1481	Çakır Ağa	II. Mehmed
8	Duhter-i Şeref Mescidi	1456	Şâhî Hatun	II. Mehmed
9	Düsturhan Mescidi	1479	Hoca Yahya	II. Mehmed
10	Hacılar Mescidi	1467	Bakkal Sinan	II. Mehmed
11	Hacı Seyfüddin Mescidi	1451-1481	Başçı Hacı Seyfüddin	II. Mehmed
12	Hafsa Hatun Mescidi	1443	Hafsa Hatun	II. Murad
13	Hatice İsfendiyar Mescidi	1451-1481	Hatice Hatun	II. Mehmed
14	Hoca Alizâde Mescidi	1439	Hacı Ömer oğlu Hoca Ali	II. Murad
15	Hoca Muslihiddin Mescidi	1413-1421	İbrahim Paşa	I. Mehmed
16	Hoca Taşkın Mescidi	1451-1481	Hoca Taşkın	II. Mehmed
17	İbn-i Bezzaz Mescidi	1413-1421	Hafizüddin Mehmed Efendi	I. Mehmed
18	İmaret-i İsa Bey Mescidi	1442	Bayezid Paşa oğlu İsa Bey	II. Murad
19	Kademeri Mescidi	1421-1451	Kademeri Ali	II. Murad
20	Karakâdî Mescidi	1460	Seyyid Hüseyin Hüsameddin	II. Mehmed
21	Kara Şeyh Mescidi	1451-1481	Söle Mehmed Paşa	II. Mehmed
22	Koca Naib Mescidi	1421-1451	Kutup Mehmed Efendi	II. Murad
23	Meydancık Mescidi	1451-1481	Söle Mehmed Paşa	II. Mehmed
24	Nalbantoğlu Mescidi	1421-1451	Nalbantbaşı (?)	II. Murad
25	Pir Emir Mescidi	1495	Hoca Alizâde	II. Bayezid
26	Selçuk Hatun Mescidi	1450	Selçuk Hatun	II. Murad
27	Sitti Hatun Mescidi	1460	Sittî Hatun	II. Mehmed
28	Şeyh Hamid Mescidi	1451-1481	Hacı Sevindik	II. Mehmed
29	Şerefüddin Paşa Mescidi	1421-1451	Şerefüddin Paşa	II. Murad
30	Tuzpazarı Mescidi	1479	Kara Ali	II. Mehmed
31	Veled-i Habib Mescidi	1451-1481	Habib oğlu Hacı Şüca	II. Mehmed
32	Veled-i Harîr Mescidi	1451-1481	İpekoğlu Hoca Dursun	II. Mehmed
33	Veled-i Vezirî Mescidi	1494	Veziri oğlu Mehmet Efendi	II. Bayezid
34	Veled-i Yaniç Mescidi	1440	Hacı Mahmud	II. Murad
35	Yeni Bezzaz Mescidi	1451-1481	Derviş Mehmed	II. Mehmed
36	Yiğit Köhne Mescidi	1449'dan önce	Yiğit oğlu Hacı Ali	II. Murad
37	Zeyniler Mescidi	1449	Hoca Ramazan	II. Murad

3.3 İncelenen Yapılar

3.3.1 Acem Reis Mescidi

Osmangazi İlçesi, Ebu İshak Mahallesi, Kemal Bengü Caddesi üzerinde yer almaktadır. Yapı, Acem reis namıyla bilinen Hoca Bedreddin Mahmud bin Mehmed tarafından 1480 yılında yaptırılmıştır. Mescit 1855 depreminde hasar görmüş ve uzun yıllar onarım görmediği için harap hale gelmiştir (Ulusoy, 2021, s. 124). BEESK tarafından 1953 yılında yapılan ilk kapsamlı onarımda yıkılmış olan revak bölümü ve kalkan duvarı kısmi olarak yeniden yapılmıştır (Şekil 3. 9). Kubbe ve köşe bingilerinde kurşun kaplama yerine kurşun levha taklidi verilerek beton ile kaplanmıştır. Yapının beden duvarları, pencereler, alçı dışlık ve içlikler, saçaklar ve üst örtüleri bütünüyle yenilenmiştir. Kaideye kadar yıkık olan minare belgelere dayanarak kesme köfeki taştan yükseltilmiştir. Yapı özgün halinde mahalle arasında iken 1980'li yıllarda Kemal Bengü Caddesi'nin açılmasıyla çevresindeki yapılar yıkılmış, caddenin ortasında kalmıştır (Şekil 3. 10).

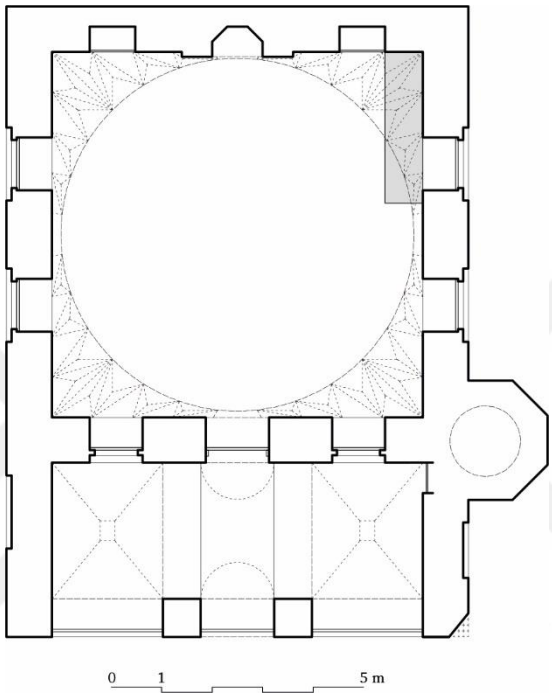

Şekil 3. 9 Acem Reis Mescidi'nin 1953 onarımından önce ve sonraki durumu (BEESK Arşivi)

Şekil 3. 10 Acem Reis Mescidi'nin günümüzdeki konumu

Mimari Özellikleri: Yapı 9,15 x 12,50 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 11). Duvarlar 90 cm kalınlığında, üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağında da aynı örgü düzeni sürdürülmüştür. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minarede kaideden gövdeye geçerken üç sıralı kirpi saçak uygulanmıştır. Minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 11 Acem Reis Mescidi planı

1953 yılında kısmen yeniden yapılan kalkan duvarı, beden duvarlarıyla aynı örgüye sahip olup üç sıra kirpi saçakla bitirilmiştir. Yapının revak duvarında yer alan çökertme nişlerinde ve pencere aynalarında tuğla ve taş ile yapılmış geometrik-motif bezemeler yer almaktadır (Şekil 3. 12). Birçoğu geçmiş onarımlarda yenilenmiş olsa da kalkan duvarının solunda yer alan teğet kemerli sağır çökertme nişi içerisinde özgün örnekler görülebilmektedir (Tayla, 2017, s. 705).

Şekil 3. 12 Acem Reis Mescidi'nin cephesindeki dekoratif ögeler

Harîm alanı 7,35 x 7,25 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 11,50 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap altı sıra mukarnaslı, özgün biçimini korumakla birlikte üzeri niteliksiz bir şekilde boyanmıştır. Minber BEESK tarafından yapıya konmuştur (Şekil 3. 13). Son cemaat bölümü 7,35 x 3,45 m ölçülerinde olup yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür (Şekil 3. 14).

Şekil 3. 13 Acem Reis Mescidi harîm bölümü

Şekil 3. 14 Acem Reis Mescidi son cemaat bölümü

3.3.2 Ahmed Dâî Mescidi

Osmangazi İlçesi, Kayhan Mahallesi'nde, Cumhuriyet caddesi ile Ahmed Dai sokağının birleştiği köşede yer almaktadır. Mescit 1471 yılında Edincikli Hızır oğlu Yahşi Bey tarafından yaptırılmış, 1760 yılında minber eklenerek camiye çevrilmiştir. Yapının bilinen ilk onarımı 1825 yılında yapılmıştır. 1855 depreminde minare gövdesi çatlamış ve sonrasında kaideye kadar yıkılmıştır (Özaydın, 2017, s. 82). Yapı son olarak 1956 yılında BEESK tarafından onarılmıştır. 1956 yılındaki onarım öncesinde yapının kubbesinin kurşunları ve diğer üst örtü elemanları harap olduğundan yapı içine su almış. Kalkan duvarı günümüze ulaşan özgün örneklerdendir (Şekil 3. 15). 1855 depreminde yapının minaresi kaideden 1 m üstüne kadar yıkılmıştır. 1956 yılındaki onarımlarda minare gövdesinin kalan özgün tuğla parçalarına göre Eskişehir'de bir tuğla fabrikasında üretilen tuğlalarla rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Minare külahı, Fatih Dönemi yapılarının minarelerinde görülen eğrisel form ile yapılmıştır (Baykal, 1956, s. 13). Özgün halinde iç kapı üstünde bulunan inşa kitabesi bu onarım sırasında kalkan duvarındaki çökertme nişlerinden ortada olana konulmuştur (Şekil 3. 16)

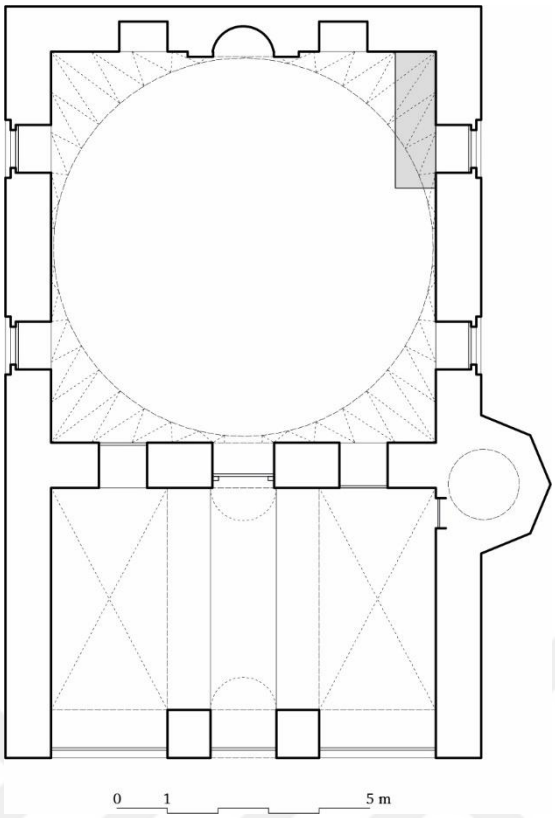

Şekil 3. 15 Ahmed Dâî Mescidi'nin 1940'lardaki durumu (Gabriel, 2010)

Şekil 3. 16 Ahmed Dâî Mescidi'nin kalkan duvarına yerleştirilen kitabesi (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 9,40 x 14,90 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 17). Duvarlar 90 cm kalınlığında olup bazı duvar bölümlerinde almaşık örgü düzeni bozulmuştur. Beden duvarlarındaki düzensiz moloz taş ve tuğla örgüden yapının büyük bir bölümünün yenilendiği anlaşılmaktadır. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla- bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra tuğla uygulanmıştır. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat bölümünden sağlanmaktadır. Minarenin 24 dilimli tuğla gövdesi Selçuklu mimari geleneğini anımsatmaktadır. Yapının kalkan duvarı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Giriş cephesi üç çökertme nişiyle düzenlenmiş, nişlerin içi tuğladan su dalgası ve hasır motifleriyle bezenmiştir. İç kapı üstünde olan kitabe ortadaki nişin içine konulmuştur. Kalkan duvarı düzenlemesi Kara Şeyh Mescidi ile benzerlikler göstermektedir.

Şekil 3. 17 Ahmed Dâî Mescidi planı

Harîm alanı 7,60 x 7,75 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 11,00 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap duvarındaki alt sıra pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Pencerelerin kemer aynaları içeriden boşaltılarak özgün formu bozulmuştur. Mihrap dokuz sıra mukarnaslıdır. Harîmin kuzey duvarına bitişik ahşap mahfil katı eklenmiştir. Son cemaat bölümü 7,60 x 5,35 m ölçülerinde olup, yan bölümler çapraz tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Revak kemerleri metal doğrama ile kapatılmıştır.

3.3.3 Altıparmak Mescidi

Osmangazi İlçesi, Yahşibey Mahallesi, Çıkıntı Sokak'ta yer almaktadır. Mescit 1513 yılında, Hoca Mehmed Altıparmak 1501'de vefat ettikten 12 yıl sonra onun adına yaptırılmıştır (Kepecioğlu, 2009, s. 131). 1855 depreminde büyük hasar gören yapının kubbe ve beden duvarlarında çatlaklar meydana gelmiş, kalkan duvarı ve revak örtüsü yıkılmış, minare de kaideye kadar yıkılmıştır. Revak

bölümü ahşap çatılı olarak yeniden yapılarak yapı kullanılmaya devam edilmiştir (Şekil 3. 18).

Şekil 3. 18 Altıparmak Mescidi'nin 1940'lardaki durumu **(Gabriel, 2010)**

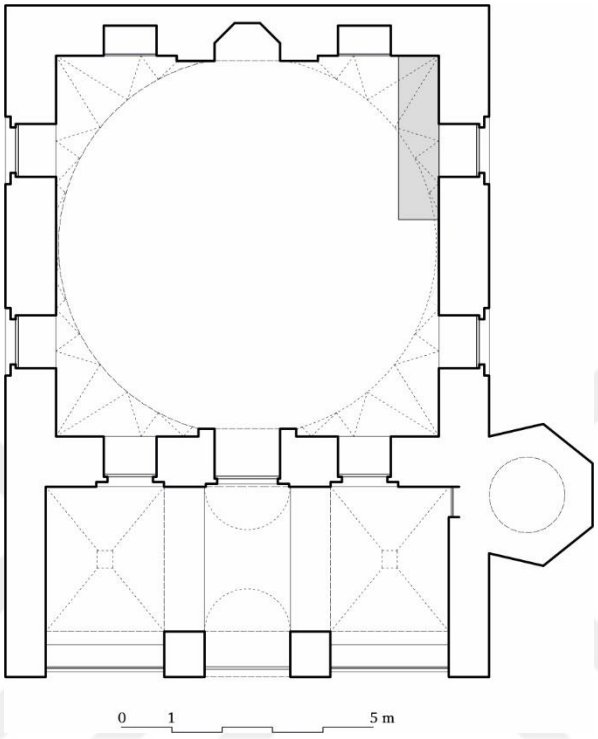
1967 yılına kısmen harap olarak ulaşan yapının, 1968 senesinde BEESK ve VGM tarafından detaylı onarımı yapılmıştır. Yıkılan kalkan duvarı elde belge olmamasına rağmen benzer yapıların kalkan duvarları referans alınarak restitüsyon çalışması yapılmış ardından rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Yapının yıkılan minaresi de kaideden itibaren tuğla gövdeli, tuğla şerefeli ve sivri külahlı olarak yeniden yapılmıştır. Külah kurşun levha görünümü verilmiş beton ile kaplanmıştır. Onarımlarda ayrıca kapı ve pencereler eklenmiştir. Mescidin hazire ve bahçe düzenlemesi ise 2015 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmıştır. Yapının önemli koruma sorunlarından biri olarak, günümüzde güney ve batı cephesinin otopark olarak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3. 19).

Şekil 3. 19 Altıparmak Mescidi'nin günümüzdeki durumu

Mimari Özellikleri: Yapı 12,65 x 18,00 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 20). Yapının beden duvarları 100 cm kalınlığında, üç

sıra tuğla-bir sıra kesme taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Batı cephesinde yer alan minare, yedigen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat bölümünden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 20 Altıparmak Mescidi planı

Yapının 1968 yılında rekonstrüksiyonu yapılan kalkan duvarlı cephesi, beden duvarı örgüsüyle aynı düzende yapılmış ve ortasına bir çökertme nişi konmuştur (Şekil 3. 21). Revak kemerleri ortada dar ve yüksek, yanlarda geniş olup orta kemerin altında Bursa kemeri düzenlenmiştir. Mescidin önemli özelliklerinden biri pencerelerde yer alan süslemelerdir. Batı cephesi güneydeki pencere aynasında kesme taş ve tuğla ile yapılmış altıgen-üçgen motif bezeme özgün olup oldukça bozulmaya uğramıştır. Doğu cephesi pencere aynalarında ise tuğla ile yapılmış su dalgası motifli bezeme görülmektedir. Yapının özgün taş saçakları durmakla birlikte BEESK onarımında beton saçak yapılarak üzeri Marsilya tipi kiremit ile örtülmüştür. Bu sebeple yapıda çimento malzeme kaynaklı bozulmalar görülmektedir.

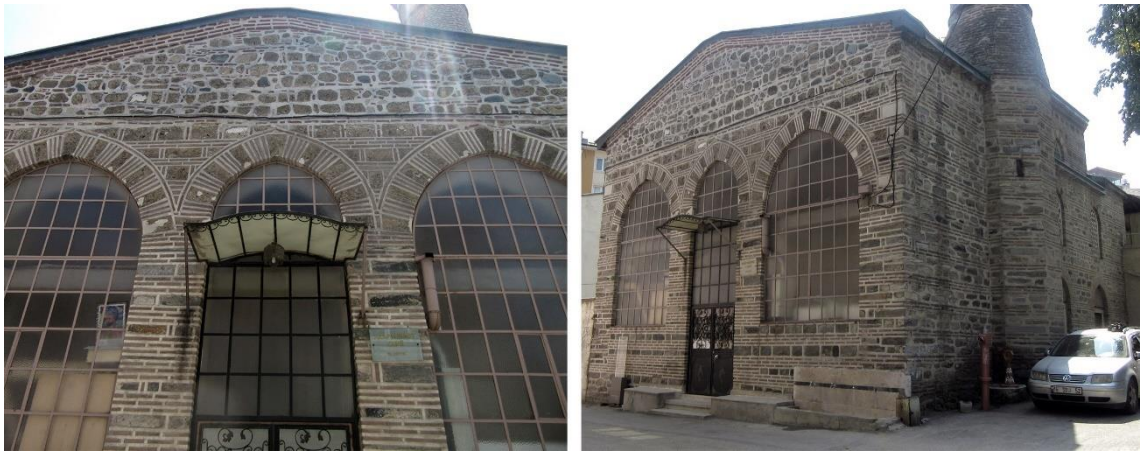
Şekil 3. 21 Altıparmak Mescidi'nin 1968 yılında yapılan giriş cephesi

Harîm alanı 7,60 x 7,55 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 11,50 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap duvarındaki alt sıra pencerelerin hiç açılmadığı duvar örgüsünden anlaşılmaktadır. Mihrap 7 sıra mukarnaslı olup üzeri boyanmıştır. Son cemaat bölümü 8,00 x 3,80 m ölçülerinde olup, yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Revak kemerleri metal doğrama ile kapatılmıştır.

3.3.4 Arap Mehmed Mescidi

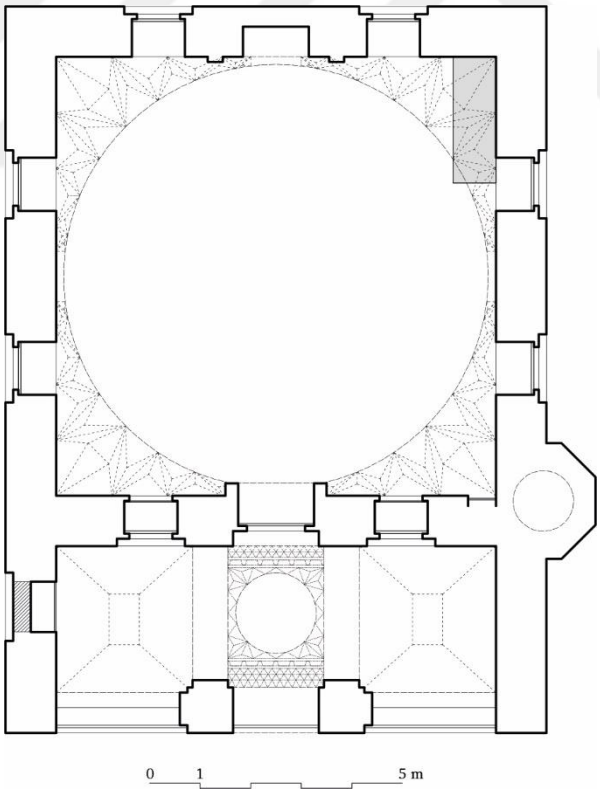
Osmangazi İlçesi, Tahtakale Mahallesi, 10. Ara Sokak'ta yer almaktadır. 1490 yılından önce Arap Mehmed tarafından yaptırılan yapı genel hatlarıyla kalkan duvarlı mescitlerin tipolojik özelliklerini taşımakla birlikte günümüzde kalkan duvarı bulunmamaktadır. Olasılıkla 1855 depreminde yıkılan kalkan duvarı, günümüzde niteliksiz moloz taş örgüsüyle yapılmış üçgen alınlık şeklindedir. 1860'lı yıllarda yapılan onarımlarda Hacılar mescidinin yıkılan kalkan duvarında da aynı yaklaşımla üçgen alınlık eklendiği bilindiğinden, aynı zamanlarda bu yapının da onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Yapının depremden etkilenen ve yıkılan kısmın yalnızca kalkan duvarının üst kısmının olduğu ve revak kemerleri

ile revak üst örtüsünün ilk yapıdan olduğu yapı üzerindeki izlerden anlaşılmaktadır (Şekil 3. 22)

Şekil 3. 22 Arap Mehmed Mescidi'nin üçgen alınlıklı kalkan duvarı

Mimari Özellikleri: Yapı 10,70 x 14,40 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 23).

Şekil 3. 23 Arap Mehmed Mescidi planı

Duvarlar 100 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç sıra tuğla- bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Minare batı

cephesinde düzenlenmiş olup sekizgen bir kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harim bölümünden, kıble duvarı üzerinden sağlanır. Minare kapısı, ahşap binili özgün bir örnektir.

Harim alanı 8,70 x 8,70 m iç ölçülerine sahiptir. Harime giriş, çift kanatlı ahşap tablalı kapı ile sağlanır. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, yerden 11,80 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Kıble duvarı alt sıra pencerelerinde üzeri yağlı boya ile boyanmış özgün ahşap kapaklar bulunmaktadır (Şekil 3. 24). Harimin kuzeyinde ahşap mahfil katı yer almaktadır.

Şekil 3. 24 Arap Mehmed Mescidi'nin özgün pencere kapakları

Mescidin son cemaat bölümü 8,70 x 3,70 m ölçülerindedir. Yapı, bu boyutlarıyla diğer kalkan duvarlı mescitlere göre dar bir son cemaat bölümüne sahiptir. Mekânın üzeri yanlarda ayna tonoz, ortada kubbe ile örtülmüştür. Orta açıklıktaki kubbe, prizmatik üçgen kuşaklar üzerinde yükseltilmiş zarif bir düzenlemedir. Son cemaat bölümünün sol tarafına sonradan mahfil katı eklenmiştir. Revak doğu duvarı üzerinde yer alan pencere kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Pencere aynasında tuğladan yapılmış hasır örgü motif bezemesi özgün bir örnektir. Revak kemerleri metal doğrama ile kapatılmıştır. Yapının giriş cephesinin sağında ise yakın zamanda eklendiği anlaşılan muhdes mermer şadırvan bulunmaktadır.

Şekil 3. 25 Arap Mehmed Mescidi'nin harîm bölümündeki mahfil katı eki

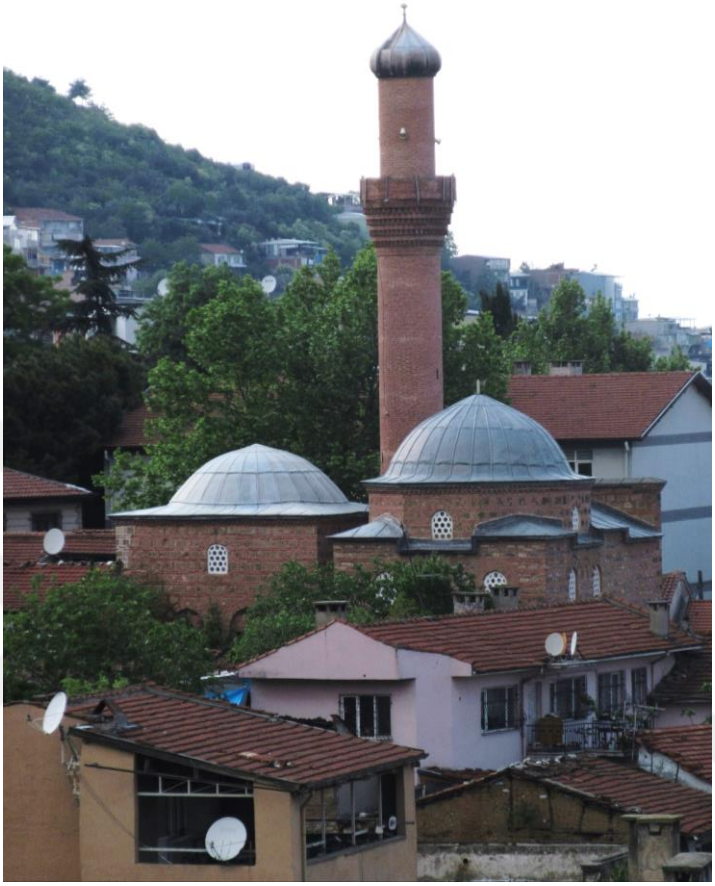

Şekil 3. 26 Arap Mehmed Mescidi son cemaat bölümünde kubbe düzenlemesi

3.3.5 Azeb Bey Mescidi

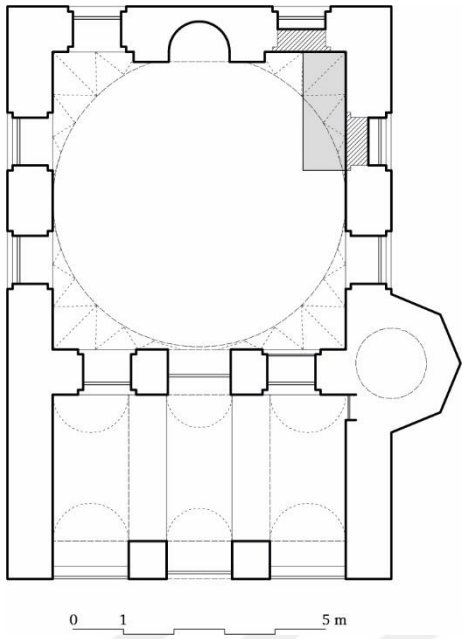
Osmangazi İlçesi, Kocanaip Mahallesi, 10. Okul Sokak'ta yer almaktadır. İç kapısı üzerinde yer alan Arapça kitâbeye göre II. Murad (1421-1451) dönemi komutanlarından Azeb Bey tarafından 1456 yılında yaptırılmıştır. Batı cephesi bitişiğinde, yine Azeb Bey tarafından yaptırılan bir türbe bulunmaktadır. Bu özelliğiyle yapı, kalkan duvarlı mescitler arasında bir türbe yapısına sahip olan tek örnektir (Şekil 3. 27). Yapının diğer mescitlerden ayrılan bir diğer özelliği kalkan duvarı düzenlemesidir. Yapının özgün bir biçimlenişe sahip olan kalkan duvarı 7, 40 m yüksekliğinde, iki sıra düşey tuğla ve bir yatay tuğla sırası arasına yerleştirilmiş kare biçimli kesme taşla oluşturulmuştur. Cephe uzunluğu ve kalkan

duvarı yüksekliği bir arada değerlendirildiğinde giriş cephesinin kare bir forma sahip olduğu görülmektedir. Mescit uzun yıllar kadro dışı ve namaza kapalı iken 1955 yılında yapılan onarım sonrası tekrar ibadete açılmıştır.

Şekil 3. 27 Azeb Bey Mescidi ve türbesi

Mimari Özellikleri: Yapı 7,60 x 11,35 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahip olup kalkan duvarlı mescitlerin en küçüklerinden biridir (Şekil 3. 28). Duvarlar 90 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla ve aralarına bir sıra düşey tuğla yerleştirilmiş bir sıra kesme taştan yapılmıştır. Yapının batı ve doğu cephelerinde yer alan üst sıra pencerelerde testere dişi tuğla kemer şeritleri düzenlenmiştir (Şekil 3. 29). Minare, batı cephesinde konumlandırılmış olup sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat bölümünden sağlanmaktadır. Yapının bilinmeyen bir tarihte şerefeye kadar yıkılan minaresinin 1955 yılındaki onarımlarda şerefeden üstü yeniden yapılmıştır.

Şekil 3. 28 Azeb Bey Mescidi planı

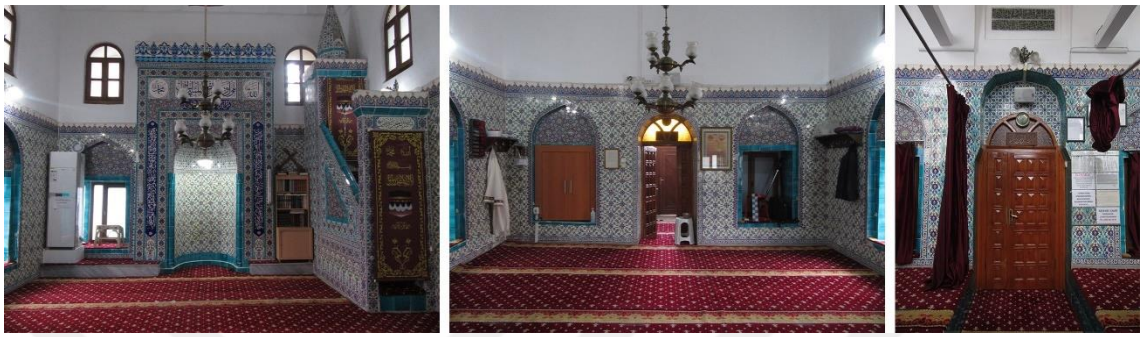
Harîm alanı 5,80 x 5,90 m iç ölçülerine sahiptir. Ana mekânı örten kubbe düzlem üçgen kuşaklara oturmaktadır. Kubbe, zeminden 9,60 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Yakın tarihte yapının tüm iç duvar yüzeyleri fabrikasyon çini karolarla kaplandığından iç mekânda hususiyet kalmamıştır (Şekil 3. 30). Mihraptaki özgün mukarnas kavsara bozulmuş, dairevi bir görünüm kazanmıştır. Aynı zamanda minber eklenirken güney ve batı cephesindeki birer pencere içeriden kapatılmıştır.

Şekil 3. 29 Yapının doğu ve batı cephesinde düzenlenen testere dişi tuğla kemerler şeritler

Yapının son cemaat bölümü 5,80 x 3,65 m ölçülerindedir. Her üç bölüm de beşik tonoz ile örtülmüştür. Yan bölümler 5,25 m, orta bölüm 6,55 m yüksekliğindedir.

Özgün halinde açık olan revak kemerleri arasına, yanlarda 125 cm yüksekliğinde tuğla parapet duvarı örülmüştür. Kemerler ahşap doğrama ile kapatılmış, orta açıklığa niteliksiz giriş kapısı eklenmiştir. Giriş cephesinde yer alan kapı üzerinde revak ayaklarına monte edilmiş muhdes sundurma giriş saçağı bulunmaktadır (Şekil 3. 31)

Şekil 3. 30 Azeb Bey Mescidi'nde iç mekanda yapılan müdahaleler

Şekil 3. 31 Azeb Bey Mescidi giriş cephesi

3.3.6 Başçı İbrahim Mescidi

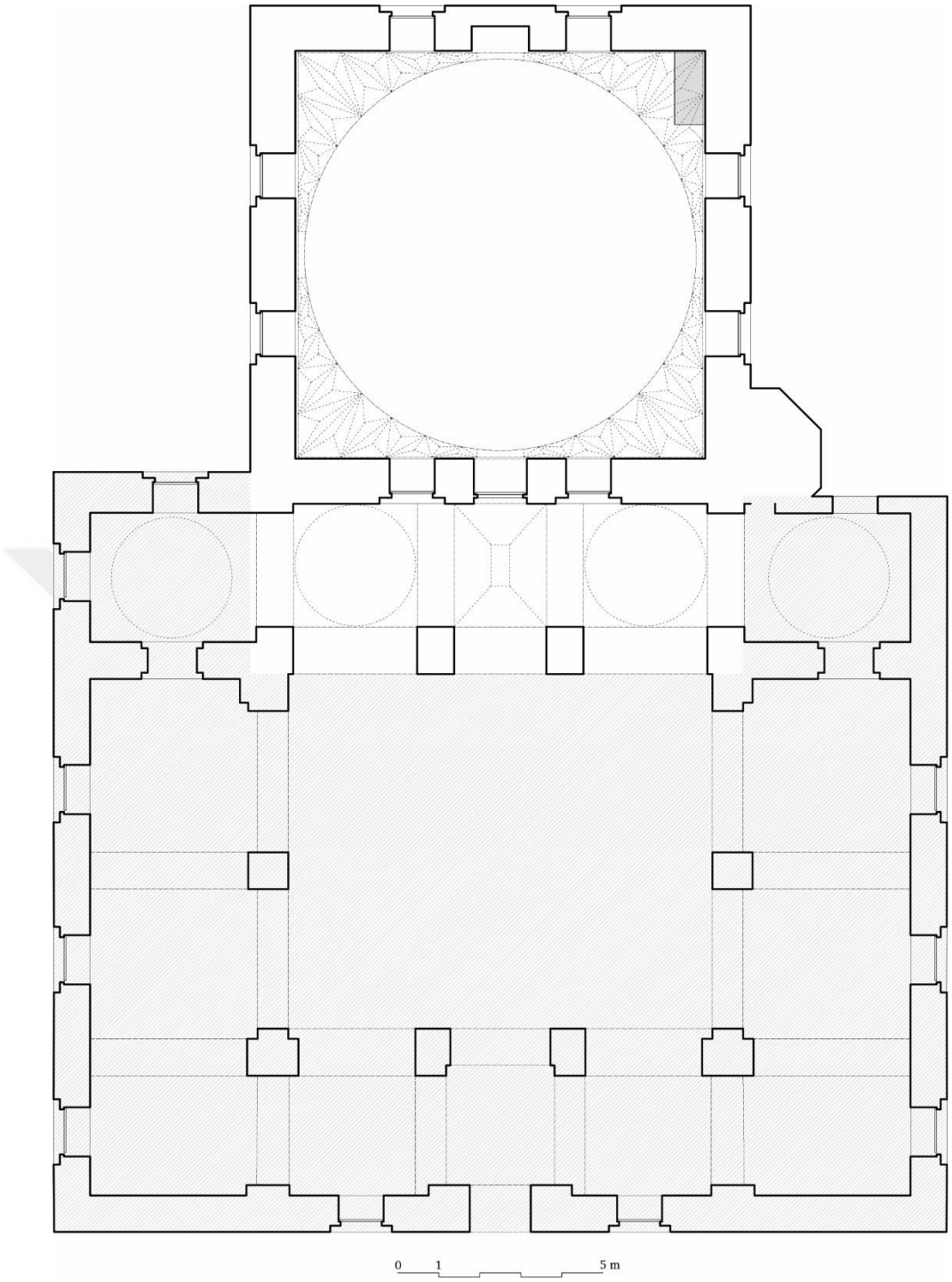
Osmangazi İlçesi, Maksem Mahallesi, Başçı Sokak'ta yer almaktadır. Mescidin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Fatih (1451-1481) döneminde Başçı İbrahim tarafından yaptırılmıştır. Yapı diğer kalkan duvarlı mescitlerden farklı olarak kuzeyine bitişik olarak yapılmış 10 hücreli avlulu bir medreseye sahiptir. Mescidin önündeki avlu ve hücreler mescitten kısa bir süre sonra bani

tarafından yaptırılmıştır (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 682). Yapının malzeme ve plan gelişimi açısından yaygın kabule göre üç evrede yapıldığı sanılmaktadır. İlk aşamada harîm ve medhalden oluşan mescit yapısı, ikinci aşamada üç yönden avluyu çevreleyen revaklı bölüm ve son olarak son cemaat yerinin her iki ucundaki hücreler yapılmıştır. 1855 depreminde büyük hasar gören mescidin kubbesi, son cemaat revağı hasar görmüş, avlu duvarları ve hücreler ise kısmen yıkılarak harap duruma gelmiştir. Yapı, 1855 depreminden sonra ve 1891 yıllarında onarım görmüştür. Bir süre depo olarak kullanılmış olan yapı, VGM ile BEESK'in ortak yaptıkları onarım sonucu 1960 yılında tekrar ibadete açılmıştır (Baykal, 1961, s. 33)(Şekil 3. 32).

Şekil 3. 32 Başçı İbrahim Mescidi 1960 onarımı sırasında (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapının mescit kısmı 12,20 x 16,30 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 33). Yapının beden duvarları 110 cm kalınlığında olup moloz taşla yapılmış almaşık örgüsü bozulmuştur. Kubbe kasnağı bir sıra tuğla-bir sıra kesme taş ile oluşturulmuş, taş sıraları arasına bir sıra dikey tuğla konulmuştur. Minare, batı cephesinde konumlandırılmış olup sekizgen kaideye oturmaktadır.

Şekil 3. 33 Başçı İbrahim Mescidi planı

Doğu cephesindeki alt sıra pencere kemerleri üzerinde testere dişi tuğla şerit düzenlenmiş, tepe pencereleri ortasında da bir çökertme nişi yerleştirilmiştir. Harim alanı 10,00 x 9,95 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzerini örten kubbe baklavalı Türk üçgeni kuşağa oturmaktadır. Kubbe, yerden 12,80 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap dikdörtgen planlı, mukarnas kavsaralıdır. Mihrap form

bakımından XV. yüzyıl özellikleri taşımakla birlikte süslemeleri geç Osmanlı dönemine XIX. yüzyıla aittir (Şekil 3. 34).

Şekil 3. 34 Başçı İbrahim Mescidi mihrabı

Yapı iç mekânda birçok süslemelere sahiptir. Çoğunluğu geç Osmanlı dönemi barok üsluptaki kalemişi süslemeler kubbe eteğinde ve pencere alınlarında yoğunlaşmaktadır. Harim bölümünün kuzeybatı köşesinde, yapılan son onarımda palmet motifli özgün kalemişi süslemeleri ortaya çıkarılmıştır (Şekil 3. 35).

Şekil 3. 35 Raspa sonucu ortaya çıkarılan XV. yüzyıl kalemişi

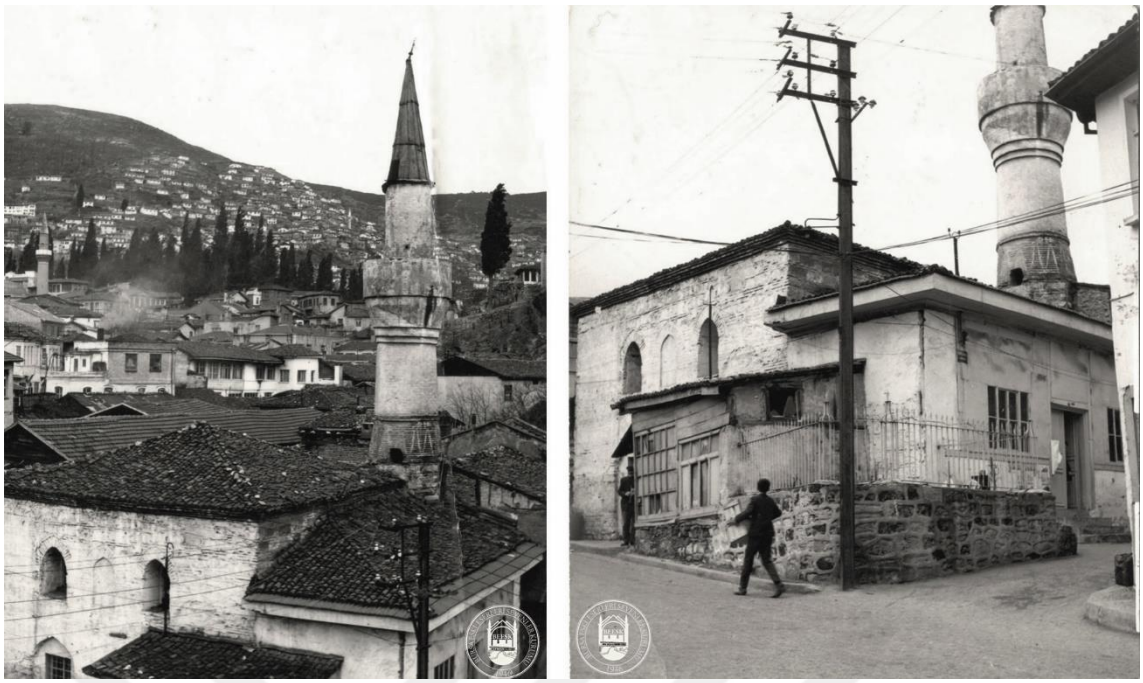
Medhal bölümü 10,10 x 4,15 m ölçülerindedir. İki yan bölüm kubbe, orta bölüm ayna tonoz ile örtülmüştür. Caminin kapısı Fatih devrinin çubuklu kapılarının basit bir örneğidir. Binisi ve demir takımları ile özgün bir örnektir (Şekil 3. 36).

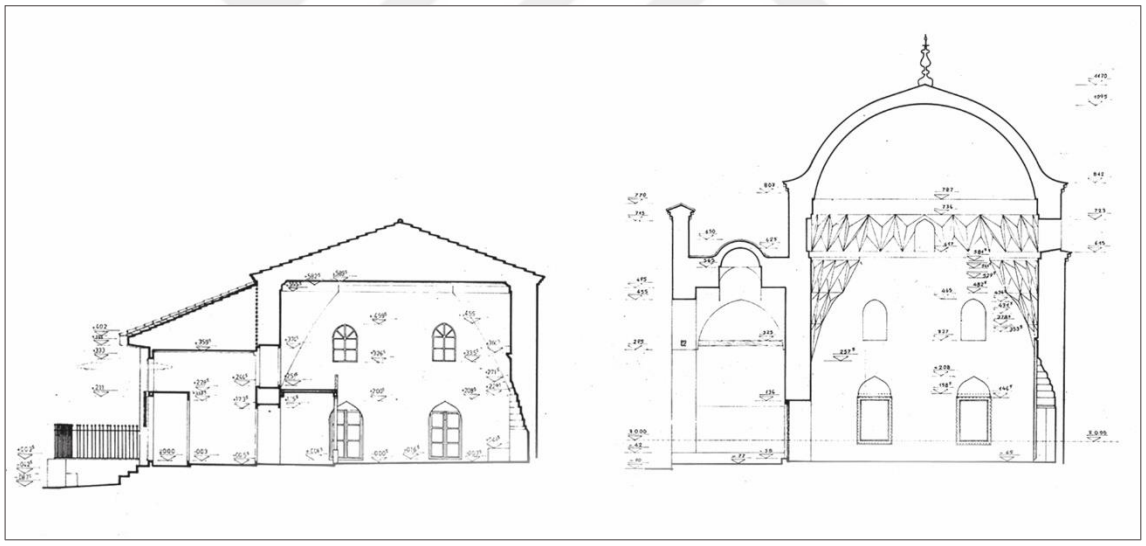
Şekil 3. 36 Başçı İbrahim Mescidi'nin özgün giriş kapsı

3.3.7 Çakır Ağa (Mecnun Dede) Mescidi

Osmangazi İlçesi, Tahtakale Mahallesi, Kurşunlu Sokak'ta yer almaktadır. Mescidin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Fatih dönemi (1451-1481) subaşılarından Çakır Ağa tarafından Mecnun Dede adında biri adına yaptırıldığı bilinmektedir. Kâmil Kepecioğlu, Mecnun Dede'nin Yeşil külliyenin inşaatında çini ustası olarak çalışmış olan Mehmed el-Mecnun olduğunu ileri sürmektedir" (Kepecioğlu, 2009, s. 112). 1855 depreminde büyük hasar gören mescidin kubbesi, son cemaat revakı ve kalkan duvarı tamamen çökmüştür (Özaydın, 2017, s. 84). Sonrasında yapının üzeri ahşap çatıyla örtülerek kullanıma devam edilmiştir (Şekil 3. 37). Yapının ilk kapsamlı onarımı 1970 yılında yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan restorasyon projesi BEESK tarafından uygulanmıştır (Şekil 3. 38). Bir dizi yeniden yapım müdahaleleri içeren onarımlarda, yıkılan revak ayakları temel izlerine göre yükseltilmiş, revak kemerleri ve kalkan duvarı yeniden yapılmıştır. Yapı üzerindeki izlere göre saçaklar iki sıra kirpi saçak olarak yenilenmiş, kubbe kasnağı kesme taş ve tuğla ile yeniden yapılırken kubbe ve üçgen kuşaklar betonarme olarak yapılmıştır (Baykal, 1971, s. 39).

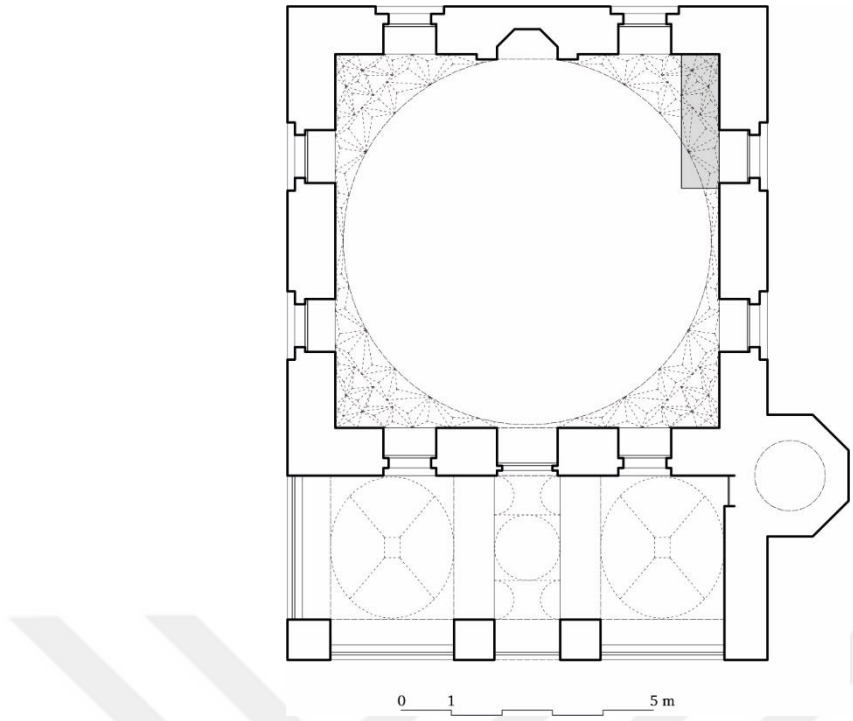

Şekil 3. 37 Çakır Ağa Mescidi'nin 1970 onarımından önceki durumu (BEESK Arşivi)

Şekil 3. 38 Çakır Ağa Mescidi rölöve ve restitüsyon kesitleri (BKVKBK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 9,50 x 12,95 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 39). Duvarlar 85-90 cm kalınlığında, üç sıra tuğla- iki sıra moloz taşı ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmıştır. Doğu cephesi üst sıra pencerelerin ortasında içi kare kesme taş-tuğla ile bezenmiş çökertme nişi yer almaktadır (Şekil 3. 40). Minare, batı cephesinde konumlandırılmış olup sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat bölümünden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 39 Çakır Ağa (Mecnun Dede) Mescidi planı

Şekil 3. 40 Çakır Ağa Mescidi doğu cephesinde yer alan çökertme nişi

Harîm alanı 7,60 x 7,40 m iç ölçülerine sahiptir. Kubbe, zeminden 11,20 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. 1970 yılında harîmin kuzeyine ahşap taşıyıcılı mahfil katı eklenmiştir. Minber de aynı yıl BEESK tarafından mescide konmuştur. Son cemaat bölümü 7,80 x 3,65 m ölçülerinde olup her üç bölüm de 6,90 m yüksekliğine sahip kubbe ile örtülmüştür. Kalkan duvarlı mescitlerin tamamının revak yan duvarları kapalı iken, bu yapıda revak Doğu cephesi, kemerli bir açıklığa sahiptir. Kemer açıklıkları metal doğrama ile kapatılmıştır. Giriş cephesine muhdes şadırvan ve saçak eklenmiştir (Şekil 3. 41).

Şekil 3. 41 Çakır Ağa Mescidi'nin giriş cephesi

3.3.8 Duhter-i Şeref (Fışkırık) Mescidi

Osmangazi İlçesi, Tahtakale Mahallesi'nde, Fışkırık Caddesinde yer almaktadır. Yapının banisi Hoca Şeref adıyla anılan Molla Şerefüddin Kırımî'nin kız kardeşi Şâhî Hatun'dur. Yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Ayverdi 1493 tarihli bir kadı siciline dayanarak yapının Fatih devrine (1451-1481) ait olduğunu söylemektedir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 693). Yapı 1855 depreminde büyük hasar görmüş, kalkan duvarı, revak kemerleri ve üst örtüsü yıkılmıştır; kubbede ve beden duvarlarında çatlaklar meydana gelmiştir. İlk olarak 1860 yılında basit onarım gören yapının revak bölümü ahşap çatıyla örtülmüştür. 1973 yılında BEESK tarafından yapılan ilk kapsamlı onarımda, yapının revak ayakları ve kalkan duvarı yeniden yapılmıştır. Muhdes ahşap çatı kaldırılarak iki yan bölüm ayna tonoz, orta bölüm ise kubbe ile örtülmüştür. Rekonstrüksiyonu yapılan kalkan duvarı, beden duvarından yalnızca iki sıra yükseltilerek bırakıldığı için hatalı bir görünüm kazanmıştır[8] (Şekil 3. 43). Günümüzde yapının güney ve batı cepheleri yol kotunun yükselmesi sebebiyle çukurda kalmış, bu sebeple iç mekânda rutubet sorunları ortaya çıkmıştır.

[8] Yapının cephesi 9,35 m genişliğinde olmakla birlikte kalkan duvarı yüksekliği 7,60 m'dir. Kalkan duvarlı cephenin kare /kareye yakın boyutlarda düzenlendiği göz önüne alındığında yeni yapılan kalkan duvarının olması gerekenden 1,50-1,75 m kısa olduğu görülmektedir.

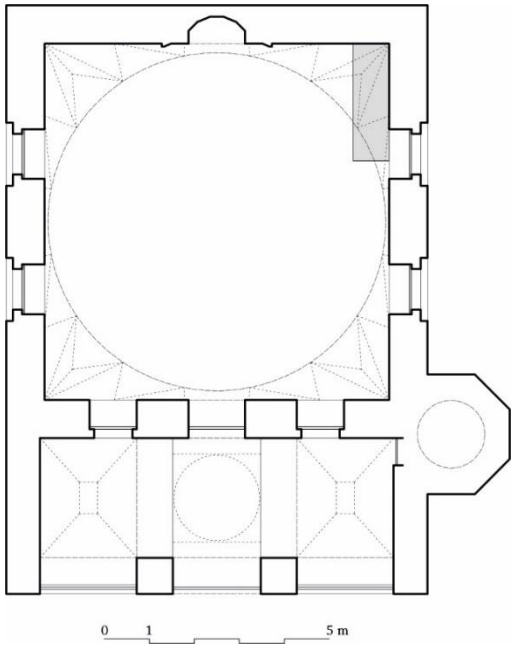

Şekil 3. 42 Yapının 1973 onarımından önceki durumu (BEESK Arşivi)

Şekil 3. 43 Duhter-i Şeref Mescidi'nin kalkan duvarı

Mimari Özellikleri: Yapı 9,35 x 13,05 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 44).

Şekil 3. 44 Duhter-i Şeref (Fışkırık) Mescidi planı

Duvarlar 85 cm kalınlığında, üç sıra tuğla-iki sıra moloz taşı ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Beden duvarında, kaidede ve kasnakta tuğla sıraları, kuş gagası ve üç çatallı motif örgüler şeklinde düzenlenmiştir. Kasnağın kesme taş yerine moloz taşı ile yapılmış olması geçmişte yapılan olası bir müdahaleyi akla getirmektedir[9]. Harîm alanı 7,65 x 7,90 m iç ölçülerinde kareye yakın bir plana sahiptir. Kubbe, zeminden 11,10 m yüksekliğe sahiptir. Kubbe eteğinde ve göbekte görülen barok üsluptaki kalem işlerinin 1860 tarihli onarımda yapıldığı düşünülmektedir (Şekil 3. 45).

Şekil 3. 45 Kubbede görülen barok süslemeler

Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Güney cephesinde alt sıra pencereler açılmamıştır. Minberde görülen 1329 H. tarihi, minberin 1911 yılında yapıya eklendiğini göstermektedir. Harîmin kuzey tarafına eklenen ahşap mahfil katının da aynı yıl eklendiği malzeme özelliklerinden anlaşılmaktadır (Şekil 3. 46). Yapının son cemaat bölümü 7,85 x 3,45 m ölçülerinde olup yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri kubbe ile örtülmüştür. Revak kemerleri metal profilli camekan ile kapatılmıştır.

[9] Kalkan duvarlı mescitlerde sekizgen kasnaklar, değişmez bir tasarım kararı olarak kesme taş-tuğla almaşıklığıyla yapılmıştır. Bkz. (Bölüm 4.4.1 Duvarlar)

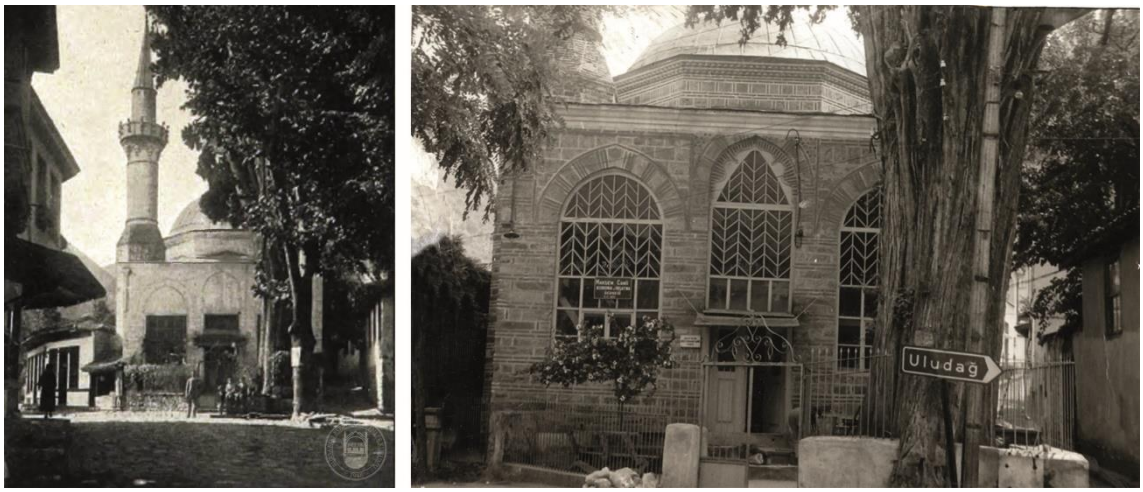

Şekil 3. 46 Duhter-i Şeref Mescidi'nin ahşap minberi ve mahfil katı

3.3.9 Düsturhan (Maksem) Mescidi

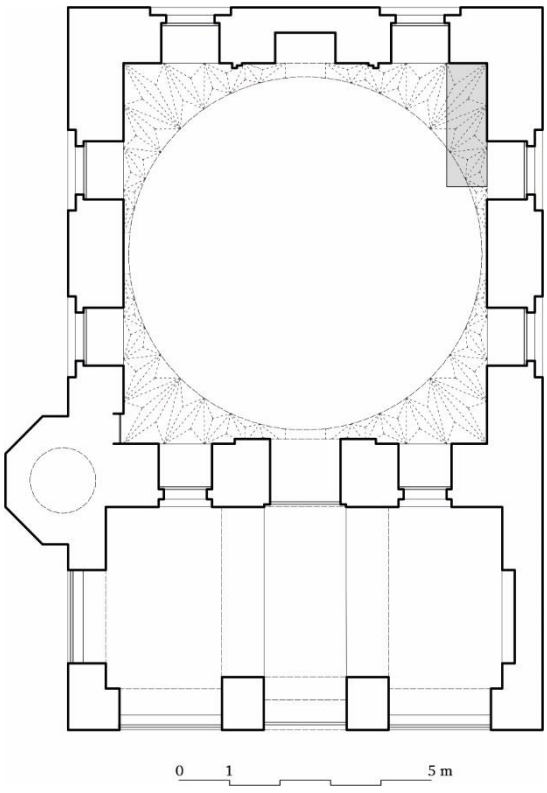
Osmangazi İlçesi, Maksem Mahallesi, Maksem Caddesi'nde yer almaktadır. Bulunduğu konumdan dolayı Maksem Camii olarak da anılmaktadır. İç kapı üzerinde yer alan üç satır Arapça kitabeye göre mescit, Düsturhan olarak tanınan Yahya Hüseyin oğlu Yahya tarafından 1479 yılında yaptırılmıştır. Yapının geçmişte bilinen kapsamlı bir onarımı bulunmamaktadır. 1775'de mütevelli tarafından caminin kurşunları sökülüp kiremitle değiştirilmiş, yağmur suyu girince tekrar üzeri kurşun kaplanmıştır (Kepecioğlu, 2009, s. 11). 1855 depreminde son cemaat bölümü kubbeleri ve minaresi hasar görmüş, kalkan duvarı kısmi olarak yıkılmıştır. Giriş cephesi bir dönem sıvanmış ve cephesine profilli saçak silmesi eklenmiştir (Şekil 3. 47). Yapının güney cephesinin de bilinmeyen bir tarihte tamamına yakınının yenilendiği ve duvardaki almaşık örgü karakterinin bozulduğu görülmektedir[10]. 1954 yılında ise mescidin BEESK tarafından minare külahı onarılmıştır.

[10] Mescidin diğer cephelerindeki pencere kemerleri almaşık karakterdeyken, güney cephesi pencere kemerleri yalnızca tuğladan yapılmıştır.

Şekil 3. 47 Düsturhan Mescidi'nin 1929 ve 1954 yıllarındaki durumu (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 9,40 x 14,35 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 48). Yapının beden duvarları 110 cm kalınlığında, iki sıra tuğla- iki sıra yonu taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Doğu cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 48 Düsturhan (Maksem) Mescidi planı

Harîm alanı 7,20 x 7,55 m iç ölçülerinde kareye yakın bir plana sahiptir. Mekânın üzeri, yüksek prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 11 m yüksekliktedir. Kubbe göbeğinde barok üslupta kalem işi süslemeler görülmektedir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Harimin kuzey bölümünde sonradan eklenen ahşap mahfil katı yer almaktadır.

Son cemaat bölümü 7,85 x 4,45 m ölçülerindedir. Mekânın üzeri düz tavanla örtülüdür. Revak doğu duvarı üzerinde kemerli açıklık bulunmaktadır; batı duvarında aynı açıklık kapatılarak bir niş haline getirilmiştir. Pencere aynasında tuğladan yapılmış hasır örgü motif bezemesi özgün bir örnektir. Revak kemerleri arasına parapet duvarı örülerek üzeri pvc doğrama ile kapatılmıştır.

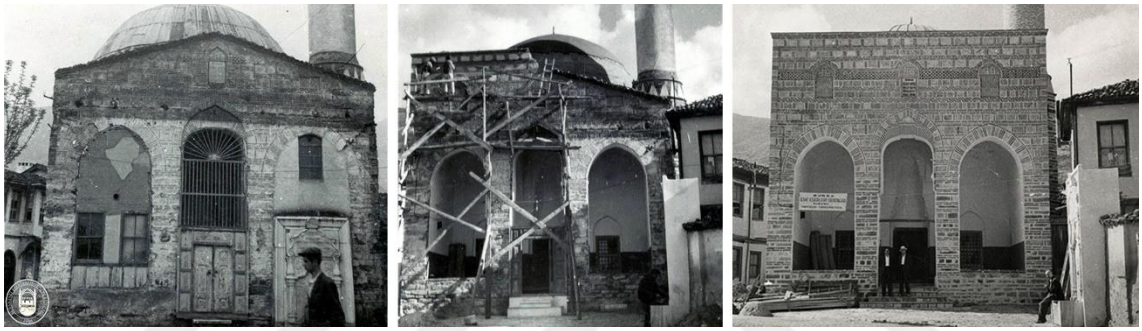
3.3.10 Hacılar Mescidi

Osmangazi İlçesi, Hocaalizade Mahallesi'nde, kent meydanının güneyinde yer almaktadır. Kalkan duvarı üzerinde yer alan kitabeye göre 1467 (871-72 H.) yılında Bakkal Hacı Sinan tarafından yaptırılmıştır. Yapı 1855 depreminde gördüğü hasar nedeniyle 1860 yılında kapsamlı bir onarım geçirmiş, ancak hatalı müdahaleler sebebiyle özgün karakterini kaybetmiştir (Şekil 3. 49). Mescit bir süre halk kütüphanesi olarak kullanılmış ve 1953 yılında onarılarak tekrar camiye çevrilmiştir.

Yapının 1953 yılında BEESK tarafından yapılan onarımlarda Hüsrev Tayla riyasetinde öncelikle iç onarımı yapılmış, sonra sırasıyla büyük kubbe, kasnak ve kirpi saçakları, revak kubbesi ve yan derzlerinin onarımı yapılmıştır. 1860 yılındaki onarımlarda üçgen alınlığa çevrilen kalkan duvarı, bütünleme çalışmasıyla tekrar özgün biçimine döndürülmüştür (Şekil 3. 50). Mevcut kitabe temizlenerek BEESK onarım kitabesi eklenmiştir. Zeminde eksik olan özgün döşeme tuğlaları aynı boyutlarda yeniden üretilen parçalarla tamamlanmış, son cemaat mahallinin minare çıkış kapısı önündeki muhdes beton döşeme kaldırılarak özgün döşeme kaplaması olan yeni üretim tuğlalarla döşenmiştir. Minarenin sıva ve boyası raspa edilerek minare külahı yeniden yapılmış ve kurşun örtüsü yenilenmiştir (Baykal, 1953, s. 11). Yapının son olarak 2021-2022 yılları arasında VGM tarafından restorasyonu yapılmıştır.

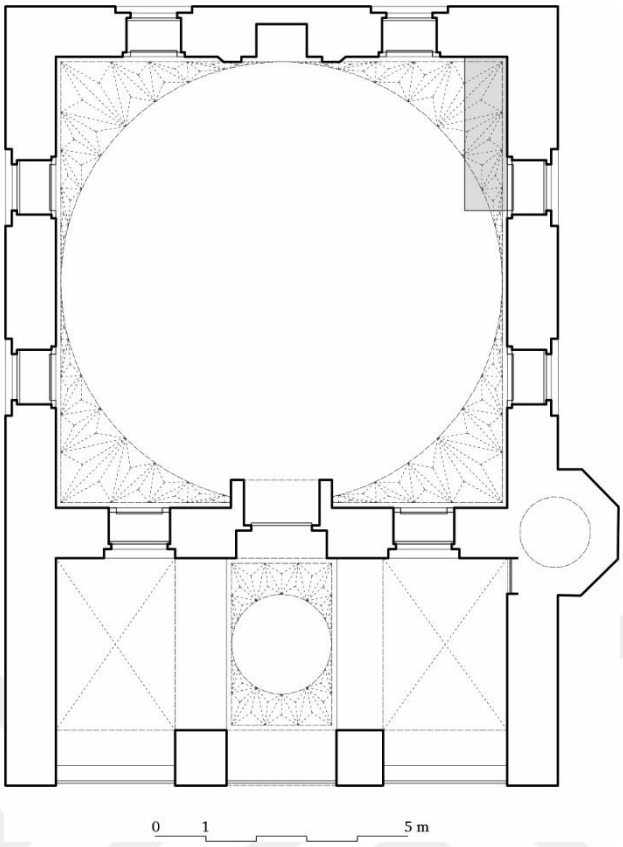
Şekil 3. 49 Hacılar Mescidi'nin üçgen alınlıklı kalkan duvarı (BEESK Arşivi)

Şekil 3. 50 Hacılar Mescidi'nin 1953 onarımı öncesi ve sonrası durumu (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 10,95 x 15,45 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 51). Duvarlar 100 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat bölümünden sağlanmaktadır.

Yapının kalkan duvarı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında bir-iki sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Giriş cephesi üç çökertme nişiyle düzenlenmiş, nişlerin içi tuğla ile su dalgası ve hasır motifleriyle bezenmiştir. İç kapı üzerinde yer alan inşa kitabesi bilinmeyen bir tarihte ortadaki nişin içine yerleştirilmiştir (Şekil 3. 52).

Şekil 3. 51 Hacılar Mescidi planı

Şekil 3. 52 Hacılar Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi

Harîm alanı 8,95 x 8,95 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Harîmin kuzey duvarına bitişik olarak yapılmış ahşap mahfil katının tavanı ahşap çıtalarla geometrik bezenmiş ve üzeri boyanmıştır (Şekil 3. 53). Harîmin çeşitli yerlerinde barok üslupta kalem işi

süslemeler görülmektedir. Mihrap baklavalı kuşağa kadar uzanan ince uzun bir düzenleme olup yaşmağı alçıdan altı sıra mukarnaslıdır.

Şekil 3. 53 Hacılar Mescidi'nin ahşap mahfil katı ve tavan süslemesi

Medhal bölümü 8,95 x 4,50 m ölçülerindedir. Yan bölümler çapraz tonoz, orta bölüm üzeri kubbe ile örtülmüştür. Giriş kapısı üzerinde yanlarda beş sıra mukarnaslı takozlar oturan, dokuz sıra mukarnaslı zengin bir kavsara düzenlenmiştir (Şekil 3. 54).

Şekil 3. 54 Giriş kapısı üzerindeki kavsara

2021 yılındaki onarımlar sırasında revak doğu duvarı üzerinde palmet motifi özgün kalem işi süslemeler ortaya çıkarılmıştır (Şekil 3. 55). Revak kemerlerinin

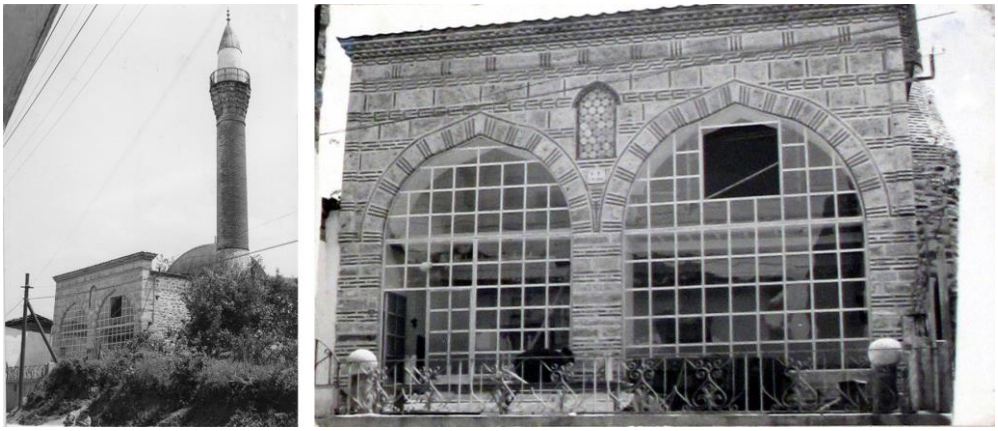
ahşap gergileri kaldırılarak çelik gergiler yerleştirilmiştir. Revak kemerleri 1953 yılında metal doğrama ile kapatılmıştır.

Şekil 3. 55 Raspa sonucu ortaya çıkarılan özgün kalem işi

3.3.11 Hacı Seyfeddin Mescidi

Yıldırım İlçesi'nde İncirli Caddesi üzerinde yer almaktadır. Hacı Seyfeddin tarafından yaptırılan mescidin kesin yapım tarihi bilinmemektedir. 1487 tarihli bir kadı siciline göre mescit bu tarihte harap hale gelmiş ve Hacı Seyfeddin'in oğlu tarafından kâgir ve kubbeli olarak yenilenmiştir (Kepecioğlu, 2009, s. 97). Yapının zaman içinde geçirdiği onarımlar sebebiyle duvar örgüsü tamamen bozulmuş, almaşık örgü yerine moloz taş örgüye dönüşmüştür. Aynı zamanda cephelerdeki pencere ve kemer oranları ve biçimleri bozulmuştur. Yapı bugünkü görünümünü 1962 yılındaki onarımda almıştır (Şekil 3. 56).

Şekil 3. 56 1962 yılında yeniden yapılan giriş cephesi (BEESK Arşivi)

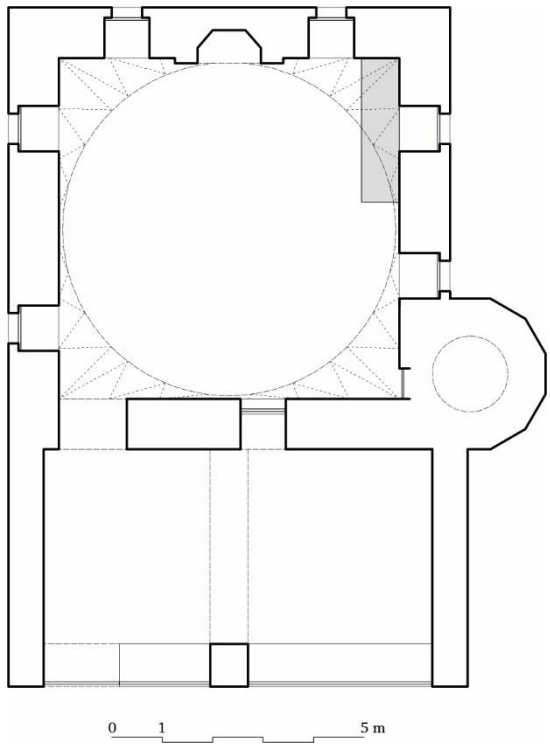
BEESK tarafından yapılan onarımında A. Saim Ülgen'in kontrolünde kubbe tamamlanmış ve revak tonozları ve iki kemerli giriş cephesi yeniden yapılmıştır (Baykal, 1964, s. 28). Kalkan duvarı, hatalı bir rekonstrüksiyon sonucu kısa

kalmış, üç açıklıklı cephe iki kemerli olarak yapılmıştır (Şekil 3. 57). Yapı, geçirdiği tahribat ve onarımlar sebebiyle dış görünüm itibarıyla kalkan duvarlı mescitlerin karakteristik görünümünü kaybetmiştir.

Şekil 3. 57 Hacı Seyfeddin Mescidi genel görünümü

Mimari Özellikleri: Yapı 9,10 x 13,45 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 58). Harîm alanı 6,70 x 6,75 m iç ölçülerinde kare plana sahip olup üzeri Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Ana ibadet mekânı yedi alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır.

Şekil 3. 58 Hacı Seyfeddin Mescidi planı

Harimin kuzey bölümünde ve medhalin üstünde sonradan eklenen ahşap mahfil katı yer almaktadır. Batı cephesinde yer alan minare, onikigen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır. Son cemaat bölümü 7,70 x 4,70 m ölçülerinde olup üzeri tonozla örtülüdür. Revak doğu duvarı üzerinde kemerli açıklık bulunmaktadır. Giriş cephesi iki açıklıklı olup yapıya giriş soldaki açıklıktan sağlanır. Revak kemerleri arasına parapet duvarı örülerek üzeri pvc doğrama ile kapatılmıştır.

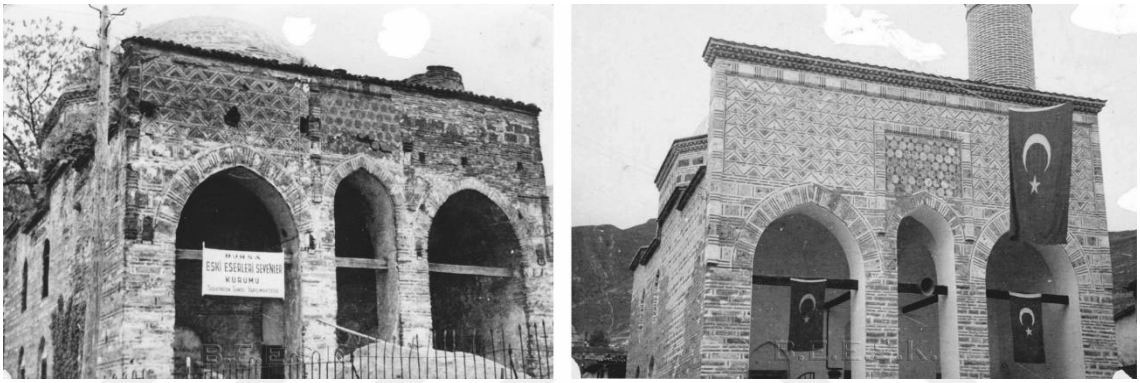
Şekil 3. 59 Yapının bozulmuş duvar örgüsü ve pencere kemerleri

3.3.12 Hafsa Hatun (Bedreddin) Mescidi

Osmangazi İlçesi, Kayhan Mahallesi'nde Boyacıkulluğu köprüsünün batısında yer almaktadır. Çelebi Sultan Mehmed'in kızı Hafsa Hâtun tarafından yaptırılan mescidin iç kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre, Mayıs 1443 yılında inşaata başlanmış, Kasım 1443 yılında tamamlanmıştır[11]. Yapının geçmişte 1586 ve 1888 yıllarında onarım gördüğü bilinmektedir (Kepecioğlu, 2009, s. 188). Şemseddin Ulusoy, 1929 yılında mescidin kullanımda olduğunu, minarenin muntazam olduğunu bildirmiş olmasına karşın 1950'lerde yapı harap bir hale gelmiş, minare de yıkılmıştır (Ulusoy, 2021, s. 60), (Baykal, 1956, s. 5). Yakın tarihteki en kapsamlı onarım 1956 yılında BEESK tarafından yapılmıştır (Şekil 3. 60). Kâzım

[11] İki satır Arapça kitabede *"Bu mescidin yapılmasını Bayezid Han Gazi oğlu Sultan Mehmed kızı Hafsa Hatun, Bayezid oğlu Mehmed oğlu Sultan Murad zamanında emretti. Allah onun memleketini daim ve Devletini ebedi kılsın. İşe 847 senesi Muharrem başında başlandı aynı senenin Recebinde bitirildi"* yazmaktadır. (Baykal, 1950, s. 198)

Baykal'ın bildirdiğine göre bu tarihte yapının kurşun örtüleri kalkmış, yapı içeri su almış, minare kaideye kadar yıkılmış ve yapı harap bir hale gelmiştir. Az bir bölümü yıkılan kalkan duvarında oluşan strüktürel çatlaklar ve duvarın dayanımını yitirmesi sebebiyle rölövesi ve fotoğrafları alınarak kısmi olarak yıkılıp tekrar yapılmıştır. Yıkık olan minareden geriye kalan özgün tuğla parçalar aynı ölçülerde beton imitasyonu yapılarak minare tekrar yapılmıştır. Kubbeye kurşun levha genişliğinde beton dökülerek üzeri ziftle kaplanmış ve boyanarak kurşun görünümü verilmiştir. Üst pencere dışlıkları betondan, alt pencere doğramaları ahşap olarak yenilenmiştir. Harîmde bulunan özgün rumî ve palmet motifli kalem işi kalıntıları yağlı boya ile yenilenmiştir.

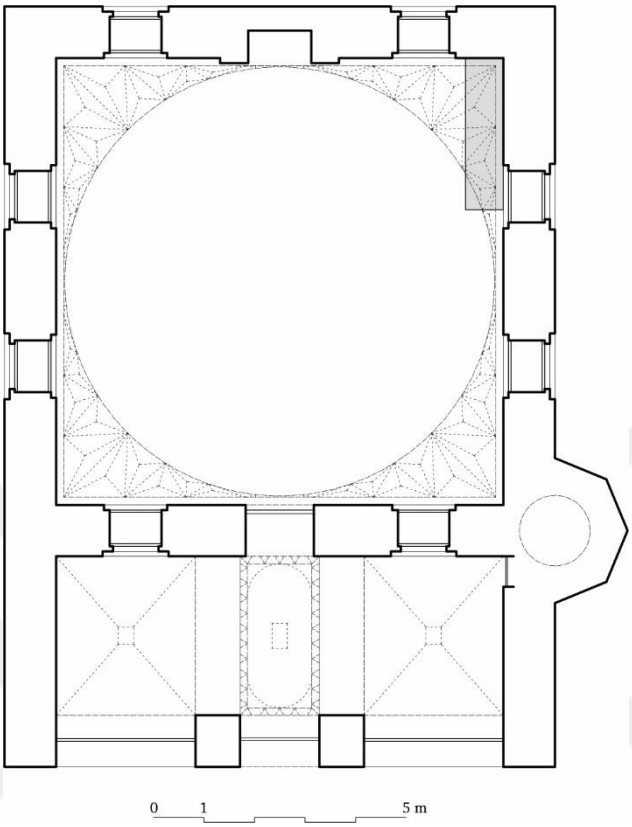
Şekil 3. 60 Yapının 1956 onarımı öncesi ve sonrası durumu (BEESK Arşivi)

Şekil 3. 61 Kalkan duvarının onarımdan önceki özgün durumu **(Gabriel, 2010)**

Mimari Özellikleri: Yapı 10,90 x 15,10 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 62). Duvarlar 100-105 cm kalınlığında, iki sıra tuğla-iki sıra kaba yonu taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç

sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat bölümünden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 62 Hafsa Hatun (Bedreddin) Mescidi planı

Hafsa Hatun mescidinin kalkan duvarı, yatay tuğla sıraları arasına yerleştirilmiş üçgen kesme taş ve 45 derece açılı tuğla sıralarıyla oluşturulmuş kilim motifini andıran özgün bir düzenlemeye sahiptir (Şekil 3. 61). Batur, bu yüzeyin bir örgü değil, 6-7 cm kalınlığında bir kaplama olduğunu söylemektedir (Batur, 1970, s. 157). Benzer cephe düzenlemeleri Selçuk Hatun ve Sitti Hatun mescitlerinde de görülür. Bu yapıların hepsinin boyut olarak birbirinin aynı olması, kalkan duvarları düzenlemelerinin benzerlikleri ve üç yapının da banisinin hanedan mensubu olmaları açısından ilginçtir.

Şekil 3. 63 Hafsa Hatun Mescidi'nin kalkan duvarı düzenlemesi

Harîm alanı 8,85 x 8,85 m iç ölçülerindedir. Mekânın üzeri, yüksek prizmatik baklavalı kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 12,10 m yüksekliktedir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Ayverdi pencerelerin ikisinde özgün meşe kapakların olduğunu yazmışsa da günümüzde bu kapaklar mevcut değildir. Harimin kuzey bölümünde sonradan eklenen ahşap mahfil katı yer almaktadır. İç kapı ve minber BEESK tarafından mescide konmuştur. Duvarlarda yerden 1 m yükseklikte başlayan, 30-35 cm eninde rumî ve palmet motifli kalemişi kuşak bulunmaktadır (Şekil 3. 64). Özgün kalıntıları üzerinden yağlı boya ile yenilenmiş olan bu motif, kalkan duvarlı mescitlerin özgün bir unsuru olmakla birlikte günümüzde az sayıda mescitte örnekleri görülebilmektedir. Son cemaat bölümü 8,85 x 4,15 m ölçülerindedir. Yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri yüksek beşik tonoz ile örtülmüştür. Medhalin sol bölümüne ahşap bir müezzin odası yerleştirilmiş, duvarları mermer kaplanmıştır. Revak kemerleri ahşap doğramalı camekan ile kapatılmıştır.

Şekil 3. 64 Harîm bölümünde yer alan özgün kalemişi süslemeler

3.3.13 Hatice İsfendiyar Mescidi

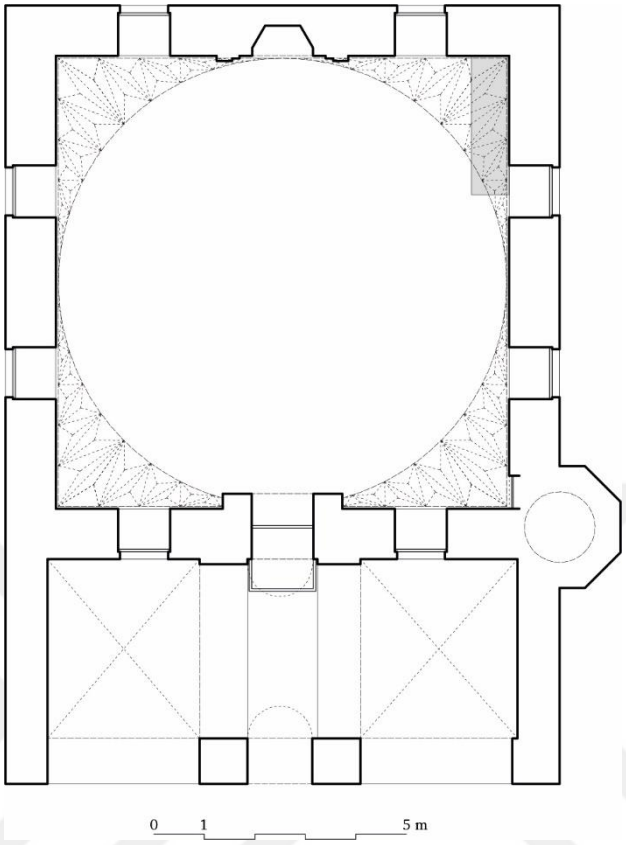
Osmangazi İlçesi, Ebu İshak Mahallesi, Kanberler Parkı içinde yer almaktadır. Mescidin kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte 1502'den önce İsfendiyaroğlu İbrahim Bey'in kızı Hatice Hatun tarafından yaptırılmıştır. Yapı At Pazarı mescidi olarak da bilinmektedir. Mescidin geçmişi hakkında bilgiler oldukça sınırlıdır. Kâzım Baykal ve Kâmil Kepecioğlu yapının tek kubbeli ancak harap bir halde olduğunu yazmışlar ancak detaylı bilgi vermemişlerdir. Ayverdi ise olasılıkla gözden kaçırarak yapının günümüze ulaşamadığını belirtmiştir. Yapı harap bir vaziyette ve odun deposu olarak kullanılıyor iken 1977 yılında VGM tarafından kamulaştırılarak onarılmıştır (VGM, 1983, s. 77). Yapı üzerindeki izlerden anlaşıldığına göre geçmişte yıkılan kalkan duvarı bu onarımda yeniden yapılmıştır (Şekil 3. 65).

Şekil 3. 65 Hatice İsfendiyar Mescidi'nin yeniden yapılan kalkan duvarı

Mimari Özellikleri: Yapı 10,95 x 15,45 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 66). Duvarlar 100 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş ile yapılmış, taş sıraları arasında iki sıra tuğla uygulanmıştır. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır. Yapının 1977 yılında yeniden

yapılan kalkan duvarı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında üç sıra dikey tuğla uygulanmıştır.

Şekil 3. 66 Hatice İsfendiyar Mescidi planı

Harîm alanı 8,97 x 8,97 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülü olup, kubbe zeminden 11,20 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Son cemaat bölümü 9,30 x 4,45 m ölçülerinde, yan bölümler çapraz tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Giriş kapısı üzerinde kısmen bozulmuş beş mukarnas sıralı kavsara yer almaktadır (Şekil 3. 67). Revak kemerlerindeki ahşap gergiler metal lama ile değiştirilmiştir. Revak kemerleri özgüne uygun olarak açık bırakılmakla beraber giriş kapısı önüne muhdes parmaklık eklenmiştir.

Şekil 3. 67 Hatice İsfendiyar Mescidi'nin mukarnas kavsaralı giriş kapsı

3.3.14 Hoca Alizâde Mescidi

Mescit kendi adıyla anılan mahallede, Koca Ali Sokak'ta bulunmaktadır. Yapı, 1439 yılında Bursalı tüccar Hoca Ali oğlu Hoca Ömer tarafından yaptırılmıştır. Bu sebeple mescit baniye nispetle Hoca Alizâde olarak anılmaktadır[12] (Baykal, 1950, s. 87), (Kepecioğlu, 2009, s. 185). Yapı 1855 depreminden etkilenmiş, ardından 1863'te yangın geçirmiş, son cemaat revağı üst örtüsü ve kalkan duvarı yıkılmıştır. İç mekânda görülen 1864 tarihli kalem işi süslemeler o tarihlerdeki bir onarıma işaret etmektedir. Yine bu tarihlerde son cemaat revağı ahşap çatı ile örtülmüştür. Yapı son olarak 1953 yılında BEESK tarafından onarılarak bugünkü görünümünü almıştır (Şekil 3. 68). Yapılan onarımlarda yıkılan kalkan duvarı ve revak örtülerinin rekonstrüksiyonu yapılmış, kubbe ve saçak örtüleri kurşun olarak yenilenmiştir. Minare de kısmen onarılarak külahı beton olarak yenilenmiştir (Baykal, 1955, s. 8).

[12] E. H. Ayverdi, kitabede Hoca Ömer oğlu Hoca Ali yazdığını ve bu sebeple yapının adının Hoca Ali olması gerektiğini söyler. Bu isim karışıklığının bir sebebi kitabenin oldukça girift bir hatla yazılmış olmasıdır.

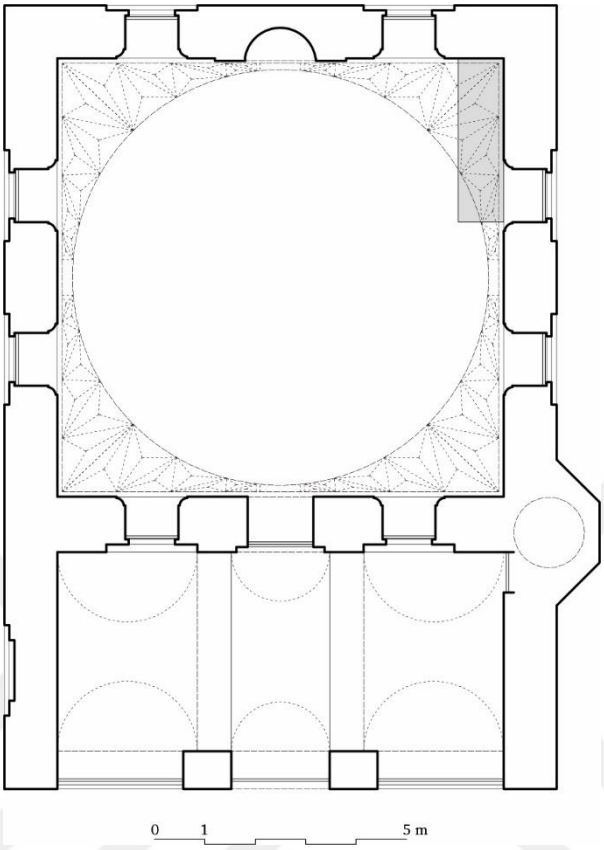
Şekil 3. 68 Hoca Alizâde Mescidi onarımdan önce ve sonraki durumu (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 10,95 x 15,55 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 69). Yapının beden duvarları 105 cm kalınlığında, üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş ile oluşturulmuş, taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Kubbe kasnağında da aynı örgü sürdürülmüştür. Minare, batı cephesinde konumlandırılmış olup altıgen kaideye oturmaktadır. Şerefede turkuaz çinilerle oluşturulmuş bir düzenleme, minare kaidesinin üst kısmında ise kemerli çökertme nişleri bulunmaktadır[13]. Batı cephesi kuzeydeki pencere kemer aynasında, ilk yapıdan olduğu anlaşılan özgün altıgen-üçgen motif bezeme bulunmaktadır.

Harim alanı 8,85 x 8,70 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzerini örten kubbe baklavalı Türk üçgeni kuşağa oturmaktadır. Kubbe, yerden 12,20 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Özgün mihrap bozulmuştur. Harimin kuzey bölümüne ve son cemaat revağına ahşap mahfil katı eklenmiştir. Son cemaat bölümü 8,85 x 4,70 m

[13] Minare kaidesindeki bu uygulamanın diğer örnekleri, Koca Naib, Yiğit Köhne ve Umur Bey camilerinde bulunmaktadır.

ölçülerinde olup her üç bölüm de beşik tonoz ile örtülmüştür. Revak kemerleri metal doğrama ile kapatılmıştır.

Şekil 3. 69 Hoca Alizâde Mescidi planı

Hoca Alizâde mescidi diğer mescitlerden farklı olarak iç mekânda yoğun süslemelere sahiptir. Barok üsluptaki bu kalemişi süslemeler mihrap üzerindeki panoda yazan tarihe göre 1864 (1281 H.) yılında yapılmıştır. Bununla birlikte özgün olduğu sanılan, kubbe eteğinde kırmızı-beyaz palmet motifiyle yapılmış kuşak süslemesi bulunmaktadır. Özgün ve farklı bir uygulama olarak Türk üçgeni kuşağın üzerinde prizmatik yüzeye kûfi hatla yazılmış 'mübarek bâd' (mübarek olsun) ibaresi dört köşede tekraren uygulanmıştır[14] (Şekil 3. 70).

[14] Bu uygulamanın aynı biçimsel özelliklere sahip bir diğer örneği Yeşil Camii giriş kubbesinde görülmektedir (İrteş, 2021, s. 73)

Şekil 3. 70 Hoca Alizâde Mescidi harîm bölümü kalem işi süslemeleri

3.3.15 Hoca Muslihiddin (İbrahim Paşa) Mescidi

Osmangazi Mahallesi, İbrahim Paşa Mahallesi'nde, İbrahim Paşa Caddesi ile Kız Lisesi sokağının kesiştiği köşede yer almaktadır. Mahkeme Mescidi olarak da anılan yapının yaptıranı hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, Hoca Muslihiddin isimli bir şahsın 1493 senesinde bu yapıya vakıfları olduğundan yapı genellikle Hoca Muslihiddin Mescidi olarak anılmaktadır (Kepecioğlu, 2009, s. 222). Diğer bir görüşe göre yapının banisi aynı sokakta hamamı da bulunan Çandarlı İbrahim Paşa'dır (Baykal, 1950, s. 86). Mescit, 1615 yılında minber eklenerek "izn-i Sultânî" ile camiye çevrilmiştir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 428).

Ayverdi, yapının Çelebi Mehmed dönemine ait olduğunu ileri sürmektedir. Bu kabule göre bu yapının kalkan duvarlı mescitlerin ilk örneklerinden biri olması gerekmektedir. Yapının cephesinde görülen motif bezemelerin aynılarının Yeşil Külliyesi'nde de bulunması yapıların oldukça yakın dönemlerde yapıldığı savını desteklemektedir. Mescidin olasılıkla 1855 depreminde veya daha önce yıkılmış olan kalkan duvarı yeniden yapılmayıp ahşap çatıya çevrilmiştir (Şekil 3. 71).

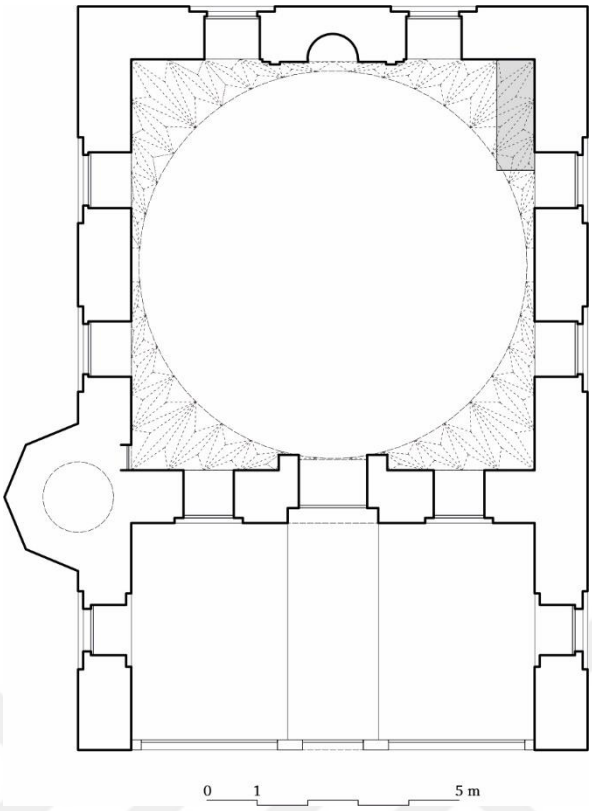
1954 yılında BEESK tarafından yapının ahşap çatısı ve minaresi onarılmıştır (Baykal, 1955, s. 16).

Şekil 3. 71 Hoca Muslihiddin Mescidi'nin ahşap revak çatısı

Mimari Özellikleri: Yapı 10,10 x 14,75 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 72). Yapının beden duvarları 105 cm kalınlığında, iki sıra tuğla-iki sıra yonu taş ile oluşturulmuştur. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla-bir sıra kesme taş ile yapılmış, taş sıraları arasında bir sıra tuğla uygulanmıştır. Minare, doğu cephesinde konumlandırılmış olup sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır. Yapının doğu cephesi yoğun süsleme ögeleriyle dikkat çekmektedir. Yapının doğu cephesinde iki ayrı çökertme pano düzenlenmiştir; son cemaat bölümü duvarı üzerinde sağır pencere panosunda özel üretim tuğla ve kesme taşlarla oluşturulmuş "aşık kemiği" motifi almaşık bir bezeme bulunurken, aynı cephedeki alt sıra pencerelerin ortasında yer alan dikdörtgen panoda özel yapım küçük tuğla ve taştan kesilmiş elemanların geniş derzli olarak, bir yatay bir düşey istif edilmesiyle bezenmiştir[15] (Şekil 3. 73).

[15] Aynı motif 1424'de yapılan Bursa Yeşil Medresenin pencere kemer aynalarında da çiniyle uygulanmıştır.

Şekil 3. 72 Hoca Muslihiddin (İbrahim Paşa) Mescidi planı

Bir diğer çökertme pano mihrap duvarında üst sıra pencerelerin ortasında yer almaktadır. Cephelerde pencere kemerlerinin üzeri meander motifli tuğla şeritlerle vurgulanmıştır.

Şekil 3. 73 Doğu cephesinde düzenlenen çökertme panolar

Harim alanı 8,00 x 8,15 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzerini örten kubbe baklavalı Türk üçgeni kuşağa oturmaktadır. Kubbe, yerden 11,25 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Harimin kuzey bölümüne ve son cemaat revağına 2004 yılında ahşap mahfil katı eklenmiştir (Şekil 3. 74). Mihrap 5 sıra mukarnaslıdır fakat

sürekli yenilemelerle özgün biçimleri bozulmuştur. Mihrapta barok dönem üslubuna sahip yağlı boya kalemişleri görülmektedir. Son cemaat bölümü 8,00 x 4,50 m ölçülerindedir. Medhalin her iki yan duvarının ortasında birer pencere açılmıştır. Giriş cephesi Ahşap parmaklık ve camekanla kapatılmıştır.

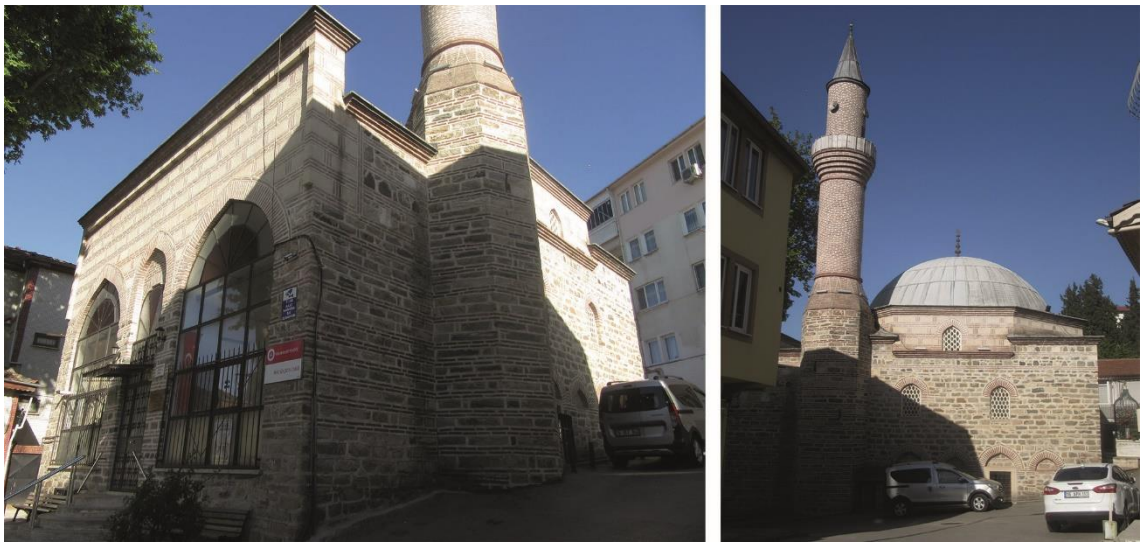
Şekil 3. 74 Hoca Muslihiddin Mescidi harîm bölümü

3.3.16 Hoca Taşkın Mescidi

Yıldırım İlçesi, Hocataşkın Mahallesi, Köprü Sokak'ta yer almaktadır. Mescidin kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte 1486 yılından önce Hoca Taşkın tarafından yaptırılmıştır. Yapının geçmişte birçok defa onarım geçirdiği bilinmektedir. 1855 depreminde kubbesi, kalkan duvarı ve duvarları yıkılan ve onarımlarla büyük değişiklikler geçiren yapı 1904 yılında kapsamlı bir onarım görmüştür. Son halini 2002 yılındaki onarımlarda alan yapının bu tarihte kalkan duvarı, minare, kasnak ve kubbe yeniden yapılmıştır (Şekil 3. 75), (Şekil 3. 76).

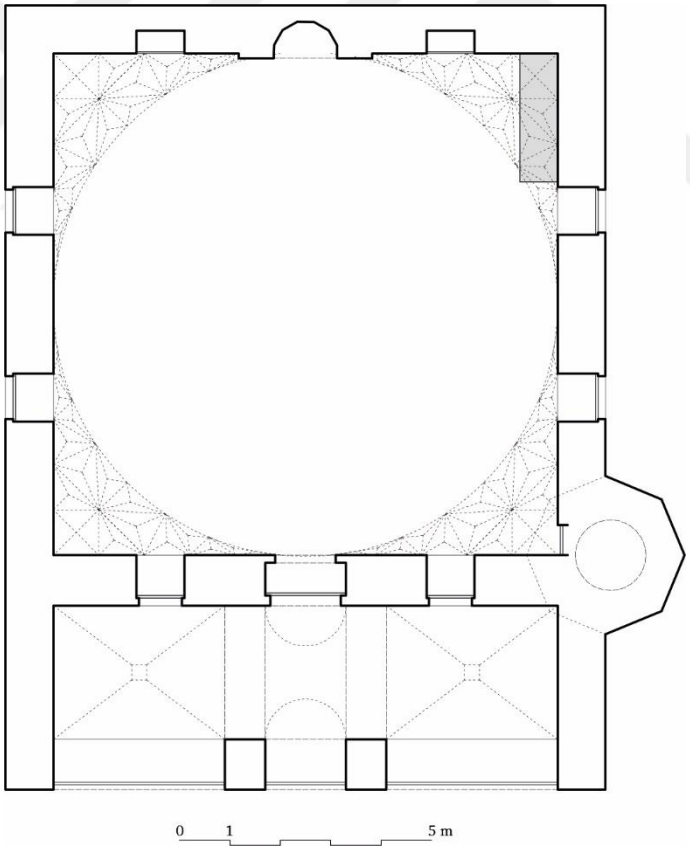

Şekil 3. 75 Hoca Taşkın Mescidi'nin onarımdan önceki durumu (Gabriel, 2010)

Şekil 3. 76 Hoca Taşkın Mescidi'nin günümüzdeki durumu

Mimari Özellikleri: Yapı 11,90 x 15,60 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 77).

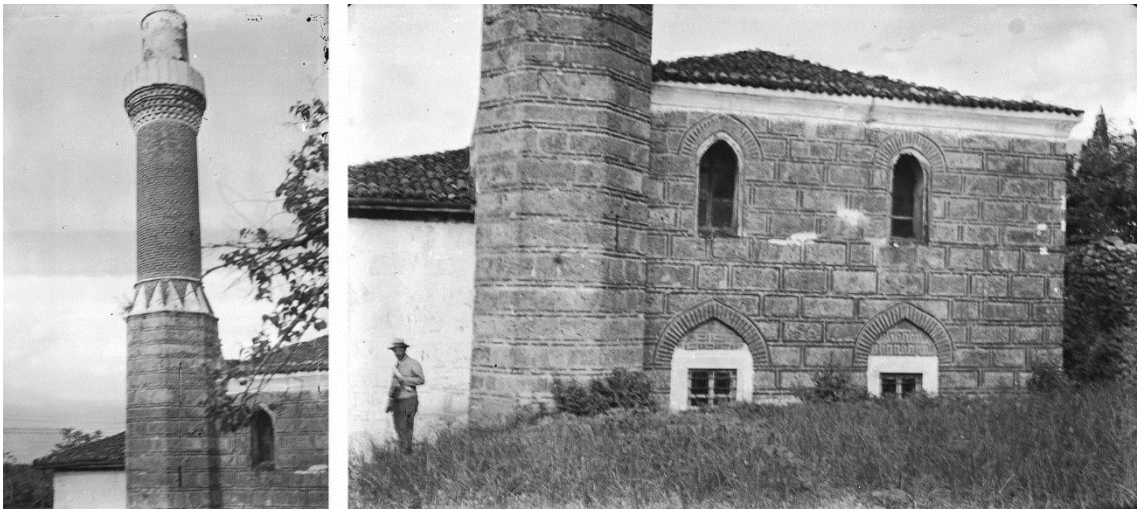
Şekil 3. 77 Hoca Taşkın Mescidi planı

Beden duvarları 95 cm kalınlığında, özgün almaşık duvar örgüsü bozulmuş, moloz taşla yenilenmiştir. 2002 yılında yapılan kubbe kasnağı üç sıra tuğla-bir sıra kesme

taştan yapılmış olup taş sıraları arasında üç sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir. Yapının özgün örgüsü yalnızca minare kaidesinde okunabilmektedir. Doğu cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır. Harîm alanı 10,00 x 9,95 m iç ölçülerinde kare plana sahiptir. Mekânın üzeri, yüksek prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 12 m yüksekliktedir. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Medhal bölümü 10,00 x 3,65 m ölçülerinde oldukça dar bir mekandır. Mekânın üzeri düz tavanla örtülüdür. Revak kemerleri arası metal doğrama ile kapatılmıştır.

3.3.17 İbn-i Bezzaz Mescidi

Yıldırım ilçesi, Hocataşkın Mahallesi, İncirli Caddesi üzerinde yer almaktadır. Mescidin kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte 1924 yılından önce Hafizüddin Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 433) Yapı bilinmeyen bir tarihte meydana gelen depremde büyük hasar almış, kalkan duvarı, revak üst örtüsü ve kubbesi yıkılmıştır. Yıkılan üst örtü ahşap çatılı ve kiremit örtülü olarak yenilenmiştir (Şekil 3. 78). 1970'lerde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan onarımda ise ahşap çatılar kaldırılarak kasnak, kubbe, kalkan duvarı ve revak yan duvarları kısmi olarak yeniden yapılmış ve yapı 1979 yılında tekrar ibadete açılmıştır (Şekil 3. 79).

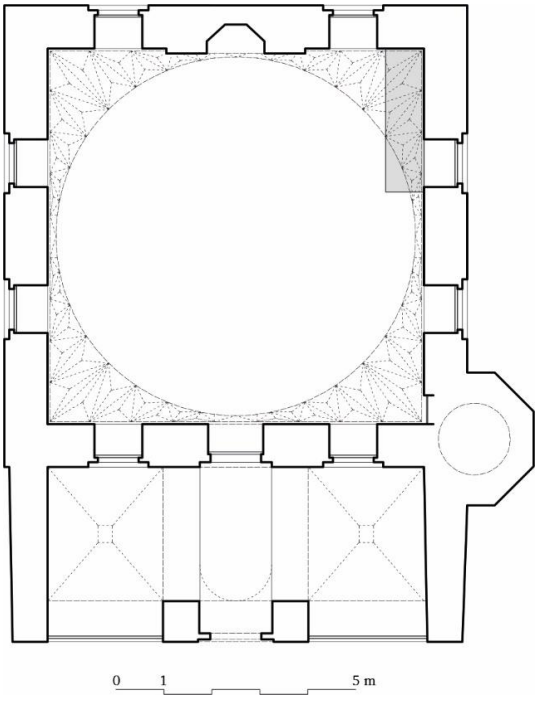

Şekil 3. 78 İbn-i Bezzaz Mescidi'nin onarımdan önceki durumu (Gabriel, 2010)

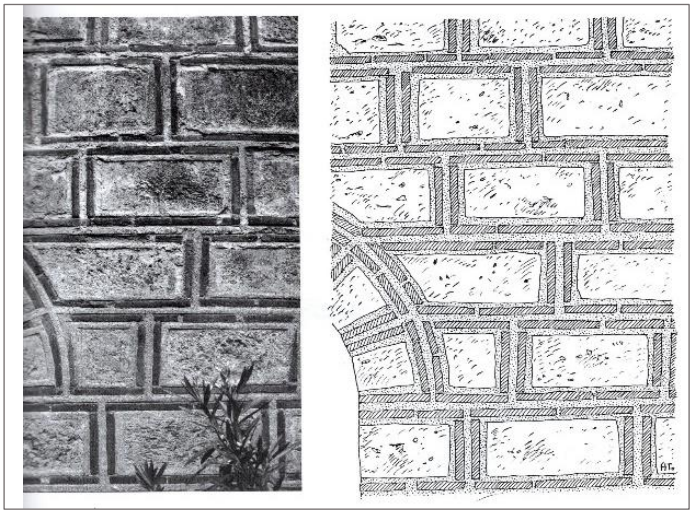

Şekil 3. 79 İbn-i Bezzaz Mescidi'nin günümüzdeki durumu

Mimari Özellikleri: Yapı 9,65 x 13,30 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 80). Beden duvarları 90 cm kalınlığında almaşık örgüye sahiptir. Duvarlar iki sıra tuğla- bir sıra kesme taş ile oluşturulmuş, taş sıraları arasında iki sıra tuğla uygulanmıştır. Bu örgü düzeni kalkan duvarlı mescitler arasında yalnızca bu yapıda görülmektedir (Şekil 3. 81). Yeniden yapılan kubbe kasnağında da aynı örgü sürdürülmüştür. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır. Yapının pencere kemerleri tuğladan yapılmış, kemer aynalarında çeşitli motif bezmelerle süslenmiştir (Şekil 3. 82).

Şekil 3. 80 İbn-i Bezzaz Mescidi planı

Şekil 3. 81 İbn-i Bezzaz Mescidi almaşık duvar örgüsü (Tayla, 2017)

Şekil 3. 82 İbn-i Bezzaz Mescidi pencere aynalarındaki bezemeler

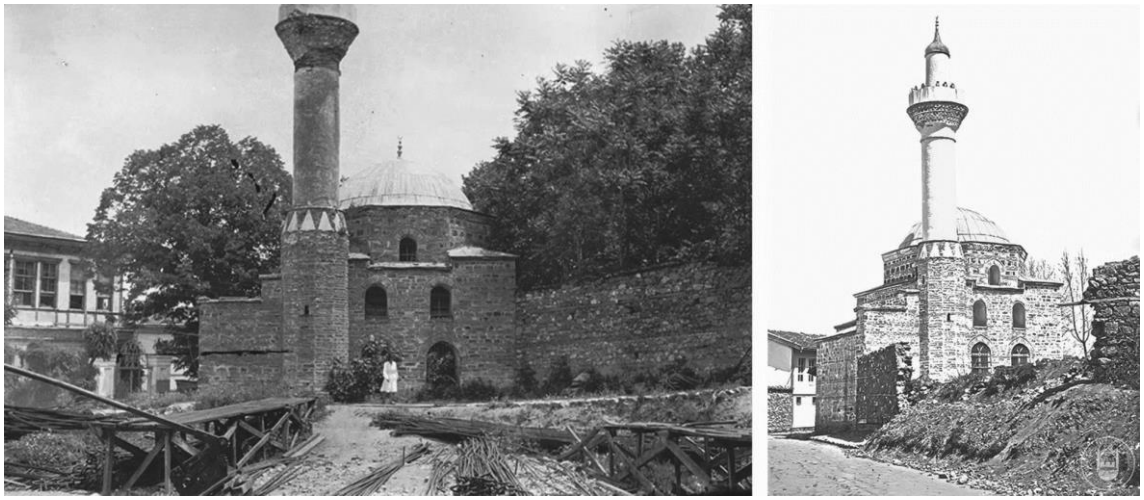
Harîm alanı 7,85 x 7,85 m iç ölçülerinde kare plana sahiptir. Mekânın üzeri, prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Harimin kuzey bölümünde sonradan eklenen ahşap mahfil katı yer almaktadır. Son cemaat bölümü 7,85 x 3,65 m ölçülerinde olup üzeri yanlarda ayna tonoz, ortada beşik tonoz ile örtülüdür. Giriş kapısı basık makara kemerli, mermer kitabelidir. Revak kemerleri ortada dar, yanlarda geniş tutulmuş, orta açıklığa mermer kapı takımı yerleştirilmiştir. Bu dış kapı düzenlemesi bir de Tuzpazarı ve Nalbantoğlu mescitlerinde görülmektedir. Revak kemerleri arasındaki özgün mermer parmaklıkların üzeri metal doğrama ile kapatılmıştır.

Şekil 3. 83 İbn-i Bezzaz Mescidi mermer dış kapı takımı

3.3.18 İmaret-i İsa Bey Mescidi

Osmangazi İlçesi Hisar semtinde Hasta Yurdu Caddesi'nde yer almaktadır. Mescit, vakfiyesinde bildirildiğine göre Çelebi Mehmed'in baş veziri Bayezid Paşa'nın oğlu İsa Bey tarafından 1442 yılında yaptırılmıştır (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 561). 1855 depreminden sonra harap hale gelen yapının 1878 yılında Ahmet Vefik Paşa tarafından tamir ettirildiği bilinmektedir (Kepecioğlu, 2009). 1871-1878 yılları arasında yol açma çalışmalarında yapının son cemaat bölümü çapraz olarak kesilmiş ve kalkan duvarı yıkılmıştır. Revak duvarlarının batı kısmı özgünlüğünü korurken kuzey ve doğu bölümleri tamamen yenilenmiştir. Son cemaat revağı üzeri ahşap çatı ile örtülmüştür. Yapının bilinen son onarımı 1954 yılında VGM tarafından yapılmıştır. Mescidin kotu yukarıda kaldığı için girişine merdiven eklenmiştir (Şekil 3. 85).

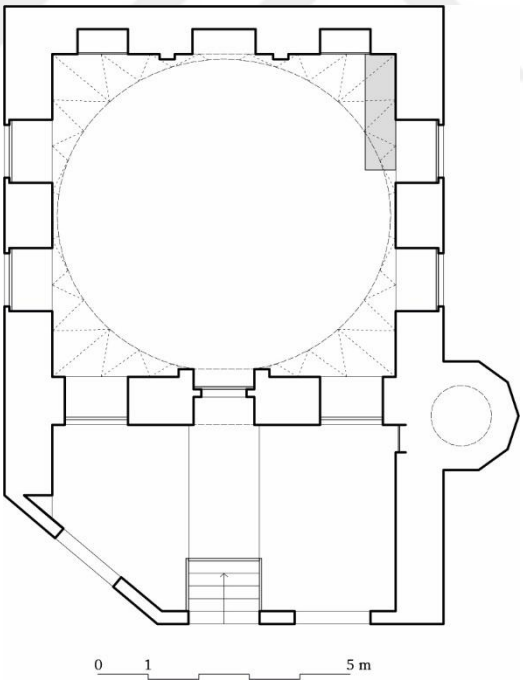

Şekil 3. 84 İmaret-i İsa Bey Mescidi'nin 1890'lı yıllardaki durumu (BEESK Arşivi)

Şekil 3. 85 İmaret-i İsa Bey Mescidi'nin günümüzdeki durumu

Mimari Özellikleri: Yapı 8,70 x 12,30 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 85). Duvarlar 97 cm kalınlığında, iki sıra tuğla- iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Batı cephesinde yer alan minare, ongen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 86 İmaret-i İsa Bey Mescidi planı

Harîm alanı 6,80 x 6,40 m iç ölçülerinde olup, basit düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür Kubbe, zeminden 10,50 m yüksekliktedir. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap duvarındaki

pencereler kapatılarak dolap haline getirilmiştir. Mihrap diğer yapılardan farklı olarak mukarnaslı yaşmağı oldukça yüksekte, sade bir çerçeve içinde dört sıra olarak düzenlenmiştir (Şekil 3. 87). Harimin kuzey bölümünde sonradan eklenen ahşap mahfil katı yer almaktadır. Son cemaat bölümü 6,80 x 3,95 m ölçülerindedir.

Şekil 3. 87 İmaret-i İsa Bey Mescidi mihrabı

3.3.19 Kademeri Mescidi

Osmangazi İlçesi, Maksem Mahallesi, Uzun Sokak'ta yer almaktadır. Yapının kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte II. Murad (1421-1451) döneminde Ahi Kadem olarak bilinen Kadem Eri Ali tarafından yaptırılmıştır. 1855 depreminde minaresi şerefe üstünden, revak bölümü ve kalkan duvarı tamamen yıkılmıştır. (Özaydın, 2017, s. 86) 1918-1920 yıllarında yapı kısmi onarılarak son cemaat bölümünün üzeri ahşap çatıyla örtülmüştür. (Baykal, 1950, s. 79) 1940'lı yıllara ait bir fotoğrafta mescidin oldukça kötü bir vaziyette olduğu ve mesken olarak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3. 88). 1950'lerde kapısı ve pencereleri bulunmayan ve kullanım dışı olan yapı 1970'lerde tamir edilmiştir. Olasılıkla bu son onarımda yapının kuzey cephesi 25 cm kalınlığında tuğla duvar ile kapatılarak son cemaat bölümü bir oda haline getirilmiştir. Yapının özellikle son cemaat bölümündeki değişiklikler sebebiyle özgün görünümünü yitirdiği görülmektedir.

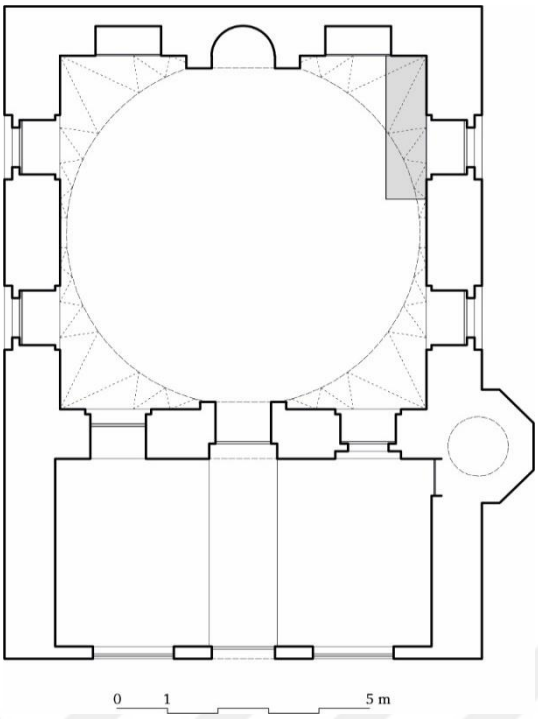

Şekil 3. 88 Kademeri Mescidi'nin 1940'lı yıllardaki durumu (Gabriel, 2010)

Şekil 3. 89 Kademeri Mescidi Kuzey cephesi

Mimari Özellikleri: Yapı 9,50 x 13,20 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 90). Yapının beden duvarları 100 cm kalınlığında, bir sıra tuğla- bir sıra kesme taş ile oluşturulmuş ve taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmış almaşık örgüye sahiptir. Yapının büyük boyutlu muntazam kesme taştan yapılmış duvar örgüsü, kalkan duvarlı mescitler arasında görülen tek örnek olup pencere kemerlerinde ve kubbe kasnağında da aynı örgü sürdürülmüştür (Şekil 3. 91). Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minare, şerefe altında düzenlenen altıgen turkuaz çini parçaları ile bezenmiştir (Şekil 3. 92). Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır.

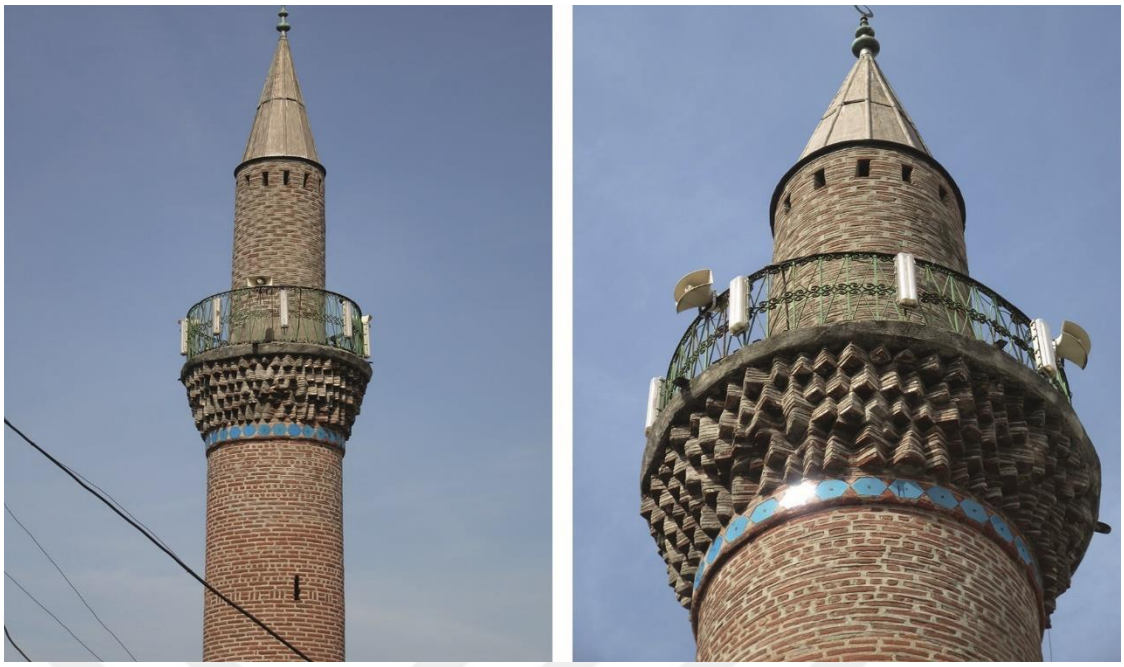

Şekil 3. 90 Kademeri Mescidi planı

Şekil 3. 91 Kademeri Mescidi'nin almaşık duvar örgüsü

Harîm alanı 7,25 x 7,15 m iç ölçülerinde kareye yakın bir plana sahiptir. Mekânın üzeri, basit düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 9 m yüksekliktedir. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap duvarındaki alt sıra pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Yapının özgün mihrabı tamamen bozulmuştur. Ayverdi özgün mihraptan kalan bir sıra mukarnas olduğunu bildirmişse de günümüze özgün hiçbir parçası ulaşmamıştır (Şekil 3. 93). Son cemaat bölümü 7,45 x 4,05 m ölçülerinde olup üzerinde ahşap mahfil katı eklenmiştir. Mekânın üzeri ahşap çatılı ve kiremit örtülüdür.

Şekil 3. 92 Kademeri Mescidi minaresi

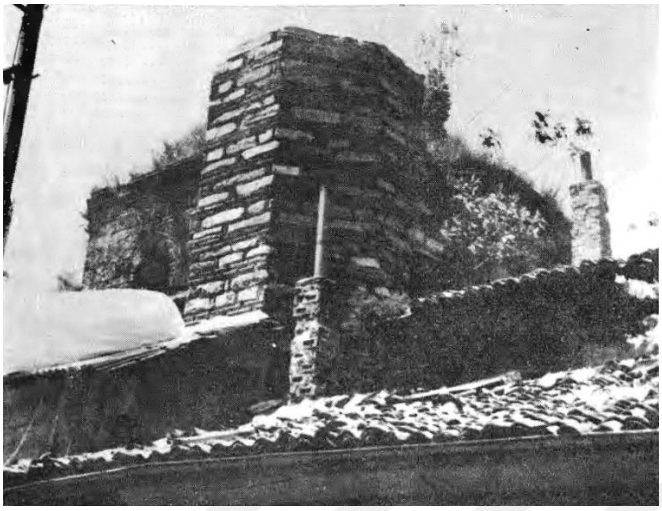

Şekil 3. 93 Kademeri Mescidi harim bölümü

3.3.20 Karakâdî Mescidi

Osmangazi İlçesi, Alacamescit Mahallesi, Çancılar Caddesi'nde yer almaktadır. Yapı 1460 yılında Seyyid Hüseyin Hüsameddin Karakâdî tarafından yaptırılmıştır. Mescit geçmişte tekke olarak da kullanılmıştır (Ulusoy, 2021, s. 135). 1846 yılında harap hale gelmiş, 1847 ve 1859 yılında onarım görmüştür (Kepecioğlu, 2009, s. 19). 1938 yılında satılarak bir dönem mesken olarak kullanılan yapı, 1970'lerde depoya çevrilmiş ve oldukça harap hale gelmiştir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 718). Mescit son olarak 1986 yılında VGM tarafından hazırlanan restorasyon projesine göre onarım görmüş ve bugünkü halini almıştır. Son restorasyon uygulamalarında

yapının son cemaat revağı, kalkan duvarı, revak örtüleri ve minarenin kaideden sonrası yeniden yapılmıştır (Şekil 3. 94), (Şekil 3. 95).

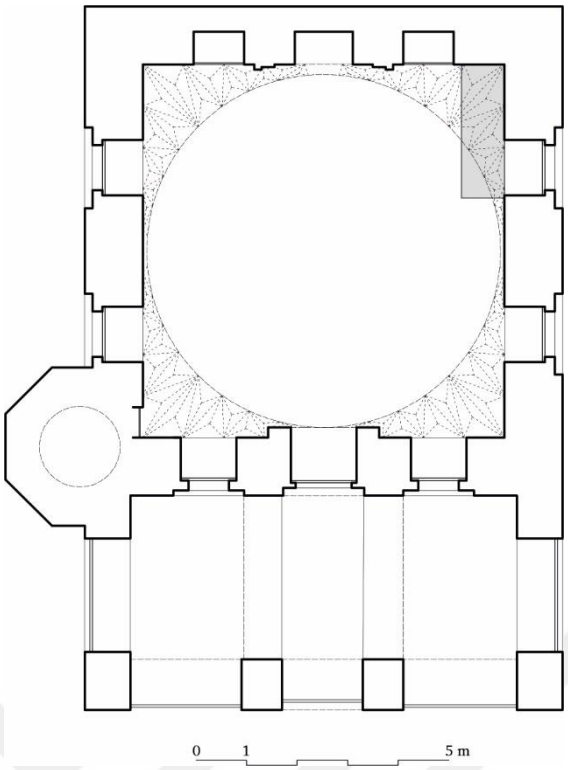

Şekil 3. 94 Karakâdî Mescidi'nin onarımdan önceki durumu (VGM, 1983)

Şekil 3. 95 Karakâdî Mescidi'nin günümüzdeki durumu

Mimari Özellikleri: Yapı 9,45 x 13,95 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 96). Duvarlar 110-115 cm kalınlığında, iki sıra tuğla-iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir. Doğu cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 96 Karakâdî Mescidi planı

Harîm alanı 7,15 x 7,40 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 10,90 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap duvarında yer alan alt sıra pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Mihrap 5 sıra mukarnas kavsaralıdır. Duvar yüzeyleri yerden 1 m yüksekliğe kadar ahşap lambri kaplanmıştır. Son cemaat bölümü 7,65 x 4,25 m ölçülerindedir. Yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Revak yan duvarları tamamen boşaltılarak geniş kemerli pencereler açılmıştır. Bu uygulama ile yapı kalkan duvarlı mescitlerin karakteristik özelliklerine uymayan bir görünüm almıştır. Son cemaat bölümüne sonradan ahşap mahfil katı eklenmiştir. Revak kemerleri pvc doğrama ile kapatılmıştır.

3.3.21 Kara Şeyh Mescidi

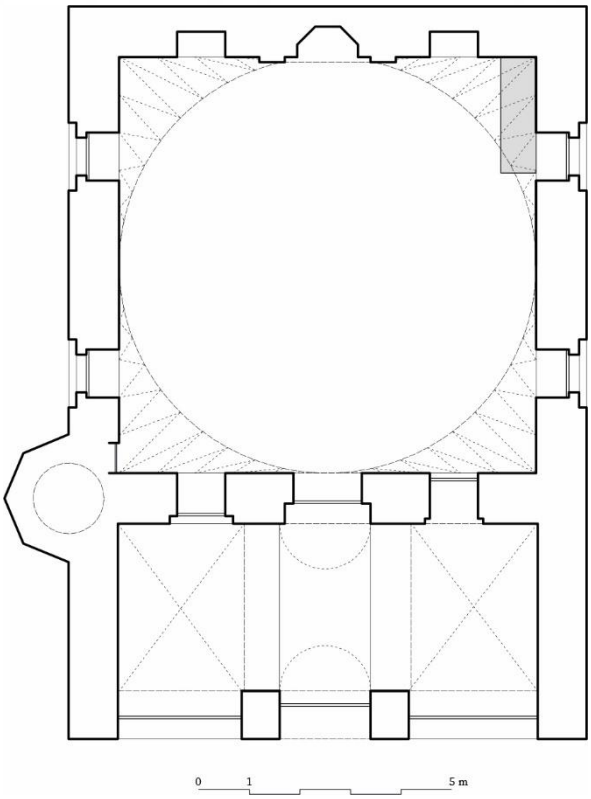
Osmangazi İlçesi, Orhanbey Mahallesi, Ressam Şefik Bursalı Caddesi'nde yer almaktadır. Mescidin yaptıranı ve yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte "Karaşeyh" ya da "Söle Mehmed" ünvanlı kişiler tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Yapının 1855 depreminde hasar görmediği, yalnızca minaresinin tamir edildiği bilinmektedir. Mescit 1927-1935 yılları arasında itfaiye binası

olarak kullanılmış, 1949 yılında tamir edilerek kütüphaneye çevrilmiştir (Ulusoy, 2021, s. 137) Yapı 1970'lerin başında tekrar mescide dönüştürülerek ibadete açılmıştır (Şekil 3. 97).

Şekil 3. 97 Kara Şeyh Mescidi itfaiye binası olarak kullanılırken (sol) ve onarımdan sonraki (sağ) durumu (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 10,25 x 14,60 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 98)

Şekil 3. 98 Kara Şeyh Mescidi planı

Duvarlar 97 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki-üç sıra moloz taş ile oluşturulmuş düzensiz almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir. Doğu cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır. Yapının kalkan duvarı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Giriş cephesi üç çökertme nişiyle düzenlenmiş, nişlerin içi tuğladan su dalgası ve hasır örgü motifleriyle bezenmiştir (Şekil 3. 99). Ayrıca yapının doğu cephesi alt sıra pencerelerinin ortasında bir çökertme nişi ve batı cephesinde güneş kursu motifi düzenlenmiştir (Şekil 3. 100).

Şekil 3. 99 Kara Şeyh Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi

Şekil 3. 100 Doğu cephesindeki çökertme pano ve batı cephesindeki güneş kursu

Harîm alanı 8,25 x 8,25 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 11,60 m yüksekliğe sahiptir. Kubbe eteğinde yenilendiği anlaşılan, klasik dönem motifli kalem işi süslemeler bulunmaktadır (Şekil 3. 101). Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak

penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap duvarında yer alan alt sıra pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Harîmin kuzey duvarına bitişik ahşap mahfil katı eklenmiştir (Şekil 3. 102). Son cemaat bölümü 8,30 x 4,30 m ölçülerinde olup, yan bölümler çapraz tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Medhal bölümüne sonradan ahşap mahfil katı eklenmiş, sağ bölüm kapatılarak imam odasına çevrilmiştir. Revak kemerleri metal doğrama ile kapatılmıştır.

Şekil 3. 101 Kubbe eteğindeki kalem işi süslemeler

Şekil 3. 102 Kara Şeyh Mescidi harîm bölümü

3.3.22 Koca Naib Mescidi

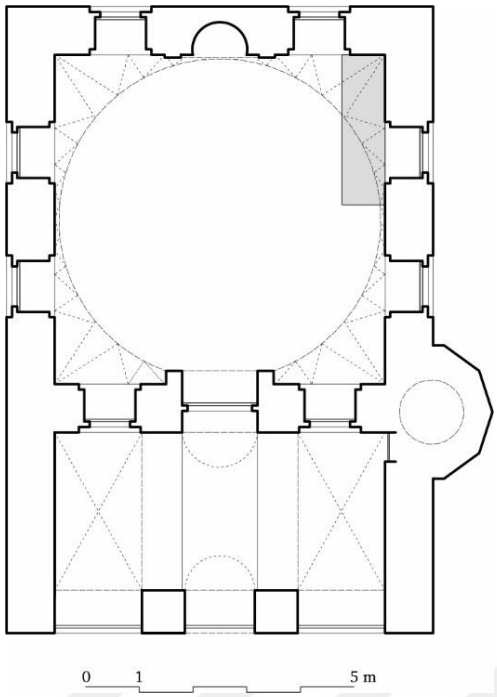
Osmangazi İlçesi, Kocanaip Mahallesi, Kaplıca Caddesi'nin yukarısında yer almaktadır. Mescidin yaptıranı ve yapım tarihi ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Yaygın kabule göre I. Murad dönemi Bursa kadısı olan Koca Naib Mahmud Efendi tarafından yaptırılmıştır (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 243), (Ulusoy, 2021, s. 133). Ancak yapının II. Murad (1421-1451) dönemi mimari özelliklerine sahip olması

sebebiyle Koca Naib adına oğlu Kutup Mehmed Efendi tarafından yaptırıldığı görüşü daha tutarlı görünmektedir. Ayverdi, kalkan duvarlı mescitlerin ilk örneğinin bu yapı olduğunu bildirmişse de yapının kitabesi bulunmadığından kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Yapının geçmiş onarımları hakkında bilgi bulunmamaktadır. 1855 depreminde minaresinin şerefeden üstünün yıkıldığı ve yeniden yapıldığı bilinmektedir. Yapının son olarak VGM tarafından 2019 yılında restorasyonu yapılmıştır.

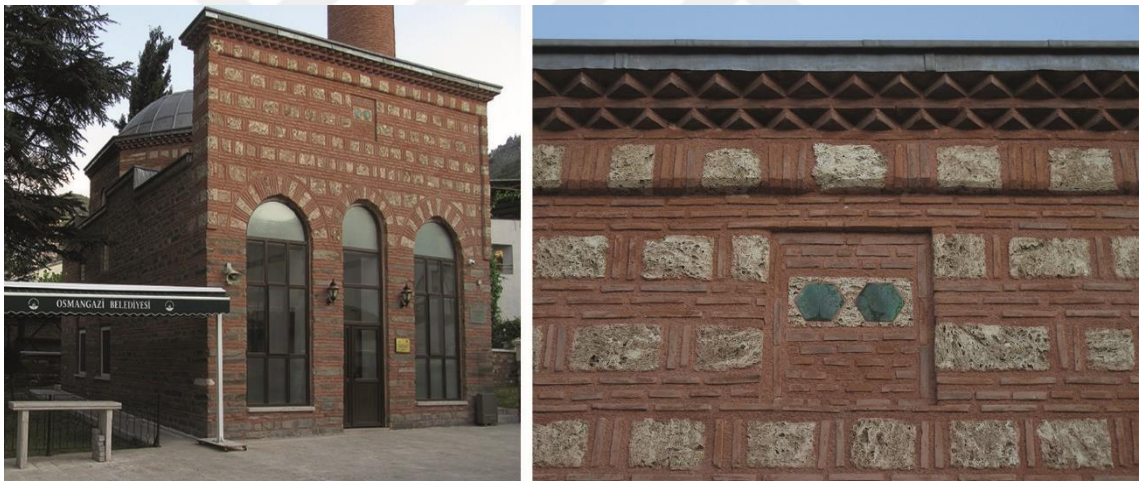

Şekil 3. 103 Koca Naib Mescidi'nin 1940'lardaki durumu (Gabriel, 2010)

Mimari Özellikleri: Yapı 8,10 x 11,90 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 104). Duvarlar 90 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir. Minare, batı cephesinde konumlandırılmış ongen kaideye oturmaktadır; minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır. Minare kaidesinin üst kısmında içleri tuğla-taş bezemeli çökertme nişleri yer almaktadır. Şeref altında da turkuaz renkli çini bilezik düzenlenmiştir. Yapının kalkan duvarı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında iki sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Kalkan duvarının ortasında yer alan dikdörtgen çökertme nişi içine yeşil renkli iki adet altıgen çini yerleştirilmiştir (Şekil 3. 105).

Şekil 3. 104 Koca Naib Mescidi planı

Şekil 3. 105 Koca Naib Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi

Harîm alanı 6,15 x 6,15 m iç ölçülerine sahiptir. Giriş kapısı çift kanatlı özgün ahşap oyma işçiliğe sahiptir (Şekil 3. 106). Mekânın üzeri düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 9,50 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Özgün mihrap bozulmuştur. Son cemaat bölümü 6,15 x 3,75 m ölçülerinde olup yan bölümler çapraz tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. 2019 yılındaki restorasyonda muhdes camekan kapatmalar kaldırılmış olmasına rağmen 2022 yılında tekrar pvc doğrama ile kapatılmıştır (Şekil 3. 107).

Şekil 3. 106 Koca Naib Mescidi harîm giriş kapısı

Şekil 3. 107 Restorasyon sonrası kapatılan revak cephesi

3.3.23 Meydancık Mescidi

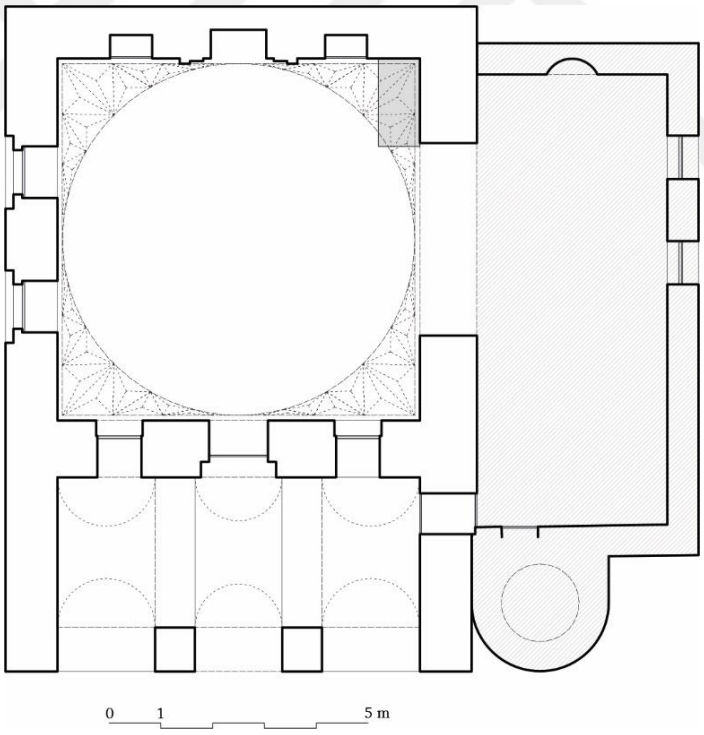
Yıldırım İlçesi, Meydancık Mahallesi, İncirli Caddesi'nin başlangıcında yer almaktadır. Mescidin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Kazzazoğlu Söle Mehmed Paşa tarafından 1497'den önce yaptırılmıştır (Baykal, 1950, s. 142). Mescidin 1631, 1680 ve 1763 yıllarında onarım gördüğü sicil belgelerinde kayıtlıdır (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 723).

Yapı çok fazla müdahale görmüş ve kısmi değişikliklere uğramıştır. İlk olarak mescidin Batı tarafına 1860 yılında bir ek mekân yapılmış, mescidin Batı cephesindeki pencerelerin arasındaki bölüm yıkılarak geçiş verilmiştir. 1871 yılında mescitte kalemişi süslemeler yapılmıştır. 1904 yılında minare yenilenerek günümüzdeki konumuna getirilmiştir. Bir dönem yapının giriş cephesine eklenen ahşap saçak 1968 yılında kaldırılmıştır. Yapı son olarak 2018-2021 yılları arası kapsamlı onarım görmüştür.

Şekil 3. 108 Meydancık Mescidi 1968 onarımından önce (VGM, 1983)

Mimari Özellikleri: Yapı 9,10 x 12,85 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 109).

Şekil 3. 109 Meydancık Mescidi planı

Duvarlar 100 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki-üç sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Beden duvarlarında görülen örgü, yatay ve düşey tuğla sıraları arasına moloz taş doldurularak oluşturulmuş "göz dolma" tekniğini anımsatan ilginç bir düzenlemedir. Bu duvar örgüsüyle yapı kalkan duvarlı

mescitler arasında tek örnektir. Yapıda diğer kalkan duvarlı mescitlerden farklı olarak sekizgen kasnak bulunmaz. Yapının özgün minaresi yıkılmış, kuzeyine dairesel taş kaideye oturan ikinci bir minare yapılmıştır. Minareye çıkış harîmin batısına yapılan ek mahalden sağlanmaktadır. Kalkan duvarı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Ortadaki revak kemeri yanlara göre oldukça yüksek düzenlenmiştir (Şekil 3. 110).

Şekil 3. 110 Meydancık Mescidi'nin kalkan duvarı düzenlemesi

Harîm alanı 7,00 x 7,00 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 9,50 m yüksekliğe sahiptir. Harîmin batı tarafına 3,70 x 8,70 cm ölçülerinde ek yapılmış, üzeri ahşap çatı ile örtülmüştür. Ek yapıya geçişi sağlamak amacıyla özgün yapının 372 cm'lik bir duvar bölümü yıkılmıştır (Şekil 3. 111).

Şekil 3. 111 Meydancık Mescidi'nde ek mekâna geçiş açıklığı

Ana ibadet mekânı dört alt ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Bu mescitte diğer kalkan duvarlı mescitlerden farklı olarak üst sıra pencereler bulunmamaktadır. Yalnızca kuşak seviyesinde açılmış 2 pencere ile, kuzey cephesine açılmış bir tepelik bulunmaktadır. Üst sıra pencere revzenleri 1763 yılında yenilenmiştir. Mihrap duvarında yer alan alt sıra pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Özgün mihrap bozulmuş, XVIII. veya XIX. yüzyılda yapıldığı sanılan bir mihrap bulunmaktadır. Son cemaat bölümü 7,00 x 3,70 m ölçülerindedir. Yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Son cemaat bölümü doğu duvarında özgün kırmızı-beyaz palmet motifli kalem işi süslemeler görülmektedir (Şekil 3. 112). Revak kemerleri özgün durumuna uygun olarak açık bırakılmıştır.

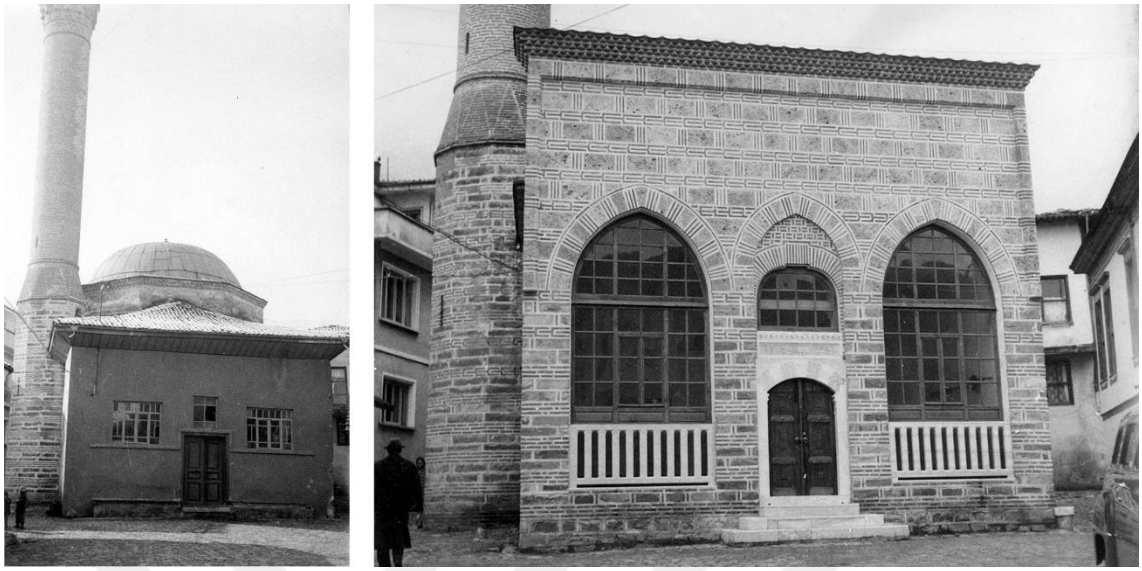

Şekil 3. 112 Revak duvarında yer alan özgün kalem işi süslemeler

3.3.24 Nalbantoğlu Mescidi

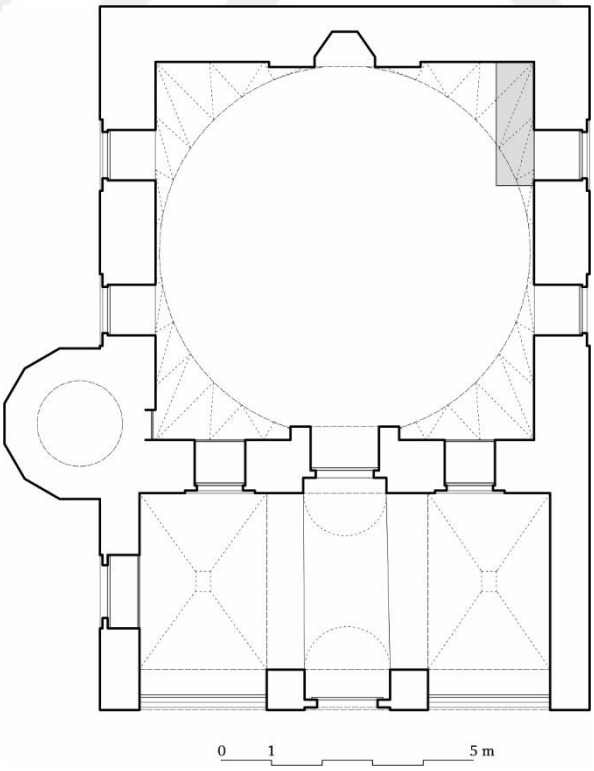
Osmangazi İlçesi, Nalbantoğlu Mahallesi, Behram Sokak'ta yer almaktadır. Mescidin yaptıranı ve yapım tarihi bilinmemektedir. 1455 tarihli vakıf kayıtlarında mescidin ve mahallenin adı geçtiği için II. Murad (1421-1451) dönemine tarihlendirilmektedir (Baykal, 1950, s. 92). Mescit, 1777 yılında minber eklenerek camiye çevrilmiştir. Yapının 1855 depreminde son cemaat bölümü, kalkan duvarı ve revak ayakları yıkılmış, yerine ahşap çatılı bir son cemaat bölümü yapılmıştır (Şekil 3. 113). 1958 yılında A. Saim Ülgen'in öncülüğünde BEESK tarafından yürütülen restorasyon çalışmalarında muhdes eklentiler kaldırılmış, revak ayakları ve kalkan duvarı temel izlerine göre yeniden yapılmıştır. Kalkan duvarı rekonstrüksiyonunda minare kaidesinde yer alan özgün tuğla örgü referans alınarak cephede tekrar uygulanmıştır. Revak duvarlarında bulunan korkuluk izlerine dayanarak, İbn-i Bezzaz ve Tuzpazarı mescitlerindeki mermer korkulukların bir benzeri üretilmiş, aynı zamanda giriş açıklığına mermer bir kapı

takımı eklenmiştir. Yapının kirpi saçakları ve üst örtüsü tamamen yenilenerek ibadete açılmıştır (Baykal, 1959, s. 14).

Şekil 3. 113 Nalbantoğlu Mescidi'nin onarımdan önceki ve sonraki durumu (BEESK Arşivi)

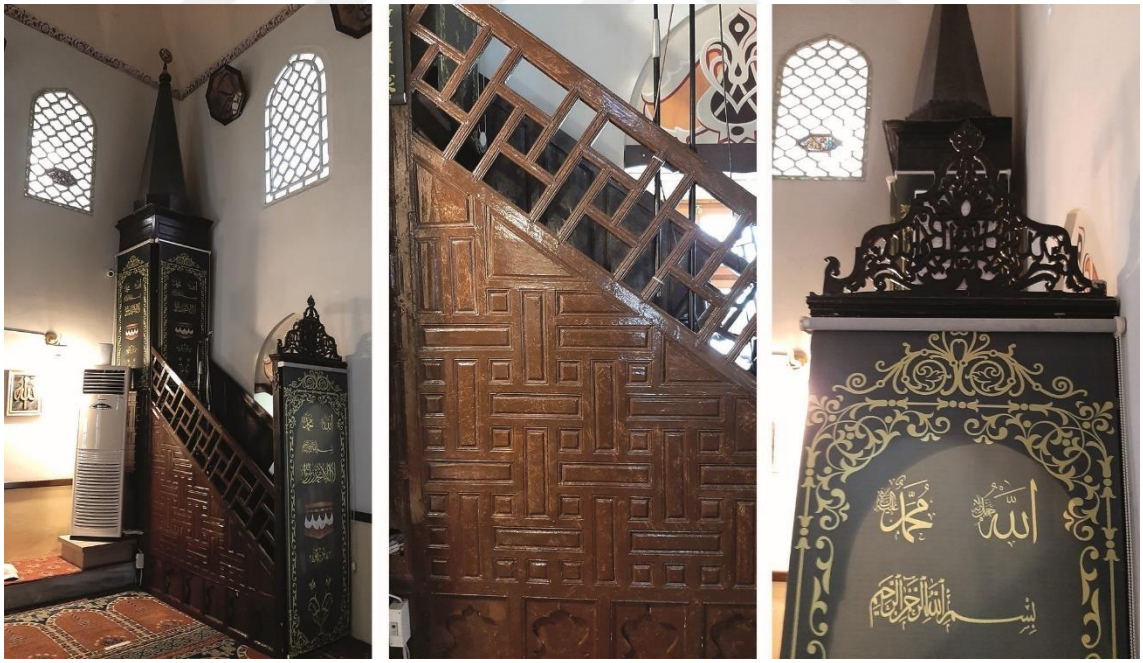
Mimari Özellikleri: Yapı 9,70 x 13,95 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 114).

Şekil 3. 114 Nalbantoğlu Mescidi planı

Duvarlar 110 cm kalınlığında, üç sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağının düzensiz moloz taş örgüsünden kasnağın niteliksiz bir onarım gördüğü ve yenilendiği anlaşılmaktadır. Doğu cephesinde yer alan minare, onikigen kaideye oturmaktadır. Şerefe altında geometrik motifli tuğla ve taş tezyinat bulunmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır. Yapının 1958 yılında yeniden yapılan kalkan duvarı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında üç sıra dikey tuğla uygulanmıştır.

Harîm alanı 7,50 x 7,50 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 11,00 m yüksekliğe sahiptir. Kubbe eteğinde ve kasnak altında bitkisel motifli kalemişleri bulunmaktadır. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap duvarında alt sıra pencereler açılmamıştır. Mescidin ahşap minberi 1777 yılına tarihlenen özgün örnektir. Diğer birçok kalkan duvarlı mescide BEESK tarafından eklenen minberlerin tasarım referansı bu minberdir (Şekil 3. 115).

Şekil 3. 115 Nalbantoğlu Mescidi minberi

Mescidin son cemaat bölümü 8,15 x 4,30 m ölçülerinde olup, yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Revak bölümünün doğu duvarında bulunan pencere içeriden dolaba dönüştürülmüştür. Son cemaat

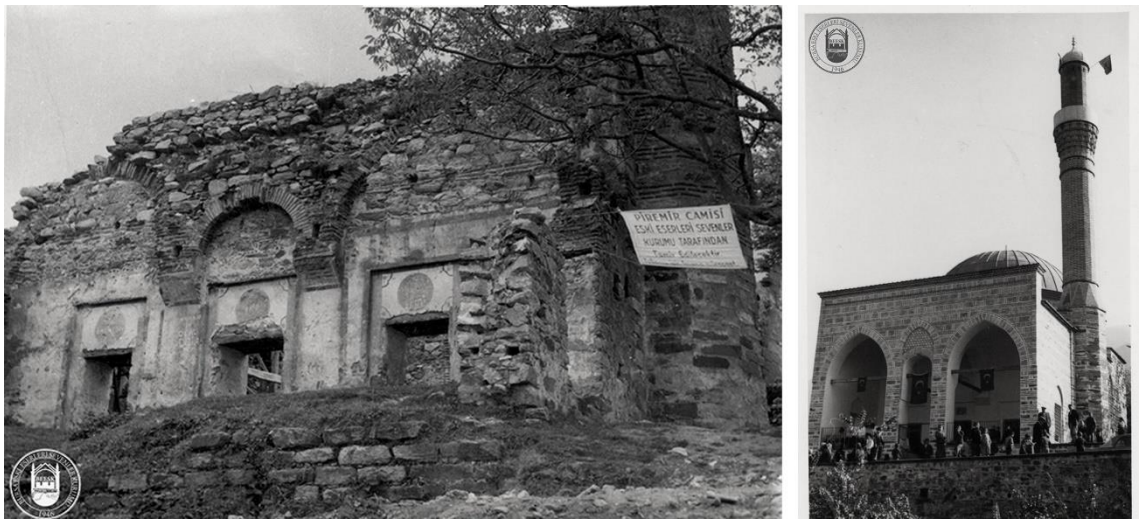
mahalline sonradan ahşap mahfil katı eklenmiştir. Revak kemerleri metal doğrama ile kapatılmıştır. Revak kemerlerinin orta açıklığına İbn-i Bezzaz mescidindekinin bir benzeri olan mermer dış kapı takımı 1958 yılında BEESK tarafından eklenmiştir (Şekil 3. 116).

Şekil 3. 116 Nalbantoğlu Mescidi'nin mermer dış kapı takımı

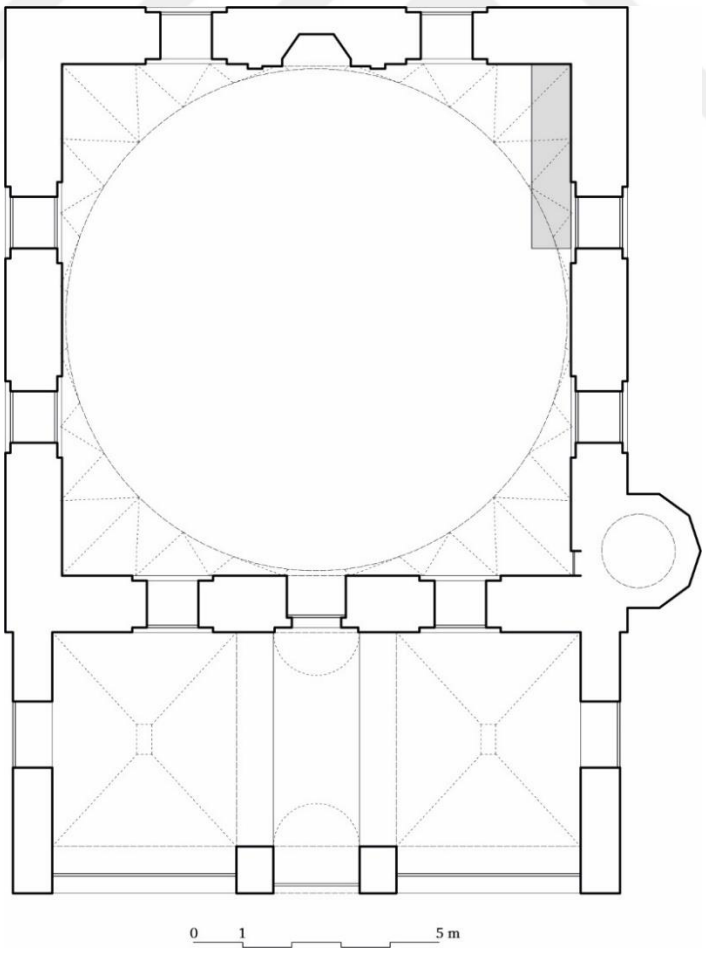
3.3.25 Pir Emir Mescidi

Yıldırım İlçesi, Piremir Mahallesi, 9. Okul Sokak'ta yer almaktadır. Mescit 1495 yılında Buhara'dan gelen Pir Emir Mehmed adına Hoca Alizâde tarafından yaptırılmıştır. 1513 yılında mescidin Emir Sultan Camii'ne uzak oluşu ve yakında bir cami olmayışı sebebiyle mescidin Cuma namazı kılınması amacıyla camiye çevrilmesi için İstanbul'a yazılmış ve minber eklenerek camiye çevrilmiştir. 1634 yılında mescidin kubbe ve saçaklarındaki kurşunlar ile son cemaat mahallindeki döşeme tuğlaları tamir edilmiştir (Kepecioğlu, 2009, s. 42). Yapı bilinmeyen bir tarihte hasar görmüş ve zaman içinde terk ve bakımsızlıktan dolayı büyük oranda yıkılmıştır. Minare yarıya kadar, beden duvarları batı cephesi dışında yarıya kadar yıkılmış, kubbe, revak ayakları ve kalkan duvarı tamamen yıkılmıştır (Şekil 3. 117). 1961 yılında A. Saim Ülgen kontrolünde BEESK tarafından yapılan restorasyonda revak üst örtüsü ve kubbe betonarme olarak yeniden yapılmıştır. Kısmi yıkılmış haldeki duvarlar ve pencere boşlukları yapı üzerindeki izlere göre bütünlenmiştir. Minarenin kaideden sonraki kısmının rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Yapının onarım ve yenilemeler sebebiyle özgünlüğü büyük oranda kaybolmuştur.

Şekil 3. 117 Pir Emir Mescidi'nin 1961 onarımından önceki ve sonraki durumu (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 12,65 x 18,00 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahip olup, kalkan duvarlı mescitler arasında en büyük boyutlara sahip olan yapıdır (Şekil 3. 118).

Şekil 3. 118 Pir Emir Mescidi planı

Yapının beden duvarları 115 cm kalınlığında, üç sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır. Doğu cephesi duvar örgüsü tamamen bozulmuş, almaşık örgü kaybolmuştur. Batı cephesinde yer alan minare, ongen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır. Yapının 1961 yılında yeniden yapılan kalkan duvarı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır (Şekil 3. 119).

Şekil 3. 119 Pir Emir Mescidi'nin yeniden yapılan kalkan duvarı

Harîm alanı 10,35 x 10,40 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 13,90 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. İç mekânda Sitti Hatun mescidinde görülen XV. yüzyıl kalemişi motifi yağlı boya ile taklit edilerek uygulanmıştır. Ahşap minber BEESK tarafından konmuştur. Yapıya sonrada harîmin kuzey duvarına bitişik ahşap mahfil katı eklenmiştir.

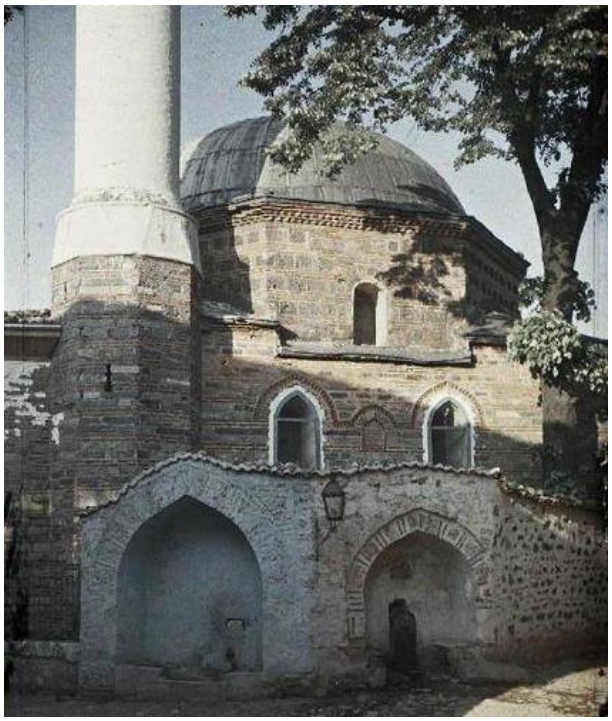
Son cemaat bölümü 10,75 x 5,30 m ölçülerinde olup, üstü örtüsü betonarme olarak yeniden yapılmıştır. Revak Batı duvarındaki pencere boşluğu kapıya çevrilmiştir. Medhal bölümü üzerine ahşap mahfil katı eklenmiştir. Revak kemerleri PVC doğrama ile kapatılmıştır (Şekil 3. 120).

Şekil 3. 120 Pir Emir Mescidi son cemaat bölümü

3.3.26 Selçuk Hatun Mescidi

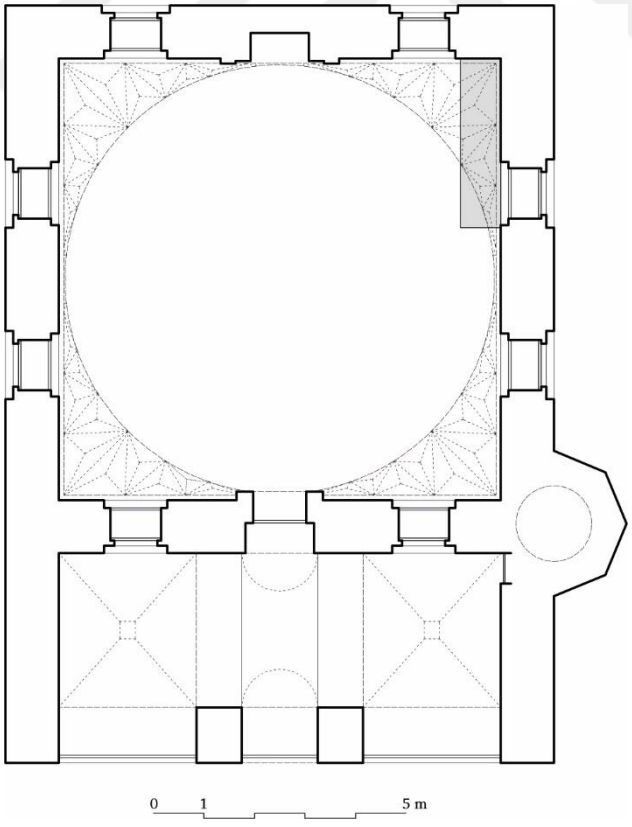
Osmangazi İlçesi, Kayhan Mahallesi, Selçuk Hatun Sokak'ta yer almaktadır. Mescit 1452 yılında Sultan Çelebi Mehmed'in kızı Selçuk Hatun tarafından yaptırılmıştır. Bursa sicil kayıtlarına göre yapı 1616 yılındaki Celali isyanları sırasında zarar gördüğünden tamir edilmiş, ayrıca 1760 senesinde çıkan şiddetli lodos fırtınasında kubbe kurşunları kalkmış, minare külahı yıkılmış ve onarım görmüştür (Kepecioğlu, 2009, s. 90). 1855 depreminde mescidin kalkan duvarı, minarenin şerefeden üstü ve bahçe duvarları yıkılmıştır. Yıkılan son cemaat mahallinin üzeri ahşap çatıyla örtülmüştür (Şekil 3. 121).

Şekil 3. 121 Selçuk Hatun Mescidi'nin onarım öncesi durumu (Kahn, 1913)

1966 yılında BEESK tarafından yapılan onarımda revakı örten ahşap çatı kaldırılarak tonoz örtülerin ve kalkan duvarı yeniden yapılmıştır. Kalkan duvarının rekonstrüksiyonunda Hafsa Hatun ve Sitti Hatun mescitlerinin giriş cephelerindeki geometrik düzenlemeler referans alınmıştır.

Mimari Özellikleri: Yapı 10,85 x 15,00 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 122). Duvarlar 105 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır. Yapının 1968 yılında rekonstrüksiyonu yapılan kalkan duvarı yatay tuğla sıraları arasına yerleştirilmiş üçgen kesme taş ve 45 derece açılı tuğla sıralarıyla oluşturulmuş kilim motifini andıran bir düzenlemeye sahiptir (Şekil 3. 123). Yapının Güney ve Batı cephelerinde üst sıra pencerelerin ortasında düzenlenmiş içi geometrik motiflerle bezeli çökertme nişleri yer almaktadır.

Şekil 3. 122 Selçuk Hatun Mescidi planı

Harîm alanı 8,75 x 8,75 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 12,20 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve iki kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Güneydeki kasnak penceresi kapatılmıştır.

Şekil 3. 123 Selçuk Hatun Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi

Son cemaat bölümü 8,75 x 4,15 m ölçülerindedir. Yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Giriş kapısı üzerinde 8 mukarnas sıralı yaşmak düzenlenmiş, bunun da üzerine kitabe yerleştirilmiştir (Şekil 3. 124). Revak kemerleri arası pvc doğrama ile kapatılmıştır.

Şekil 3. 124 Selçuk Hatun Mescidi harim giriş kapısı

3.3.27 Sitti Hatun (Kamberler) Mescidi

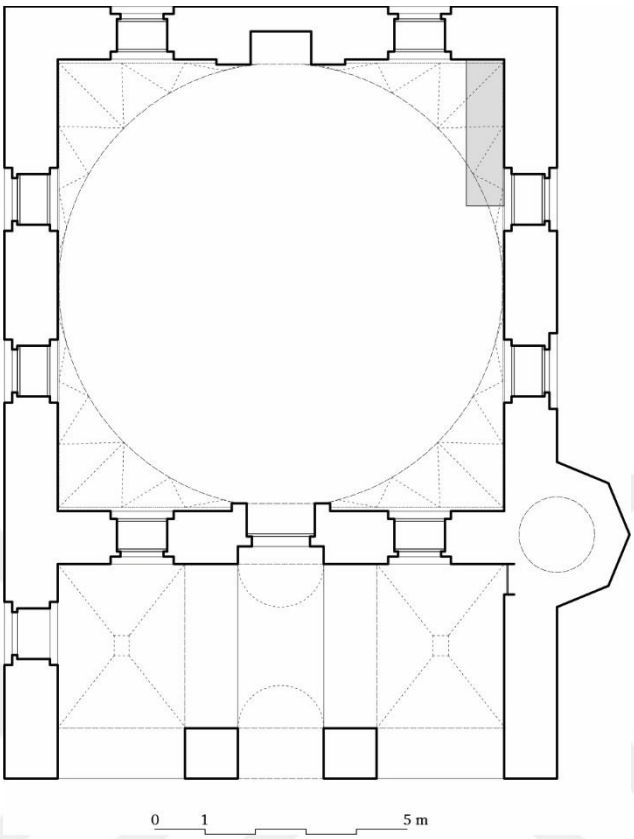
Yıldırım İlçesi, Ebu İshak Mahallesi, Kamberler Parkı içinde yer almaktadır. 1460 yılında Oruç Bey'in kızı Sitti Hatun tarafından yanındaki sübyan mektebi ile birlikte yaptırılmıştır. 1855 depreminde yapı hasar almamış, minaresinde yapısal çatlaklar oluştuğu için kısmen yıkılıp tekrar yapılmıştır. Kalkan duvarı özgün haliyle günümüze ulaşan örneklerdendir (Şekil 3. 125). Ayverdi yapının kalkan duvarını şöyle tanımlamaktadır: *"Caminin birden göze çarpan hususiyeti, kalkanın tuğla tezyinatıdır; ufkî sıralar arasına 45 derece meyille konulmuş tuğlarla, dılı'ları müsavi müsellesler meydana getirilmiş, ortalarına kakma taşlar konmuştur. Umumî ahenk pek lâtiftir"* (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 727). Yapı 1930-1950 yılları arasında bakımsızlıktan dolayı harap hale gelmiştir. 1956 yılında BEESK tarafından yapılan onarımlarda üst örtü, minare külahı ve sıvalar yenilenmiş, tepe pencereleri tek kalan numuneye göre betondan üretilmiştir. Yapının son olarak 2018-2019 yılları arasında VGM tarafından restorasyonu yapılmıştır.

Şekil 3. 125 Sitti Hatun Mescidi'nin kalkan duvarı düzenlemesi

Mimari Özellikleri: Yapı 10,95 x 15,30 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 126). Duvarlar 105 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla

yerleştirilmiştir. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır.

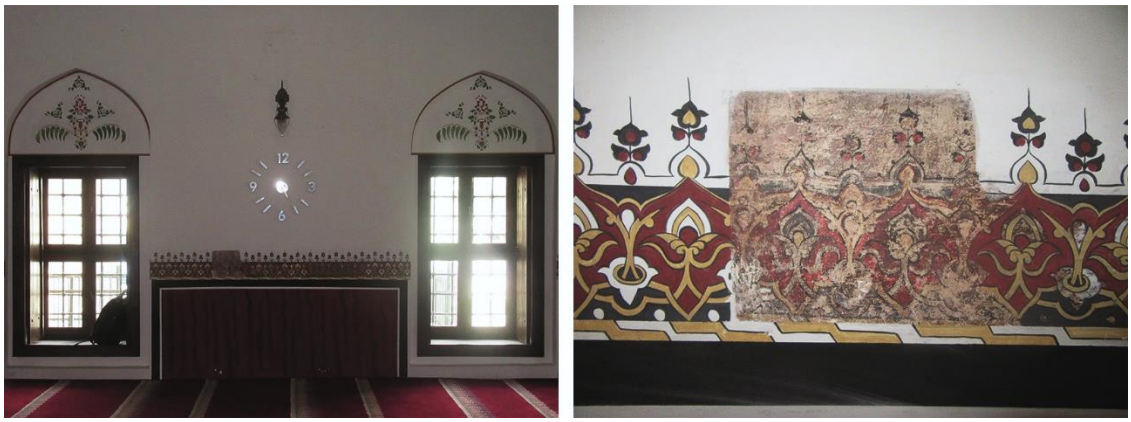
Şekil 3. 126 Sitti Hatun Mescidi planı

Kalkan duvarı yatay tuğla sıraları arasına yerleştirilmiş üçgen kesme taş ve 45 derece açılı tuğla sıralarıyla oluşturulmuş kilim motifini andıran bir düzenlemeye sahiptir. Revak kemerleri ortada dar yanlarda geniş ve eşit yükseklikte olup orta kemerin altında dilimli kemer düzenlenmiştir. Benzer dilimli kemer uygulaması, Düsturhan ve Başçı İbrahim mescitlerinde de görülür. Mescidin önemli özelliklerinden biri cephelerdeki süslemelerdir. Tüm pencere kemer aynalarında çeşitli geometrik ve motif bezemeler yer almaktadır. Güney cephesinde ve doğu revak duvarı üzerinde içi taş ve tuğla ile geometrik bezenmiş çökertme nişleri düzenlenmiştir (Şekil 3. 127).

Şekil 3. 127 Sitti Hatun Mescidi'nin cephelerinde yer alan dekoratif ögeler

Harîm alanı 8,85 x 8,95 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri düzlem Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 12,80 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. İç mekânda görülen rumî ve palmet motifli kalemişi süslemeler raspa sonucu ortaya çıkarılan bulgulara göre yenilenmiştir (Şekil 3. 128). Son cemaat bölümü 8,85 x 4,25 m ölçülerindedir. Yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe diğer mescitlerden farklı olarak mermer kapı takımı ile bütünleşik bir kompozisyon sergiler. Revak kemerleri özgün durumuna uygun olarak açık bırakılmıştır.

Şekil 3. 128 Sitti Hatun Mescidi harîm bölümünde yer alan özgün kalem işi

3.3.28 Şerefüddin Paşa Mescidi

Osmangazi İlçesi, Alacamescit Mahallesi, Okçular Çarşısı içinde yer almaktadır. Bulunduğu yerden dolayı Okçular Mescidi olarak da anılmaktadır. Yapının kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte II. Murad (1421-1451) döneminde Şerefüddin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Sicil kayıtlarına göre yapı 1694 ve 1757 yılında

onarım görmüştür (Kepecioğlu, 2009, s. 153). 1855 depreminde minarede çatlaklar oluşmuş ve şerefeden üstü yıkılmıştır (Özaydın, 2017, s. 83) Yapının bilinmeyen bir tarihte kalkan duvarı ve revak örtüsü yıkılmış, yerine ahşap çatı yapılmış; 1962 yılında BEESK tarafından kapsamlı olmayan bir tamirat geçirmiştir. Günümüzde etrafı çarşı ve çevre binalar tarafından kuşatılmış durumda olan mescidin, özgün giriş yeri çarşı içinde kaldığı için batı duvarındaki bir pencere kapatılmış, yanına giriş için muhdes kapı açılmıştır (Şekil 3. 129), (Şekil 3. 130). Aynı zamanda batı cephesine giriş holü ve şadırvan eklentisi yapılmıştır.

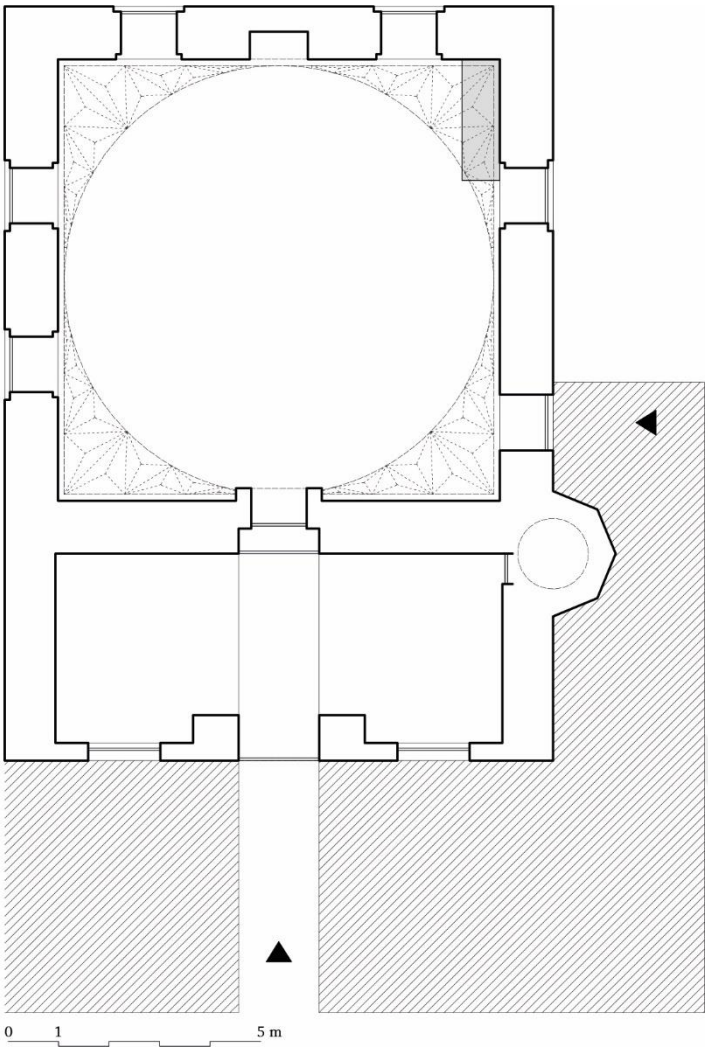
Şekil 3. 129 Şerefüddin Paşa Mescidi'nin mevcut durumu

Şekil 3. 130 Şerefüddin Paşa Mescidi batı yönündeki ikincil giriş

Mimari Özellikleri: Yapı 10,85 x 15,00 (?) m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 131). Duvarlar 105 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir.

Yapının beden duvarı üzerindeki saçaklar beton ile kaplanmış, üzeri alaturka kiremit ile örtülmüştür (Şekil 3. 132). Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 131 Şerefüddin Paşa Mescidi planı

Harîm alanı 8,75 x 8,75 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülü olup, kubbe zeminden 12,20 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrabın mukarnas kavsarası özgün olmakla birlikte, etrafı fayans kaplanarak özgünlüğü bozulmuştur.

Şekil 3. 132 Şerefüddin Paşa Mescidi'nin kiremit örtülü köşe bingileri

Harîmin kuzeyinde ahşap mahfil katı eklenmiştir. Son cemaat bölümü 8,85 x 4,10 m ölçülerinde olup üzeri ahşap çatıyla örtülmüştür. Giriş kapısı üzerinde 7 mukarnas sıralı kavsara düzenlenmiştir. Mescidin kuzey cephesi ve asıl girişi çarşı dükkanları arasında kaldığı için algılanamamaktadır. Son cemaat bölümü özgünlüğünü yitirmiş ve oldukça bozulmuş durumdadır (Şekil 3. 133).

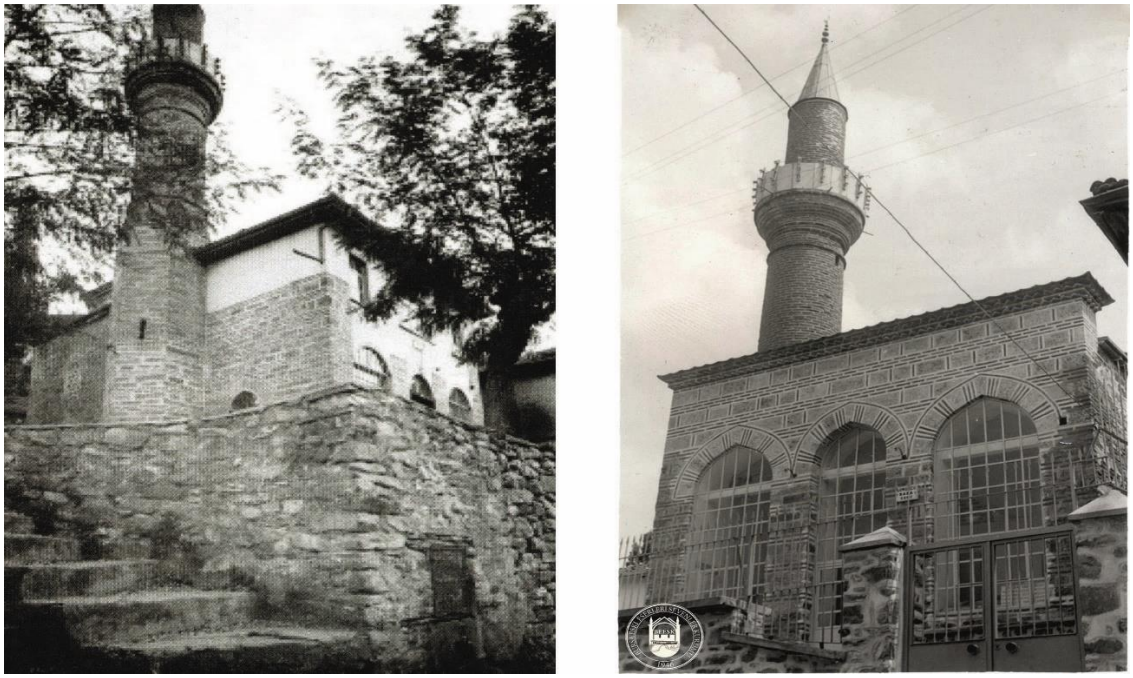

Şekil 3. 133 Şerefüddin Paşa Mescidi son cemaat bölümü

3.3.29 Şeyh Hamid (Somuncu Baba) Mescidi

Osmangazi İlçesi, Mollafenari Mahallesi, Yeni Sokak'ta yer almaktadır. Yapının kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte Fatih döneminde (1451-1481) Başçı Hacı Sevindik tarafından Somuncu Baba olarak bilinen Şeyh Hamid Aksarayî adına yaptırılmıştır. Yapı zaman içinde büyük ölçüde değişime uğramış, özellikle doğu ve güney cephesi, pencere kemerleri ve kasnağın tamamen yenilendiği örgü düzeninden anlaşılmaktadır. Kasnaktaki almaşık örgünün bozularak moloz örgüye dönüşmesi kubbenin tekrar yapıldığına işaret etmektedir. Ayrıca kubbe içeride

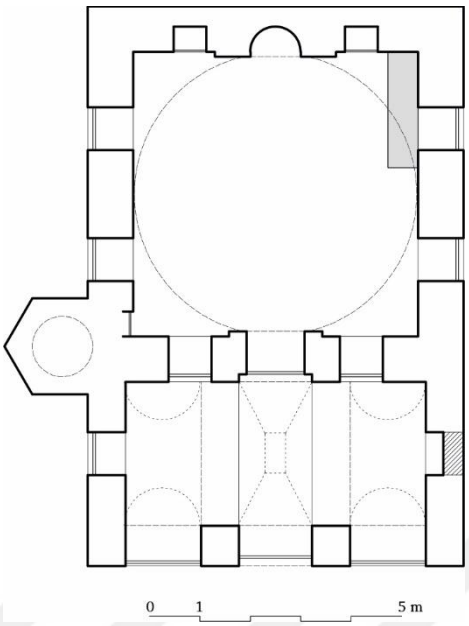
Türk üçgeni kuşağına değil pandantiflere oturtulmuştur. Bilinmeyen bir tarihte yapının kalkan duvarı ve revak bölümü yıkılmış, yerine iki katlı ahşap son cemaat bölümü yapılmıştır. 1953 yılında BEESK tarafından yapılan onarımda ahşap olan son cemaat bölümü yıkılarak üç açıklıklı revak ve kalkan duvarı yeniden yapılmıştır (Şekil 3. 134). Yeniden yapılan kalkan duvarı, beden duvarlarından bir sıra yükseltilerek olması gerekenden kısa bırakılmış ve boyutsal olarak hatalı bir görünüm kazanmıştır (Şekil 3. 136). Yapıda ayrıca kalkan duvarlı mescitlere özgü olan saçak hareketleri zaman içindeki yenilemeler sebebiyle kaybolduğu görülmektedir. Yapının özgün kalan bölümleri ancak revak doğu duvarı ile minare kaidesindeki örgüden okunabilmektedir.

Şekil 3. 134 Şeyh Hamid Mescidi'nin onarımdan önceki ve sonraki durumu (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 7,45 x 11,10 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahip olup, kalkan duvarlı mescitler arasında en küçük boyutlara sahip olan yapıdır (Şekil 3. 135). Duvarlar 90 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Yapının birçok kısmında duvar örgüsü bozularak moloz taş örgüye dönüşmüştür. Doğu cephesinde yer alan minare, altıgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîmden sağlanmaktadır. Yapının 1953 yılında yapılan kalkan duvarı kemerlerin üzerinde iki sıra

yükseltilmiş üç sıra tuğla- bir sıra kesme taş örgüsünde olup taş sıraları arasında bir sıra tuğla uygulanmıştır.

Şekil 3. 135 Şeyh Hamid (Somuncu Baba) Mescidi planı

Harîm alanı 5,65 x 5,65 m iç ölçülerine sahiptir. Kubbe, zeminden 8,50 m yükseklikte olup pandantiflere oturmaktadır. Kubbe göbeğinde barok dönem süslemesi bulunmaktadır. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst pencere ile aydınlatılmıştır. Mihrap duvarındaki alt sıra pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Kasnakta pencere açılmamıştır. Harîm bölümünde mihrap ve duvarlar çini görünümlü fayans ile kaplanmıştır. Son cemaat bölümü 5,95 x 3,65 m ölçülerindedir. Revak doğu ve batı duvarlarında yer alan pencerelerden batıdaki pencere dıştan kapatılmıştır. Son cemaat mahalline mahfil katı eklenmiştir. Revak kemerleri pvc doğrama ile kapatılmıştır.

Şekil 3. 136 Şeyh Hamid Mescidi'nin kalkan duvarı

Şekil 3. 137 Şeyh Hamid Mescidi'nin duvar örgüsündeki bozulmalar

3.3.30 Tuzpazarı Mescidi

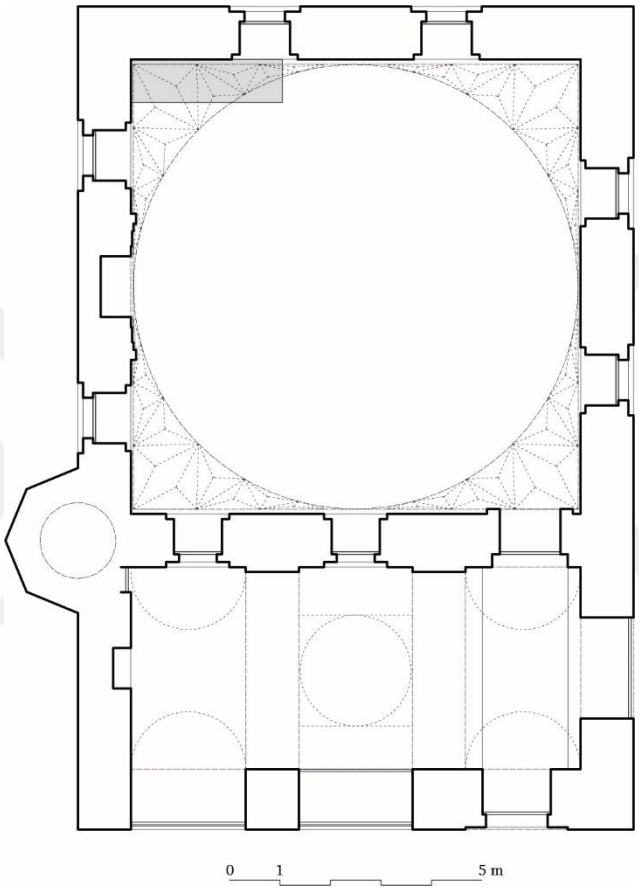
Osmangazi İlçesi, Orhanbey Mahallesi, Tuzpazarı Caddesi'nde yer almaktadır. Yapının kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte 1479 yılından önce Kara Ali tarafından yaptırılmıştır (Baykal, 1950, s. 107). 1855 depreminde yapının hasar görmediği ancak minare şerefesinin yıkıldığı bilinmektedir (Özaydın, 2017, s. 88). Yapı, giriş yönü, kalkan duvarı düzenlemesi ve minare özellikleri bakımından diğer kalkan duvarlı mescitlerden farklılaşmaktadır. Minare ve kalkan duvarı yıkılmadan günümüze ulaşan örneklerdendir (Şekil 3. 138).

Şekil 3. 138 Tuzpazarı Mescidi'nin 1940'lardaki durumu (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 11,00 x 16,30 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 139). Duvarlar 105 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki

sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasına bir sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir. Minare güney cephesinde konumlandırılmış olup sekizgen kaide üzerinde yükselen 24 dilimli gövdesi ile diğer kalkan duvarlı mescitlerden farklılaşmaktadır (Şekil 3. 140). Minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır.

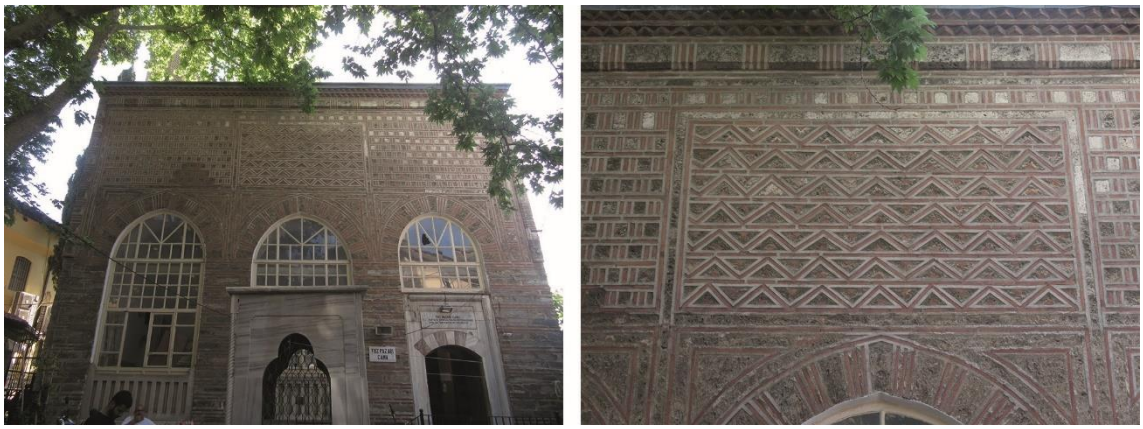

Şekil 3. 139 Tuzpazarı Mescidi planı

Tuzpazarı mescidinde revak kemerleri eşit açıklıklarda ve eşit yükseklikte düzenlenirken kalkan duvarı diğer mescitlerden farklı olarak üç bölüme ayrılmış; yanlarda kesme kare taş ve iki sıra tuğla ile düzenlenirken, orta bölüm Sitti Hatun, Hafsa Hatun ve Selçuk Hatun'daki gibi yatay tuğla sıraları arasına yerleştirilmiş üçgen kesme taş ve 45 derece açılı tuğla sıralarıyla oluşturulmuş kilim motifini andıran bir düzenlemeye sahiptir (Şekil 3. 141).

Şekil 3. 140 Tuzpazarı Mescidi minaresi

Şekil 3. 141 Tuzpazarı Mescidi kalkan duvarı düzenlemesi

Harîm alanı 8,90 x 9,00 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 12,60 m yüksekliğe sahiptir. Kubbe eteğinde ve kasnak altında bitkisel motifli XIX. yüzyıl kalemişleri bulunmaktadır. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Yapıya sonrada harîmin kuzey duvarına bitişik ahşap mahfil katı eklenmiştir. Harîm duvarlarında Sitti Hatun, Hafsa Hatun ve Hacılar mescitlerinde görülen palmet motifli kalem işi süslemelerin bir benzeri bulunmaktadır. Son cemaat bölümü 8,90 x 5,20 m ölçülerinde olup, yan bölümler beşik tonoz, orta bölüm üzeri 12 dilimli, 7 sıra mukarnaslı bir kubbe ile örtülmüştür (Şekil 3. 142). Yapının revak kemerleri arasında İbn-i Bezzaz mescidindekinin bir benzeri mermer korkuluklar yer almaktadır.

Şekil 3. 142 Son cemaat bölümünde orta açıklıkta bulunan kubbe

3.3.31 Veled-i Habib Mescidi

Osmangazi İlçesi, Alipaşa Mahallesi, Maksem Caddesi'nde yer almaktadır. Yapının kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte 1484 yılından önce Hacı Şüca tarafından yaptırılmıştır (Baykal, 1950, s. 81). 1801 yılında Hoca Mehmed Emin Efendi mescidin yanına bir konak ve bir kütüphane ekleyerek mescidi Nakşibendi dergahına dönüştürmüştür (Ulusoy, 2021, s. 157). Batı tarafında yer alan türbe de aynı dönemde eklenmiştir. Yapı 1930-1968 yılları arasında harap hale geldiği için 1968 yılında BEESK tarafından kapsamlı olmayan bir onarım görmüş, ardından 1990'lı yıllarda hazırlanan restitüsyon projesine göre onarılarak, revak bölümü ve kalkan duvarı yenilenmiştir (Türkün Dostoğlu & Dostoğlu, 2011). Bu onarımlarda yapının özellikle kalkan duvarı yüksekliği ve revak ayaklarının boyutları oldukça hatalı bir görünüm kazanmıştır (Şekil 3. 143), (Şekil 3. 144).

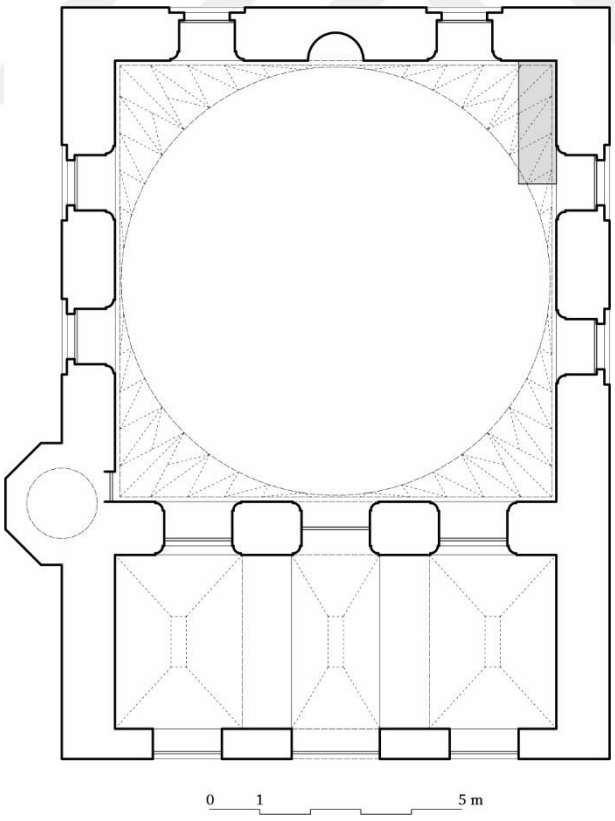

Şekil 3. 143 Veled-i Habib Mescidi'nin onarım öncesi ve günümüzdeki durumu

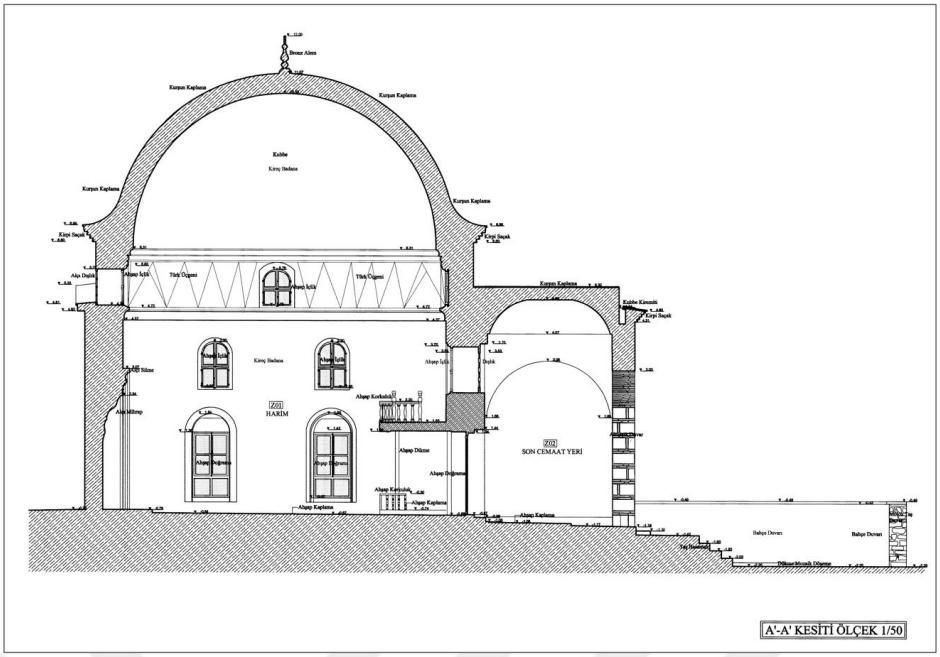

Şekil 3. 144 Veled-i Habib Mescidi'nin yeniden yapılan son cemaat bölümü

Mimari Özellikleri: Yapı 10,85 x 14,90 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Duvarlar 100-110 cm kalınlığında, iki sıra tuğla- bir sıra kesme taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahip olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir. Kubbe kasnağında da aynı örgü sürdürülmüştür. Doğu cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 145 Veled-i Habib Mescidi planı

Kubbe
Kürsü Bedeni
Kornişi Kaplama
Kornişi Kaplama
Kornişi Kaplama
Kornişi Kaplama
Kornişi Kaplama
Kubbe Kirpiksi
Kirpi Başlık
Kirpi Başlık
Alçı Dolgulu
Ahşap Aynalı
Tiltli Üçgensi
Tiltli Üçgensi
Ahşap Aynalı
Kürsü Bedeni
Ahşap Aynalı
Ahşap Korkuluklu
Ahşap Dikme
Ahşap Doğrama
Ahşap Kaplama
Ahşap Kaplama
Ahşap Kapl

ve giriş cephesi eşit üç açıklığa bölünmüştür. Revak kemerleri arası PVC doğrama ile kapatılmıştır (Şekil 3. 148).

Şekil 3. 148 Veled-i Habib Mescidi son cemaat bölümü

3.3.32 Veled-i Harîr (Akbıyık) Mescidi

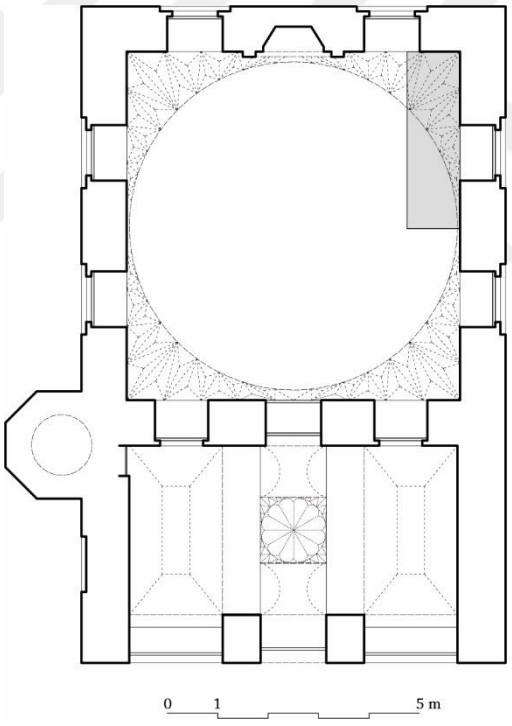
Osmangazi İlçesi, Nalbantoğlu Mahallesi, Akbıyık Sokak'ta yer almaktadır (Şekil 3. 149). Yapının kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte Fatih döneminde (1451-1481) İpekoğlu olarak bilinen Hoca Dursun tarafından Akbıyık adına yaptırılmıştır (Baykal, 1950, s. 88). Bu sebeple Akbıyık Mescidi olarak da anılmaktadır. Mescit 1855 depreminde büyük hasar görmüş, doğu cephesi kubbeye kadar çatlamış, üst örtü ve kalkan duvarı kısmen harap olduğundan iç mekân su almış ve yapı uzun süre kullanılmamıştır. Yapı 1961 yılında onarılarak tekrar ibadete açılmıştır (Şekil 3. 150). BEESK tarafından yapılan onarımda kurşun örtüler yenilenmiş, cepheler ve kalkan duvarı onarılmış, harap hale gelen ahşap minare külahı rölövesi çıkarılarak betondan yeniden imal edilmiştir (Baykal, 1964, s. 13). Yapı son olarak 2015 yılında onarım görmüştür.

Şekil 3. 149 Veled-i Harîr Mescidi'nin günümüzdeki durumu

Şekil 3. 150 Veled-i Harîr Mescidi 1961 onarımı sırasında (BEESK Arşivi)

Şekil 3. 151 Veled-i Harîr Mescidi planı

Yapının kalkan duvarı beden duvarlarıyla aynı örgüye sahiptir. Revak kemerleri ortada dar yanlarda geniş olup orta kemer yanlara göre yüksek tutulmuş ve altında Bursa kemeri düzenlenmiştir. Mescidin doğu cephesi pencere kemer aynalarında, tuğla sıralarında ve çökertme panolarında çeşitli geometrik ve motif bezemeler yer

almaktadır. Diğer cephelerde ise süslemelerin olmadığı ve özgün örgü düzenlerinin bozulduğu görülmektedir (Şekil 3. 153).

Şekil 3. 152 Veled-i Harîr Mescidi'nin pencerelerindeki süslemeler

Şekil 3. 153 Veled-i Harîr Mescidi'nin batı cephesinde bozulmuş duvar örgüsü

Harîm alanı 6,60 x 6,90 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 10,50 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. İç mekânda yerden 1,5 m yükseklikte yer alan palmet motifli kalemişi süslemeler mekânı boydan boya dolaşmaktadır (Şekil 3. 154). Kubbe eteğinde de XIX. yüzyıl barok üslupta kalem işi süslemeler görülmektedir.

Şekil 3. 154 Harîmde yer alan kalem işi süslemeler

Mescidin son cemaat bölümü 6,50 x 4,30 m ölçülerindedir. Yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri küçük bir kubbe ile örtülüdür. Giriş kapısı çift kanatlı, ahşap tablalı, 100x180 cm ölçülerinde ve XV. yüzyıla tarihlenen özgün bir örnektir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 736). Son cemaat bölümünde yer alan pencerelerin üzerinde görülen 1274 H. (1857) tarihli kalemişi süslemeler yapının bu tarihte geçirdiği bir onarıma işaret etmektedir. Yapının revak kemerleri günümüzde pvc doğrama ile kapatılmıştır.

Şekil 3. 155 Veled-i Harîr Mescidi revak bölümü kubbe örtüsü

Şekil 3. 156 Veled-i Harîr Mescidi'nin ahşap tablalı giriş kapsı

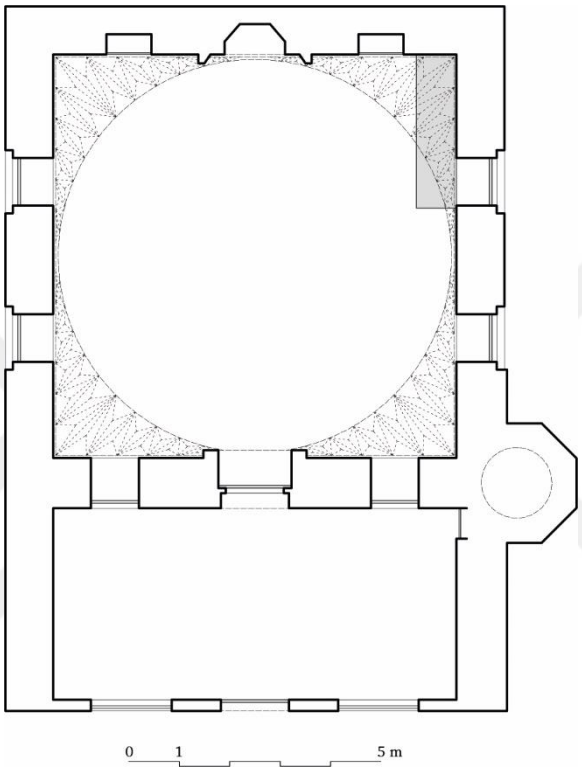
3.3.33 Veled-i Vezirî Mescidi

Osmangazi İlçesi, Alipaşa Mahallesi, Veziri Caddesi'nde yer almaktadır. Yapının yapım tarihi ve yaptıranı hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre mescit II. Murad (1421-1451) döneminde Vezir Uzeyr tarafından yaptırılmıştır; diğer görüşe göre ise II. Bayezid (1481-1512) döneminde Veziri oğlu Mehmet Efendi tarafından yaptırılmıştır. 1855 depreminde yapının revak bölümü üst örtüsü, kalkan duvarı ve revak ayakları ile minaresi yıkılmış, sonrasında son cemaat bölümü üzerine ahşap çatı yapılarak kiremit ile örtülmüştür. Minarenin kaideden sonrası 1890-94 yılları arasında yeniden yapılmıştır (Şekil 3. 157).

Şekil 3. 157 Veled-i Vezirî Mescidi'nin 1890 ve 1894 yılındaki durumu (Sebah & Joaillier, 1894)

Mimari Özellikleri: Yapı 9,90 x 14,00 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 158). Duvarlar 95 cm kalınlığında, üç sıra tuğla, bir sıra kesme taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağında da aynı örgü düzeni iki sıra tuğla olarak uygulanmıştır. Minare batı cephesinde yer alan sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır.

Şekil 3. 158 Veled-i Vezirî Mescidi planı

Şekil 3. 159 Veled-i Veziri Mescidi'nin günümüzdeki durumu

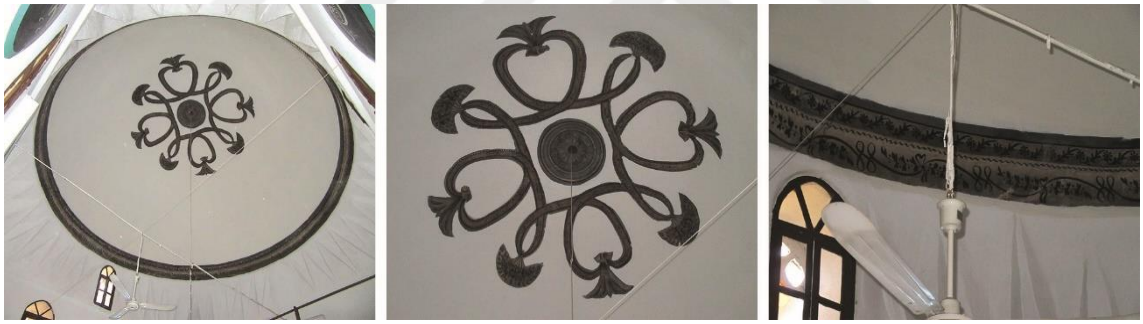
Cephelerde pencere aynaları boşaltılmış, kemerler üzerine beton saçaklar eklenmiştir. Batı cephesinde de bir şadırvan eki görülmektedir. Yapının güney

cephesi çevre yapılarla kuşatıldığı için algılanamamaktadır. Doğu cephesinde birkaç mezar taşının bulunduğu bir hazire bulunmaktadır.

Şekil 3. 160 Veled-i Vezirî Mescidi'nin pencerelerindeki muhdes saçaklar

Harîm alanı 8,00 x 8,00 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 10,75 m yüksekliğe sahiptir. Kubbe eteğinde XIX. yüzyıla ait barok kalem işi süslemeler görülmektedir (Şekil 3. 161).

Şekil 3. 161 Veled-i Vezirî Mescidi kubbe süslemeleri

Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Geçmiş onarımlarda pencerelerin kemer biçim ve oranları bozulmuş ve mihrap duvarındaki alt sıra pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Harîmin kuzey bölümüne ahşap mahfil katı eklenmiştir (Şekil 3. 162). Mihrap altı sıra mıukarnaslı özgün biçimini korumakla birlikte üzeri boyanmıştır. Son cemaat bölümü 8,00 x 4,05 m ölçülerinde olup üzerine ahşap mahfil katı eklenmiştir. Revak üzeri ahşap çatılı ve kiremit örtülüdür. Revak ayakları geçmişte tamamen yıkılmış, bunun yerine giriş üç kemerli görünüme sahip ahşap dikmeli, metal çerçeveli camekan yapılmıştır.

Şekil 3. 162 Veled-i Vezirî Mescidi harîm bölümü

3.3.34 Veled-i Yaniç Mescidi

Osmangazi İlçesi, Osmangazi Mahallesi, 2. Yaniç Sokak'ta yer almaktadır. Mescit, kalkan duvarı üzerinde yer alan kitabeye göre 1440 yılında Yaniç oğlu Hayreddin oğlu Hacı Mahmud Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Yapının doğu cephesinde saçak seviyesi altında ikinci bir kitabe daha yer almaktadır. Bu kitabede 1500 yılında Hacı Musa kızı Hacı Ayşe'nin mescide ait vakıfları yazmaktadır (Baykal, 1950, s. 61). Yapının giriş cephesi diğer kalkan duvarlı mescitlerin aksine üç açıklıklı değil, tek kemer açıklığına sahiptir (Şekil 3. 163). Aynı şekilde harîmin kuzey duvarı da 3,45 m açıklığında tek kemerli düzenlenmiştir.

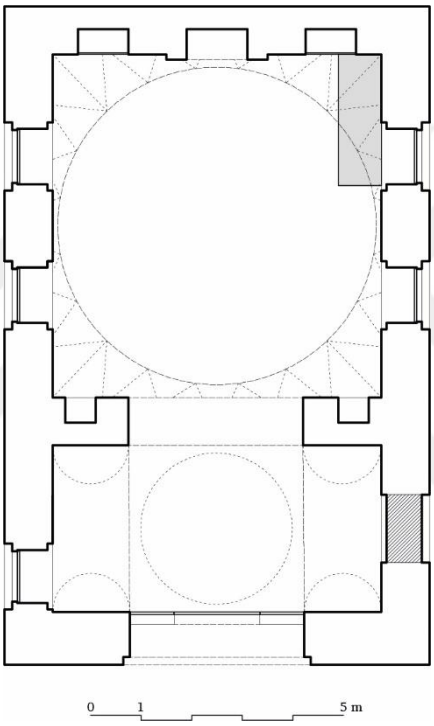

Şekil 3. 163 Veled-i Yaniç Mescidi'nin tek kemerli giriş cephesi

Ayverdi bu farklı biçimlenmenin yapının özgün tasarımına ait olduğunu ve sonradan yapılmış bir değişiklik olmadığını belirtir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 631). Ancak giriş cephesindeki örgünün niteliksiz ve bozulmuş karakteri ile giriş kemerindeki biçimsel bozukluk, yapının revak bölümünde bir onarım ve değişime

işaret etmektedir. Mescidin bir diğer farklılığı da yapıyla bütünleşik bir minarenin bulunmamasıdır. Minare alışılmışın dışında olarak yapının kuzeyinde yer alan çeşmenin üzerinde dört ayağa oturan bir kule-minare düzenlemesidir.

Mimari Özellikleri: Yapı 8,40 x 13,05 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 164). Duvarlar 95 cm kalınlığında, iki-üç sıra tuğla, iki-üç sıra moloz taş ile oluşturulmuş düzensiz almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağındaki almaşık örgü özgün olup iki sıra tuğla bir sıra kesme taş ile oluşturulmuş, taş sıraları arasında bir sıra tuğla yerleştirilmiştir.

Şekil 3. 164 Veled-i Yaniç Mescidi planı

Yapının batı cephesi komşu binanın bahçesi içinde kaldığı için algılanamamaktadır (Şekil 3. 165). Mescidin batı cephe pencere kemerleri düzgün kesme taş ve tuğla ile yapılmış olup malzeme ve biçim olarak özgünlüğünü korumuştur. Yapıda diğer mescitlerden farklı olarak üst sıra pencereler bulunmamaktadır. Bu farklılık, geçmişteki bir onarım sonucu muhtemel bir değişikliği akla getirmektedir.

Şekil 3. 165 Veled-i Yaniç Mescidi batı cephesi

Harîm alanı 6,50 x 6,80 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 9,70 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı dört alt ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Geçmiş onarımlarda pencerelerin kemer biçimi, oranları bozulmuş ve mihrap duvarındaki alt sıra pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür (Şekil 3. 166).

Şekil 3. 166 Veled-i Yaniç Mescidi kapatılan pencereler (sol) ve bozulmuş pencere kemeri (sağ)

Mihrap dört sıra mıukarnaslı özgün biçimini korumakla birlikte üzeri yağlı boya ile boyanmıştır. Son cemaat bölümü 6,50 x 4,35 m ölçülerinde olup ortada 3,45 m çapında kubbe ile örtülüdür. Revak batı duvarında yer alan pencere kapatılarak

dolaba dönüştürülmüştür. Son cemaat bölümüne sonradan ahşap mahfil katı eklenmiştir (Şekil 3. 167).

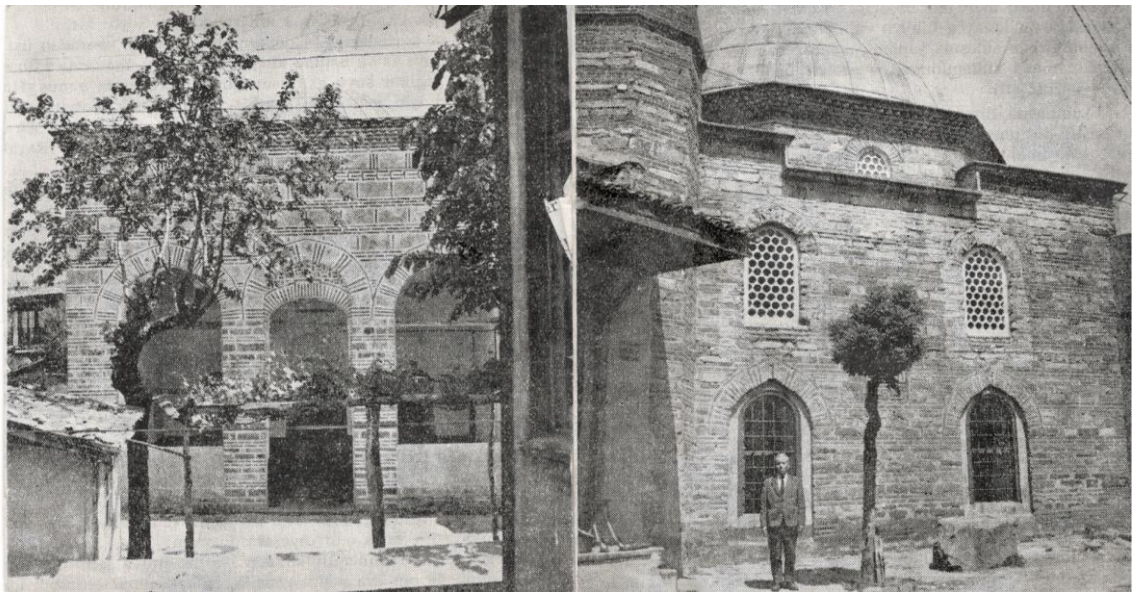

Şekil 3. 167 Veled-i Yaniç Mescidi'nin son cemaat mahallindeki kat eki

3.3.35 Yeni Bezzaz Mescidi

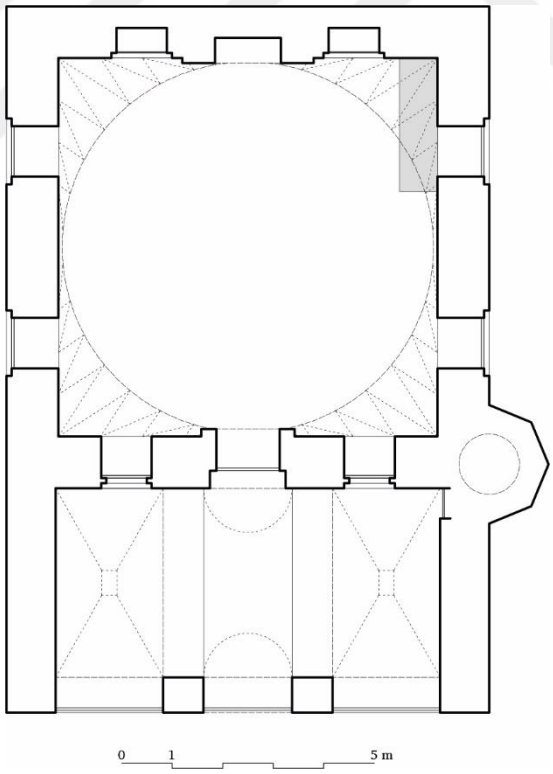
Osmangazi İlçesi, Tuzpazarı Mahallesi, Yeni Bezzaz Sokak'ta yer almaktadır. Yapının kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte Fatih döneminde Bâzergânzâde olarak bilinen Ahmed oğlu Derviş Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Baninin ikinci mescidi olduğu için yapı Yeni Bezzaz ismiyle anılmaktadır. Mescit 1803 tarihinde onarım görmüş ve içine tamir kitabesi konmuşsa da günümüzde mevcut değildir (Ulusoy, 2021, s. 167).

Yapı 1855 depreminde büyük hasar görmüş, son cemaat mahallinin üst örtüsü, kalkan duvarı, revak ayakları ve minarenin şerefeden üstü yıkılmıştır (Özaydın, 2017, s. 89) Yıkılan son cemaat mahalli üzerine ahşap çatı yapılarak üzeri kurşunla örtülmüş ancak zaman içinde o da harap olmuştur. 1962 ve 1963 yılları arasında BEESK tarafından yapılan onarımlarda revak ayakları, kalkan duvarı ve üst örtü yapı üzerindeki izler referans alınarak yeniden yapılmıştır (Şekil 3. 168). Revak örtüsü kurşun görünümü verilmiş beton ile kaplanmıştır. Dışlıklar ve derzler de çimento esaslı malzemelerle yenilenmiştir (Baykal, 1964, s. 38).

Şekil 3. 168 Yapımın 1963 onarımı sonrası durumu (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 9,55 x 14,00 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 169).

Şekil 3. 169 Yeni Bezzaz Mescidi planı

Duvarlar 97 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, üç sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı yenilendiği için özgün örgüsü bozulmuştur. Batı cephesinde yer alan minare, ongen kaideye oturmaktadır.

Minareye çıkış harîm bölümünden sağlanmaktadır. Yapının 1962 yılında yeniden yapılan kalkan duvarı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taş örgüsüne sahip olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla uygulanmıştır (Şekil 3. 170).

Şekil 3. 170 Yeni Bezzaz Mescidi kalkan duvarı

Harîm alanı 7,50 x 7,50 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri düzlem üçgen kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe, zeminden 10,50 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Mihrap duvarındaki alt sıra pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Harîmin kuzey duvarına bitişik ahşap mahfil katı eklenmiştir (Şekil 3. 171).

Şekil 3. 171 Yeni Bezzaz Mescidi'nin harîm bölümü

Son cemaat bölümü 7,60 x 4,45 m ölçülerinde olup yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Medhal bölümü üzerine ahşap mahfil katı

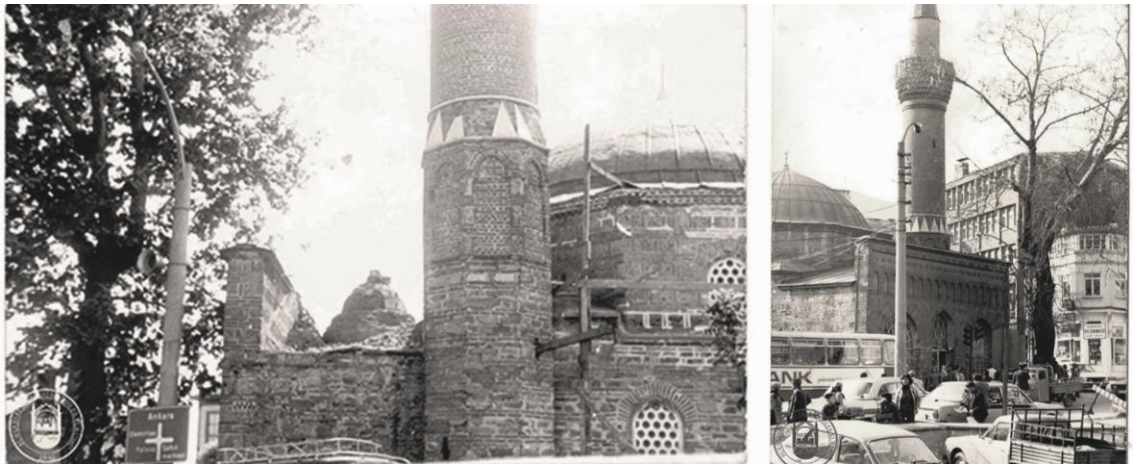
eklenmiştir. Revak kemerleri metal doğrama ile kapatılmıştır. Yapı günümüzde Tuzpazarı ve Şerefüddin Paşa mescitlerinde olduğu gibi pazar alanı içinde kalmıştır (Şekil 3. 172).

Şekil 3. 172 Yeni Bezzaz Mescidi'nin Pazar alanından görünümü

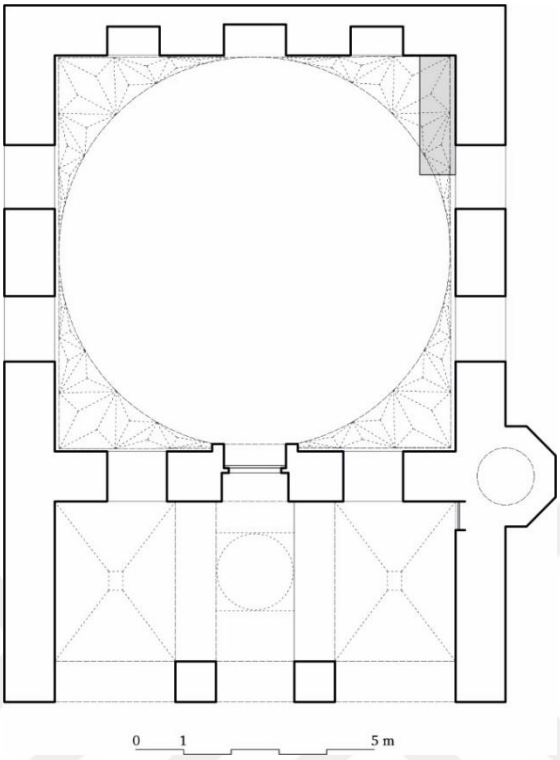
3.3.36 Yiğit Köhne Mescidi

Osmangazi İlçesi, Kayhan Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer almaktadır. Yapının kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte 1449'dan önce Yiğit oğlu Hacı Ali tarafından yaptırılmıştır (Baykal, 1950, s. 110). Baninin ikinci bir mescit daha yaptırması sebebiyle bu yapı zamanla eski Yiğit olarak adlandırılmıştır. 1971 yılında BEESK tarafından yapılan onarımlarda kubbesi, kurşunları, kalkan duvarı ve dış duvarları onarım görmüştür (Şekil 3. 173).

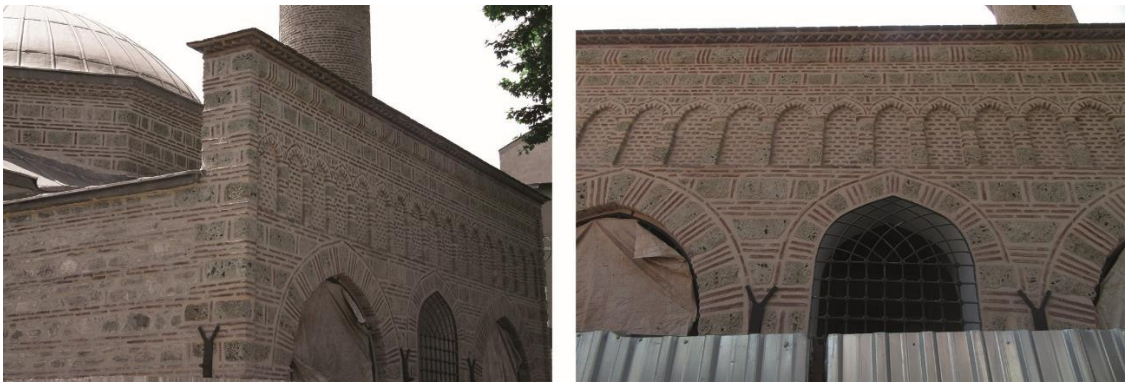
Şekil 3. 173 Yiğit Köhne Mescidi 1971 onarımı sırasında (BEESK Arşivi)

Mimari Özellikleri: Yapı 10,50 x 14,60 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 174).

Şekil 3. 174 Yiğit Köhne Mescidi planı

Duvarlar 105 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı üç sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Kaidenin üst kısmında her kenarda birer teğet kemerli çökertme nişi düzenlenmiştir. Minare kaidesinde benzer uygulamalar diğer II. Murad dönemi mescitleri olan Koca Naib ve Hoca Alizâde mescitlerinin minarelerinde de görülmektedir. Minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır. Yapının emsali bulunmayan kalkan duvarı, 17 adet kemerli kör mihrapçıkla bezenmiştir (Şekil 3. 175).

Şekil 3. 175 Yiğit Köhne Mescidi kalkan duvarı detayı

Harîm alanı 8,40 x 8,30 m iç ölçülerine sahiptir. Mekânın üzeri prizmatik Türk üçgeni kuşağa oturan kubbeyle örtülüdür. Ana ibadet mekânı altı alt, altı üst ve üç kasnak penceresi ile aydınlatılmıştır. Güneydeki alt sıra pencereler içeriden dolap olarak kullanılmaktadır. Mihrap zengin çerçeveli, Şerefüddin Paşa ve Selçuk Hatun camilerinde olduğu gibi sivri kemerli, onun altında altı sıra mukarnas kavsaralıdır. Son cemaat bölümü 8,40 x 4,20 m ölçülerindedir. Yan bölümler ayna tonoz, orta bölüm üzeri kubbe ile örtülmüştür. Giriş kapısı üzerinde beş mukarnas sıralı kavsara düzenlenmiştir. Revak kemerleri arası metal doğrama ile kapatılmıştır.

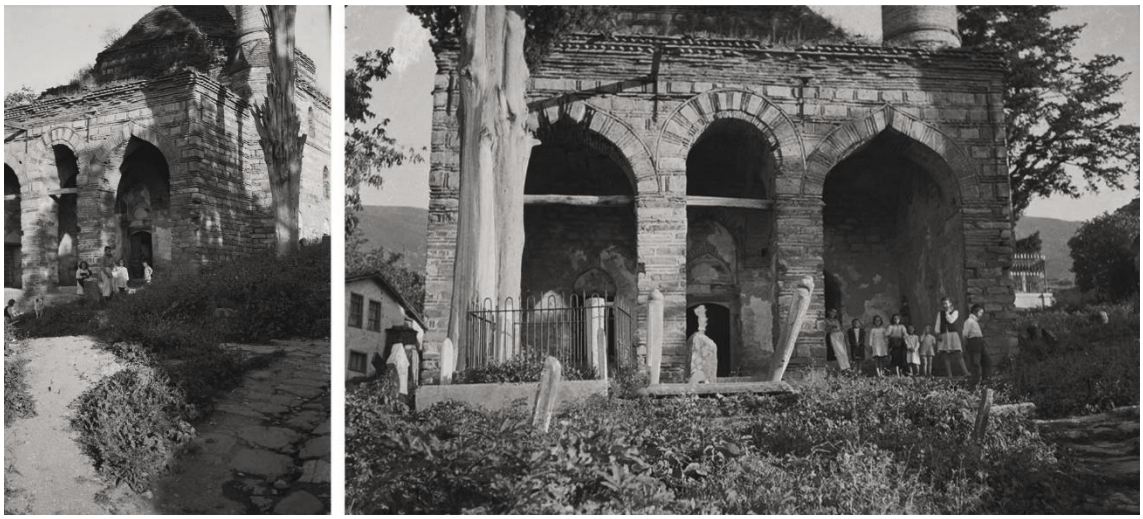
3.3.37 Zeyniler Mescidi

Yıldırım İlçesi, Emirsultan Mahallesi, Zeyniler Caddesi'nde yer almaktadır. Mescidin kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte II. Murad (1421-1451) döneminde Hoca Ramazan tarafından Abdüllatif Kudsî adına yaptırılmıştır. Yapı zaman içinde birçok kez hasar görmüş ve farklı dönemlerde yapılan onarımlarla birçok değişikliğe uğramıştır. Özellikle cephelerde görülen kat kornişi izi yapının geçmişte mevcut duvarlar üzerine tekrar yükseltildiğini göstermektedir (Şekil 3. 176). Bu değişiklik sırasında saçaklardaki iniş çıkış hareketleri kaldırılmış, kubbe yeniden yapılmış fakat Türk üçgeni kuşağı yerine köşelerde tromplara oturtulmuştur (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 638).

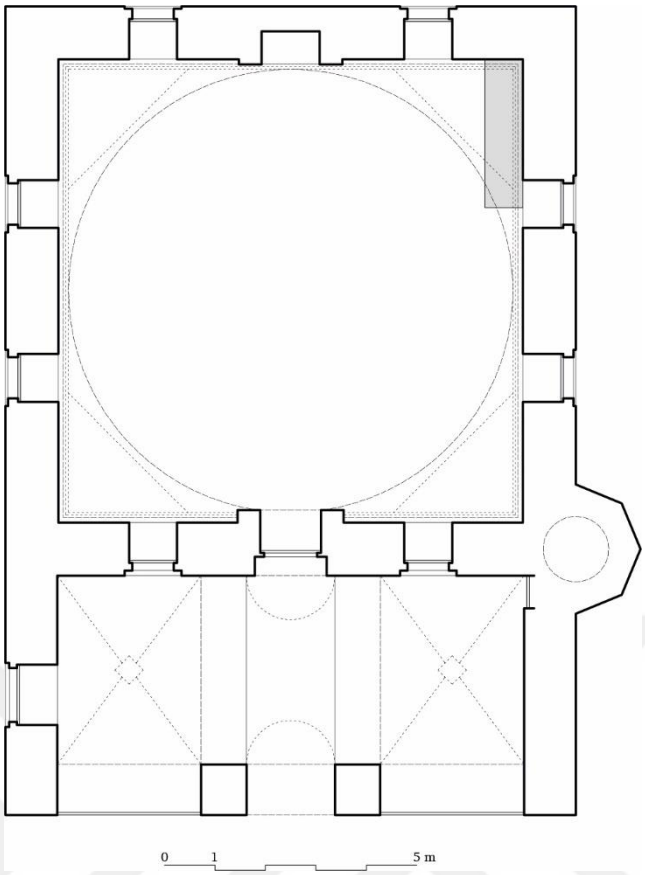
Şekil 3. 176 Zeyniler Mescidi'nin cephesindeki kat kornişi izi

1568 yılında Kadıasker Ahmed Şemsüddin Efendi bu mescidi tamir etmek suretiyle izn-i Hümâyun ile camiye çevirmiştir. Yapı 1679, 1745, 1761 yıllarında onarım görmüş, 1880-1890 arası tamir ediliyor iken her nedense tamamlanmamış ve yarım bırakılmış ve 1957 senesine kadar harabe halinde kalmıştır (Ulusoy, 2021, s. 100). Mescidin son kapsamlı onarımı 1957 yılında BEESK tarafından yapılmıştır (Şekil 3. 177).

Şekil 3. 177 Zeyniler Mescidi'nin 1930'lardaki durumu (Gabriel, 2010)

Mimari Özellikleri: Yapı 11,30 x 16,05 m dış ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 3. 178).

Şekil 3. 178 Zeyniler Mescidi planı

Duvarlar 105 cm kalınlığında, iki sıra tuğla, iki sıra moloz taş ile oluşturulmuş almaşık örgüye sahiptir. Kubbe kasnağı iki sıra tuğla-bir sıra kesme taştan yapılmış olup taş sıraları arasında bir sıra dikey tuğla yerleştirilmiştir. Batı cephesinde yer alan minare, sekizgen kaideye oturmaktadır. Minareye çıkış son cemaat mahallinden sağlanmaktadır. Yapının kalkan duvarı 1957 yılında yenilenmiş ve kısmen yeniden yapılmıştır. Revak kemerleri ortada dar yanlarda geniş ve eşit yükseklikte olup orta kemer farklı bir uygulama olarak yarım daire formunda yapılmıştır. Mescidin önemli özelliklerinden biri cephelerdeki süslemelerdir. Batı cephesi alt sıra pencerelerinin etrafında tuğla ve derz ile yapılmış meander motifli bir çerçeve yer almaktadır. Doğu cephesinde alt sıra pencereler, kemer üzerinde testere dişi tuğla şerit ile bezenmiştir (Şekil 3. 179).

Şekil 3. 179 Zeyniler Mescidi'nin cephesindeki dekoratif düzenlemeler

Harîm alanı 9,20 x 9,20 m iç ölçülerine sahiptir. Köşelerde tromplara oturan kubbe zeminden 12,80 m yüksekliğe sahiptir. Ana ibadet mekânı sekiz alt, dokuz üst sıra pencerelerle aydınlatılmış olup kasnakta pencere açılmamıştır. Mihrap yenilenmiş, özgün mukarnaslı yaşmak bozulmuştur. Ahşap minber ve kapı BEESK tarafından 1957 yılında mescide konmuştur. Harîmin kuzeyine ahşap mahfil katı eklenmiştir.

Son cemaat bölümü 9,25 x 4,25 m ölçülerinde olup yan bölümler çapraz tonoz, orta bölüm üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür. Revak kemerleri metal profilli camekan ile kapatılmıştır. Yapının kuzeyinde, giriş cephesine bitişik muhdes giriş eki yer almaktadır (Şekil 3. 180).

Şekil 3. 180 Mescidin girişinde yer alan muhdes kapalı mekân eki

4
KALKAN DUVARLI MESCİTLERİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

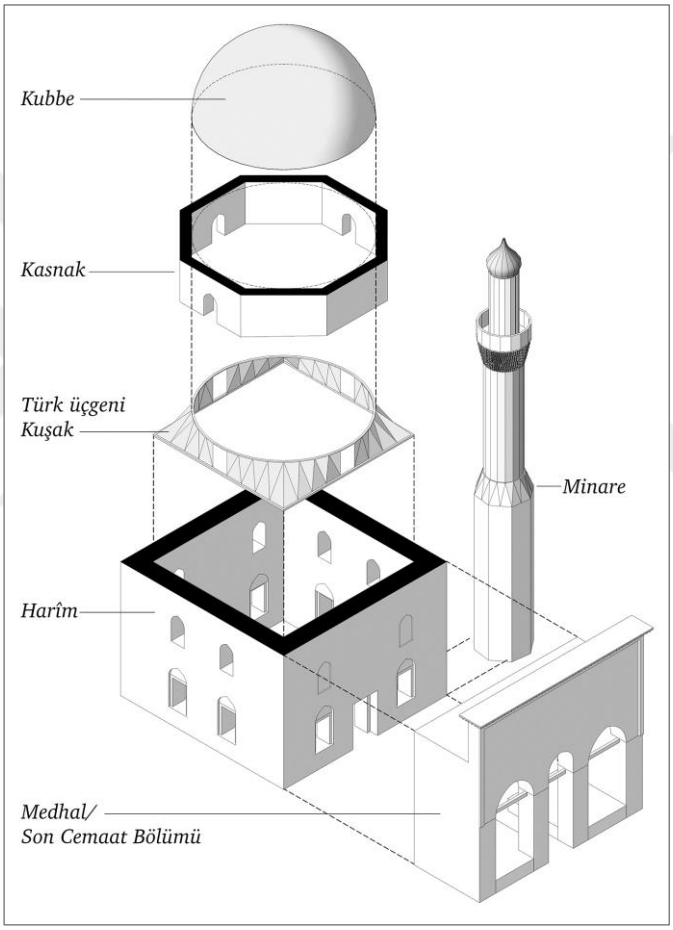
Kalkan duvarlı mescitlerin bir 'yapı grubu' olarak ele alınarak mescitleri meydana getiren yapı bileşenlerinin (biçim, malzeme ve teknik) detaylı olarak incelenmesi, yapılar arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konması amacıyla, Bursa'daki 37 kalkan duvarlı mescitte yapılan saha çalışmalarında detaylı fotoğraflama ve rölöve çalışmaları yapılmış, ölçümlerden elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanan üç boyutlu modellemeler, detay çizimleri ve şematik anlatımlar ile kalkan duvarlı mescitlerin mimari kurgusu, mimari elemanları, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri analiz edilmiştir.

Bu bölümde kalkan duvarlı mescitler, 'Tasarım Özellikleri', 'Plan Özellikleri', 'Cephe Özellikleri', 'Yapım Teknikleri ve Yapı Malzemeleri' olmak üzere 4 ana başlık altında incelenmiştir. İlk bölümde mescitlerin özgün plan boyutlarının arşın değeri karşılığı açıklanmış ve yapıların plan tasarımlarında görülen farklı oransal şemaların tespiti yapılmıştır. 'Plan Özellikleri' bölümünde mescitlerin mekânsal kurgusu ve iç mekân özellikleri açıklanırken, 'Cephe Özellikleri' bölümünde yapıların cephe düzenlemeleri ile cephe elemanlarının özellikleri tanımlanmıştır. 'Yapım Teknikleri ve Yapı Malzemeleri' bölümünde yapıların taşıyıcı sistemi, duvar örgüsü, üst örtü sistemi ve mescitlerde kullanılan yapı malzemeleri fotoğraf ve çizimlerle desteklenerek açıklanmıştır.

4.1 Tasarımda Ölçü ve Oran

Kalkan duvarlı mescitler, mimari biçimlenişleri, plan ve cephe kurguları, yapım teknikleri ve kullanılan yapı malzemeleri ile kendine özgü bir biçem meydana getirmiştir. Özgün mimari karakteristikleri bulunan bu yapılar, almaşık duvar örgüleri, yükseltilmiş giriş cepheleri, saçaklardaki iniş-çıkış hareketleri ve cephelerindeki tuğla-taş süslemeleri ile ortak bir görünüm sergilemektedir. Yapıların tasarımlarındaki değişmez biçimler, yapıların üretimindeki bir

standardizasyona işaret eder (Yenal, 2012, s. 269). Yapılardaki önceden belirlenmiş ve standartlaştırılmış tasarım kararları cephelerde ve plan düzleminde okunabilmektedir[16] (Şekil 4. 1), (Şekil 4. 2). Ancak bunun, her yapının boyutsal özelliklerinde ve bezeme niteliklerinde farklılaşabildiği, yaptıranın ekonomik gücüyle de bağlantılı olarak esnetilebilen bir standartlaştırma olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu yapılar bir 'tip proje' olmanın ötesinde, genel tasarım kararları önceden belirlenmiş fakat her yapının kendi içinde farklılaşabildiği, esnek biçimleri olan bir yapı tipidir.

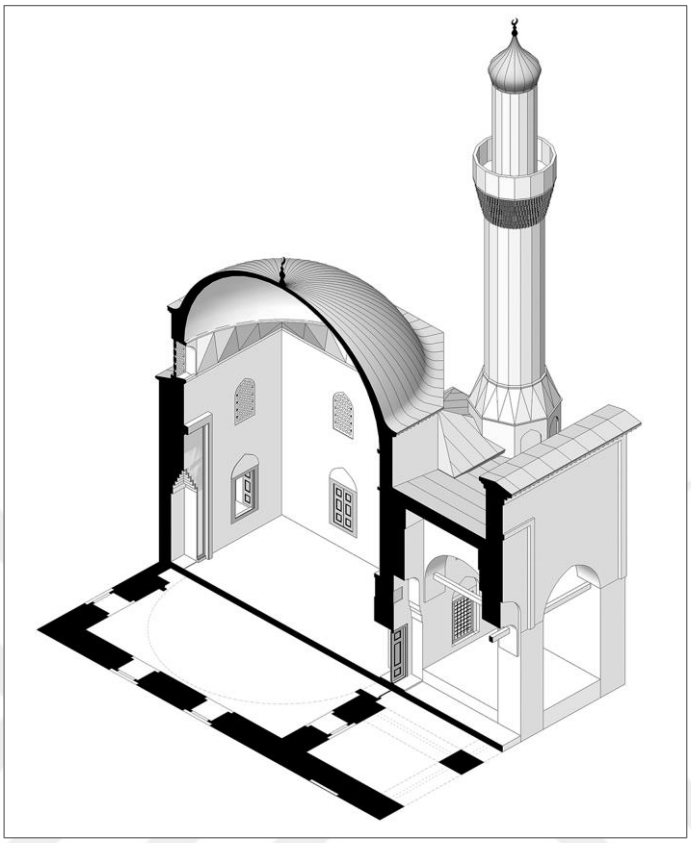

Şekil 4. 1 Kalkan duvarlı mescitlerin mimari kurgusu

Nitekim bu yapılar plan kurguları, cephe düzenlemeleri, malzeme nitelikleri ve yapım teknikleri ile ortak özelliklere sahip olmakla birlikte, boyutsal ve oransal olarak birbirlerinden farklılaştıkları görülmektedir. Yapıların boyutlarında görülen bu çeşitliliğin daha iyi anlaşılabilmesi için yapıların tasarımında kullanılan özgün

[16] Albert Gabriel bu durumu *"yapılarda özel bir konunun karakteristikleri açıkça kendini göstermektedir"* şeklinde ifade etmektedir (Gabriel, 2010, s. 149).

ölçü biriminin (arşın) tespit edilmesi ve plan tasarımındaki belirleyicilerin araştırılması gerekli hale gelmiştir.

Şekil 4. 2 Kalkan duvarlı mescit tipolojisi kesit perspektifi

Boyutsal Özellikler: Dönemin yapı faaliyetlerinde bina arşını veya zirâ-ı mi'mârî adı verilen ölçü birimi kullanıldığı bilinmektedir[17]. Tarihte sabit bir değeri olmayan arşın birimi, çeşitli dönemlerde ve coğrafyalarda farklı değerler kazanmıştır. Mimar arşınının XV. yüzyıl Osmanlı mimarlığındaki değeri hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Süleymaniye Camii inşaatı ile ilgili yayınladığı belgelerde XVI. yüzyıl mimar arşınının değeri 73,3333 cm olarak verilmektedir (Erkal, 1991). Alpay Özdural'ın XVI. yüzyıl Osmanlı mimarlığında kullanılan arşın ölçüsünün metrik denkliği ile ilgili yaptığı araştırmada, dönemim mimar arşınının 1520'li yıllarda 72,1 cm, XVI. yüzyılın son çeyreğinde ise 73,4 cm'e karşılık geldiği tespit edilmiştir. Buradan hareketle XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı mimarlığında yaklaşık 72-75 cm aralığında bir değere

[17]Arşın: Türk lehçelerinde arşun, arçın, arjın ve alçin şeklinde yer alan kelime, Pehlevîce areşnden (yeni Farsça âreş, reş) gelmektedir. Dirsekle orta parmak ucu arasındaki kısmı ifade eder; Arapça'sı zirâ'dır (Erkal, 1991, s. 411).

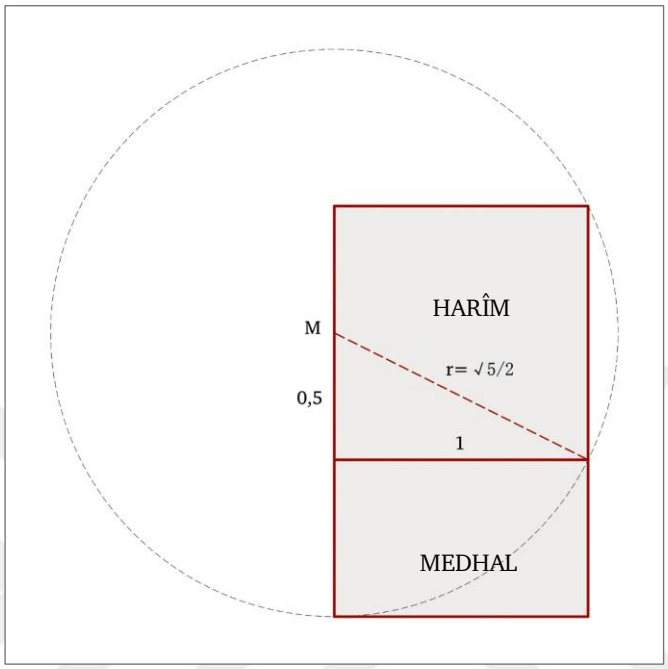
karşılık gelen ölçü biriminin kullanıldığını söylemek mümkündür (Altınışık, 2013, s. 31).

Ekrem Hakkı Ayverdi, kalkan duvarlı mescitleri kubbe çaplarına göre küçük, orta ve büyük olarak sınıflandırmıştır. Ayverdi bu sınıflandırmada dönemin mimar arşınını 75 cm kabul ederek küçük boyutlu mescitlerde kubbe çapının 6 m (8 arşın), orta büyüklükteki mescitlerde 7,5 m (10 arşın) ve büyük boyutlu mescitlerde 9 m (12 arşın) olduğunu söylemiştir[18]. Ancak 37 kalkan duvarlı mescitte yapılan rölöve ölçümlerinde elde edilen verilere göre Ayverdi'nin işaret ettiği 75 cm'lik arşın değerinin tutarlı bir sonuç vermemesi üzerine mescitlerin özgün ölçü birimlerinin metrik sistemdeki karşılığı yeniden araştırılmıştır. Yapıların duvar kalınlıkları, kubbe çapları ve plan ölçümleri sonucunda yapılan oranlama çalışmalarında, yapıların tasarımında kullanılan arşın değerinin yaklaşık 73,33 cm'lik değere karşılık geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan ölçümler sonucunda kubbe çaplarının 8, 10 ve 12 arşın dışında 9, 11, 13 arşın gibi farklı ara değerlere de sahip oldukları görülmüştür. Duvar kalınlıklarının ise kubbe boyutuna da bağlı olarak genellikle 1,25-1,5 arşın olarak belirlendiği tespit edilmiştir (Tablo 4. 2).

Oransal Özellikler: Yapıların plan tasarımlarındaki boyutsal çeşitliliğin yanı sıra, yapıların plan düzleminde oransal olarak da farklılaştıkları görülmektedir. Bunun sebebi ise yapıların duvar kalınlıkları ve son cemaat mahallinin derinliklerinin değişmesidir. Örneğin aynı kubbe çapına sahip olan iki yapının, duvar kalınlıkları ve son cemaat bölümü derinliği değişkenlik gösterebilmekte, dolayısıyla kubbe çapları ve buna bağlı olarak harîm boyutları aynı olsa da yapıların genişlik ve uzunlukları farklı olabilmektedir. Yapıların plan oranlarını (genişlik/uzunluk) belirleyen sebepler araştırıldığında, yapıların bir altın dikdörtgen şeması çerçevesinde kurgulandığı tespit edilmiştir[19]. Bu şemaya göre altın dikdörtgen yapıların kubbe çapını (harîm boyutlarını), son cemaat bölümü derinliğini, revak ayaklarının konumunu, dolayısıyla yapının genel boyut ve

[18] Engin Yenal da Ayverdi'nin sınıflandırmasından yola çıkarak mescitlerin boyutlarında bu üç ölçüde bir standardizasyon (ölçünleştirim) olduğunu ifade etmektedir. (Yenal, 2012, s. 269)
[19] Altın dikdörtgen: Uzun kenarının kısa kenarına oranı altın oranı (1,618) veren dikdörtgen. Altın oran, mimarlıkta antik çağdan beri en yaygın kullanılan orantı sistemlerinin başında gelmektedir. (Tuncer, 1996, s. 10)

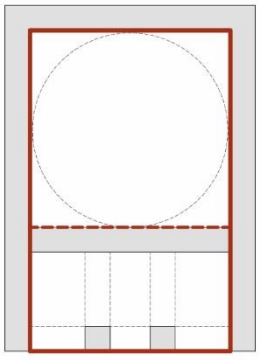
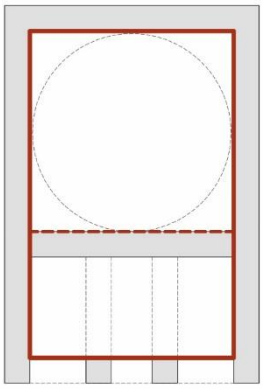
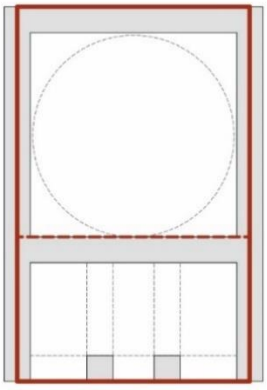
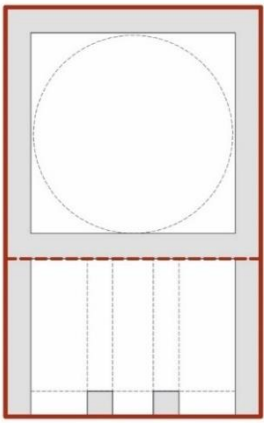
oranlarını belirleyen/düzenleyen temel unsurdur. Plan şemasında kullanılan altın dikdörtgen, bir kare ve bir dikdörtgene ayrıldığında kare kısım harîm bölümünü, dikdörtgen kısım son cemaat bölümünü (medhal) meydana getirmektedir (Şekil 4. 3).

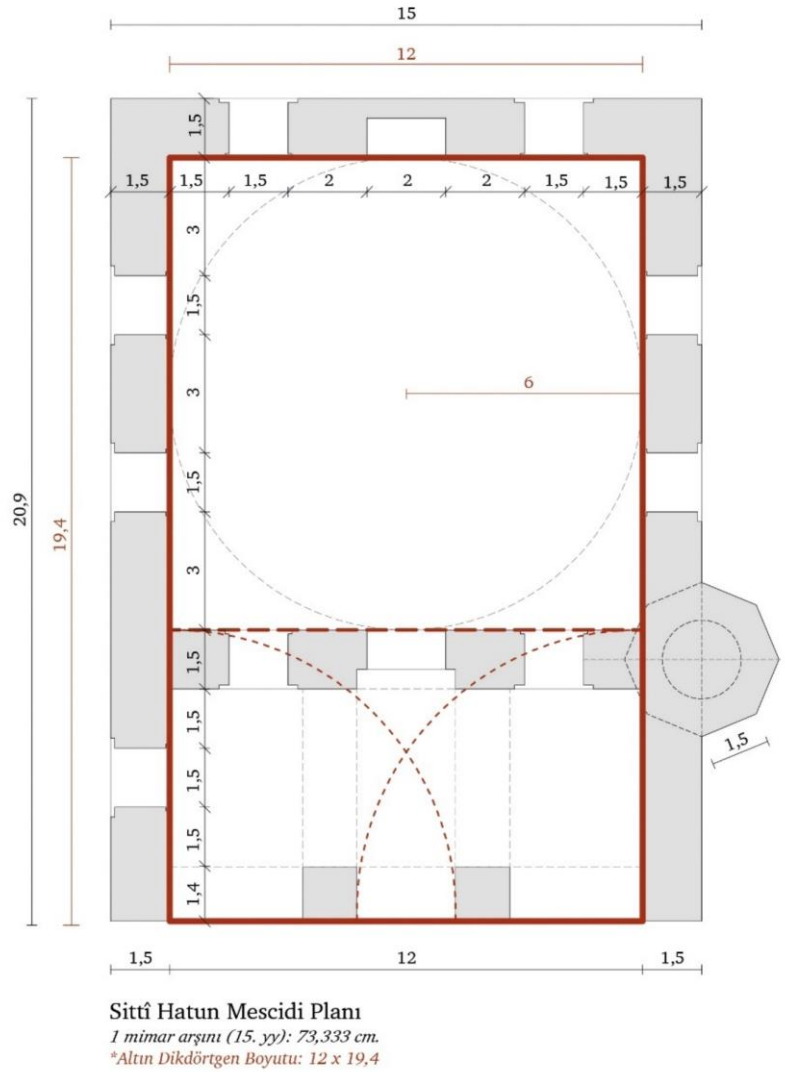
Şekil 4. 3 Altın dikdörtgen geometrisi

Kalkan duvarlı mescitlerin plan tasarımlarında altın dikdörtgenin plan üzerinde konumlanışına göre 4 farklı şemanın uygulandığı görülmüştür. Bu plan şemaları Tablo 4. 1'de Tip I, Tip II, Tip III ve Tip IV olarak gösterilmiştir:

Tablo 4. 1 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen plan şemaları

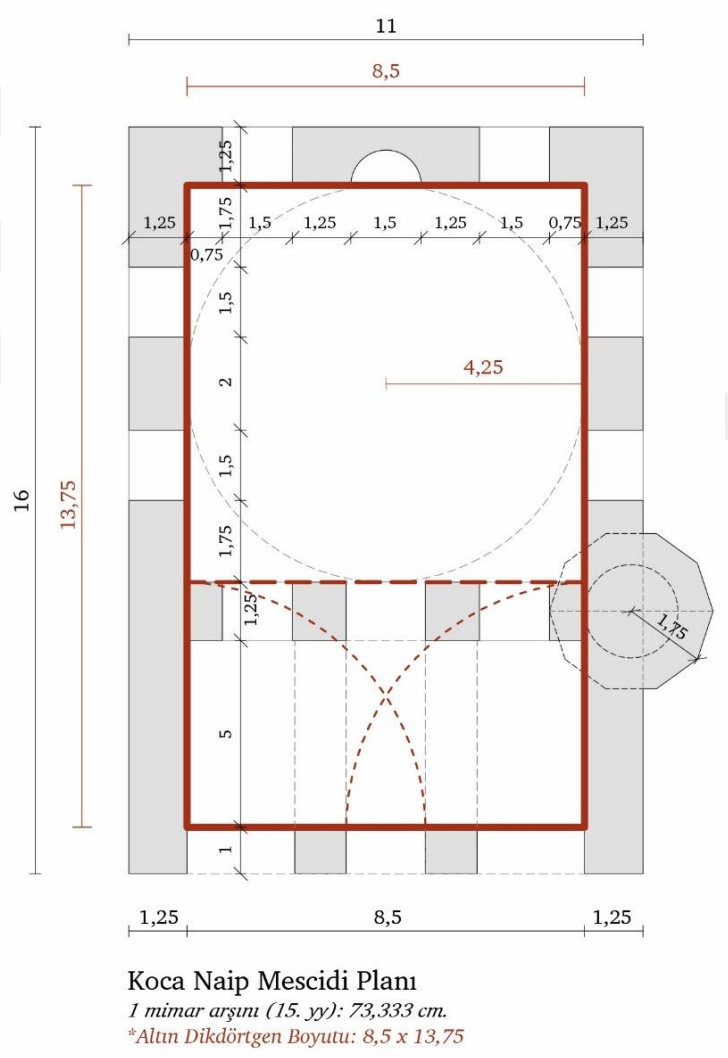
TİP I	TİP II	TİP III	TİP IV
			

Tip I Plan Şeması: Kalkan duvarlı mescitler içinde en çok kullanılan plan şemasıdır. Rölöve ölçümleri sonucunda 22 yapıda bu plan şemasının kullanıldığı görülmüştür. Bu plan şemasında, altın dikdörtgenin kısa kenarı kubbe çapına eşit olup yapının beden duvarları altın dikdörtgenin meydana getirdiği çerçevenin dışına yerleştirilmiştir. Revak ayakları ise bu çerçevenin içinde düzenlenmiştir. Bu şemanın uygulandığı yapılardan Altıparmak, Çakır Ağa, Duhter-i Şeref ve İbn-i Bezzaz mescitlerinin planları aynı boyutlara sahip olduğu görülmüştür. Aynı şekilde Hacılar, Hafsa Hatun, Hatice İsfendiyar, Hoca Alizâde, Selçuk Hatun, Sitti Hatun ve Şerefüddin Paşa mescitlerinde 12 arşınlık kubbeye sahip aynı plan tipi tekrarlanmıştır. Şekil 4. 4'de Sitti Hatun mescidinin dönemin arşın değerine göre plan çizimi gösterilmiştir.

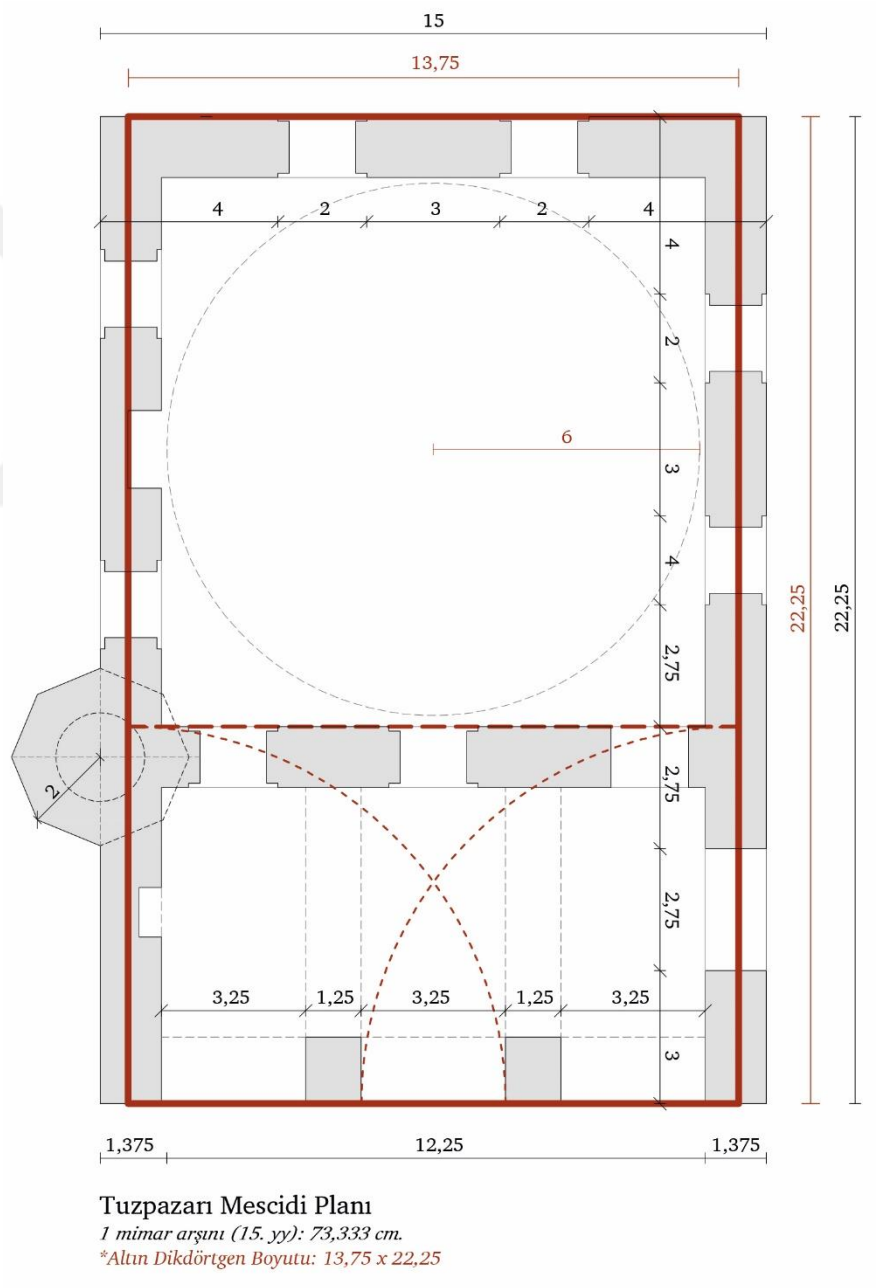
Şekil 4. 4 Sitti Hatun Mescidi'nin arşın değerine göre plan çizimi

Tip II Plan Şeması: Tip II plan şeması Tip I şemasıyla çok benzer bir kurguya sahiptir. Bu şemada da altın dikdörtgenin kısa kenarı kubbe çapına eşittir. Yapının beden duvarları ve revak ayakları altın dikdörtgenin çevrelediği sınırların dışına yerleştirilmiştir. Tip II plan şemasının Tip I şemasından farkı, revak ayaklarının, altın dikdörtgenin sınırladığı alanın dışında bırakılmasıdır. Bu farklılıktan dolayı Tip I şemasına göre daha uzun bir son cemaat bölümü elde edilmiştir. Tip II plan şemasına sahip yapılar Azeb Bey, Karakâdî, Koca Naib, Şeyh Hamid, Veled-i Harîr ve Yeni Bezzaz mescitleridir. Şekil 4. 5'te Tip II plan şemasına sahip olan Koca Naib mescidinin arşın değerine göre plan çizimi gösterilmiştir.

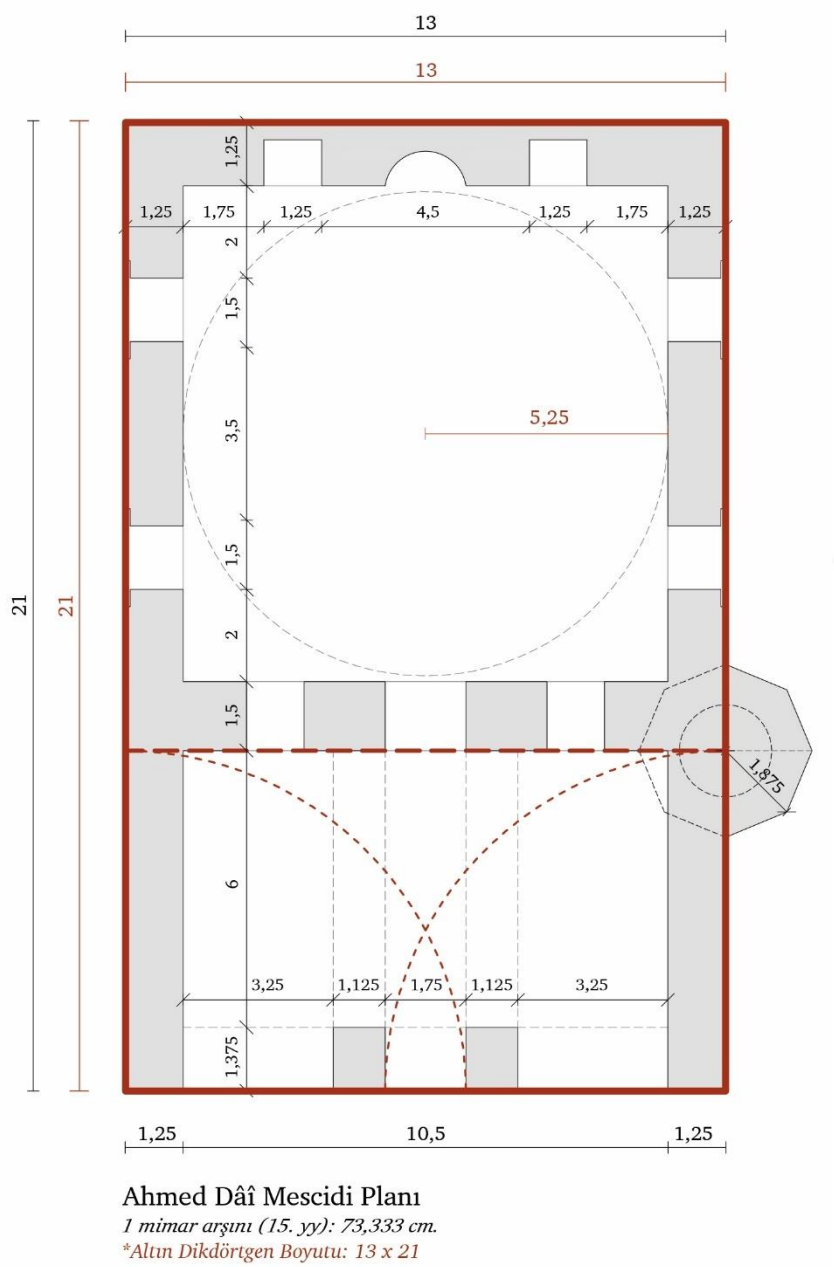
Şekil 4. 5 Koca Naib Mescidi'nin arşın değerine göre plan çizimi

Tip III Plan Şeması: Tip III plan şemasında, altın dikdörtgenin uzun kenarı yapının dış uzunluğuna eşitken, kısa kenarı yapının doğu ve batı yönündeki beden duvarlarının merkez aksında konumlandırılmıştır. Bu şemaya sahip yapılar Arap Mehmed, Düsturhan, Hacı Seyfeddin, Hoca Muslihiddin, Meydancık, Nalbantoğlu, Şeyh Hamid, Tuzpazarı mescitleridir. Yapıların giriş cephesindeki açıklıklar, Tuzpazarı ve Nalbantoğlu mescitlerinde görüldüğü gibi üç eşit açıklığa bölünmüştür. Tuzpazarı mescidinin arşın değerine göre plan çizimi Şekil 4. 6'te gösterilmiştir.

Şekil 4. 6 Tuzpazarı Mescidi'nin arşın değerine göre plan çizimi

Tip IV Plan Şeması: Tip IV plan şeması diğer şemalara kıyasla çok fazla tercih edilmemiş, yalnızca Ahmed Dâî ve Veled-i Yaniç mescitlerinde uygulanmıştır. Bu plan şemasında altın dikdörtgen, diğer şemalardan farklı olarak yapının dış sınırını oluşturmaktadır. Bu plan düzenlemesinin bir sonucu olarak son cemaat bölümü oldukça derin bir mekâna dönüşmüştür. Ahmed Dâî mescidinde harîm alanı 10,5 arşınlık bir kubbe ile örtülü iken medhal bölümünün derinliği yaklaşık 7,5 arşına ulaşmaktadır. Yapının dış ölçüleri 13 x 21 arşındır (Şekil 4. 7).

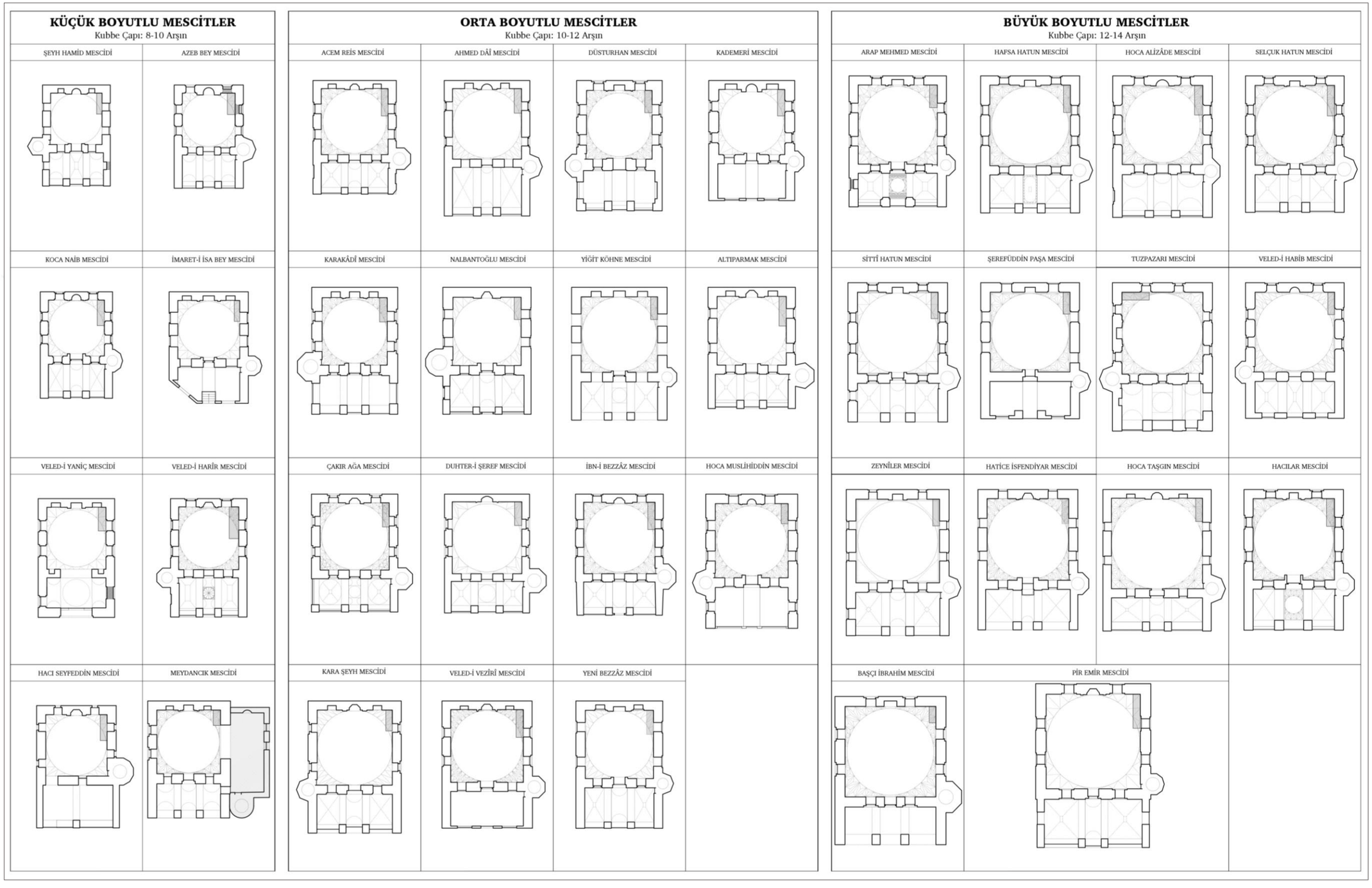

Şekil 4. 7 Ahmed Dâî Mescidi'nin arşın değerine göre plan çizimi

Tablo 4. 2 Mescitlerin arşın değerine göre boyutları

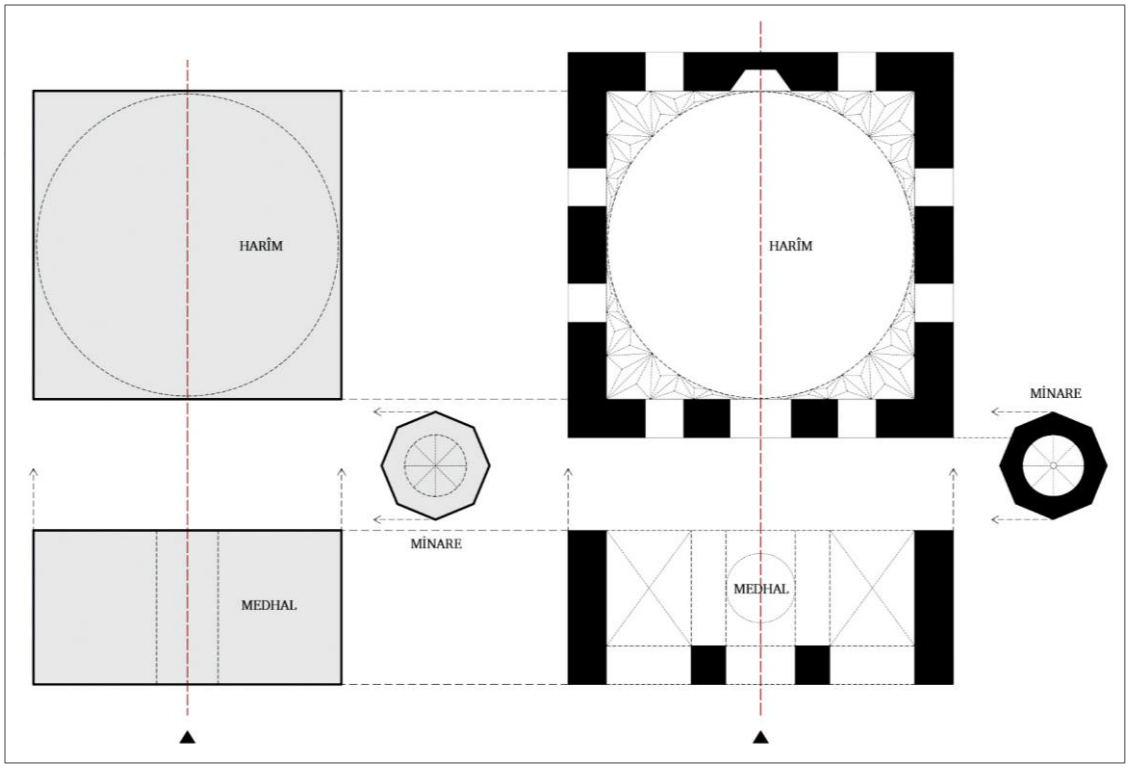
NO	YAPININ ADI	PLAN TİPİ	PLAN BOYUTLARI	DUVAR KALINLIĞI	KUBBE ÇAPI
1	Acem Reis Mescidi	TİP I	12,5 x 17,25	1,25	10
2	Ahmed Dâî Mescidi	TİP IV	13 x 21	1,25	10,5
3	Altıparmak Mescidi	TİP I	13 x 18,25	1,25	10,5
4	Arap Mehmed Mescidi	TİP III	14,5 x 19,5	1,25	12
5	Azeb Bey Mescidi	TİP II	10,5 x 15,5	1,25	8
6	Başçı İbrahim Mescidi	TİP I	16,75 x 22,25	1,5	13,75
7	Çakır Ağa Mescidi	TİP I	13 x 18,25	1,25	10,5
8	Duhter-i Şeref Mescidi	TİP I	13 x 18,25	1,25	10,5
9	Düsturhan Mescidi	TİP III	12,75 x 19,5	1,375	10
10	Hacılar Mescidi	TİP I	15 x 21	1,5	12
11	Hacı Seyfüddin Mescidi	TİP III	12 x 18,5	1,25	9,5
12	Hafsa Hatun Mescidi	TİP I	15 x 21	1,5	12
13	Hatice İsfendiyar Mescidi	TİP I	15 x 21	1,5	12
14	Hoca Alizâde Mescidi	TİP I	15 x 21	1,5	12
15	Hoca Muslihiddin Mescidi	TİP III	13,75 x 20	1,375	11
16	Hoca Taşkın Mescidi	TİP I	16,25 x 23,5	1,25	13,75
17	İbn-i Bezzaz Mescidi	TİP I	13 x 18,25	1,25	10,5
18	İmâret-i Îsâ Bey Mescidi	TİP I	12 x 16,75	1,5	9
19	Kademeri Mescidi	TİP I	13 x 18	1,5	10
20	Karakâdî Mescidi	TİP II	13 x 19	1,5	10
21	Kara Şeyh Mescidi	TİP I	14 x 19,5	1,25	11,5
22	Koca Naib Mescidi	TİP II	11 x 16	1,25	8,5
23	Meydancık Mescidi	TİP III	11 x 17,8	1,25	9,5
24	Nalbantoğlu Mescidi	TİP III	13,25 x 19	1,5	10
25	Pir Emir Mescidi	TİP I	17,25 x 24,5	1,5	14,25
26	Selçuk Hatun Mescidi	TİP I	15 x 21	1,5	12
27	Sitti Hâtun Mescidi	TİP I	15 x 21	1,5	12
28	Şeyh Hamid Mescidi	TİP III	10 x 15	1	8
29	Şerefüddin Paşa Mescidi	TİP I	15 x 21	1,5	12
30	Tuzpazarı Mescidi	TİP III	15 x 22,25	1,5	12
31	Veled-i Habib Mescidi	TİP I	14,75 x 20,5	1,375	12
32	Veled-i Harîr Mescidi	TİP II	11,5 x 17	1,25	9
33	Veled-i Vezirî Mescidi	TİP I	13,5 x 19	1,25	11
34	Veled-i Yaniç Mescidi	TİP IV	11,5 x 18,6	1,25	9
35	Yeni Bezzaz Mescidi	TİP II	13 x 19	1,25	11,5
36	Yiğit Köhne Mescidi	TİP I	14,25 x 20	1,25	11,5
37	Zeyniler Mescidi	TİP I	15,5 x 22	1,25	13

Tablo 4. 3 Yapıların kubbe çapı boyutuna göre sınıflandırılması

4.2 Plan Özellikleri

Kalkan duvarlı mescitler harîm, medhal (son cemaat bölümü) ve minare olmak üzere üç birimden/mekândan meydana gelen dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Harîm bölümü kare plana sahipken, medhal bölümü harîmin kuzey duvarına bitişik enine dikdörtgen yarı açık bir giriş mekândır. Yapıların girişi revak cephesi orta açıklığından, mihrap aksında sağlanmaktadır. Minareler harîm ile medhalin birleştiği köşelerde konumlandırılmıştır (Şekil 4. 8).

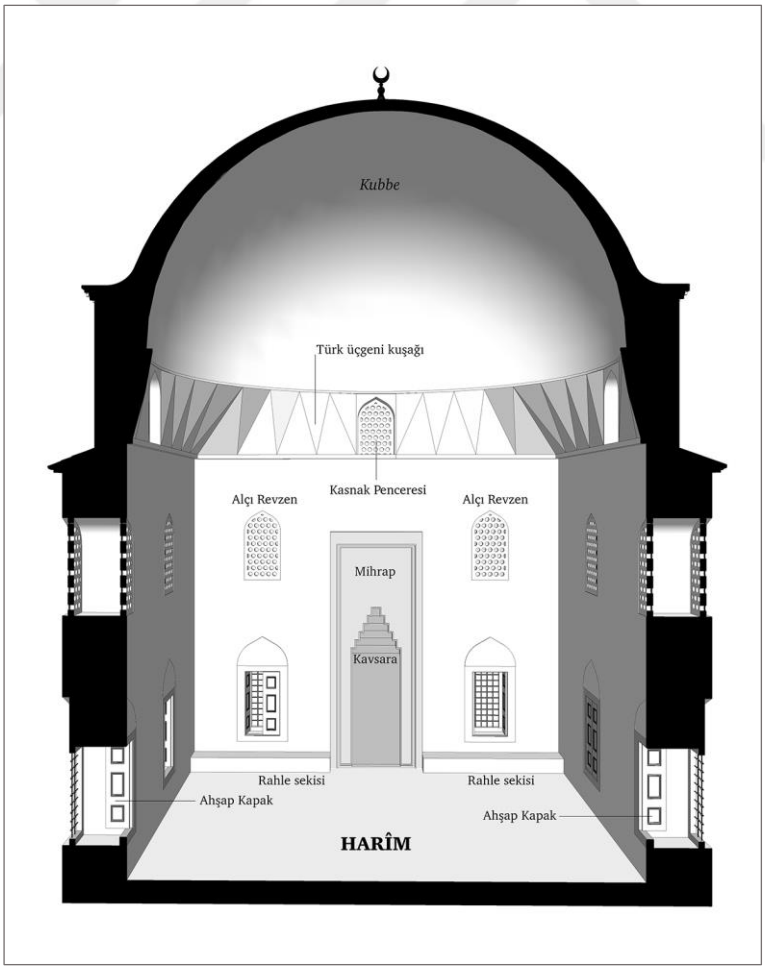

Şekil 4. 8 Kalkan duvarlı mescitlerin plan kurgusu

4.2.1 Harîm Bölümü

Sözlükte *"korunan, dokunulmayan, mukaddes olan"* anlamlarına gelen harîm kelimesi, mimari terminolojide cami ve mescitlerdeki ana ibadet mekânını tanımlamak için kullanılmaktadır. Kalkan duvarlı mescitlerde harîm bölümü kare bir mekân olup, üzeri tek kubbe ile örtülü olan mekândan kubbeye geçiş bu mescitlerin değişmez ögesi olan Türk üçgeni kuşağı ile sağlanmaktadır. Ana ibadet mekânı dört yönden merkeze göre simetrik düzenlenmiş genellikle sekiz alt sıra, altı üst sıra ve üç adet kasnak pencereleri olmak üzere toplam 17 adet pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 4. 9).

Harîme giriş genellikle iki kanatlı ahşap kapılarla sağlanmaktadır. Özgün kapıların birçoğu sonraki dönemlerde değişmiştir. Girişinin iki yanında ahşap korkulukla çevrelenmiş ve bazen zeminden yükseltilmiş maksureler düzenlenmiştir. Yapıların çoğunda, harîmin kuzey duvarına bitişik sonradan eklenmiş mahfil katı yer almaktadır. Genellikle ahşap bir konstrüksiyona sahip olan mahfil katına ulaşım harîm veya son cemaat bölümünden bir merdivenle sağlanmaktadır. Bu yapılar mahalle mescitleri olarak inşa edildiklerinden ilk yapılarında minber bulunmaz. Ancak sonraki dönemlerde mescitlerin camiye çevrilmesiyle farklı dönemlerde minberler eklenmiştir. Günümüzde tüm kalkan duvarlı mescitlerde minber bulunmaktadır. Mescitlerin harîm alanının boyutları kubbeye bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Mescitlerde yapılan ölçümlerde en küçük boyutlara sahip olan Şeyh Hamid mescidinde harîm alanı 5,65 x 5,65 m ölçülere sahiptir. En büyük ölçülere sahip harîm ise 10,40 x 10,40 m ölçüleriyle Pir Emir mescidinde bulunmaktadır.

Şekil 4. 9 Kalkan duvarlı mescitlerde harîm mekânı kurgusu

4.2.2 Medhal Bölümü

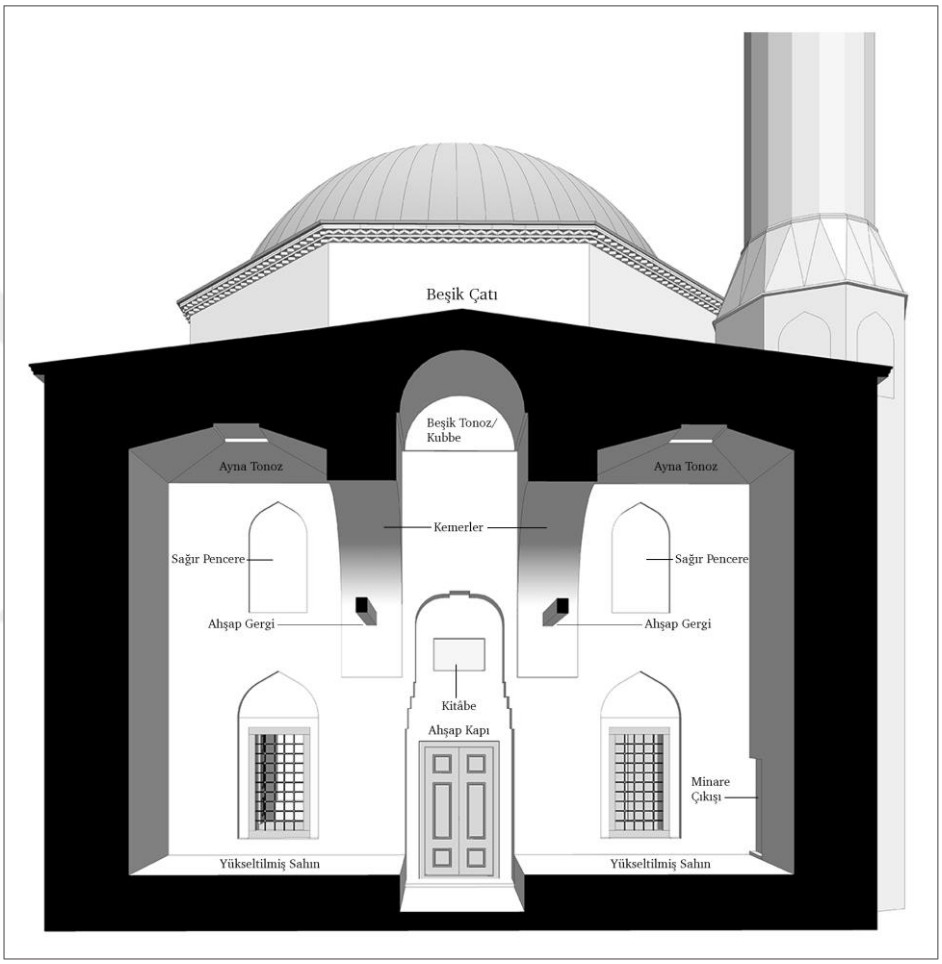
Bir yapı veya yapı bölümünde ilk girilen ve asıl kısma geçişi sağlayan yer olarak tanımlanan medhal kavramı, yapıların girişinde yer alan yarı açık revaklı mekânı tanımlamaktadır. Cami ve mescitlerde ana ibadet mekanına girişi hazırlayan bu geçiş mekânı sofa, son cemaat mahalli ya da son cemaat revağı olarak da tanımlanmıştır (Çuhadar, 2010, s. 6). Kalkan duvarlı mescitlerde medhal bölümü yanları kapalı, önü açık, üç açıklıklı/ üç bölümlü olarak düzenlenmiştir. Yapıların kuzey cepheleri üç kemerli olup revak kemerleri ortada almaşık örgüye sahip iki pâye tarafından taşınmaktadır. Yapıya girişin sağlandığı orta açıklık, genellikle yanlara göre daha dar tutulmuştur. Medhal bölümündeki yan bölümler, giriş kotundan yükseltilmiş sahınlar olarak düzenlenmiştir (Şekil 4. 10).

Şekil 4. 10 Sitti Hatun mescidinin üç açıklıklı revak cephesi

Anadolu Selçuklu dönemi Konya mescitlerinde revak ve giriş yönü, genellikle mihrap aksına dik olarak konumlanırken kalkan duvarlı mescitlerde revak kuzeyde konumlandırılarak ana mekâna giriş mihrap aksında sağlanmıştır. Bu kurala aykırı tek uygulama Tuzpazarı mescidinde görülmektedir. Olasılıkla yapının bulunduğu konum, kıble istikameti ve sokak ilişkisi sebebiyle revak, doğu yönünde konumlandırılmıştır. Yapıya giriş ise orta açıklıktan değil kuzeydoğu köşesindendir. Bu özelliği sebebiyle yapı Selçuklu geleneği ile ilişkilendirilmiştir (Yenal, 2012, s. 214).

Son cemaat bölümünün üst örtü sisteminde farklı düzenlemeler mevcuttur. Genellikle yanlarda ayna tonoz-ortada beşik tonoz veya yanlarda ayna tonoz-ortada kubbenin kullanıldığı örtü sistemi kullanılmıştır. Bununla birlikte üç bölümün de kubbeyle veya beşik tonoz ile örtüldüğü düzenlemeler de mevcuttur. Eğrisel örtülerin üzerinde ise iki yöne eğimli bir çatı yer almaktadır. Kalkan duvarlı mescitlerdeki medhal mekânının mimari kurgusu Şekil 4. 11'de gösterilmiştir.

Şekil 4. 11 Kalkan duvarlı mescitlerde medhal mekânı kurgusu

Bazı yapıların revak yan duvarlarında pencere veya çökertme nişleri yerleştirilmiştir. Bu uygulamalarda yapıların revak duvarlarında özellikle doğu duvarının tercih edilmesi ilginçtir. Örneğin Şeyh Hamid, Nalbantoğlu, Düsturhan, Çakır Ağa, Zeyniler, Sitti Hatun, Arap Mehmed mescitlerinde yalnızca revak doğu duvarında pencere açıklığı tespit edilmiştir. Revakın sadece batı duvarında pencere açıklığı bulunan yapı ise yoktur. Bununla birlikte her iki duvarında da açıklık bulunan örnekler Karakâdî, Hoca Muslihiddin ve Pir Emir mescitleridir.

4.2.3 Minareler

Anadolu Selçuklu dönemi mescitlerinde minareler genellikle yapının duvarlarına taşıtılmayan, yapıdan bağımsız olarak tasarlanan kuleler şeklindeyken, kalkan duvarlı mescitlerde minareler yapıyla bütünleşik bir kompozisyon oluşturur (Kuban, 2021, s. 124). Bu yapılarda minare, tasarım kurgusunun özgün bir ögesi olarak konumlanışı ve biçimlenişi ile değişmez bir mimari elemana dönüşmüştür. İncelenen yapılarda minareler yapının harîm ile son cemaat bölümlerinin kesiştiği duvar aksında konumlanmaktadır. Minareye çıkış için harîm ya da son cemaat bölümünde yaklaşık 60 cm genişliğinde bir açıklık düzenlenmiştir (Şekil 4. 12).

Şekil 4. 12 Düsturhan Mescidi'nin minareye çıkış bölümü

Şekil 4. 13 Hoca Muslihiddin Mescidi'nin minareye çıkış bölümü

Kalkan duvarlı mescitlerde minareler almaşık örgülü çokgen bir kaide ve tuğla dairesel gövdeye sahiptir. Minarelerin kaideleri yapının beden duvarı örgüsüyle bütünleşik bir vaziyettedir. Kaideler çoğunlukla sekizgen olmakla birlikte altıgen, ongen ve onikigen kaideleri olan yapılar da mevcuttur. Çokgenden daireye geçiş, pabuç bölümünde üçgen yüzeylerle sağlanmaktadır. Yapılardan Tuzpazarı ve Ahmed Dâî mescitlerinin minareleri, dilimli (yivli) gövdeleriyle farklılaşmaktadır[20]. Selçuklu mimari geleneğinin bir devamı olarak görülen bu biçimsel farklılık Bursa'da iki yapıyla sınırlı kalmıştır.

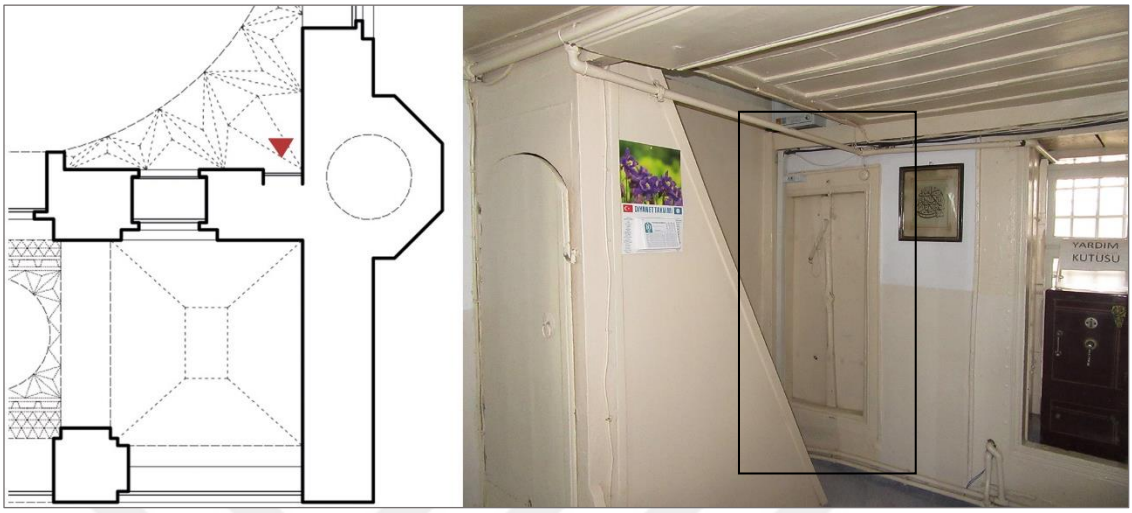
Kalkan duvarlı mescitlerde yapılan ölçümler ve rölöve çizimleri neticesinde minarelerin plan tasarımlarında ve konumlandırılmasında çeşitli yerleşim biçimlerinin denendiği görülmüştür (Tablo 4. 4). Buna göre yapılarda minarelerin plan yerleşimini belirleyen başlıca 4 etmen tespit edilmiştir. Bunlar, minarenin konumu, kaide formu, referans aksı ve kaidenin doğrultusudur.

Minarenin konumu: Minarelerin plan kompozisyonları, konumları bakımından giriş aksına göre sağda veya solda olanlar, çıkış yerlerine göre ise harîmden veya medhalden olanlar olarak sınıflandırılabilir. İncelenen 37 yapıdan 9'unda minare solda (doğu cephesi), 27 yapıda sağda (batı cephesi) konumlandırılmıştır. Minare, girişin sağında konumlandırıldığında minareye çıkış batı duvarına yerleştirilen bir açıklık ile sağlanmaktadır. Minare solda konumlandırıldığında ise minareye çıkış harim ya da medhalin doğu duvarında bulunan açıklıktan sağlanmaktadır. Tekil bir örnek olarak Arap Mehmed mescidinde minareye çıkış açıklığının harîmin kuzey duvarında olduğu görülmektedir (Şekil 4. 14).

Kaide Formu: Yapıların minare kaidelerinde altıgen, sekizgen, ongen ve onikigen formunda inşa edilmiş örneklere rastlanmaktadır. En çok tercih edilen form sekizgen olup 37 yapıdan 27 tanesinin minarelerinde sekizgen kaidenin çeşitli varyasyonları tercih edilmiştir. Diğer çokgen biçimli kaideler ise birkaç yapıyla sınırlı kalarak yaygınlık kazanmamıştır. Örneğin altıgen kaide yalnızca Şeyh Hamid ve Hoca Alizâde mescitlerinde görülmektedir; Koca Naib, Pir Emir ve İmaret-i İsa Bey mescitlerinde minare kaideleri ongendir. Nalbantoğlu ve Hacı

[20] Bkz. Bölüm 4.3.3 Minareler.

Seyfeddin mescitlerinde ise minare kaideleri oldukça büyük boyutlarda, onikigen şeklinde düzenlenmiştir. Tekil bir örnek olarak Altıparmak mescidinin kaidesi yedigen forma sahiptir.

Şekil 4. 14 Arap Mehmed Mescidi'nin minare çıkış kapısı

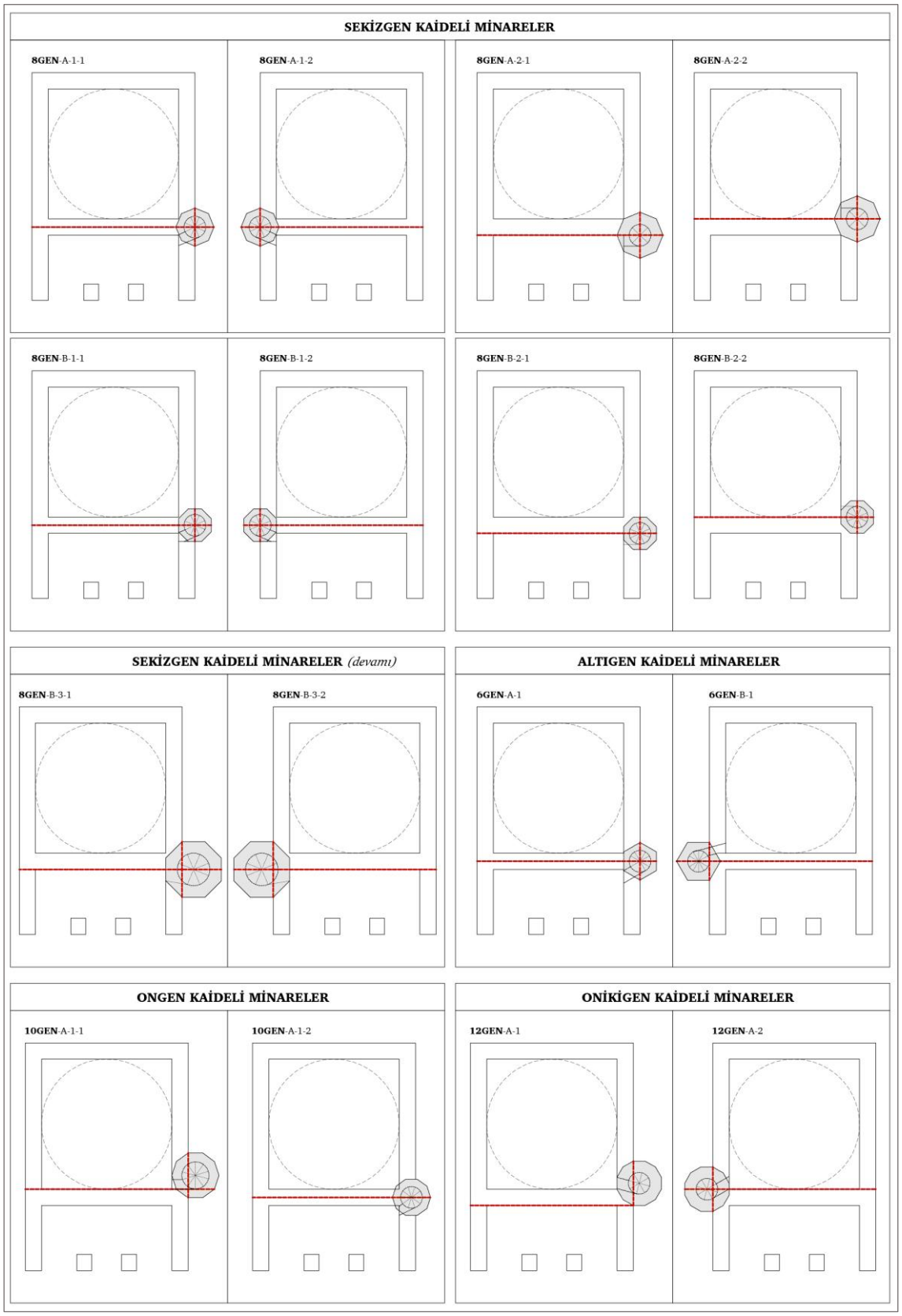

Şekil 4. 15 Farklı yerleşimdeki çokgen formlu kaide örnekleri

Referans aksı: Minarelerin plan yerleşiminde harîm ile son cemaat bölümünü ayıran duvar aksı referans alınarak farklı yerleşimler denenmiştir. Bazı örneklerde minarenin merkezi bu duvarın merkez aksında, bazı örneklerde de minarenin merkezi, duvarın iç ya da dış yüzey aksında konumlandırılmıştır (Tablo 4. 4).

Kaide doğrultusu: Minare yerleşimini belirleyen bir diğer etmen, kaidenin yapıyla kurduğu açısal ilişkidir. İncelenen yapılarda sekizgen kaideler yapının beden duvarına paralel ya da 22,5 derecelik açıyla yerleştirildiği görülmektedir. Benzer uygulama altıgen kaide örneklerinde de görülmektedir.

Tablo 4. 4 Kalkan duvarlı mescitlerde minare yerleşim tipleri

4.2.4 İç Mekân Özellikleri

Kalkan duvarlı mescitler oldukça yalın ve basit iç mekân düzenlemelerine sahiptir. Mescitlerin ilk yapılarında minber, kürsü gibi iç mekân elemanları ile mahfil katlarının olmadığı bilinmektedir. Önceleri yalnız minber eklenerek camiye çevrilen yapılara, Cuma namazlarında kapasitenin yetersiz kalması sebebiyle mahfil katları eklenmiştir. Bu eklemeler ile yapıların özgün iç mekân düzenlemeleri zamanla değişmiştir. Çoğunlukla harîmin kuzey duvarına bitişik 2-2,5 metre derinliğinde ve genellikle bir ahşap konstrüksiyona sahip olan mahfil katları, birkaç mescit haricinde diğer tüm yapılarda değişmez bir eklentiye dönüşmüştür. İncelenen mescitlerden 28'inde mahfil katı eklendiği görülmektedir (Şekil 4. 16). Yapılardan 13 tanesinde ise son cemaat bölümüne de mahfil katı eklenmiştir.

Şekil 4. 16 Yapılarda bulunan mahfil katlarına örnekler

Yapıların hemen hepsinde kıble duvarına bitişik, mihrabın sağında ve solunda, yerden 30-60 cm yüksekliğinde ve 40-60 cm derinliğinde, rahle sekisi adı verilen bir yükselti yer almaktadır. Bu düzenlemenin yapının özgün kurgusuna ait olup olmadığı hakkında bilgi yoktur. Aynı şekilde harîmin giriş kapısının sağında ve solunda yer alan, bazen bir basamakla yükseltilmiş ve etrafı korkulukla çevrelenmiş müezzin maksurelerinin yapılara sonradan eklemlenen mimari düzenlemeler olduğu düşünülmektedir.

Mihrap: Kalkan duvarlı mescitlerde mihraplar dikdörtgen ya da çokgen planlı ve mukarnas kavsaralıdır. Mukarnaslar çoğunlukla beş, altı, yedi ve sekiz sıralı olarak düzenlenmiştir. Mihrapların etrafı düz ve eğrisel profilli silmeler ile çevrelenmiş sade bir çerçeveye sahiptir. Pir Emir mescidinin onarımı sırasında çekilen bir fotoğrafta, mihrapların yapının beden duvarıyla bütünleşik bir şekilde yapıldığı ve tuğla örgülü olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 4. 17).

Şekil 4. 17 Pir Emir mescidinin mihrap örgüsü (BEESK Arşivi)

Ahmed Dâî, Azeb Bey, Hoca Alizâde, Kademeri, Koca Naib, Meydancık, Şeyh Hamid, Veled-i Habib, Yeni Bezzaz ve Zeyniler mescitlerinde mihraplar olasılıkla geçmiş onarımlarda bozularak özgün biçimlerini yitirmiştir (Şekil 4. 18). Bu yapılarda mihrapların karakteristik unsuru olan mukarnas kavsara bulunmaz; mihraplar dairesel formlu basit bir girinti halindedir. Özgün mihrapları mevcut yapıların birçoğunda ise mihrapların geçmişte genellikle basit ve niteliksiz yağlı boya ile boyanarak kötü bir görünüm kazandığı görülmektedir (Şekil 4. 19).

Şekil 4. 18 Özgün formu bozulmuş mihraplar

Şekil 4. 19 Özgün forma sahip mihrap örnekleri

Minber: Mahalle mescitleri olarak inşa edilen bu yapılarda Cuma ve bayram namazları kılınmadığı için yapıların özgün hallerinde minber bulunmamaktadır. Ancak daha sonraları mescitlerin bir kısmının Cuma namazının kılınması amacıyla camiye çevrilmesiyle birlikte minber eklenmiştir. Bu uygulamanın erken tarihli örnekleri olarak Pir Emir mescidine 1513 yılında, Hoca Muslihiddin mescidine 1615 yılında, Ahmed Dâî mescidine 1760 yılında ve Nalbantoğlu mescidine 1777 yılında minber eklenmiştir. Bununla birlikte Acem Reis, Azeb Bey, Hafsa Hatun, Hoca Taşkın, İmaret-i İsa Bey, Kademeri, Koca Naib, Pir Emir, Şeyh Hamid, Veled-i Yaniç gibi birçok mescidin, XX. yüzyılın ortalarında dahi minberlerinin bulunmadığı bilinmektedir (Ulusoy, 2021), (Baykal, 1950), (Ayverdi & Yüksel, 2019).

Yapılara sonradan eklenen minberlerin genellikle basit ahşap elemanlar oldukları görülmektedir. Mescitlerde bulunan minberlerden en eski tarihlisi Nalbantoğlu mescidinde bulunmaktadır. Geçme ahşap parçalardan oluşan minber, yapıya 1777 yılında eklenmiştir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 600). Bu minberle aynı biçimsel özelliklere sahip diğer minberler Acem Reis, Hafsa Hatun, Kara Şeyh, Çakır Ağa, Pir Emir ve Zeyniler mescitlerinde de görülmektedir. Tasarım referansı Nalbantoğlu mescidinin özgün minberi olan bu minberlerin 1950'lerden itibaren yapılan onarımlarda BEESK tarafından yapılara eklendiği anlaşılmaktadır (Şekil 4. 20).

Şekil 4. 20 BEESK tarafından yapılara eklenen minberler

Bununla birlikte biçimsel özelliklerinden XIX. yüzyıla ait olduğu sanılan Başçı İbrahim, Düsturhan, Hoca Alizâde, Hoca Muslihiddin ve Meydancık mescitlerinin minberleri de yapılarda görülen nitelikli minber örneklerindendir (Şekil 4. 21).

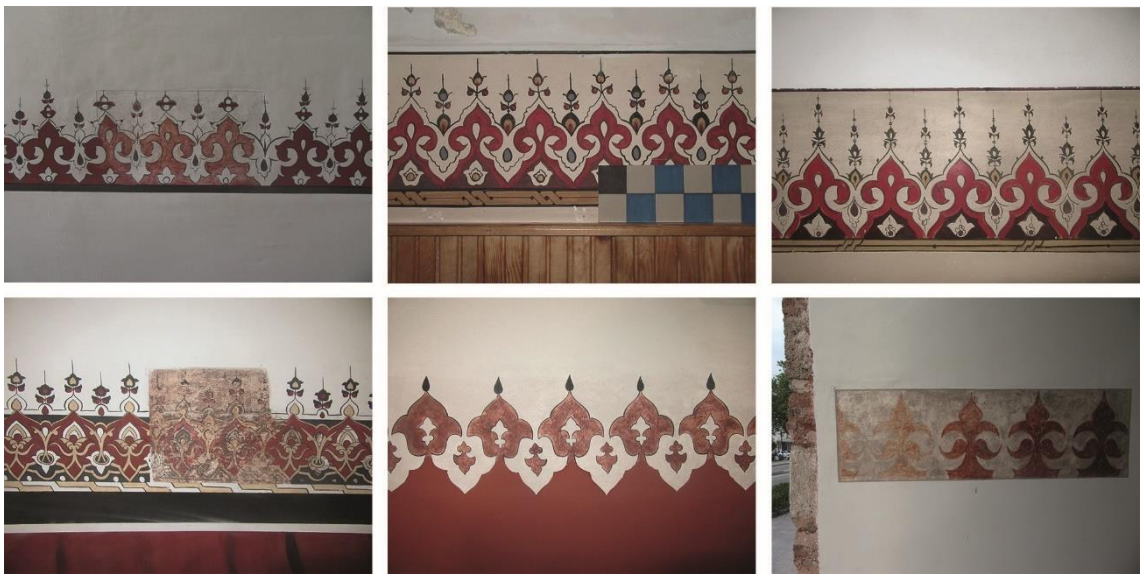
Şekil 4. 21 19. Yüzyıla tarihlenen ahşap minberler

Süslemeler: Yapılar, geçmişteki onarım ve yenilemeler nedeniyle özgün iç mekân süslemelerini kaybettiklerinden günümüzde birçoğu düz sıvalı iç mekanlara sahiptir. Bununla birlikte bazı yapılarda görülen Batı etkili üsluba sahip kalemişi süslemelerin birçoğunun XIX. yüzyılda yapıldıkları anlaşılmaktadır. Özellikle Başçı İbrahim, Hacılar, Hoca Alizâde, Tuzpazarı mescitleri barok süslemelerin yoğun görüldüğü yapılardır (Şekil 4. 22).

Şekil 4. 22 Kubbelerde yer alan geç dönem kalemişi süslemeler

Mescitlerin ilk kuruluşuna ait iç mekân süslemelerinin niteliği hakkında bilgi veren kalıntılar ise Başçı İbrahim, Sitti Hatun, Hafsa Hatun, Hacılar, Veled-i Harîr ve Meydancık mescitlerinde görülebilmektedir. Bu yapılarda yapılan son onarımlarda, XV. yüzyıla tarihlenen rumî ve palmet motifli kalem işlerinin bulunduğu sıva katmanları ortaya çıkarılmıştır. Eldeki verilerden, harîm alanını zeminden 1- 1,5 m yükseklikte boydan boya bir kuşak halinde dolaşan bu motifin kalkan duvarlı mescitlerin iç mekân süsleme programının başlıca ögesi olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 4. 23). Meydancık ve Hacılar mescitlerinde ise benzer kalem işi süslemelere ait kalıntılar harîm yerine son cemaat bölümünde tespit edilmiştir.

Şekil 4. 23 Yapılarda görülen özgün kalemişi süslemeler

Tuzpazarı ve Pir Emir mescitleri ile XV. yüzyılda inşa edilen Timurtaş Camii ve Şeker Hoca mescitlerinde de aynı motif süslemelerin yağlıboya ile yenilenmiş örnekleri mevcuttur. Hoca Alizâde mescidinin kubbe kasnağında da özgün olduğu sanılan palmet motifli kalemişi süslemeler görülmektedir. (Şekil 4. 24). Benzer şekilde Kara Şeyh mescidinin kubbe eteğinde klasik dönem motifli süslemeler mevcuttur. Bu örneklerden yola çıkarak diğer kalkan duvarlı mescitlerin de özgün hallerinde benzer biçimsel özelliklere sahip bir süsleme programının var olduğu düşünülmektedir.

Şekil 4. 24 Hoca Alizâde mescidinin kubbe kasnağında yer alan süslemeler

Kitabeler: Yapıların banileri ve yapım tarihleri hakkında bilgi veren inşa kitabeleri, günümüzde yalnızca Ahmed Dâî, Azeb Bey, Düsturhan, Hacılar, Hafsa Hatun, Hoca Alizâde, Selçuk Hatun, Sitti Hatun ve Veled-i Yaniç mescitlerinde bulunmaktadır (Tablo 4. 5). Diğer 28 yapının kitabeleri günümüze ulaşmamıştır. Kitabeler mermer levhalara Arapça olarak kabartma şeklinde yazılmış olup genellikle yapıların giriş kapısı üzerinde yer alan yatay dikdörtgen bir niş içine konulmuştur. Sitti Hatun mescidinin kitabesi diğerlerinden farklı olarak, mermer kapı takımıyla bütünleşik tasarlanmış özel bir düzenlemeye sahiptir. Ahmed Dâî, Hacılar ve Veled-i Yaniç mescitlerinin inşa kitabeleri ise kalkan duvarı cephesinde, orta kemerin üzerindeki kemerli bir çökertme nişi içinde yer alır. Bu yapılarda da kitabelerin aslında iç kapı üzerinde olduğu ancak geçmiş onarımlar sırasında kalkan duvarı cephesine taşındığı bilinmektedir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 674). Tablo 4. 5'de yapılarda bulunan kitabelerin fotoğrafları, özgün metinleri ve çevirileri verilmiştir[21]:

[21] Tabloda verilen kitabelerin özgün metinleri ve çevirileri Şemseddin Ulusoy ve Kâzım Baykal tarafından yapılan okumalardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 4. 5 Kalkan duvarlı mescitlerde bulunan kitabeler

AHMED DÂÎ MESCİDİ

KİTABE METNİ :

[1] "İnnemâ ya'muru mesâcidellahi men âmene billâhi

[2] ve'l yevmi'l-âhiri ve ekâme's-salâte ve âte'z-zekate

[3] ve lem yahşe illallâhe fe asâ ulaike en yekûnû mine'l-muhtedîn"

[4] 'Emera haze'l-mescidü'l-mübârek Hazreti Yahşi Bey bin Hızır el Edincigi

[5] fi şehri Muharremi'l-haram sene sitte ve seb'a ve semâne mie.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] "Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan,

[2] namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren

[3] ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder.

İşte onların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur."

[4] Bu mübarek mescidi Edincikli Hazreti Hızır oğlu Yahşi Bey

[5] 876 senesinin Muharrem ayında yaptırdı. *(Temmuz 1471)*

AZEB BEY MESCİDİ

KİTABE METNİ :

[1] Emere binâ-i hâze'l mescidi'l-mübârek sâhibü'l-hayrât

ve'l-hasenât mefhâr'ül-ümerâ ve'l-ekâbir zaîm

[2] El-cüyûş ve'l-asâkir Azeb Bey bin Abdullah ufiye anh fi evâhir-i

rebî'ü'l-evvel sene sittîn ve semâne mie.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] Bu mübarek mescidin yapılmasını hayır ve hasenat sahibi

[2] Emirlerin ve büyüklerin iftiharı,

[3] Orduların ve askerlerin önderi Abdullah oğlu Azeb Bey

-Allah onu affetsin-

[4] 860 senesi rebiülevvel sonlarında emretti. *(Mart 1455)*

DÜSTURHAN MESCİDİ

KİTABE METNİ :

[1] Kad benâ hâzihi'l-mescidi'l-mübârek fî eyyâmi's-saltanati Sultan'ul berreyn ve Hâkânu'l-bahreyn es-Sultân ibnu's-Sultân Sultan

[2] Mehmed bin Murad Han halledallâhu mülkehu ve sultânehu el-abdu'l-muhtâc ilellahi'l-meliku'l-Muhyî. Yahya bin Hüseyin Yahya eş-şehir bi-Düsturhan

[3] Gaferallâhu ve li-vâlideyhi fî şehr-i Muharremu'l-haram sene erbaa ve semânîn ve semâne mie

mine'l-hicreti'n-nebeviyyeti'l-Mustafaviyye.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] Bu mübarek mescidi, iki karanın sultanı ve iki denizin hakanı sultan oğlu sultan Murad oğlu

[2] Sultan Mehmed-Allah onun devletini ve saltanatını daim kılsın- zamanında, hayat veren mülk sahibi olan Alllah'ın rahmetine muhtaç Düsturhan namıyla bilinen Yahya Hüseyin oğlu Yahya

[3] Allah onu ve ebeveynini affetsin hicretin 884 senesinin Muharrem ayında bina etti. *(Mart 1479)*

HACILAR MESCİDİ

KİTABE METNİ :

[1] Fi tarih-i hâze'l-mescidi'l-mübarek

[2] Ekremü'l-müslihîn Hacı Sinan serrahullahu fî civâr-ı cinân

[3] Kad benâ mesciden min indihi (...)

[4] Hateme mebnahü fî semane mie ba'de sebîn ve ihdâ ve isnân

[5] Çün Ebu'l-Hüseyin seyyid Cemâlî dedi zikr-i cemil verir ihvan.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] Bu mübarek mescidin tarihi hakkında

[2] İyilerin iyisi Hacı Sinan -Allah cennetleri civarında sımsıkı bağlasın-

[3] (...) mescid binâ etti.

[4] Yapımı 871-72'de tamamlandı.

[5] Çünkü Hüseyin'in babası seyyid Cemâlî dedi, kardeşler iyi anar.

HAFSA HATUN MESCİDİ

KİTABE METNİ :

[1] Emeret bi binâi haze'l-mescidi Hafsa Hatun binti Sultan Mehmed bin Bayezid Han el-Gâzî fî eyyâmı devlet-i Sultan Murad bin Mehmed bin Bayezid Halledallahu memleketuhû ve eyyede devletehû mufettiheten min evâili şehri

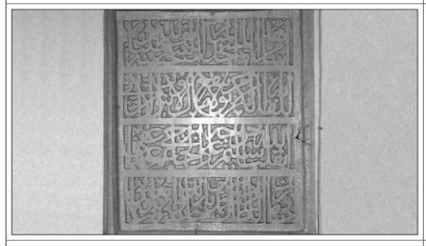
[2] Muharrem fî âm-i seb'a ve erbaîn ve semâne mie ve mutahtimen min Receb fî âm-i seb'a ve erbaîne ve semâne mie.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] Bu mescidin yapılmasını Bayezid Han Gazi oğlu Sultan Mehmed kızı Hafsa Hatun, Bayezid oğlu Mehmed oğlu Sultan Murad zamanında emretti. Allah onun memleketini daim ve devletini ebedi kılsın.

[2] Yapımına 847 senesinin Muharrem ayında başlandı ve 847 senesinin Recep ayında tamamlandı. *(Mayıs 1443- Kasım 1443)*

HOCA ALİZÂDE MESCİDİ

KİTABE METNİ :

[1] Emere bi-binâi haze'l-mescid el-mübarek eş-şerif hasbeten lillah ve taleben

[2] li-likâihi'l-kerîm Yevme lâ yenfeu mâlün velâ benûne illâ men eta.

[3] Allahe bi kalbin selîm. Hoca Ali bin el-hac Ömer. Ufiye anhüma

[4] Fî zamani's-Sultan Murad bin Mehmed bin Bayezid Han sene selâse ve erbaîne ve semâne mie.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] Bu mübarek mescidi şerifin yapılmasını - Allah rızası için mal ve evladın fayda vermediği

[2] ancak kalbi selim ile gelmenin fayda verdiği günde Allah'a kavuşmayı istediğinden-

[3] Hacı Ömer oğlu Hoca Ali -Allah onları affetsin-

[4] Bayezid oğlu Mehmed oğlu Sultan Murad zamanında emretti. Sene 843 *(1439)*.

SELÇUK HATUN MESCİDİ

KİTABE METNİ :

[1] Emeret bi imâreti hazihi'l-mescidi'ş-şerîf Selçuk Hatun binti es-Sultân ibni's-sultân

[2] es-Sultân Mehmed bin Bayezid Gazi Han halledallâhu memleketuhû ve ebbede devletuhû ve şevketehû fî ahiri

[3] şehr-i Ramazani'l-muazzam min Hicreti'n Nebiy aleyhisselâtu vesselâm sene erbaa ve hamsin ve semâne mie.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] Bu şerefli mescidin yapılmasını sultan oğlu sultan Bayezid Han Gazi oğlu Sultan Mehmed

[2] -Allah memleketini daim, devletini ve şevketini ebedi kılsın- kızı Selçuk Hatun

[3] hicretin 854. senesinin ramazan ayının sonunda emretti. *(Kasım 1450)*

SİTTİ HATUN MESCİDİ

KİTABE METNİ :

[1] Emere bi-imâreti haze'l-mescidi'ş-şerîfi'l-mübârek el-merhûme ve'l-mağfûre ilâ rahmetillâhi teâlâ Sitti Hatun binti Oruç Beğ afallâhu anhüma amin ya Rabbi

[2] Sümme evkafet li mesâlihi'l-müslimin selâsete kasâtıle ve selâse habiye mahfiyyün lâ yümle ve lâ yüsta'mel minha femen gayyere zalike kân Allah-ü hasmüh li-seneti erbea ve sittine ve semâne mie.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] Bu mübarek mescidi şerifin yapılmasını Oruç Bey'in kızı merhum ve mağfur Sitti Hatun emretti. Allah her ikisini de affetsin.

[2] Bir de müslümanların işlerine yarasın diye yer altında gizli üç su yolu ile üç kuyuyu vakf ve imar etti. Şu şartla ki bunlardan ne su doldurulacak ne de bunların suları dışarıda kullanılacak. Bu şartları değiştirenin davacısı Allah olsun. Sene 864. *(1460)*

VELED-İ YANİÇ MESCİDİ *(Kuzey Cephesindeki kitabe)*

KİTABE METNİ :

[1] Ammere hâzilhi'l-mescidi'l-mübâreke fî zamani's-Sultan,

[2] Murad bin Mehmed Han halledallâhü mülkehû Hacı Mahmud Çelebi bin Hacı

[3] Hayrüddin bin Yaniç gaferallahü lehüm fî şehri Safer.

[4] Hatemallahü bi'l-hayri'l-muzaffer sene erbaa ve erbaîn ve semâne mie.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] Bu mübarek mescidi Mehmed Han oğlu Sultan

[2] Murad Han zamanında - Allah mülkünü ebedi kılsın- Yaniç oğlu

[3] Hayrettin oğlu Hacı Mahmud Çelebi imar etti. -Allah onları affetsin-

[4] Allah 844 senesinin Safer ayında hayır ve başarı ile bitirtti. *(Temmuz 1440)*

VELED-İ YANİÇ MESCİDİ *(Doğu Cephesindeki kitabe)*

KİTABE METNİ :

[1] Vakafet Hace Aişe binti el-Hac Musa fi mahalle-i İbn Yanic, el-hâvî

[2] Alâ sitte buyût ve sitte âlâf dirhem ve ayyenet tilâvete cüz. İmamen ve müezzinen

[3] li rûhiha mine'l-Kur'ani'l-azîm ve li-rûhih. Fi şehri Şaban sene sitte ve tis'a mie.

KİTABE ÇEVİRİSİ:

[1] Hacı Musa kızı Hacı Ayşe, Yaniç oğlu mahallesinde

[2] altı ev ve altı bin dirhem vakfetti. Bunlar, mescidi yapanın ruhuna imam ve müzzin tarafından kurandan cüzler okunması içindir.

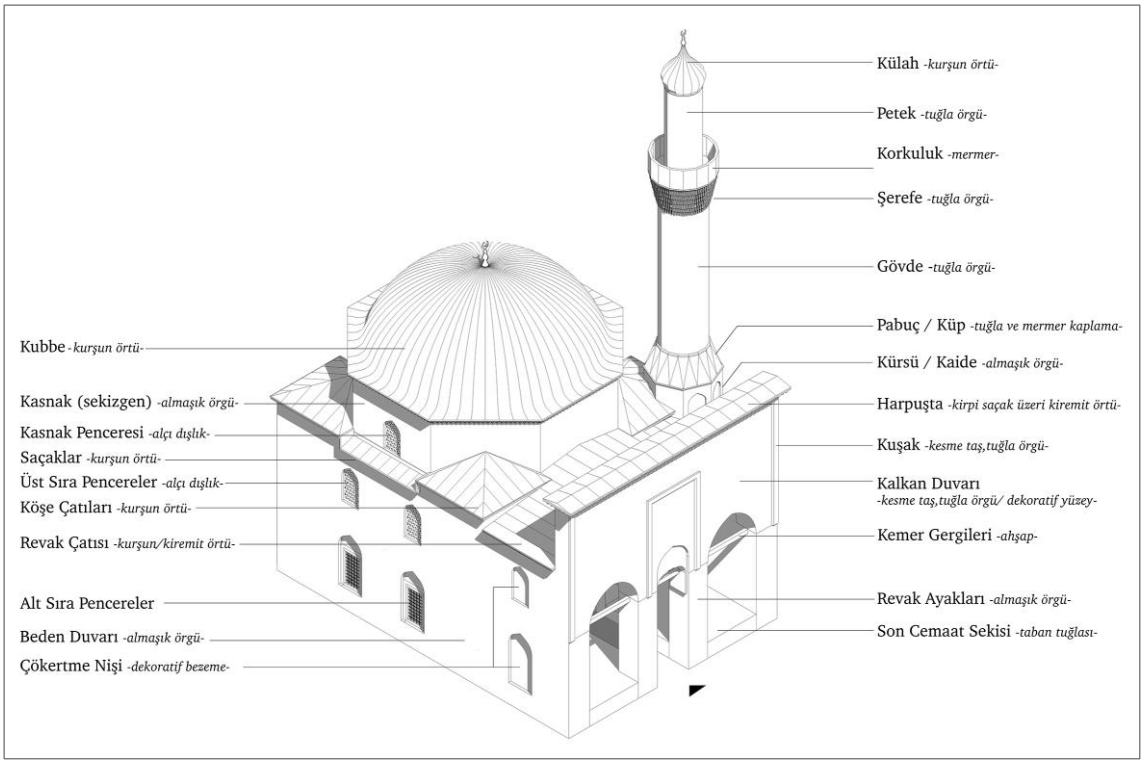
[3] 900 senesi şaban ayında.

Tablo 4. 6 Mescitlerde bulunan özgün iç mekân elemanları

	ÖZGÜN İÇ MEKÂN ELEMANLARI				
	Mihrap	**Minber**	**Giriş Kapısı**	**Kitabe**	**Dekoratif Öge**
Acem Reis Mescidi	+	+	-	-	-
Ahmed Dâî Mescidi	+	-	+	+	-
Altıparmak Mescidi	+	-	-	-	-
Arap Mehmed Mescidi	+	-	+	-	-
Azeb Bey Mescidi	-	-	-	+	-
Başçı İbrahim Mescidi	+	+	+	-	+
Çakır Ağa Mescidi	+	+	+	-	
Duhter-i Şeref Mescidi	+	-	-	-	+
Düsturhan Mescidi	+	+	-	+	+
Hacılar Mescidi	+	+	+	+	+
Hacı Seyfüddin Mescidi	+	-	-	-	-
Hafsa Hatun Mescidi	+	+	-	+	+
Hatice İsfendiyar Mescidi	+	-	-	-	-
Hoca Alizâde Mescidi	-	+	-	+	+
Hoca Muslihiddin Mescidi	+	+	-	-	-
Hoca Taşkın Mescidi	+	-	-	-	-
İbn-i Bezzaz Mescidi	+	-	+	-	-
İmâret-i Îsâ Bey Mescidi	+	-	-	-	-
Kademeri Mescidi	-	-	-	-	-
Karakâdî Mescidi	+	-	-	-	-
Kara Şeyh Mescidi	+	+	-	-	+
Koca Naib Mescidi	-	-	+	-	-
Meydancık Mescidi	-	+	-	-	+
Nalbantoğlu Mescidi	+	+	-	-	+
Pir Emir Mescidi	+	+	-	-	+
Selçuk Hatun Mescidi	+	-	-	+	-
Sitti Hâtun Mescidi	+	-	-*	+	+
Şeyh Hamid Mescidi	+	-	-	-	-
Şerefüddin Paşa Mescidi	-	-	-	-	+
Tuzpazarı Mescidi	+	-	-	-	+
Veled-i Habib Mescidi	-	-	-	-	+
Veled-i Harîr Mescidi	+	-	+	-	+
Veled-i Vezirî Mescidi	+	-	-	-	+
Veled-i Yaniç Mescidi	+	-	-	+	-
Yeni Bezzaz Mescidi	+	-	-	-	-
Yiğit Köhne Mescidi	+	-	-	-	+
Zeyniler Mescidi	-	+	+	-	-

4.3 Cephe Özellikleri

Kalkan duvarlı mescitler, plan özelliklerinde olduğu gibi cephe özellikleri açısından da her yapıda tekrar eden karakteristik mimari biçimlenmeler ile ortak bir tipoloji meydana getirmiştir. Cephelerde genel hatlarıyla erken dönem Osmanlı mimari geleneğinin sürdürüldüğü görülmekle birlikte yalnızca bu yapılara has bazı karakteristik düzenlemeler de mevcuttur. Yapıların özgün mimari biçimleri olan cephelerdeki geometrik ve motif tuğla-taş bezemeler, saçaklarda düzenlenen iniş-çıkış hareketleri ve üç açıklıklı giriş cephesi üzerinde yükselen kalkan duvarı, bu yapıların karakteristik unsurlarıdır (Şekil 4. 25).

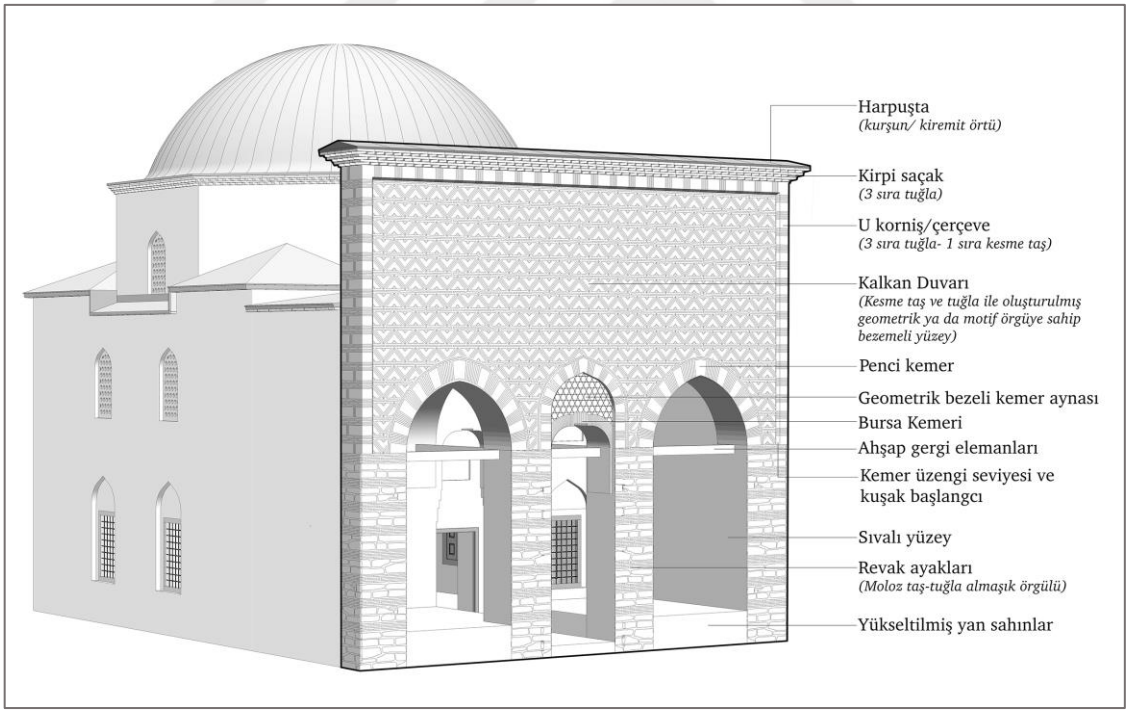
Şekil 4. 25 Kalkan duvarlı mescitlerin karakteristik cephe özellikleri

Yapıların cepheleri, tuğla ve taş sıralarıyla oluşturulmuş almaşık örgülerle biçimlenmiştir. Cephelerde çoğunlukla sekiz alt, altı üst ve üç adet kasnak penceresi bulunur; güney, doğu ve batı cepheleri, üç sıralı pencere düzenine sahiptir. Beden duvarları genellikle bir sıra yassı taş saçak ile sonlanırken kalkan duvarları ve kubbe kasnakları kirpi saçak ile bitirilmiştir. Ana mekânın üzerini örten kubbe, kesme taş ve tuğla örgülü yüksek sekizgen kasnağa oturtulmuştur. Son cemaat revakının üzeri iki yöne eğimli beşik çatı ile örtülmüştür. Erken dönem

tek kubbeli, revaklı cami ve mescitlerin egemen cephe unsuru kubbe iken kalkan duvarlı mescitlerde daha çok öne çıkan biçim yapıların yükseltilmiş giriş cepheleridir (Kuban, 2021, s. 130). Bu sebeple yapıların biçemini belirleyen en önemli olgunun, kuzey cephesini oluşturan kalkan duvar düzenlemesi olduğu söylenebilir.

4.3.1 Kalkan Duvarı

Kalkan duvarı, sözlükte beşik çatı ile örtülü bir yapının mahyaya dik gelen duvarındaki üçgen bölüm olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 2012, s. 234). Bu tanımlama genellikle Batı mimarisindeki üçgen alınlık (*fronton*) formunu açıklarken, Bursa mescitlerinde kalkan duvarı; yapının beden duvarlarından birkaç sıra yükseltilmiş[22], ortada almaşık örgülü iki ayak tarafından taşınan üç kemer açıklığına sahip, etrafı U biçiminde bir kornişle çevrelenmiş ve üzeri 2-3 sıra kirpi saçakla sona eren, kareye yakın dörtgen formlu bir yapı elemanını tanımlamaktadır (Şekil 4. 26).

Şekil 4. 26 Kalkan duvarının mimari bileşenleri ve özellikleri

[22] Kalkan duvarının yıkılmadan günümüze ulaşabilmiş özgün örneklerinden Ahmed Dâî, Hafsa Hatun, Koca Naib ve Tuzpazarı mescitlerinde kalkan duvarı beden duvarından 5 tuğla-taş sırası yükselmektedir. Azeb Bey, Sitti Hatun ve Yiğit Köhne mescitlerinde bu fark 4 tuğla-taş sırasıdır. En fazla yükselen kalkan duvarı Kara Şeyh mescidinde 7 tuğla-taş sırası olarak görülmektedir.

Anadolu'da başka hiçbir yapıda görülmeyen kalkan duvarı uygulamasının kökeni olarak Timurlu mimarisi gösterilmektedir. Timurlu dönemi yapılarında yaygın bir şekilde görülen yükseltilmiş giriş cepheleri, ana mekânı örten kubbenin gizlendiği anıtsal taç kapılara dönüşmüştür (Söylemezoğlu, 1955, s. 96). Bu yapılarda ise kalkan duvarının yüksekliğinin hiçbir yapıda kubbeyi aşmadığı görülmektedir. Bununla birlikte kalkan duvarının arkasındaki iki yöne eğimli revak çatısını ve revak kubbelerini gizlemek olduğu yönünde görüşler mevcuttur (Gabriel, 2010, s. 149).

İki yapı haricinde bütün kalkan duvarlı mescitlerde giriş cephesi üç kemer açıklığına sahiptir. Plan tasarımından kaynaklı olarak girişin sağlandığı orta bölüm iki yan açıklığa göre daha dar tutulmuştur[23]. Revak kemerleri çoğunlukla eşit yüksekliğe sahipken, Acem Reis, Altıparmak, Düsturhan, Başçı İbrahim, Hacılar, Karakâdî, Meydancık ve Veled-i Harîr mescitlerinde ortadaki kemer yanlara göre daha yüksek tutulmuştur. Revak kemerlerinde yanlarda penci kemer, ortada ise genellikle tek merkezli teğet ve Bursa kemeri kullanılmıştır (Şekil 4. 27).

Şekil 4. 27 Hacılar mescidinin kalkan duvarı düzenlemesi

Kalkan duvarıyla farklılaşan örneklerden Hacı Seyfeddin mescidinin giriş cephesi iki kemerli olarak düzenlenmiştir. Veled-i Yaniç mescidinde ise giriş, tek bir büyük

[23] Bkz. Bölüm 4.1 Tasarımda Ölçü ve Oran.

kemer altında düzenlenmiştir. Her iki yapının geçmiş onarımlarda yapılan müdahalelerle büyük oranda yenilendikleri, yapıların duvar örgüsündeki değişimlerden anlaşılmaktadır. Bu sebeple yapıların kalkan duvarlarının geçmiş onarımlar sırasındaki müdahalelerle özgün biçimlenişlerini kaybettikleri düşünülmektedir (Şekil 4. 28). Yapıların özgün halinde açık olduğu bilinen revak kemerleri, zaman içinde metal, ahşap ya da pvc doğramalı camekanlarla kapatılmıştır. Yapıların en karakteristik cephesine yapılan bu müdahaleler sebebiyle özgün cephe algısının değiştiği görülmektedir. Bugün revak kemerleri açık, özgün görünüme sahip örnekler yalnızca Başçı İbrahim[24], Sitti Hatun, Hatice İsfendiyar ve Meydancık mescitleridir[25].

Şekil 4. 28 Hacı Seyfeddin ve Veled-i Yaniç mescitlerinin revak cephesi

Kalkan duvarları, kemer üzengi hizasına kadar yapının duvar örgü karakterinin devam ettirildiği almaşık örgüye sahipken, kemerlerin üzerindeki bölüm yapının genel örgü karakterinden bağımsız olarak ele alınmıştır. Çoğunlukla kesme taş ve tuğla almaşıklığının uygulandığı kalkan duvarı, bazen zengin bezemeli bir yüzey olarak düzenlenmiştir.

Kalkan duvarında, Antik Yunan mimarlığındaki triglif-friz düzenlemelerini anımsatan, kemer üzengi seviyesinden başlayarak kesme taş ve üç sıra tuğla ile yapılmış; içe bakan yüzü 45 derece pahlı, U biçiminde bir korniş düzenlenmiştir.

[24] Başçı İbrahim mescidinin giriş cephesi, XVI. yüzyılda yapılan eklemelerle büyük değişikliğe uğramıştır.
[25] Mayıs 2022 tarihinde yapılan saha çalışmasına göre.

Kalkan duvarını yaklaşık 5 cm kabartma olarak çevreleyen bu kuşak kalkan duvarının karakteristik bileşenlerinden biridir[26].

İncelenen yapılarda, kuşağın çevrelediği kalkan duvarı yüzeyinin tasarımında başlıca üç farklı düzenlemenin bulunduğu görülmektedir. Kalkan duvarının özgün örnekleri genellikle geometrik bezemeli yüzey ya da çökertme nişlerine sahip özellikli düzenlenmiş elemanlardır. Kalkan duvarı BEESK onarımlarında yeniden yapılan yapılarda ise kalkan duvarları genellikle kesme taş ve düz tuğla sıralarına sahip basit düzenlemelerdir. Yapılar, kalkan duvarının dekoratif özelliklerine göre basit, çökertme panolu ve geometrik bezemeli düzenlemeler olarak sınıflandırılabilir:

1. Basit düzenlemeler: Yapılarda en yaygın görülen uygulama kalkan duvarının yalnızca yatay kesme taş ve tuğla sıralarıyla oluşturulmuş düzenlemeler olup 19 yapıda görülmektedir. Bu düzende, yatay tuğla sıraları düz olabildiği gibi, bazen zikzak, çatal, meander, kuş gagası, balıksırtı vb. motif örgüler de bulunabilmektedir (Şekil 4. 29). Duvar örgüsünde yatay taş sıraları arasında genellikle üç sıra yatay ve bir – iki sıra dikey tuğla kullanılmıştır. Azeb Bey mescidinin basit düzendeki kalkan duvarı ise kare biçimli küçük kesme taş ve tuğla örgüsüyle diğer basit düzen örgülerinden farklılaşmaktadır (Şekil 4. 30).

Şekil 4. 29 Nalbantoğlu ve Duhter-i Şeref mescitlerinin kalkan duvarı düzenlemesi

[26] Ekrem Hakkı Ayverdi kalkan duvarında yer alan bu korniş için *"Bursa'nın ananevî buluşudur"* demektedir (Ayverdi & Yüksel, 2019). Bu mimari eleman, yalnızca kalkan duvarlı mescitlere ait olmamakla birlikte XV. yy. Bursa yapılarında sıkça kullanılan bir mimari ögedir.

Şekil 4. 30 Azeb Bey mescidinin kalkan duvarı düzenlemesi

2. Çökertme panolu düzenlemeler: Bazı yapıların kalkan duvarı üzerinde çökertme nişleri düzenlenerek ön cephenin farklılaştığı görülmektedir. Koca Naib, Veled-i Yaniç, Altıparmak ve Hacı Seyfeddin mescitlerinin kalkan duvarı ortasında bir adet çökertme nişi bulunur. Koca Naib mescidinin çökertme nişi içine altıgen yeşil renkli çiniler yerleştirilmiştir[27]. Altıparmak mescidinin 1968 yılında yeniden yapılan kalkan duvarına da bir adet sivri kemerli çökertme yapılıp içi tuğla zikzak motifiyle bezenmiştir (Şekil 4. 31). Veled-i Yaniç mescidinin kalkan duvarındaki tek çökertmede yapının inşa kitabesi yer almaktadır.

Ahmed Dâî, Hacılar ve Kara Şeyh mescitlerinin kalkan duvarı düzenlemeleri üç kemer üzerine yerleştirilmiş üç çökertme ile benzer özellikler göstermektedir (Şekil 4. 32). Ahmed Dâî ve Hacılar mescitlerinde ortadaki çökertme içine özgün halinde olasılıkla iç kapı üzerinde bulunan inşa kitabesi yerleştirilmiştir. Yanlardaki çökertmelerin içi dekoratif tuğla motiflerle bezelidir. Ahmed Dâî mescidinde çökertmeler yanlarda Bursa kemerli, ortada tek merkezli teğet kemer formunda, Hacılar mescidinde ise tüm çökertmeler tek merkezli teğet kemer formunda yapılmıştır.

[27] İlk halinde tamamen çini kaplı olan çökertmede bugün yalnızca iki parça kalabilmiştir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 244).

Şekil 4. 31 Altıparmak Mescidi'nin kalkan duvarı düzenlemesi

Şekil 4. 32 Ahmed Dâî, Hacılar, Kara Şeyh mescitlerinin kalkan duvarı

Çökertmeli kalkan duvarı düzenlemesinde başka örneği bulunmayan tek uygulama Yiğit Köhne mescidinde bulunmaktadır. Yapının kalkan duvarı, cephe boyunca art arda sıralı, sivri kemerli, içi tuğla örgülü 17 çökertme nişi ile düzenlenmiştir (Şekil 4. 33).

Şekil 4. 33 Yiğit Köhne mescidinin kalkan duvarı düzenlemesi

3. Geometrik bezemeli düzenlemeler: Kalkan duvarlı mescitlerde en dikkat çekici düzenlemeler dört yapıda görülür. Hafsa Hatun, Selçuk Hatun ve Sitti Hatun mescitlerinin birbirinin çok benzeri olan kalkan duvarı, yatay tuğla sıraları arasına yerleştirilmiş üçgen kesme taş ve 45 derece açılı tuğla sıralarıyla oluşturulmuş kilim motifini andıran bir düzenlemeye sahiptir[28] (Şekil 4. 34), (Şekil 4. 35). Bu dokunun bir örgü değil, 6-7 cm kalınlığında bir yüzey kaplaması olduğu ileri sürülmektedir (Batur, 1970, s. 157). Aynı bezeme ile Bursa Muradiye Caminin (1426) Doğu cephesinde revak kemerleri üzerinde ve İnegöl İshak Paşa İmareti'nin (1486) giriş cephesinde de karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla ilk olarak Muradiye Camisi ile başlayan bu bezeme tarzının uzun süre beğenilerek tekraren uygulanmış bir biçim olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 4. 34 Hafsa Hatun ve Selçuk Hatun mescitlerinin kalkan duvarı düzeni

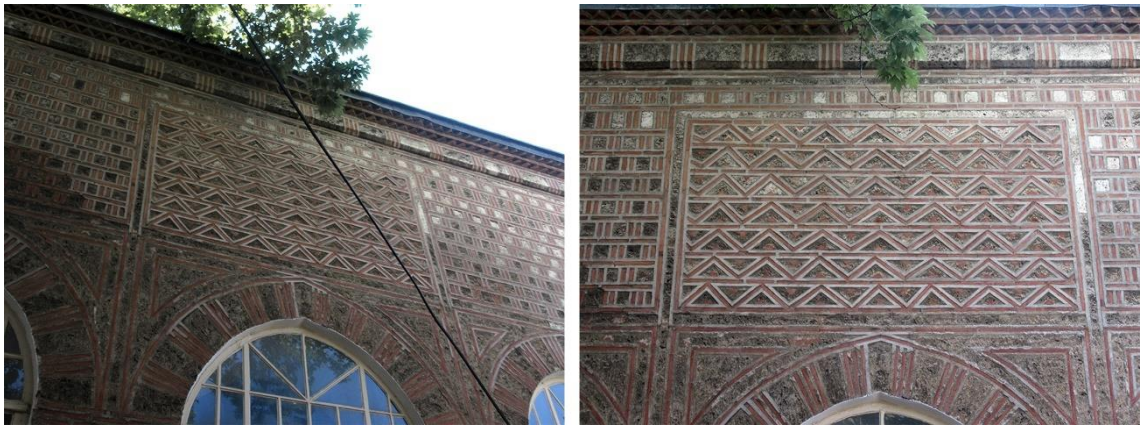
Şekil 4. 35 Sitti Hatun mescidinin kalkan duvarı düzeni

[28] Hafsa Hatun ve Sitti Hatun mescitlerinin kalkan duvarı özgünken, Selçuk Hatun mescidinin kalkan duvarı Hafsa Hatun mescidindeki düzenleme referans alınarak 1966 yılında BEESK tarafından yapılmıştır. Ancak bu yapıdaki diyagonal tuğla sıraları, özgün motife göre daha dik açılı düzenlenmiştir.

Tuzpazarı mescidinde ise daha gelişmiş bir düzenleme yer alır. Yapının kalkan duvarı çerçevelenmiş üç ayrı bölüme ayrılmış, ortadaki çerçevenin içinde diyagonal tuğla ve üçgen kesme taş sıralarından oluşan düzenleme tekrar edilirken yanlardaki bölüm Azeb Bey mescidinin kalkan duvarındaki düzenlemenin bir benzeri şekilde kare kesme taş, iki sıra dikey tuğla ve bir sıra yatay tuğla sıralarıyla bezenmiştir.

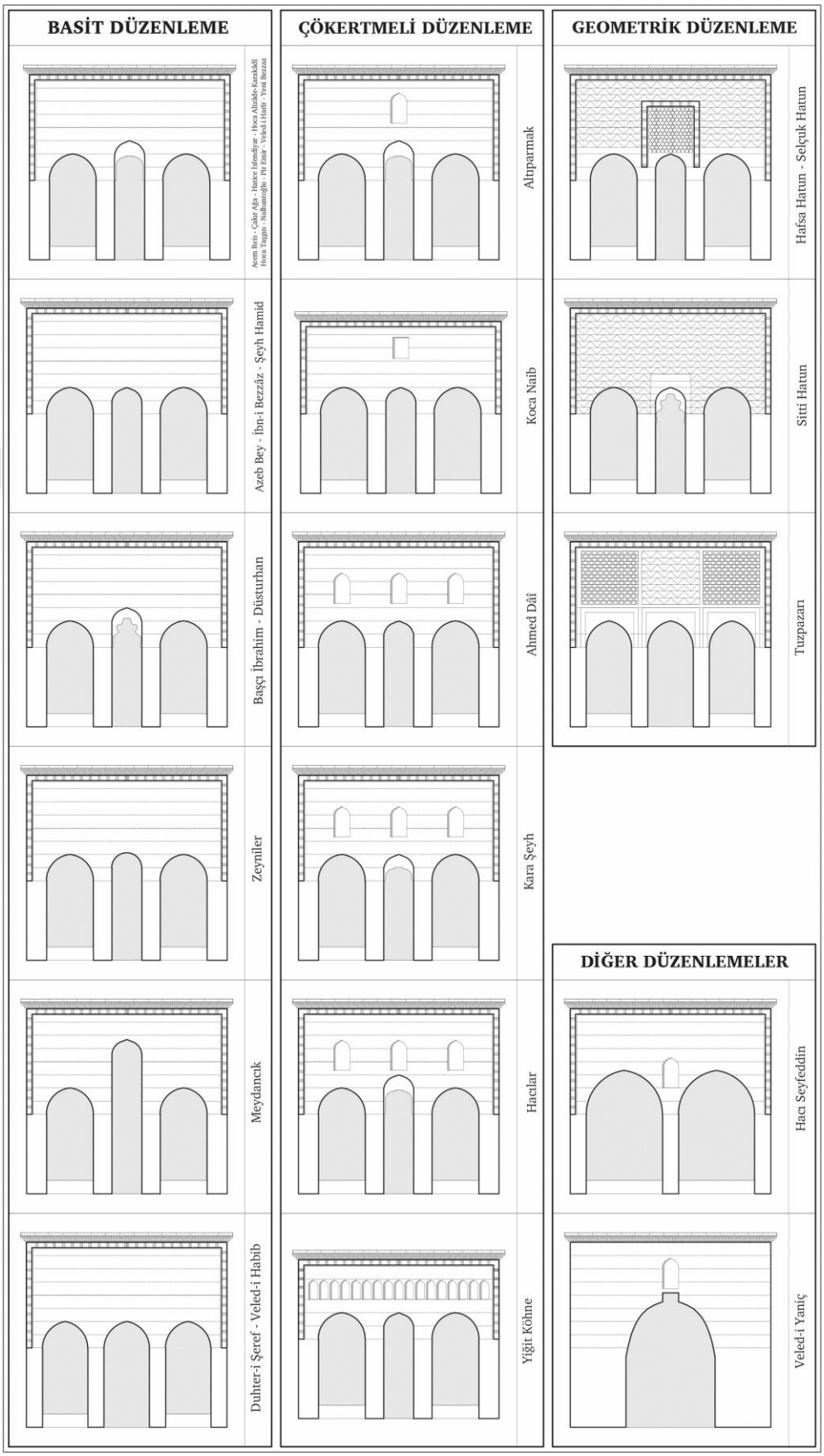
Şekil 4. 36 Tuzpazarı Mescidinde üç bölüme ayrılmış geometrik düzenleme

Şekil 4. 37 Tuzpazarı Mescidi kalkan duvarı detayı

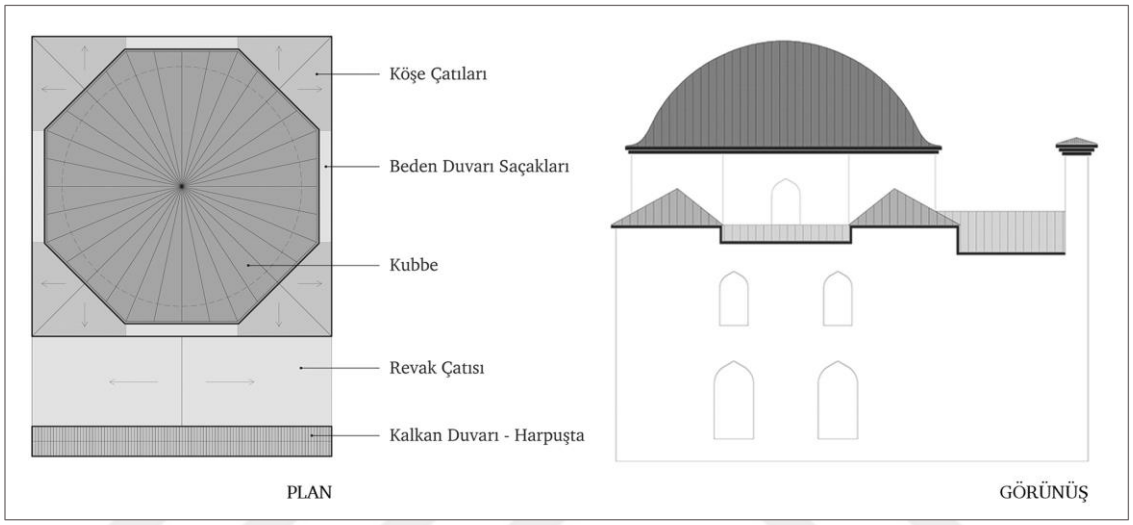
Kalkan duvarlı mescitlerde görülen başlıca üç düzen ve diğer alt düzenlemeler şematize edilerek Tablo 4. 7'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 7 Kalkan duvarı düzenlemeleri

4.3.2 Örtü ve Saçaklar

Kalkan duvarlı mescitlerin örtü sistemini bir ana kubbe ve dört köşesinde yer alan üçgen köşe bingileri ile son cemaat bölümünün üzerini örten iki yöne eğimli beşik çatı oluşturur. Sekizgen kasnağa oturan kubbe, köşe bingileri ve iki yöne eğimli revak çatıları günümüzde genellikle kurşun örtülüdür. Kalkan duvarının üzeri bir harpuşta düzenlemesi olup genellikle yayvan kavisli kiremit ile örtülmüştür (Şekil 4. 38).

Şekil 4. 38 Kalkan duvarlı mescitlerin örtü şeması

Yapıların karakteristik cephe elemanlarından biri de saçaklardır. Özgün hallerinde yapılarda suyun tahliyesi için çörten düzenlenmediğinden, yağmur suları saçaklar vasıtasıyla yapı cephesinden uzaklaştırılmıştır. Saçaklar yapıların beden duvarları, kubbe kasnağı ve kalkan duvarı olmak üzere üç ayrı bölümünde düzenlenmiştir. Beden duvarından taşırılan saçaklar bir kat korniş gibi düzenlenerek köşelerde yükseltilmiş, ortada alçaltılmış bir şekilde cephelerde iniş-çıkış hareketleri meydana getirilmiştir (Şekil 4. 39). Ayverdi'ye göre saçak seviyesindeki bu hareketler yapılardaki yeknesaklığı ortadan kaldırmak ve kubbe kasnağına kolaylıkla pencere açabilme imkânı tanıdığı için tercih edilmiştir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 670). Ancak bu biçimlenmenin yalnızca bu yapı grubuna ait olması ve dönemin başka yapılarında görülmemesi ilginçtir.

Şekil 4. 39 Hafsa Hatun mescidinin doğu cephesinde saçak hareketleri

Saçaklar bulundukları yere göre farklı biçimlenmeler göstermektedir. Saçaklarda yapıların almaşık duvar örgüsüne paralel olarak kirpi saçak uygulamaları yaygındır. Kalkan duvarında ve kubbe kasnağında çoğunlukla iki sıralı kirpi saçak düzenlemesi görülmektedir. Acem Reis, Ahmet Dâî, Hacılar, Nalbantoğlu ve Yeni Bezzaz gibi bazı mescitlerinin kalkan duvarında saçak sırası üçe çıkmaktadır (Şekil 4. 40).

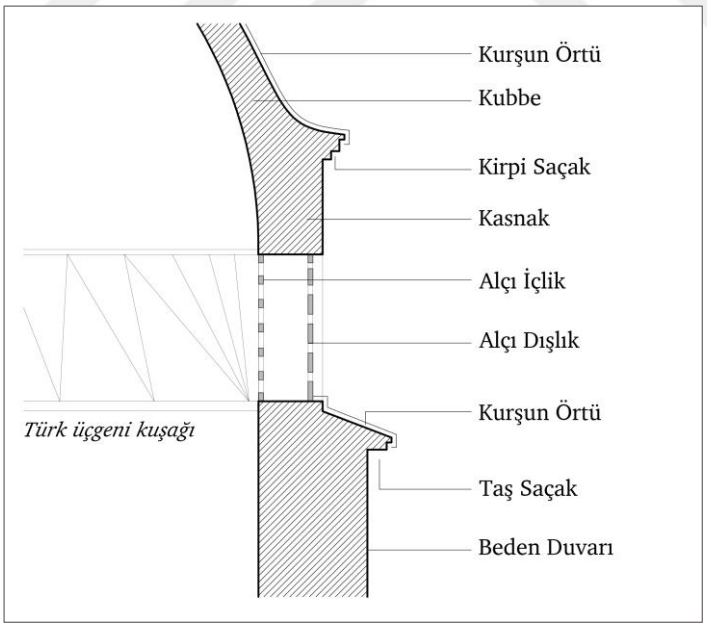

Şekil 4. 40 Ahmed Dâî mescidi kalkan duvarında üç sıralı kirpi saçak

Beden duvarlarında ise kirpi saçağın yanı sıra çoğunlukla bir sıra taş saçak uygulanmıştır[29]. Taş saçaklar yapının beden duvarından 10-15 cm dışarı doğru taşırılmıştır. Cephelerde kat silmesi izlenimi veren saçaklar, ana kütle ile üzerine oturan sekizgen kasnak arasında keskin bir ayrım meydana getirmektedir. (Şekil 4. 41), (Şekil 4. 42).

Şekil 4. 41 Kasnak ve saçak ilişkisi

Şekil 4. 42 Kasnak ve saçak detayı

[29] XIV. yüzyılda örnekleri görülmeyen taş saçak uygulamaları, XV. yüzyılda Bursa'da yaygın bir şekilde görülmektedir. Mehmet Kutlu, bu durumu yapıların üst yapı onarımları sonucu olabileceğini ileri sürmektedir. (Kutlu, 2017, s. 141) Ancak birçok yapıda aynı özelliklerde uygulanan bu saçakların yapıların ilk tasarımlarına ait olduğu düşünülmektedir.

4.3.3 Minareler

Kalkan duvarlı mescitlerin hepsinde minareler yapının özgün bir ögesi olarak ana yapıyla bütünleşik tasarlanmış elemanlardır. İslâmî inanca göre sağ yönün daha saygın kabul edilmesi sebebiyle mescitlerde minareler için genellikle batı cephesi tercih edilmiştir (Yenal, 2012, s. 209). Bursa'daki 37 kalkan duvarlı mescitten 27'sinde minarelerin yapının batı (sağ) cephesinde, 9 yapı da ise doğu (sol) cephesinde konumlandırıldığı görülmektedir. Yalnızca Veled-i Yaniç mescidinde yapıyla bütünleşik bir minare bulunmaz. Bu yapıda minare, örneğine az rastlanır şekilde yapıdan bağımsız olarak, kuzeydeki sokağın köşesinde yer alan çeşmenin üzerinde 4 ayaklı ufak bir kule şeklindedir[30] (Şekil 4. 43).

Şekil 4. 43 Veled-i Yaniç mescidinin minaresi

Minareler kürsü, pabuç, gövde, şerefe, petek ve külah bölümlerinden oluşmaktadır (Hasol, 2012, s. 324).

Kürsü: İncelenen yapılarda minareler kürsü adı verilen altıgen, sekizgen, ongen ve onikigen formlu kaideler üzerinde yükselmektedir. Kaideler yapının beden duvarlarıyla aynı örgü düzenine sahip tuğla-taş almaşıklığıyla örülmüştür. Bazı yapıların kaidelerinde almaşık örgüyle birlikte zikzak, zencirek, yaba, çatal motifleri de uygulanmıştır (Özüdoğru, 2003, s. 443). Örneğin Duhter-i Şeref,

[30] Bursa'da yapıdan ayrı olarak inşa edilen minarelerden biri de Timurtaş Cami minaresidir.

Nalbantoğlu ve Zeyniler mescitlerinin minare kaideleri tuğla örgülerindeki motif işçiliği ile dikkat çekmektedir.

Minare kaidelerinde özel bir düzenleme ile Koca Naib, Yiğit Köhne ve Hoca Alizâde mescitlerinde karşılaşılır. Bu yapılarda minarelerin kaidelerinin üst bölümünde yer alan 10 cm derinliğinde sivri kemerli çökertme nişleri, minarelere özgün bir biçimsel nitelik kazandırmaktadır (Şekil 4. 44). Az sayıda örnekleri olan bu uygulama Bursa'da bir de Umur Bey Camii'nde bulunmaktadır. Adı geçen yapıların tamamının II. Murad (1421-1451) döneminde yapılmış olmaları, bu biçimin belli bir dönem aralığında denenmiş bir uygulama olduğunu göstermektedir.

Şekil 4. 44 Minare kaidelerinde yer alan çökertme nişleri (Soldan sağa: Koca Naib, Hoca Alizâde, Yiğit Köhne)

Pabuç: Çokgen kaide üzerine oturan dairesel gövdeye geçiş pabuç ya da küp[31] adı verilen bölümde yer alan tuğla üçgensel yüzeylerle sağlanmıştır. Yapılarda pabuç bölümü iki farklı biçimde düzenlenmiştir: Acem Reis, Ahmed Dâî, Hacılar, Hafsa Hatun, Hoca Alizâde, Hoca Muslihiddin, İbn-i Bezzaz, İmaret-i İsa Bey, Kara Şeyh, Koca Naib, Selçuk Hatun, Sitti Hatun, Şerefüddin Paşa, Tuzpazarı, Yiğit Köhne ve Kademeri mescitlerinde üçgenler bir sıra atlamayla mermer kaplanarak almaşık görünüm kazanmıştır. Veled-i Harîr ve Veled-i Vezirî mescitlerinin pabuçları tamamen kesme taştan, diğer yapılarda pabuç bölümü bütünüyle

[31] Minarelerin pabuç bölümü için küp tabiri de kullanılmaktadır (Ayverdi & Yüksel, 2019).

tuğladır. Tuzpazarı mescidinin pabuç bölümünde tuğlanın özellikli örgüsü dikkat çekmektedir (Şekil 4. 45).

Şekil 4. 45 Tuzpazarı mescidi minaresinin pabuç bölümü

Gövde: Minare gövdelerinde Karahanlılardan beri bilinen silindirik tuğla gövde geleneğinin sürdürüldüğü görülmektedir. Minarelerin gövdeleri özel biçim ve boyutlarda üretilen dış yüzü dairesel tuğlalardan yapılmıştır (Tayla, 2017, s. 81). İncelenen yapılardan sadece Acem Reis mescidinin minaresi kesme taştan yapılmıştır. Minarelerin iç boşluk çapı her yapıda değişmekle birlikte yaklaşık 1,5 m'dir. Şerefeye çıkışı sağlayan merdivenler, kabaca üçgen formu verilmiş yassı moloz taş ve tuğla örgülü basamaklardan oluşturulmuştur.

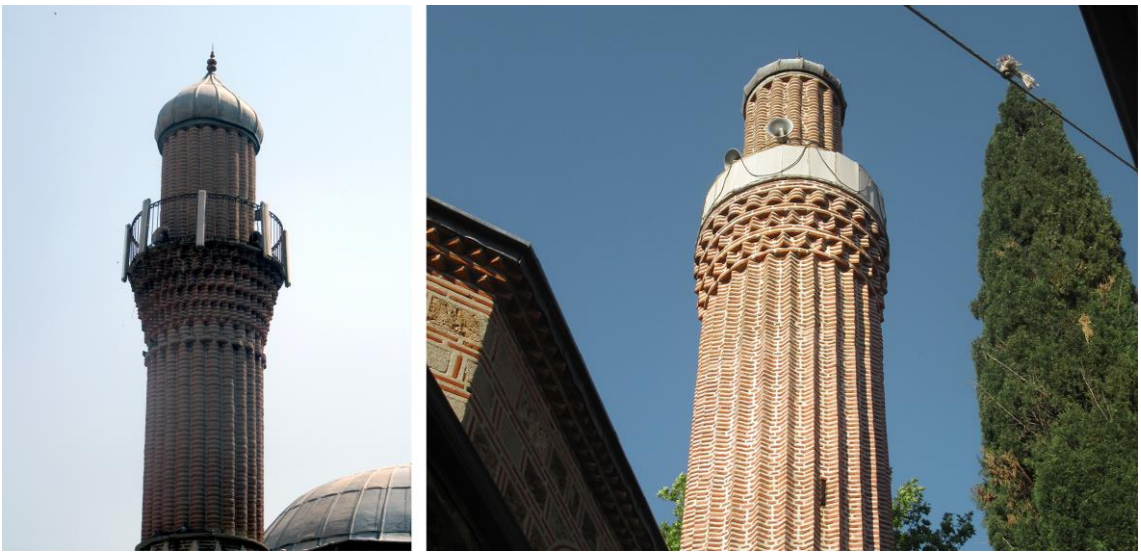
Yapıların minare gövdeleri genellikle yatay tuğla sıralarıyla yapılmış basit örgüler olmakla birlikte, bazı mescitler minare gövdelerindeki çeşitli tuğla sıralarıyla oluşturulan motif örgüler ile dikkat çekmektedir. En çok karşılaşılan tipler zikzak, zencirek ve çatal motifleridir. Altıparmak, Arap Mehmed, Duhter-i Şeref, Hoca Alizâde, İbn-i Bezzaz, Karakâdî, Kara Şeyh ve Nalbantoğlu mescitlerinde görülen motif örgüler bazen tek başına bazen de yatay tuğla sıralarıyla birlikte uygulanmışlardır (Şekil 4. 46).

Ahmed Dâî ve Tuzpazarı mescitlerinin minareleri yivli gövdeleriyle Bursa'daki diğer tüm yapılardan ayrılmaktadır (Şekil 4. 47). Selçuklu mimari geleneğinin

Bursa'daki bir yansıması olarak görülen bu uygulamalardan Ahmed Dâî mescidinin minaresi dış kenarları yarım daire formunda özel biçimlendirilmiş tuğlalarla oluşturulmuştur (Yenal, 2012, s. 89). Yapının 1929 ile 1940 yılları arasındaki bir dönemde yarıya kadar yıkılan minaresi 1956 yılında BEESK tarafından yeniden yapılmıştır (Ulusoy, 2021, s. 49), (Baykal, 1950, s. 13). Tuzpazarı mescidinin 24 dilimli gövdesi ise, dış yüzü "V" biçimindeki özel biçimli tuğlalarla örülmüş keskin köşeli hatlara sahip bir görünümdedir. Bu minarenin Ahmed Dâî minaresinin aksine ilk yapıdan kaldığı bilinmektedir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 731).

Şekil 4. 46 Motif örgülü tuğla minare gövdeleri (Soldan sağa: Duhter-i Şeref, Nalbantoğlu, İbn-i Bezzaz)

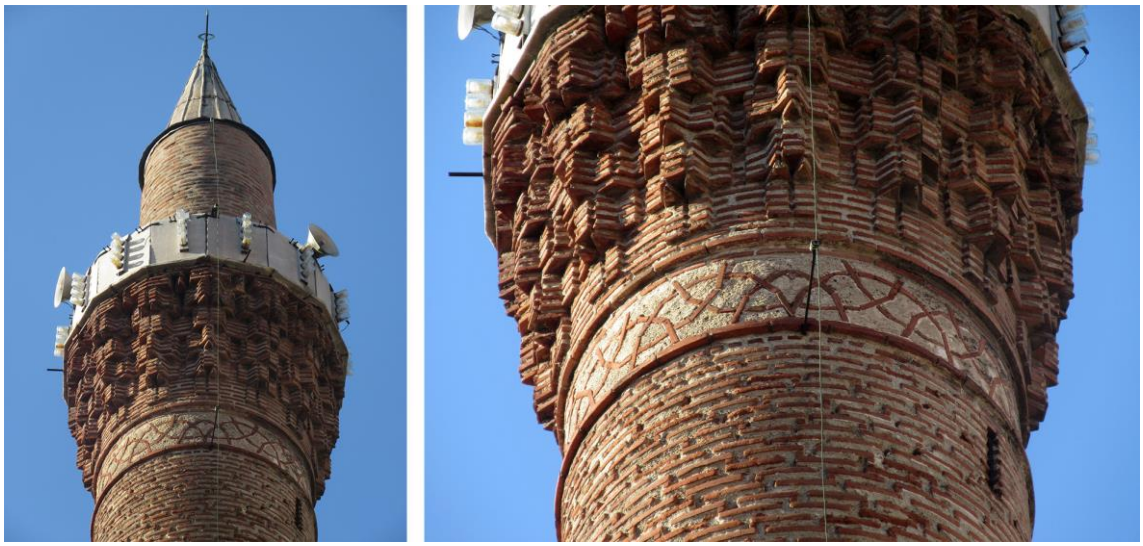

Şekil 4. 47 Ahmed Dâî (sol) ve Tuzpazarı (sağ) mescitlerinin yivli minareleri

Şerefe: Yapılarda minare şerefeleri tuğla sıralarının çeşitli şekillerde birbiri üstüne taşırılmasıyla oluşturulmuştur. Bazı örneklerde ince bir işçilikle yapılmış mukarnas izlenimi veren özgün şerefeler bulunurken, birçoğu depremde yıkılıp yeniden yapılmış olduğundan daha basit örgülere sahip olduğu görülmektedir. Anadolu Selçuklu dönemi minarelerinde görülen çini kullanımı erken Osmanlı döneminde de bazı yapılarda sürdürülmüştür. Koca Naib, Hoca Alizâde ve Kademeri mescitlerinin minareleri, şerefe altında düzenlenen çinilerle farklılaşmaktadır (Şekil 4. 48). Nalbantoğlu mescidinde ise şerefe altında yer alan kesme traverten taş ve tuğla ile oluşturulmuş geometrik bezeme tekil bir örnektir (Şekil 4. 49). Korkuluklar ise genellikle beyaz mermerden yapılmıştır.

Şekil 4. 48 Şerefe altında çini düzenlenen örnekler (Soldan sağa: Kademeri, Hoca Alizâde, Koca Naib)

Şekil 4. 49 Nalbantoğlu Mescidi'nin şerefe altındaki geometrik bezeme

Külah: Minarelerin külahları ahşap taşıyıcılı ve kurşun örtülüdür. Külah bölümünde iki ayrı biçim uygulanmıştır. Bunlardan ilki ve en yaygın uygulanan biçim sivri külahtır. İncelenen yapılardan 24'ünde minareler sivri külah ile sonlanmaktadır; 12 yapıda ise minare külahları soğan kubbe ya da miğfer biçimine benzeyen eğrisel bir forma sahiptir. Ayverdi'nin *'takye külah'* olarak adlandırdığı bu biçim Ahmed Dâî, Azeb Bey, Hafsa Hatun, İmaret-i İsa Bey, Koca Naib, Pir Emir, Sitti Hatun, Şerefüddin Paşa, Tuzpazarı, Veled-i Harîr ve Zeyniler mescitlerinde görülmektedir (Şekil 4. 50).

Şekil 4. 50 Eğrisel formlu külahlar (Soldan sağa: Sitti Hatun, Azeb Bey, Hafsa Hatun)

4.3.4 Kapılar – Pencereler

Harîm Giriş Kapıları: Yapılara giriş son cemaat mahallinin orta aksında yer alan kapılarla sağlanır. Giriş kapıları genellikle bir kemerin altında yer alan düz lentolu açıklığa yerleştirilmiştir. Altıparmak, Zeyniler, Sitti Hatun, İbn-i Bezzaz, Karakâdî mescitlerinde ise giriş kapıları, mermer söveli basık kemer altında düzenlenerek özellikli bir görünüm kazanmıştır (Şekil 4. 51). Hatice İsfendiyar, Selçuk Hatun, Şerefüddin Paşa ve Yiğit Köhne mescitlerinde giriş kapısı üzerinde mukarnas kavsara düzenlenerek giriş yeri özellikle vurgulanmıştır. Hacılar mescidinde giriş kapısı üzerinde yer alan, biri beş sıra diğeri dokuz sıra mukarnaslı zengin bir kavsara ile giriş yeri anıtsal bir görünüm kazanmıştır (Şekil 4. 52).

Şekil 4. 51 Harîm girişinde basık kemerli mermer kapı düzenlemeleri

Şekil 4. 52 Selçuk Hatun ve Hacılar mescitlerinin girişinde yer alan kavsaralar

Mescitlerin giriş kapıları harîme doğru açılan, çift kanatlı ahşap elemanlardır. Yapıların çoğunun özgün giriş kapıları günümüze ulaşmamıştır. Özgün giriş kapısına sahip olan yapılar Arap Mehmed, Ahmed Dâî, Başçı İbrahim, Çakır Ağa, Hacılar, İbn-i Bezzaz, Koca Naib, Sitti Hatun, Veled-i Harîr, Zeyniler mescitleridir. Arap Mehmed, Başçı İbrahim, Veled-i Harîr ve Çakır Ağa mescitlerinin giriş kapıları, ahşap tablaları, binileri ve metal aksamları ile ortak özellikler gösterir (Şekil 4. 53).

Fatih dönemi özelliklerine sahip olan bu kapılar, ortada dikdörtgen, altta ve üstte kare tablalardan oluşan üçlü düzenlemeye sahiptir (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 736). Tablalar arasında metal kabaralar yer alır, kapıların arkası düzdür. Hacılar ve Ahmed Dâî mescitlerinin kapıları ise tablasız, sade bir görünümde olup binileri ve metal takımları özgündür. Bu kapıların birçoğu geçmişte yapılan niteliksiz onarımlarda yağlı boya ile boyanarak kötü bir görünüm kazanmıştır.

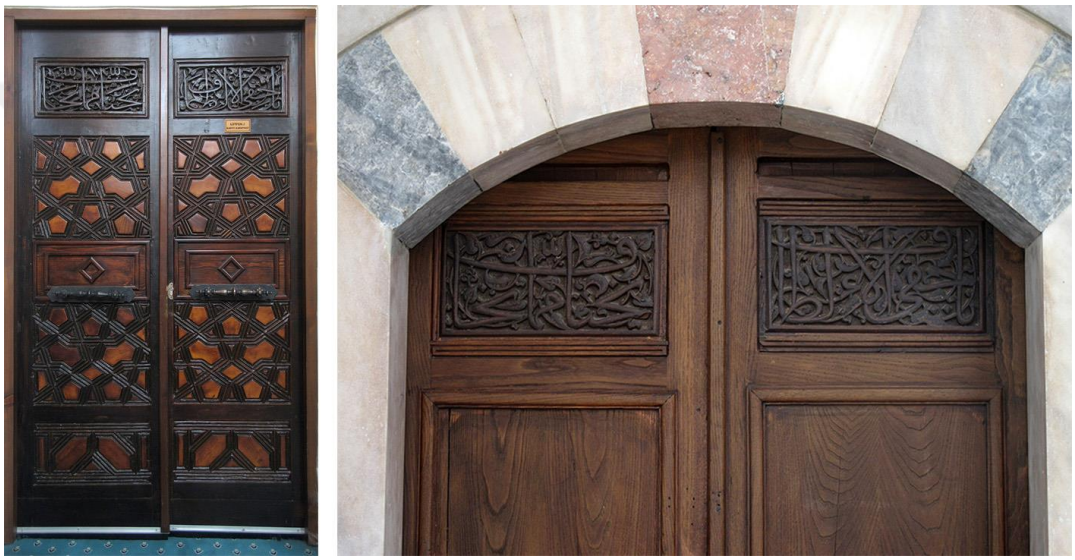
Şekil 4. 53 Benzer özelliklerdeki özgün ahşap kapılar

Koca Naib mescidinin iki kanatlı giriş kapısı, ahşap oymalı, kabartma yazılı özgün bir örnektir. Kapı kanatlarının üst bölümünde bir göbek içinde sülüs hattı ile *"Yâ hafiiyye'l-eltâf Neccinâ mimmâ nehâf"* yazılıdır[32] (Şekil 4. 54). Aynı yazı Sitti Hatun mescidinin giriş kapısında da benzer biçimsel özelliklerle tekrarlanmıştır[33].

İbn-i Bezzaz, Nalbantoğlu ve Tuzpazarı mescitlerinin revak kemerleri arasında diğer yapılardan farklı olarak mermer bir dış kapı takımı bulunmaktadır (Şekil 4. 55). İbn-i Bezzaz mescidinin revak orta açıklığında mermer söveler üzerine oturan basık formlu makaralı kemerli giriş düzenlenmiştir. Kemer üzerindeki mermer panoda ayet-i kerîme ve bitkisel motifli süslemeler yer almaktadır. Yazı levhasının üzeri sekiz adet mermerden yapılmış palmetlerle oluşturulan kornişle bitirilmiştir. Kapı kanatları günümüzde demirden lokma parmaklıklı iki kanat halindedir. Kapı bu özellikleriyle Bursa'da başka herhangi bir yapıda yer almayan bir görünüm sergiler. Bu biçimlenmenin yapının ilk

[32] Yazının anlamı: *"Ey lütufları gizli olan, bizi korktuklarımızdan kurtar".*
[33] Sitti Hatun mescidinin giriş kapısı son onarımlarda tamamen yenilenmiş olup özgün kapıdan geriye kalan kabartma yazılı göbek yeni kapıya monte edilmiştir.

kuruluşuna ait olmadığı, ancak XVI. yüzyıl ve daha sonrası bir dönemde yapıya eklenmiş olabileceği düşünülmektedir (Yenal, 2012, s. 218). Nalbantoğlu mescidinde bulunan mermer kapı takımı da yapının ilk kuruluşuna ait olmayıp 1958 yılında BEESK tarafından yapıya eklenmiştir. Tuzpazarı mescidinde girişin sağlandığı son cemaat revağı diğer mescitlerin aksine kuzeyde değil doğu cephesinde yer almaktadır. Aynı zamanda mescide giriş revağın orta bölüm yerine sağdaki açıklıktan sağlanmaktadır. Yapının revak giriş kapısı mermer söveli basık kemerli sade bir biçime sahiptir. Kemer basık formda mermer ve kırmızı renkli puding taşı kullanılarak örülmüştür.

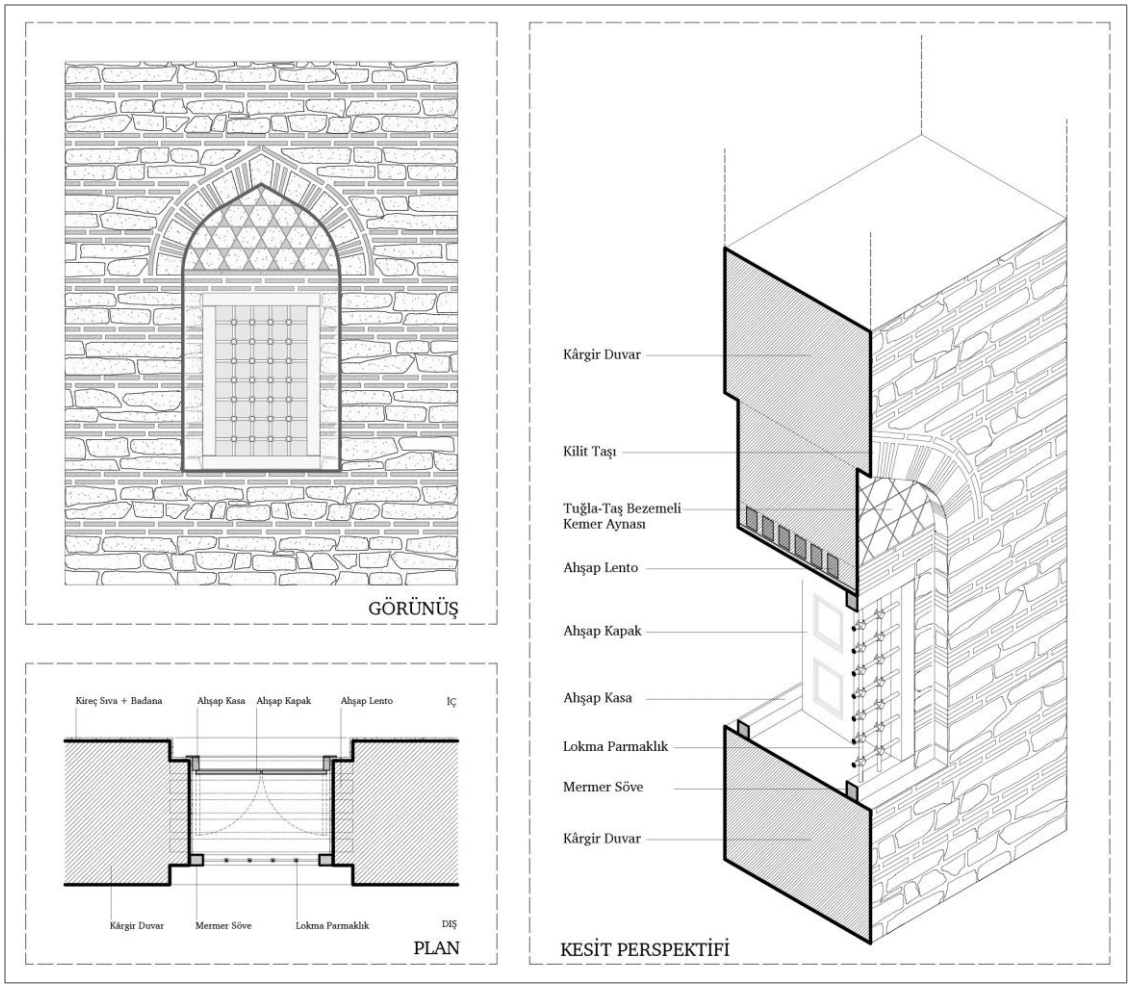

Şekil 4. 54 Koca Naib ve Sitti Hatun mescitlerinin giriş kapıları

Şekil 4. 55 İbn-i Bezzaz, Tuzpazarı ve Nalbantoğlu mescitlerinin kapı takımları

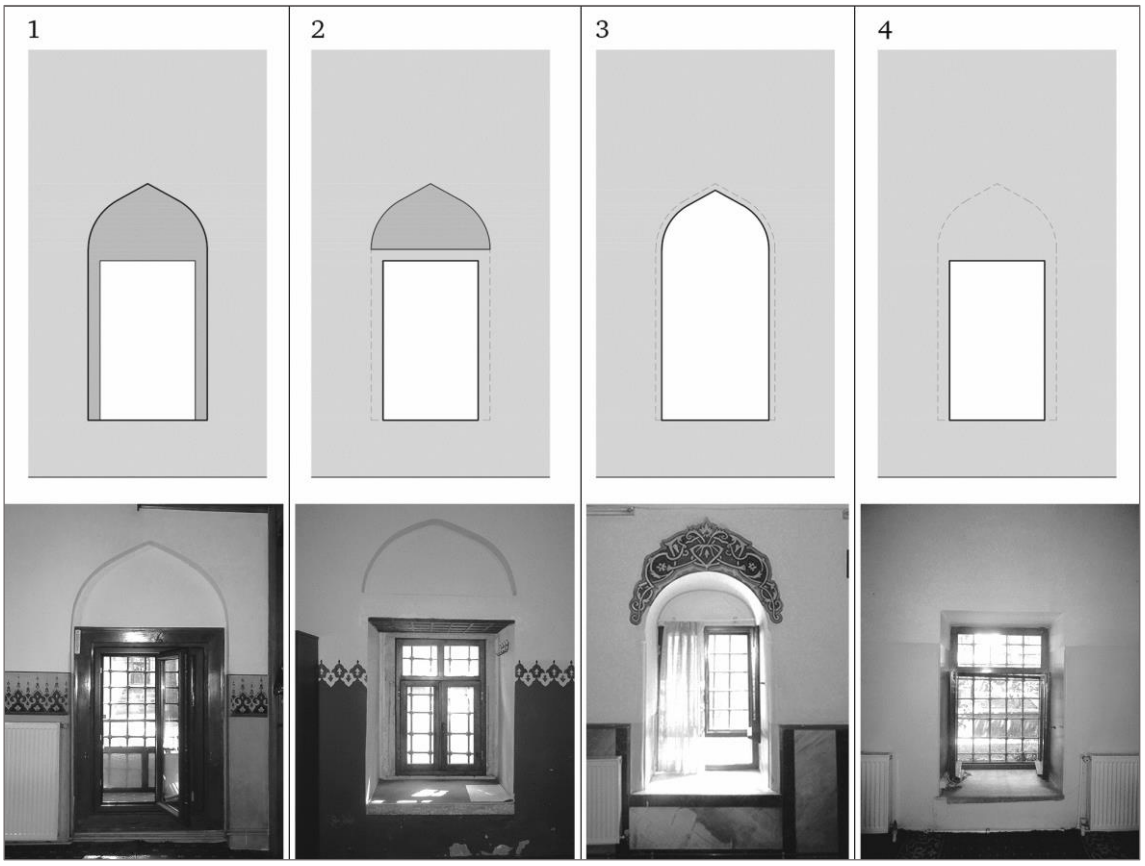
Pencereler: Yapıların güney, doğu ve batı cephelerinde iki alt sıra, iki üst sıra ve bir kasnak pencerelerinden oluşan üç sıralı pencere düzeni hakimdir. Alt sıra pencereler tek merkezli teğet kemer altında yer alan 2/3 oranına sahip açıklıklardır. Pencereler cepheden 10-15 cm girinti halinde, mermer söveli ve lokma parmaklıklı olarak düzenlenmiştir. Pencere üstünde çoğunlukla duvar içinde gizlenmiş ahşap lentolar yerleştirilmiştir. Kemer aynaları, tuğla ve taş ile oluşturulmuş geometrik-motif bezemeler ile tezyin edilmiştir. Kalkan duvarlı mescitlerdeki alt sıra pencerelerin mimari kurgusu Şekil 4. 56'de gösterilmiştir.

Şekil 4. 56 Kalkan duvarlı mescitlerin özgün pencere kurgusu

Olasılıkla geçmişteki hatalı onarımlar sırasında kimi mescitlerin pencerelerinin iç mekandaki özgün formları bozulmuştur. Bazı yapılarda pencere kemer aynasının doldurularak duvarla hem yüz hale geldiği, bazı yapılarda ise kemer aynasının tamamen boşaltıldığı görülmektedir. Günümüzde pencereler iç mekânda 4 farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Şekil 4. 57'te yer alan 1 No'lu çizim pencerelerin

açıklıklarının iç mekandaki özgün biçimini gösterirken, diğer çizimler yapıların onarımlar sonucu değişikliğe uğrayan pencere formlarını göstermektedir.

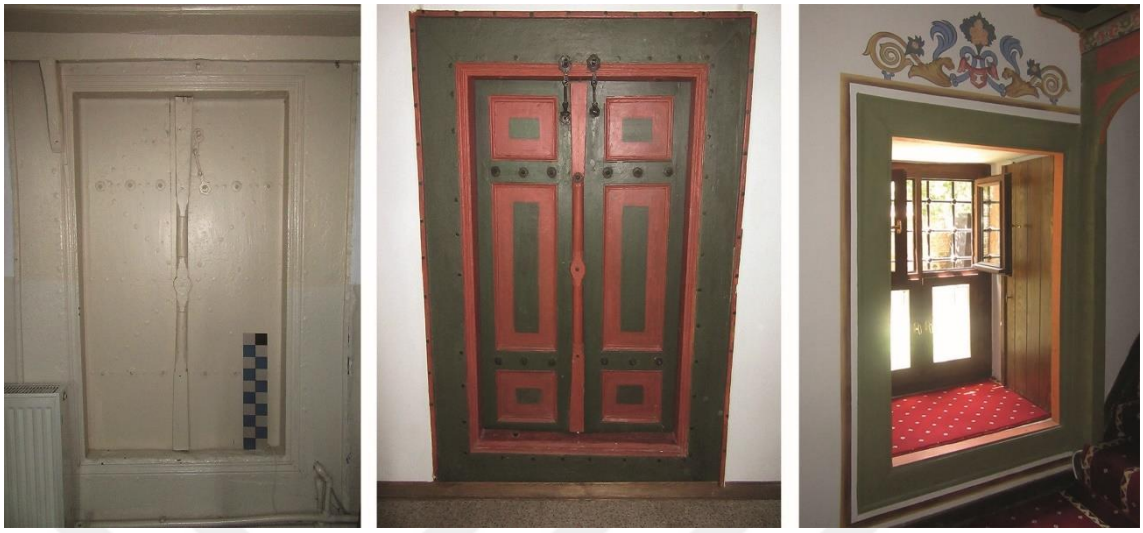
Şekil 4. 57 İç mekânda görülen pencere formları

Pencerelerin özgün durumlarında içeride ahşap kapaklara sahip olduğu bilinmektedir. Yakın zamana kadar Sitti Hatun, Hafsa Hatun ve Hacılar mescitlerinde bulunan ahşap kapaklar günümüzde mevcut değildir[34]. Günümüzde yapılardan yalnızca Arap Mehmed ve Başçı İbrahim mescitlerinde özgün kapaklar görülebilmektedir (Şekil 4. 58). Bu yapılarda ahşap binili kapaklar ahşap bir kasa içine yerleştirilmiştir. Benzer ahşap kasa örneği Hacılar mescidinde de bulunmakla birlikte özgün kanatları günümüze ulaşmamıştır.

Üst sıra pencereler ve kasnak pencereleri dışlık ve içlik olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Alçı dışlıklar, duvar yüzeyinden 10 cm içeri yerleştirilmiştir. Üç cephede düzenlenen kasnak pencereleri, üst sıra pencerelerle aynı özelliklere sahip olmakla birlikte daha küçük boyutlardadır. Kuzey cephesinde diğer

[34] Ekrem Hakkı Ayverdi, adı geçen yapılarda ahşap binili, meşe ağacından yapılmış kapakların bulunduğunu söylemektedir (Ayverdi & Yüksel, 2019).

cephelerden farklı olarak üst sıra pencereler ve kasnak penceresi bulunmamaktadır.

Şekil 4. 58 Arap Mehmed, Başçı İbrahim ve Hacılar mescitlerinin ahşap kapakları

4.3.5 Dekoratif Ögeler

Kalkan duvarının başlı başına dekoratif bir öge olarak düzenlenmesinin yanı sıra, yapılarda süslemeler özellikle pencere kemer aynalarında ve çeşitli cephelerde konumlandırılmış çökertme panolarda yoğunlaşmaktadır.

Pencere Kemer Aynaları: Açık ve sağır pencerelerin kemer aynaları, taş-tuğla almaşıklığı veya yalnızca tuğla ile oluşturulmuş geometrik ya da motif biçimlerle bezenmiştir. Osmanlı almaşık dekorasyonun en yaygın düzeni olan altıgen/üçgen almaşıklığı kalkan duvarlı mescitlerde de en çok karşılaşılan süslemedir (Batur, 1970, s. 196). Acem Reis, Altıparmak, Hoca Alizâde, İbn-i Bezzaz ve Koca Naib mescitlerinin pencere aynalarında düzenlenen altıgen kesme taş ve üçgen tuğlalarla yapılmış yüzey bezemeleri, bu süslemelerin özgün kalan örnekleridir (Şekil 4. 59). Selçuk Hatun mescidinde küçük kare tuğlalarla bezenmiş farklı bir düzenleme, Hoca Muslihiddin mescidinde tuğla ve taş almaşıklığıyla tekrar edilmiştir (Şekil 4. 60).

Tek yapıyla sınırlı kalarak yaygınlık kazanmamış bazı geometrik düzenler de bulunmaktadır; bu örneklerden İbn-i Bezzaz mescidinin doğu cephesindeki bir pencere aynasında görülen, üçgen kesme taş ve üçgen tuğlalarla yapılmış bezeme

başka yapılarda bulunmayan özgün bir düzenlemedir. Başka bir örnek Koca Naib mescidinin doğu cephesindeki pencere aynasında düzenlenen altıgen kesme taş ve ince şerit tuğlalarla çevrelenmiş almaşık petek motifidir (Şekil 4. 61). Sitti Hatun Mescidi'nin güney cephesinde yer alan pencere aynalarında da 45 derece açıyla yerleştirilmiş tuğlalar arasına kesme taş yerleştirilerek geometrik bir düzenleme yapılmıştır.

Şekil 4. 59 Pencere aynalarında altıgen-üçgen motifli bezemeler

Şekil 4. 60 Hoca Muslihiddin ve Selçuk Hatun mescitlerindeki geometrik bezemeler

Şekil 4. 61 İbn-i Bezzaz ve Koca Naib mescitlerindeki geometrik bezemeler

Çökertme Panolar/ Nişler: Yapılarda görülen bir diğer dekoratif öge çökertme panolardır. Duvar yüzeyinden 5-10 cm çökertilen, genellikle kare ve dikdörtgen, bazen de teğet kemerli sağır pencere biçiminde olabilen bu elemanların iç yüzeyi farklı malzeme ve biçimlerde bezenmiştir. Konum ve biçim özellikleri açısından bir standardı bulunmayan çökertme panolar, yapıların farklı cephelerinde bulunabilmektedir. Kalkan duvarı dışında bir cephede çökertme pano uygulaması Acem Reis, Arap Mehmed, Azeb Bey, Başçı İbrahim, Hoca

Muslihiddin, Kara Şeyh, Çakır Ağa, Selçuk Hatun, Sitti Hatun ve Veled-i Harîr mescitlerinde görülmektedir (Tablo 4. 8).

Hoca Muslihiddin mescidinin doğu cephesinde iki ayrı çökertme pano düzenlenmiştir (Şekil 4. 62). Son cemaat bölümü duvarı üzerinde sağır pencere panosunda özel üretim tuğla ve kesme taşlarla oluşturulmuş *"aşık kemiği"* olarak adlandırılan[35] almaşık bir bezeme bulunurken, aynı cephedeki alt sıra pencerelerin ortasında yer alan dikdörtgen panoda özel yapım *"papyon kravat"* biçimli küçük tuğla ve taştan kesilmiş elemanların geniş derzli olarak, bir yatay bir düşey istif edilmesiyle bezenmiştir[36]. Aynı motif 1424'de yapılan Bursa Yeşil Medresenin pencere kemer aynalarında da turkuaz çinilerle uygulanmıştır.

Şekil 4. 62 Hoca Muslihiddin Mescidi'nin doğu cephesindeki çökertme panolar

Sitti Hatun mescidinin doğu cephesi revak yan duvarı üzerinde üst sıra pencerelerin hizasında sağır pencere yüzeyi farklı bir geometrik düzene sahiptir. Aynı mescidin kıble cephesinde, merkezde konumlanan dikdörtgen formlu çökertme pano içi altıgen/ üçgen almaşık motifi bezenmiştir (Şekil 4. 63). Başçı İbrahim, Selçuk Hatun ve Çakır Ağa mescitlerinde çökertme pano, üst sıra pencerelerin ortasına yerleştirilmiş teğet kemerli nişler halindedir (Şekil 4. 64). Farklı bir uygulama olarak Kara Şeyh mescidinin batı cephesinde yer alan çökertme nişine yerleştirilmiş güneş kursu, kalkan duvarlı mescitler içinde tek örnektir.

[35] Bkz. (Ayverdi & Yüksel, 2019, s. 428)
[36] Bu tanımlama Hüsrev Tayla' ya ait olup, bu bezemenin nadir görülen bir doku olduğunu söylemektedir (Tayla, 2017, s. 706).

Şekil 4. 63 Sitti Hatun mescidinin cephesinde yer alan çökertme panolar

Şekil 4. 64 Başçı İbrahim ve Selçuk Hatun mescitlerinin cephelerinde yer alan çökertme panolar

Şekil 4. 65 Çakır Ağa ve Veled-i Harir mescitlerinin cephelerinde yer alan çökertme panolar

Tablo 4. 8 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen cephe bezemeleri

	CEPHE SÜSLEME ÖGELERİ											
	Kalkan Duvarı			Pencere Kemer Aynaları				Çökertme Nişi / Pano				
	Basit Düzenleme	Çökertmeli Düzenleme	Geometrik Düzenleme	Altıgen/üçgen motif	Hasır/sepet örgü motifi	Dalgalı su motifi	Diğer	Altıgen/üçgen motif	Hasır/sepet örgü motifi	Zikzak/ Dalgalı su motifi	Kare kesme tuğla/taş	Diğer
Acem Reis Mescidi	X			X				X		X		
Ahmed Dâî Mescidi		X										
Altıparmak Mescidi		X		X		X					X	
Arap Mehmed Mescidi	X				X							
Azeb Bey Mescidi	X					X					X	
Başçı İbrahim Mescidi	X											X
Çakır Ağa Mescidi	X			X							X	
Duhter-İ Şeref Mescidi	X				X							
Düsturhan Mescidi												
Hacılar Mescidi		X							X	X		
Hacı Seyfeddin Mescidi		X						X				
Hafsa Hatun Mescidi			X									
Hatice İsfendiyar Mescidi	X											
Hoca Alizâde Mescidi	X			X								
Hoca Muslihiddin Mescidi					X		X					X
Hoca Taşkın Mescidi	X											
İbn-i Bezzaz Mescidi	X			X	X		X					
İmaret-i İsa Bey Mescidi												
Kademeri Mescidi												
Karakâdî Mescidi	X			X								
Kara Şeyh Mescidi		X							X	X		
Koca Naib Mescidi	X			X			X					
Meydancık Mescidi	X											
Nalbantoğlu Mescidi	X				X							
Pir Emir Mescidi	X											

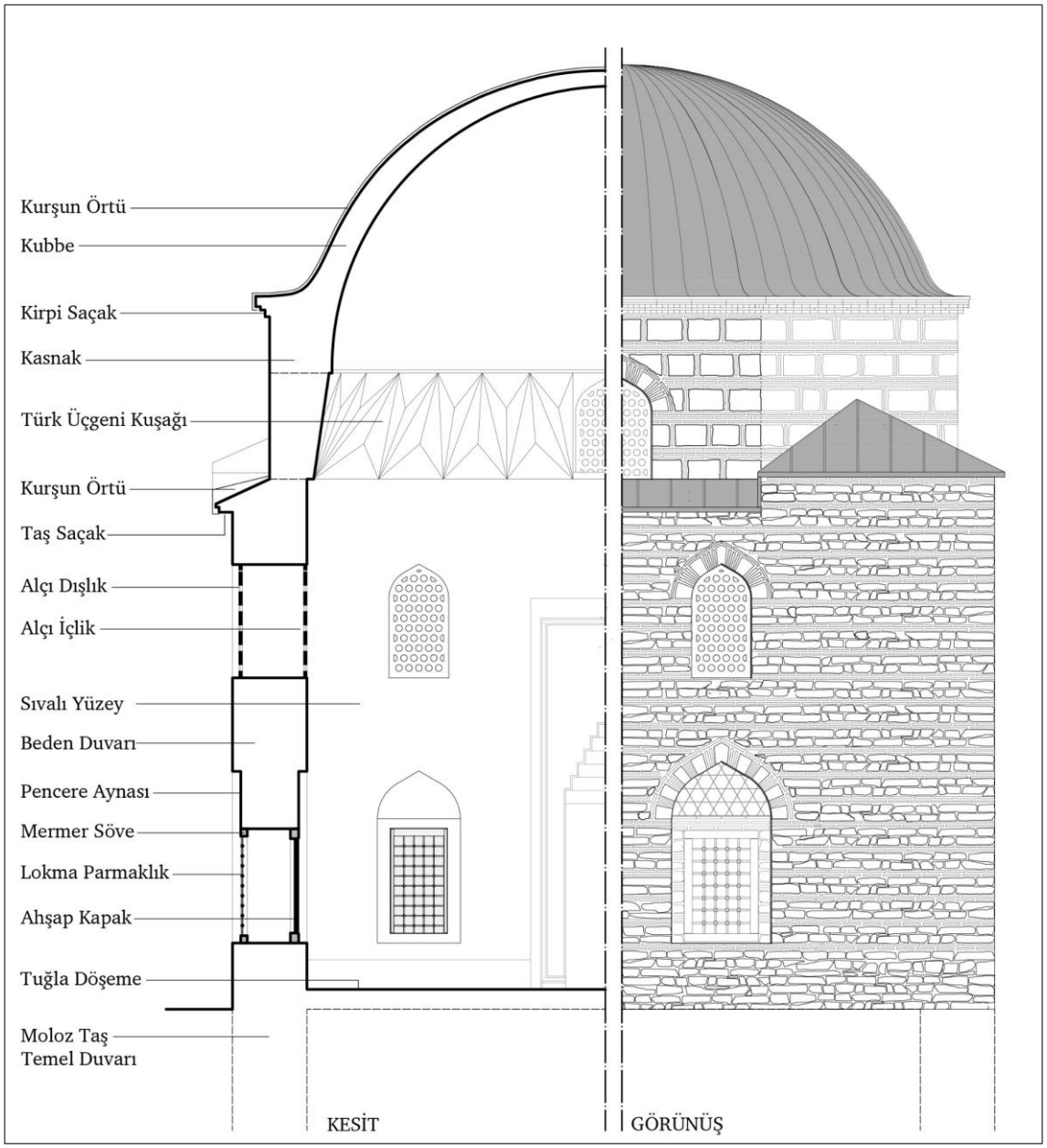
Tablo 4. 8 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen cephe bezemeleri (devamı)

	CEPHE SÜSLEME ÖGELERİ											
	Kalkan Duvarı			Pencere Kemer Aynaları				Çökertme Nişi / Pano				
	Basit Düzenleme	Çökertmeli Düzenleme	Geometrik Düzenleme	Altıgen/üçgen motif	Hasır/sepet örgü motifi	Dalgalı su motifi	Diğer	Altıgen/üçgen motif	Hasır/sepet örgü motifi	Zikzak/ Dalgalı su motifi	Kare kesme tuğla/taş	Diğer
Selçuk Hatun Mescidi			x				x			x	x	
Sitti Hatun Mescidi			x			x	x	x				x
Şeyh Hamid Mescidi	x											
Şerefüddin Paşa Mescidi												
Tuzpazarı Mescidi			x									
Veled-i Habib Mescidi	x					x						
Veled-i Harîr Mescidi	x			x				x		x		
Veled-i Vezirî Mescidi												
Veled-i Yaniç Mescidi	x											
Yeni Bezzaz Mescidi	x											
Yiğit Köhne Mescidi		x										
Zeyniler Mescidi	x						x					

4.4 Yapım Teknikleri ve Yapı Malzemeleri

Kalkan duvarlı mescitlerde, yapım teknikleri ve kullanılan yapı malzemeleri bakımından erken Osmanlı dönemi yapım geleneği sürdürülürken, yapılarda bir yandan Doğu Roma'dan aktarılan almaşık duvar tekniği, diğer taraftan Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen gezgin yapı ustaları eliyle şekillenmiş bezemesel mimari gelenek ile bileşik bir yapım karakteri ortaya çıkmıştır (Yenal, 2012, s. 268) (Şekil 4. 66). Malzeme olarak bölgede bulunan, kolay erişilebilir tuğla ve moloz taş malzemelerin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Yapıların duvar örgülerinde, kemerlerde, kubbe kasnağında ve bezemesel nitelikli dekoratif yüzey kaplamalarında görülen kesme taşlarda Bursa'daki Cilimboz deresi yataklarından çıkarılan Traverten taşlar kullanılmıştır (Tayla, 2017, s. 63). Örtü malzemesi

olarak kubbelerde pişmiş toprağın yerine kurşun örtülerin yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bu bölümde Bursa'daki 37 kalkan duvarlı mescidin yapımında kullanılan yapı malzemeleri ve yapım teknikleri hakkında, mescitlerde görülen yapısal ve biçimsel özellikler açıklanmış, yapılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Şekil 4. 66 Kalkan duvarlı mescitlerin yapısal sistem kesiti ve görünüşü

4.4.1 Duvarlar

Erken Osmanlı Dönemi Bursa yapılarına egemen olan duvar örgü tekniği almaşık duvarlardır. Almaşık kelimesi, iki veya daha çok şeyin sırayla değiştirilerek

kullanılması anlamına gelen almaş sözcüğünden türemiştir (Batur, 1970). Almaşık duvarlar genellikle farklı malzemelerin ya da aynı malzemenin farklı büyüklük ve renklerde bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuş yapı elemanlarıdır. Kalkan duvarlı mescitlerde duvarlar, 90-110 cm arasında değişen kalınlıklarda, tuğla ve taş ile oluşturulmuş malzeme farklılığına dayanan almaşık örgülerle biçimlenmiştir. Yapıların duvar örgüleri bulunduğu yere göre, beden duvarı, kalkan duvarı ve kubbe kasnağı olmak üzere üç farklı düzenlemeye sahiptir. Yapılarda görülen almaşık örgü düzenleri Tablo 4. 9'da gösterilmiştir.

Beden Duvarları: Temelden subasman kotuna kadar yalnızca moloz taşıyla örülmüş beden duvarları, pencere alt hizasından itibaren genellikle iki veya üç yatay tuğla sırası ile bir veya iki taş sırasının ardışık tekrarı ile oluşturulmuş basit almaşık düzene sahiptir. Bağlayıcı malzeme olarak horasan harcı kullanılan duvar örgülerinde çoğunlukla moloz ve kaba yonu taş kullanılmıştır. Moloz ve kaba yonu taş kullanılan almaşık duvarlarda örgü düzeni 2 sıra tuğla/2 sıra taş, 3 sıra tuğla/ 2 sıra taş ve 2 sıra tuğla/ 3 sıra taş şeklindedir. Yapılardan 19'unda görülen 2 sıra tuğla/ 2 sıra taş almaşıklığı en yaygın uygulanan örgü düzenidir.

Şekil 4. 67 Sitti Hatun mescidi cephesindeki almaşık örgü

İncelenen yapılardan sekizinde kesme taş – tuğla almaşıklığı görülmektedir. Acem Reis, Altıparmak, Hoca Alizâde, İbn-i Bezzaz, Kademeri, Veled-i Habib, Veled-i

Harîr ve Veled-i Vezirî mescitlerinin duvar örgüsünde kesme traverten taş kullanılmıştır. Kesme taş sıraları, bir tuğla yüksekliğinde (yaklaşık 35 cm) yapılmış olup taş sıraları arasına genellikle bir veya iki sıra dikey tuğlalar yerleştirilmiştir. Acem Reis, Veled-i Harîr ve Veled-i Vezirî mescitlerinde ise taş sıraları arasında dikey tuğla kullanılmamıştır.

Kalkan Duvarı: Yapıların giriş cephesini meydana getiren kalkan duvarı, beden duvarlarından ayrı bir düzenlemeye sahiptir. Tüm mescitlerde revak ayaklarında yapının genel örgü düzeni sürdürülürken, revak kemerleri üzengi seviyesinden itibaren kalkan duvarlı cephe, yapının beden duvarı örgüsünden bağımsız olarak ele alınmıştır. Kesme taş ve tuğla almaşıklığıyla düzenlenen kalkan duvarı örgüsünde yatay taş sıraları arasında genellikle üç sıra yatay ve bir – iki sıra dikey tuğla kullanılmıştır. Bu tasarım kararının bir sonucu olarak, özellikle moloz ya da kaba yonu taş ile örülmüş beden duvarından kesme taş ile örülmüş kalkan duvarına geçişin sağlandığı köşelerde görülen örgü sıralarında aksama ve düzensizlikler, bir tasarım sorunu haline gelmiştir (Şekil 4. 68).

Şekil 4. 68 Kalkan duvarı ve beden duvarı örgüsü arasındaki düzensiz geçişler

Kalkan duvarlı mescitlerde kullanılan almaşık duvar düzenlerinin çizim ve fotoğrafları Tablo 4. 10'da gösterilmiştir.

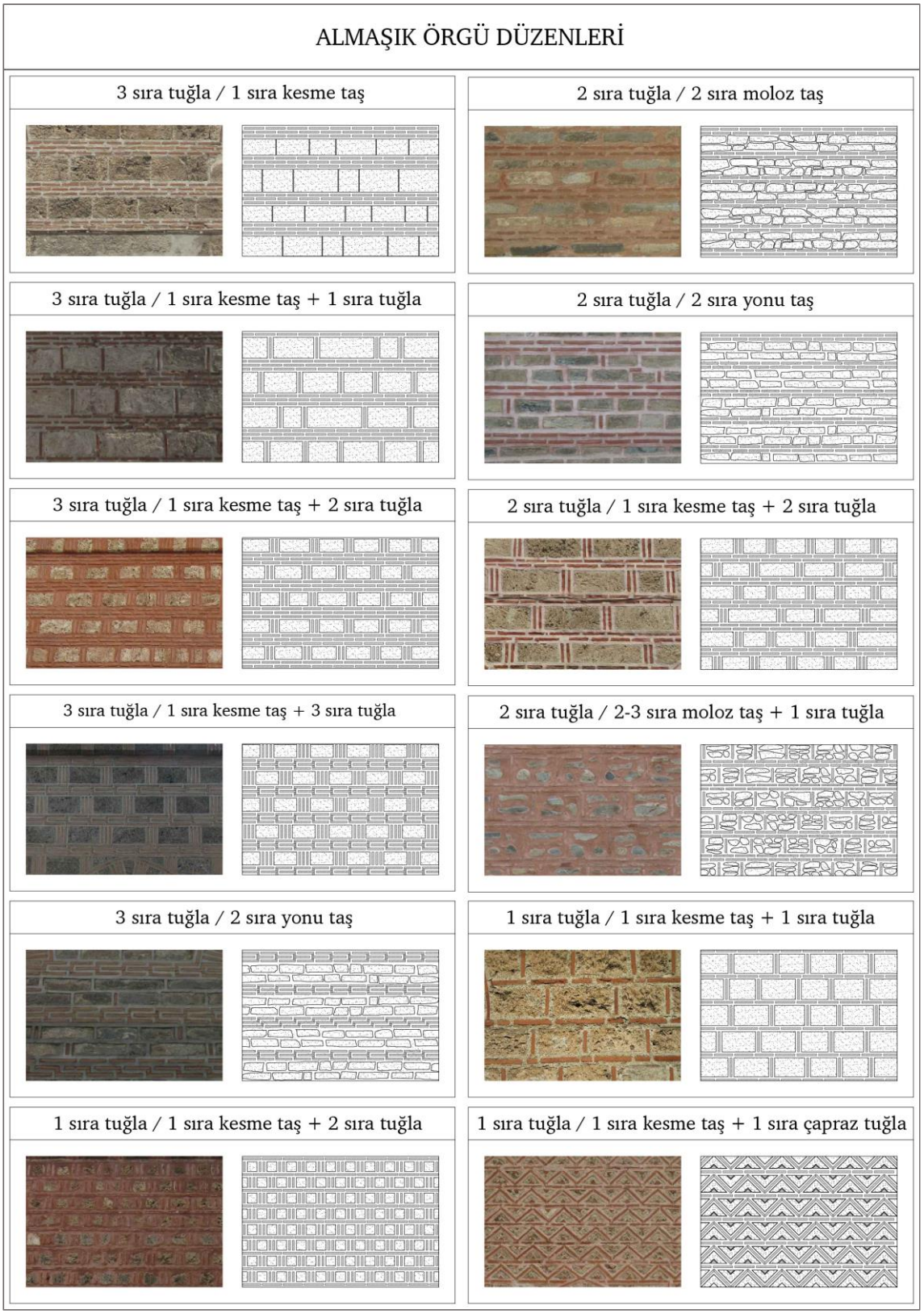
Tablo 4. 9 Yapılarda görülen almaşık örgü düzenleri

YAPNIN ADI	BEDEN DUVARI ÖRGÜ DÜZENİ	KUBBE KASNAĞI ÖRGÜ DÜZENİ	KALKAN DUVARI ÖRGÜ DÜZENİ
Acem Reis Mescidi	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş
Ahmed Dâî Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Altıparmak Mescidi	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Arap Mehmed Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Azeb Bey Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 dikey tuğla
Başçı İbrahim Mescidi	*Özgün duvar örgüsü bozulmuş.*	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Çakır Ağa Mescidi	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Duhter-İ Şeref Mescidi	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Düsturhan Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Hacılar Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Hacı Seyfeddin Mescidi	*Özgün duvar örgüsü bozulmuş.*	*Özgün duvar örgüsü bozulmuş.*	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Hafsa Hatun Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 diyagonal tuğla
Hatice İsfendiyar Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 3 dikey tuğla
Hoca Alizâde Mescidi	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Hoca Muslihiddin Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	*Kalkan duvarı yıkılmış.*
Hoca Taşkın Mescidi	*Özgün duvar örgüsü bozulmuş.*	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 3 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 3 dikey tuğla
İbn-i Bezzaz Mescidi	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 dikey tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 dikey tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 dikey tuğla
İmaret-i İsa Bey Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	*Kalkan duvarı yıkılmış.*
Kademeri Mescidi	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	*Kalkan duvarı yıkılmış.*

Tablo 4. 9 Yapılarda görülen almaşık örgü düzenleri (devamı)

YAPNIN ADI	BEDEN DUVARI ÖRGÜ DÜZENİ	KUBBE KASNAĞI ÖRGÜ DÜZENİ	KALKAN DUVARI ÖRGÜ DÜZENİ
Karakâdî Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	*Kalkan duvarı yıkılmış.*
Kara Şeyh Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Koca Naib Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 dikey tuğla
Meydancık Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş + 1 dikey tuğla	*Kasnak yok.*	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Nalbantoğlu Mescidi	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	*Özgün duvar örgüsü bozulmuş.*	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 3 dikey tuğla
Pir Emir Mescidi	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Selçuk Hatun Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 diyagonal tuğla
Sitti Hatun Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 diyagonal tuğla
Şeyh Hamid Mescidi	*Özgün duvar örgüsü bozulmuş.*	*Özgün duvar örgüsü bozulmuş.*	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Şerefüddin Paşa Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	*Kalkan duvarı yıkılmış.*
Tuzpazarı Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1-2 dikey tuğla	*Geometrik Düzenleme*
Veled-i Habib Mescidi	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Veled-i Harîr Mescidi	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş
Veled-i Vezirî Mescidi	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş	*Kalkan duvarı yıkılmış.*
Veled-i Yaniç Mescidi	2-3 sıra tuğla/ 2-3 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	*Özgün duvar örgüsü bozulmuş.*
Yeni Bezzaz Mescidi	2 sıra tuğla/ 3 sıra taş	*Özgün duvar örgüsü bozulmuş.*	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Yiğit Köhne Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla
Zeyniler Mescidi	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 dikey tuğla

Tablo 4. 10 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen almaşık örgü düzenleri

Kasnak: Yapıların kubbe kasnakları da kalkan duvarı gibi beden duvarlarının örgüsünden bağımsız olarak düzenlenmiştir. Yapıların beden duvarı kalınlığından yaklaşık 1/3 oranında daha ince tutulan kasnaklarda kesme taş ile oluşturulmuş almaşık örgü hakimdir. En çok görülen düzenleme üç veya iki sıra tuğla hatıllı, aralarında dikey tuğla yerleştirilmiş bir sıra kesme taş örgüsüdür (Şekil 4. 69). İncelenen yapıların çoğunluğunda, kasnaktaki traverten taşların yüzeylerindeki patina ve eskilik değeri, kasnakların ilk yapıdan olduğu bilgisini vermektedir. Hacı Seyfeddin, Nalbantoğlu, Şeyh Hamid ve Yeni Bezzaz mescitlerinde ise özgün kasnak örgüleri geçmişteki onarımlar sırasında bozulmuştur. Tekil bir örnek olarak Meydancık mescidinde kasnak bulunmamaktadır.

Şekil 4. 69 Sitti Hatun mescidinin kubbe kasnağı

Şekil 4. 70 Hacılar ve Yiğit Köhne mescitlerinin kasnak örgüsü

4.4.2 Kemerler

Kalkan duvarlı mescitlerde kemerler konumlarına göre pencereler ve revaklar olmak üzere iki ayrı yapı bölümünde düzenlenmiştir. Kemerler çoğunlukla tuğla ve taş ile yapılmış almaşık örgüye sahiptir. Kemer örgülerinde 1/1, 1/2, 1/3, almaşıklığı yaygın olmakla birlikte yalnızca kesme taş veya tuğla ile yapılmış örnekler de mevcuttur (Tablo 4. 11).

Tablo 4. 11 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen pencere kemeri örgü tipleri

ALT SIRA PENCERELER		
TİP	**KEMER ÖRGÜ DÜZENİ**	**YAPILAR**
1	1 sıra kesme taş / 1 sıra tuğla	Kademeri
2	1 sıra kesme taş / 2 sıra tuğla	Acem Reis, Ahmed Dâî, Azeb Bey, Düsturhan, Hacılar, Hoca Muslihiddin, İbn-i Bezzaz, İmaret-i İsa bey, Karakadi, Karaşeyh, Veled-i Habib, Veled-i Yaniç,
3	1 sıra kesme taş / 3 sıra tuğla	Altıparmak, Başçı İbrahim, Hafsa Hatun, Hoca Alizade, Koca Naib, Meydancık, Selçuk Hatun, Sitti Hatun, Yeni Bezzaz, Zeyniler
4	Kesme Taş	Acem Reis, Veled-i Hariri, Veled-i Veziri,
5	Tuğla	Arap Mehmed, Nalbantoğlu, Duhter-i Şeref, Düsturhan, Hatice İsfendiyar, Hoca Taşgın, İbn-i Bezzaz, Çakır Ağa, Pir Emir, Şerefüddin Paşa, Şeyh Hamid, Tuzpazarı, Veled-i Hariri, Yiğit Köhne,
ÜST SIRA PENCERELER		
TİP	**KEMER ÖRGÜ DÜZENİ**	**YAPILAR**
1	1 sıra kesme taş / 2 sıra tuğla	Azeb Bey, Ahmed Dâî, Düsturhan, Hoca Muslihiddin, İmaret-i İsa Bey, Karakadi, Kara Şeyh, Koca Naib, Veled-i Habib, Yeni Bezzaz, Zeyniler
2	1 sıra kesme taş / 3 sıra tuğla	Altıparmak, Arap Mehmed, Başçı İbrahim, Hafsa Hatun, Hoca Alizade, Kademeri, İbn-i Bezzaz, Selçuk Hatun, Sitti Hatun,
3	Kesme Taş	Acem Reis, Veled-i Hariri, Veled-i Veziri,
4	Tuğla	Duhter-i Şeref, Hacı Seyfeddin, Hacılar, Hatice İsfendiyar, Hoca Taşgın, İbn-i Bezzaz, Çakır Ağa, Meydancık, Nalbantoğlu, Piremir, Şerefüddin Paşa, Şeyh Hamid, Tuzpazarı, Veled-i Harir, Yiğit Köhne
KASNAK PENCERELERİ		
TİP	**KEMER ÖRGÜ DÜZENİ**	**YAPILAR**
1	1 sıra kesme taş / 2 sıra tuğla	Ahmed Dâî, Azeb Bey, Düsturhan, Hoca Muslihiddin, İmaret-i İsa Bey, Karakadi, Kara Şeyh, Koca Naib, Tuzpazarı, Veled-i Habib, Veled-i Yaniç, Zeyniler
2	1 sıra kesme taş / 3 sıra tuğla	Arap Mehmed, Hafsa Hatun, Hoca Alizade, Kademeri, Selçuk Hatun, Sitti Hatun, Şerefüddin Paşa, Yiğit Köhne,
3	Kesme Taş	Acem Reis, Veled-i Hariri, Veled-i Veziri,
4	Tuğla	Altıparmak, Duhter-i Şeref, Hacı Seyfeddin, Hacılar, Hatice İsfendiyar, Hoca Taşgın, İbn-i Bezzaz, Çakır Ağa, Nalbantoğlu, Piremir, Veled-i Hariri, Yeni Bezzaz,

Pencere Kemerleri: Pencere kemerleri bir tuğla sırası genişliğinde (yaklaşık 35 cm) ve tek merkezli teğet kemer formundadır. Kemerler, yapıların almaşık duvar örgüsüne bağlı olarak tuğla ve kesme taş almaşıklığıyla yapılmıştır. Almaşık kemerlerde 1/3 ve 1/2 düzenleri uygulanmıştır; yalnızca Kademeri mescidinde 1/1 düzeninde kemer örgüsü görülmektedir (Şekil 4. 71).

Şekil 4. 71 Farklı düzendeki almaşık kemerler (Soldan sağa: Kademeri, Azeb Bey, Selçuk Hatun)

Pencere kemerlerinin çevresi bir sıra tuğla şerit ile çevrelenmiştir. Tuğla kemer şeritleri Acem Reis, Azeb Bey, Başçı İbrahim, Selçuk Hatun, Tuzpazarı, Zeyniler mescitlerinde testere dişi örgüsüne dönüşmüştür (Şekil 4. 72). Hoca Muslihiddin ve Veled-i Harîr mescitlerinde ise tuğla şeritler meander motifi şeklinde düzenlenmiş özgün örneklerdir (Şekil 4. 73).

Şekil 4. 72 Testere dişi tuğla şeritli pencere kemerleri

Az sayıdaki örneklerde ise pencere kemerlerinin yalnız taş veya yalnız tuğla kullanılarak yapıldığı görülmektedir. Bu yapılardan, Acem Reis, Veled-i Harîr ve Veled-i Vezirî mescitlerinde pencere kemerleri yalnız kesme taştan yapılmıştır

(Şekil 4. 74). Arap Mehmed, Duhter-i Şeref, Düsturhan, Hatice İsfendiyar, Hoca Taşkın, Çakır Ağa, İbn-i Bezzaz, Nalbantoğlu, Pir Emir, Şerefüddin Paşa, Tuzpazarı, Veled-i Harîr ve Yiğit Köhne mescitlerinde ise tuğla kemerli pencereler bulunmaktadır[37] (Şekil 4. 75).

Şekil 4. 73 Meander motifli tuğla kemer şeritleri

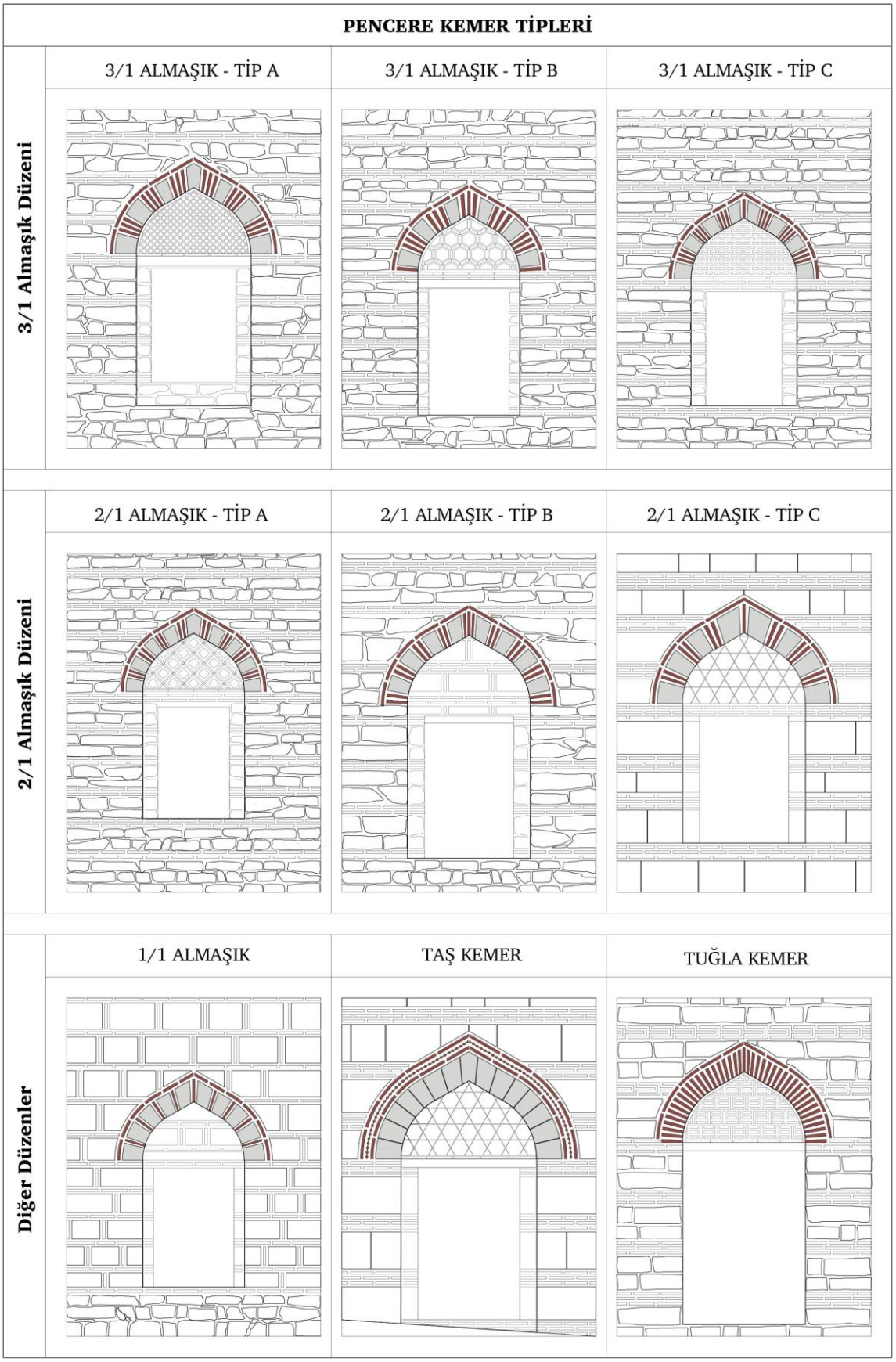
Şekil 4. 74 Kesme taş örgülü pencere kemerleri

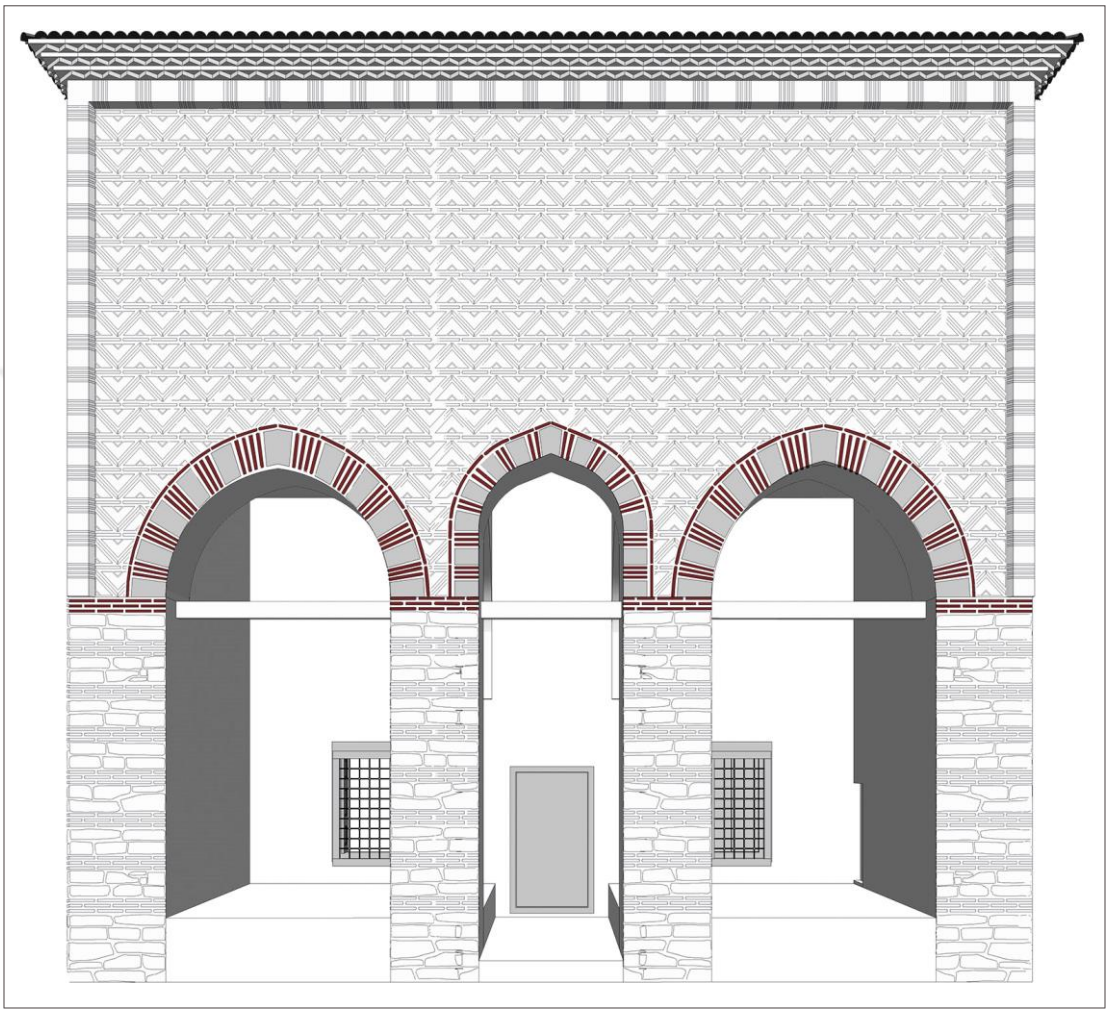
Şekil 4. 75 Tuğla örgülü pencere kemerleri

[37] Yalnızca tuğla ile yapılmış pencere kemerlerinin, yapıların özgün yapısına ait olmadığı, ancak bir onarım sonrası değişikliğe uğrayan örgüler olduğu düşünülmektedir.

Tablo 4. 12 Kalkan duvarlı mescitlerde görülen pencere kemer tipleri

Revak Kemerleri: Yapıların giriş cephesindeki üç açıklıkta düzenlenen revak kemerlerinin tamamı üç sıra tuğla ve bir sıra kesme taştan oluşan almaşık örgüye sahiptir. Revak kemerlerinde çoğunlukla yanlarda penci kemer, ortada tek merkezli teğet kemer formu kullanılmıştır (Şekil 4. 76).

Şekil 4. 76 Kalkan duvarlı cephede revak kemerlerinin biçimlenişi

Revak cephesindeki ortadaki kemerler bazı yapılarda ikili kemer düzeniyle vurgulanmıştır. Bu yapılardan Acem Reis, Altıparmak, Hacılar, Hatice İsfendiyar, Hoca Alizâde, Hoca Taşkın, Karakâdî, Kara Şeyh, Çakır Ağa, Nalbantoğlu, Pir Emir, Selçuk Hatun, Veled-i Harîr ve Yeni Bezzaz mescitlerinde orta kemerin altında tuğladan yapılmış Bursa kemerli ikinci bir kemer daha bulunmaktadır. İki kemer arasındaki yüzey, genellikle dekoratif bir pano olarak, motif bezemelerle süslenmiştir (Şekil 4. 77). Başçı İbrahim, Düsturhan ve Sitti Hatun mescitlerinde ise orta kemerin altında dilimli kemere benzer dekoratif bir düzenleme yer almaktadır (Şekil 4. 78).

Şekil 4. 77 İkili revak kemeri düzenlemeleri

Şekil 4. 78 Dilimli revak kemerli düzenlemeleri

4.4.3 Döşemeler

Osmanlı mimarlığında kapalı mekanların döşemelerinde çoğunlukla ”taban” adı verilen kare veya altıgen formlu döşeme tuğlalarının kullanıldığı bilinmektedir. Bursa’daki ilk dönem Osmanlı yapılarında döşemelerde kare formu tercih edilirken, sonraları ‘şeşhane’ adı verilen altıgen döşeme tuğlalarının kullanımı yaygınlaşmıştır. (Tayla, 2017, s. 83) Kalkan duvarlı mescitlerin özgün döşemeleri hakkında bilgi oldukça sınırlıdır. Günümüzde yapıların tamamına yakınının zemini ahşap kaplandığı için özgün döşemeleri tespit edilememiştir. Yapılardan

yalnızca Sitti Hatun ve Hacılar mescidinin zemininde görülen örnekler, yapıların özgün döşemeleri hakkında fikir vermektedir. Hacılar mescidinin 2021 yılındaki restorasyonu sırasında harîm bölümünde, muhdes ahşap zemin kaplamaları söküldükten sonra 3-4 cm kalınlığında ve yaklaşık 30 cm çapında altıgen döşeme tuğlası ortaya çıkarılmıştır (Şekil 4. 79). Aynı boyutlarda döşeme tuğlası Sitti Hatun mescidinin harîm bölümünde de görülmektedir.

Şekil 4. 79 Hacılar mescidinin özgün tuğla döşemesi

Son cemaat bölümünün iki yanında yer alan, giriş kotundan 50-60 cm yükseltilmiş sahınlar da özgün hallerinde tuğla döşemelidir. Revakları açık olan üç yapıdan Meydancık ve Hatice İsfendiyar mescitlerinin yan sahın döşemelerinde kare formlu tuğlalar, Sitti Hatun mescidinde altıgen formlu tuğlalar kullanılmıştır (Şekil 4. 80).

Şekil 4. 80 Hatice İsfendiyar ve Sitti Hatun mescitlerinin revak döşemeleri

4.4.4 Örtü Elemanları ve Örtü Malzemeleri

Kalkan duvarlı mescitlerde örtü sistemi harîm ve son cemaat bölümü olmak üzere iki kısımda düzenlenmiştir. Harîmin örtü sistemini kubbe, köşe bingileri ve beden duvarı saçak örtüleri oluştururken; son cemaat bölümü, üzeri dışta iki yöne eğimli beşik çatı ile onun altındaki eğrisel örtülerden oluşmaktadır. Kalkan duvarının üzeri ise bir harpuşta düzenlemesidir (Şekil 4. 81).

Şekil 4. 81 Koca Naib mescidinin örtü sistemi

Örtü Elemanları: İncelenen yapılarda örtü sisteminin ana ögesi kubbedir. Kubbeler, beden duvarı üzerinde yükselen sekizgen bir kasnak üzerine oturtulmuştur. Sekizgen kasnak ile kare altyapı arasında kalan köşe bingilerinin üzeri iki yöne eğimli üçgen çatılarla örtülmüştür. Yapılarda kare planlı ana mekândan dairesel planlı kubbeye geçiş Türküçgeni adı verilen üçgen yüzeylerle sağlanmıştır[38]. Türküçgeni kuşakları, düzlem veya prizmatik üçgenlerin (badem) bir ters bir düz yan yana getirilmesiyle oluşturulmuştur (Şekil 4. 82), (Şekil 4. 83). Mescitlerden 14 tanesinde düzlem üçgen kuşak, 19 tanesinde prizmatik üçgen kuşak kullanılmıştır; 4 yapıda ise yapıların zaman iç inde geçirdikleri onarımlar

[38] Türküçgeni: Türk mimarlığında duvarla kubbe arasında bir geçiş ögesi olarak kullanılmış üçgen. Bu üçgenlerden meydana gelen kuşak, kubbeye yumuşak bir geçiş sağlar. Türküçgenlerinin en basit uygulamaları Uygur kubbelerinde görülse de olgunlaşması Selçuklular dönemine rastlar. (Hasol, 2012, s. 482)

sebebiyle özgün geçiş elemanları değişikliğe uğramıştır. Bu yapılarda geçiş elemanları, Zeyniler mescidinde tromp, Şeyh Hamid mescidinde pandantiflerle dönüşmüştür. Hoca Taşkın ve Çakır Ağa mescitlerinde üçgen kuşağın yanı sıra köşelerde kubbe köşelikleri bulunur (Şekil 4. 84).

Şekil 4. 82 Prizmatik üçgen kuşak örneği

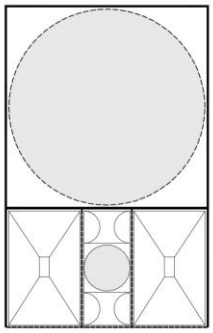
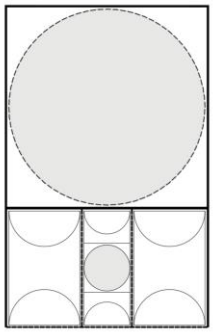
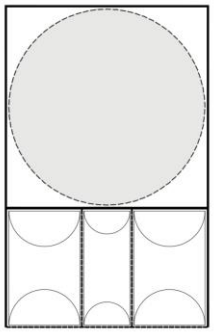
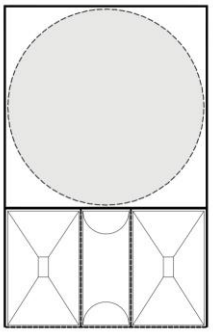
Şekil 4. 83 Düzlem üçgen kuşak örneği

Şekil 4. 84 Kubbeye geçişte farklılaşan örnekler

Yapılarda son cemaat bölümünün üç bölümlü olarak düzenlenmesi sebebiyle bu bölümün örtü sisteminde çeşitlenmeler görülmektedir (Tablo 4. 13). Bu bölümünün örtü sistemi çoğunlukla tonozlarla sağlanmıştır. 15 yapıda iki yan bölümde ayna tonoz, ortada beşik tonozlu örtü; 3 yapıda her üç bölümde de beşik tonozlu örtü sistemi kullanılmıştır. Arap Mehmed, Çakır Ağa, Duhter-i Şeref, Hacılar, Tuzpazarı, Veled-i Harîr ve Yiğit Köhne mescitlerinde ise yanlarda tonoz örtü kullanılırken, orta açıklık kubbe ile örtülmüştür. Orta açıklıktaki kubbe ya da beşik tonoz örtü, her zaman yan bölümlerden yüksek tutulmuştur.

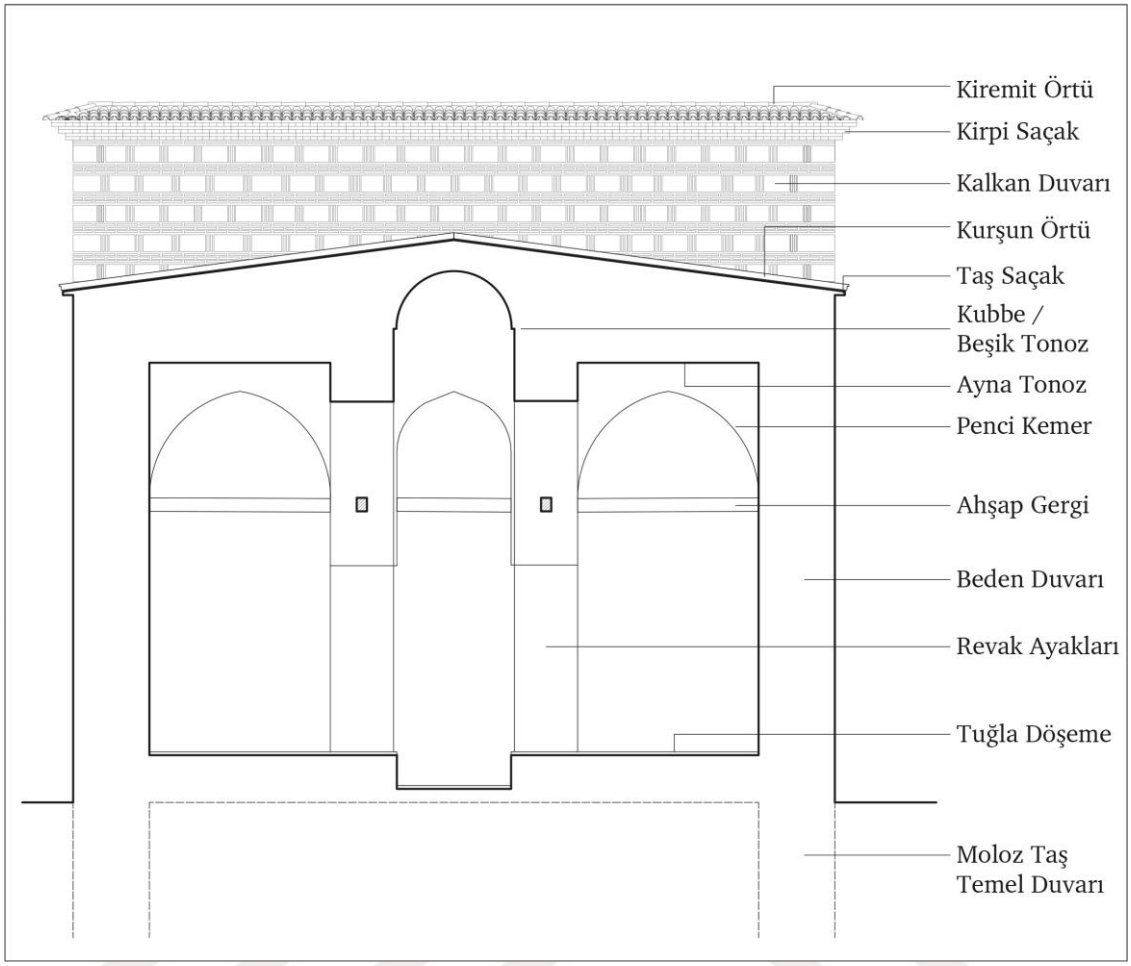
Tablo 4. 13 Yapılarda görülen örtü sistemi plan şemaları

TİP I	TİP II	TİP III	TİP IV
			

Son cemaat bölümünü örten eğrisel örtü elemanlarının üzerinde iki yöne eğimli bir beşik çatı bulunmaktadır. Kubbe ve tonoz örtüler genellikle bu çatı içinde gizlenmiştir (Şekil 4. 85). Hacılar, Tuzpazarı, Yiğit Köhne mescitlerinde ise orta açıklıktaki kubbenin çatının üzerine çıktığı görülmektedir (Şekil 4. 86).

Revak çatılarının özgün halinde kiremit ile örtülü olduğu ile ilgili görüşler mevcutsa da günümüzde hepsi kurşun örtülüdür[39]. Bu örneklerin dışında Hoca Muslihiddin, İmaret-i İsa Bey, Kademeri, Şerefüddin Paşa ve Veled-i Vezirî mescitlerinin geçmişte yıkılan revak bölümleri günümüzde ahşap çatılı ve kiremit örtülüdür.

[39] İlgili görüş için bkz. (Gabriel, 2010, s. 153)

Şekil 4. 85 Kalkan duvarlı mescitlerin son cemaat bölümü şematik kesiti

Şekil 4. 86 Hacılar ve Yiğit Köhne mescitlerinin kubbeli revak çatıları

Örtü Malzemeleri: Bursa'da ilk dönem Osmanlı yapılarında örtü malzemesi olarak yayvan kavisli kiremitler kullanılmıştır. Kurşun levhaların örtü malzemesi olarak kullanımı XV. yüzyıl başlarından itibaren yaygınlık kazanmıştır (Tayla, 2017). Kalkan duvarlı mescitlerin özgün hallerinde kubbe ve revakların örtü malzemeleriyle ilgili farklı görüşler mevcuttur. Albert Gabriel, bu yapıların kubbe

ve revaklarının kiremit örtülü olduğunu ifade ederken, yaygın kabule göre XV. yüzyıl başlarından itibaren Bursa yapılarında kiremidin yerini kurşun almıştır. Kalkan duvarlı mescitlerin de özgün halinde kubbelerin kurşun kaplı olduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır[40] (Kepecioğlu, 2009, s. 126). XX. yüzyılın ilk yarısına ait fotoğraflarda, yapıların kubbe dışındaki bölümlerinin de çoğunlukla kurşun örtülü olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bazı yapıların köşe bingilerinde, revak bölümünün iki yöne eğimli çatısında ve kalkan duvarı üstünde örtü malzemesinin alaturka kiremit olduğu örnekler de mevcuttur (Şekil 4. 87).

Şekil 4. 87 Ahmed Dâî ve Altıparmak mescitlerinin kiremit örtülü çatıları (Gabriel, 2010)

Engin Yenal, özellikle XVI. yüzyıldan itibaren kurşun malzemenin değerli olması sebebiyle artan hırsızlık olayları nedeniyle kurşunun bir yapı ekonomisi sorunu haline geldiğini ve onarımlarda yapıların tekrar kiremitle örtüldüğünü söylemektedir. Bu sebeple yapıların özgün hallerinde bütünüyle kurşun örtülü olduğu ancak bazılarının kubbe dışındaki bölümlerinin alaturka kiremitle yenilendiğini ve XX. yüzyıla bu şekilde ulaştıkları söylenebilir. Günümüzde yalnızca Veled-i Yaniç ve Şerefüddin Paşa mescitlerinin köşe bingilerinde ve beden duvarı saçaklarında alaturka kiremit kullanımı görülmektedir (Şekil 4. 88).

[40] Bursa Şer'iyye Sicillerinde yer alan bir kayıtta, 1466 yılında inşa edilen Hacılar mescidinin 1518 yılında kubbe kurşunlarının yenilendiği bildirildiğine göre yapının özgün halinde de kubbesinin kurşun örtülü olduğu anlaşılmaktadır. (BS.28/46, 35/385, 28/457,191)

Şekil 4. 88 Şerefüddin Paşa ve Veled-i Yaniç mescitlerinin kiremit çatıları

Kalkan duvarının üzeri genellikle yayvan kavisli ya da alaturka kiremitle örtülü, bir harpuşta düzenlemesidir[41]. Son onarımlarda bazı mescitlerin kalkan duvarlarının kurşun örtü ile yenilendiği görülmektedir; günümüzde kalkan duvarı kurşun örtülü olan yapılar Hatice İsfendiyar, Hoca Taşkın, Koca Naib, Meydancık, Sitti Hatun, Tuzpazarı, Veled-i Harîr ve Zeyniler mescitleridir.

Şekil 4. 89 Selçuk Hatun mescidinin kiremit örtülü kalkan duvarı

[41] Harpuşta: Dış etkilere açık duvarların üstünü örterek yağmur ve kar sularını yanlara akıtan eğik ya da yuvarlak bölüm. (Hasol, 2012, s. 201)

5KALKAN DUVARLI MESCİTLERİN KORUMA SORUNLARI

Kalkan duvarlı mescitlerin, geçmişteki depremler sonucu aldıkları hasarlar, hatalı onarımlar ve yanlış kullanıcı müdahaleleri nedeniyle günümüzde çeşitli ortak koruma sorunlarına sahip oldukları görülmektedir. Aynı mimari özelliklere sahip bir yapı grubunun ortak ve benzer koruma sorunlarına sahip olması, bu yapılara yönelik bütüncül/kapsayıcı bir koruma yaklaşımını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, yapılan bu çalışma ile yapıların mevcut durumlarının belgelenmesi ve koruma sorunlarının tespit edilerek ortak koruma önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında Bursa'daki 37 kalkan duvarlı mescitte yapılan saha çalışmalarında, yapılar yerinde analiz edilerek mevcut koruma sorunları tespit edilmiş ve yapılarda bozulma veya hasarlara sebep olan başlıca etmenler saptanarak, herhangi bir yapıda görülen sorunlar diğer yapılarda da karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde yapılarda tespit edilen ortak koruma sorunları, yapısal sorunlar, hatalı koruma müdahaleleri, eklentiler ve çevresel sorunlar olarak dört başlıkta incelenmiştir (Tablo 5. 1). Sonuç olarak yapılarda tespit edilen koruma sorunları ve bunlara yönelik geliştirilen öneriler tekil örnekler üzerinden değil, bir yapı grubu olarak üst ölçekte değerlendirilmiştir.

Tablo 5. 1 Yapılarda tespit edilen ortak koruma sorunları

<table>
<tr><th colspan="5">ORTAK KORUMA SORUNLARI</th></tr>
<tr><td>YAPISAL SORUNLAR</td><td colspan="2">Malzeme Özelliklerinden Kaynaklanan Sorunlar</td><td colspan="2">Strüktür ve Tasarımdan Kaynaklanan Sorunlar</td></tr>
<tr><td>HATALI KORUMA MÜDAHALELERİ</td><td colspan="2">Onarım Sorunları</td><td colspan="2">Yeniden Yapım Sorunları</td></tr>
<tr><td>EKLENTİLER</td><td colspan="2">İç Mekân Eklentileri</td><td colspan="2">Dış Mekân / Cephe Eklentileri</td></tr>
<tr><td>ÇEVRESEL SORUNLAR</td><td>Mülkiyet Sorunları</td><td>Bayındırlık Faaliyetleri</td><td>Yeni Yapılaşma</td><td>Trafik</td></tr>
</table>

5.1 Yapısal Sorunlar

Yapının ilk tasarımı ve onu oluşturan malzemelerin niteliği, taşıyıcı elemanların doğru boyutlandırılması, mimari ayrıntıların çözümü gibi yapısal özellikler sistemin dayanımını etkilemektedir. Düşük kaliteli malzemeler, özensiz işçilik, hatalı bir taşıyıcı sistem kurgusu ve iyi çözümlenmemiş detaylar yapılarda bozulmalara sebep olmaktadır (Ahunbay, 2019, s. 90). İncelenen mescitlerde yapının kendisinden kaynaklı bozulmaya sebep olan başlıca iki etmen tespit edilmiştir: Bunlar yapıda kullanılan malzemelerin kendi yapısal özelliklerinden kaynaklı olarak zamanla oluşan bozulmalar ve yapının ilk tasarımından ve strüktürel özelliklerinden kaynaklanan sorunlardır.

5.1.1 Malzeme Özelliklerinden Kaynaklanan Sorunlar

İncelenen yapılarda malzeme bozulmalarına neden olan öncelikli etmenlerin geçmişteki onarımlarda kullanılan uyumsuz malzemelerden ya da cephelerdeki saçak, tesisat elemanı, klima üniteleri gibi eklentilerden kaynaklanan nem ve tuzlanmalar olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, yapılarda kullanılan malzemelerin kendi iç özelliğinden kaynaklanan bozulmalar da mevcuttur.

Kalkan duvarlı mescitlerde kalkan duvarı, kubbe kasnağı ve kemerlerde hemen her yapıda traverten taş kullanılmıştır. Cilimboz deresi vadisindeki ocaklardan çıkarılan bu taşlar çok boşluklu ve delikli yapısından dolayı yeterince sağlam bir malzeme olmamasına karşın Bursa'daki tüm erken dönem yapılarında tuğla ile birlikte ana malzeme olarak kullanılmıştır (Tayla, 2017, s. 63). Traverten gibi gözenekli tortul taşlarda yüksek oranda su emme ve buna bağlı olarak gelişen donma olayı nedeni ile meydana gelen hasarların genellikle yüksek boyutlarda olduğu bilinmektedir. Özellikle gözenekli yapısı nedeniyle atmosferik olaylardan daha hızlı etkilenerek çabuk bozulma eğilimi göstermektedir (Şekil 5. 1). İncelenen yapılarda, özellikle kemer ve kasnak örgülerinde yer alan traverten taşlarda, taşın iç yapısından kaynaklanan yüzey kayıpları fazladır. Bu sebeple birçok yapıda traverten taş kullanılan yapı bölümlerinde kısmi olarak yenilenmiş/değiştirilmiş parçalar görülmektedir (Şekil 5. 2).

Şekil 5. 1 Yapılarda kullanılan traverten taşların yoğun gözenekli yapısı

Şekil 5. 2 Dekoratif yüzey ve duvar örgülerinde traverten taşlarda kısmi parça değişimleri

5.1.2 Strüktür ve Tasarımdan Kaynaklanan Sorunlar

Yapıların ilk yapımındaki strüktür kurgusu, tasarım ve yapım hataları da zaman içinde önemli problemlere yol açabilmektedir. Örneğin yağmur suyunun yapıdan tamamen uzaklaştırılamaması sonucu yapıda bozulmalar başlar ve önlem alınmadığı taktirde ciddi hasarlara neden olabilir. Yapı elemanlarının boyutlandırılması ve statik kurgusu da yapıların zamana karşı dayanım ve sürekliliklerini etkilemektedir. Bu bağlamda kalkan duvarlı mescitlerde, yapıların strüktürel ve tasarım özelliklerinden kaynaklı başlıca iki sorun tespit edilmiştir. Bunlar kalkan duvarının tasarımından kaynaklanan strüktürel sorunlar ve örtü sistemindeki drenaj sorunlarıdır.

5.1.2.1 Kalkan Duvarının Strüktürel Sorunları

İncelenen yapıların birçoğunda beden duvarı, minare kaidesi ve kubbe kasnağındaki örgü niteliği ve özgün yapıya ait malzemedeki patina değeri ilk yapıdan olduğu bilgisini vermesine karşın, birçok yapıda kalkan duvarının kısmi ya da tamamen yenilendiği malzeme farklılığı, örgü niteliği ve işçilik kalitesinden anlaşılmaktadır. Yapılardan 27 tanesinin kalkan duvarının 1855 Bursa depreminde veya daha öncesinde yıkıldığı ve birçoğunun yeniden yapıldıkları tespit edilmiştir (Tablo 5. 2).

Kalkan duvarının yıkımına sebep olan başlıca etmen ise kalkan duvarının, yapının beden duvarlarına kıyasla daha yüksek boyutlara ve daha ince kesitlere sahip olması sebebiyle, deprem kuvvetleri altında yapının bütününden daha yüksek genlik değerlerinde salınım yapmasıdır. Küçük kesitleri bu yapı elemanını oldukça narin kılmakta ve kalkan duvarının yatay itkileri karşılayacak yeterlikte desteklenmemesi, düşeyden ayrılmalarına ve birçoğunun depremde yıkılmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum kalkan duvarının yapısal narinliğinden kaynaklanan bir koruma problemi haline dönüşmüştür (Şekil 5. 3). Aynı durum minareler için de geçerlidir. Yapının beden duvarıyla bütünleşik tasarlanan minare kaideleri, yapıyla birlikte çalışırken; minarelerin gövde, şerefe ve petek bölümlerinin deprem etkisi altında kısmen veya tamamen yıkıldıkları görülmektedir.

Şekil 5. 3 Acem Reis ve Zeyniler mescitlerinin yıkılmış kalkan duvarı (BEESK Arşivi)

Tablo 5. 2 Kalkan duvarlarının koruma durumu

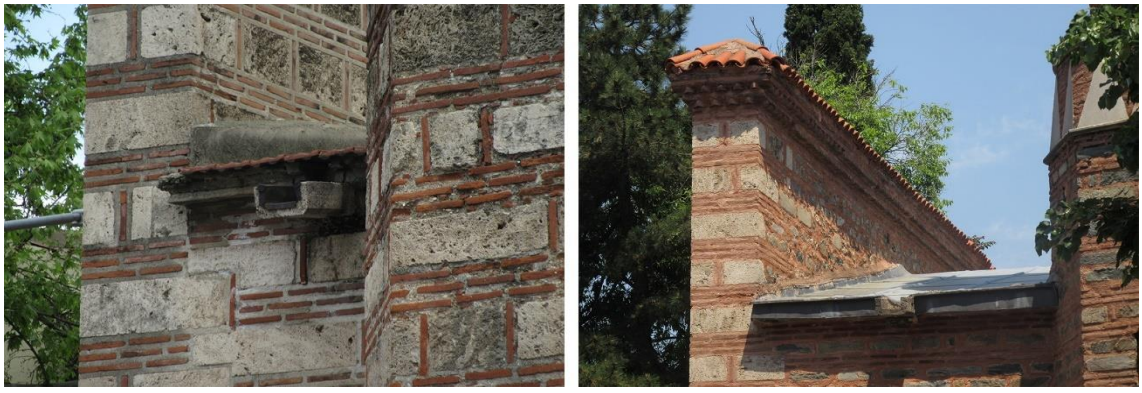
	KALKAN DUVARI			ONARIM DURUMU		
	Özgün	Yıkılmış		Kısmi Onarım	Yeniden Yapım	Onarım Yok
		Kısmen	Tamamen			
Acem Reis Mescidi			X		X	
Ahmed Dâî Mescidi	X					X
Altıparmak Mescidi			X		X	
Arap Mehmed Mescidi		X		X		
Azeb Bey Mescidi	X					
Başçı İbrahim Mescidi	X					
Çakır Ağa Mescidi			X		X	
Duhter-İ Şeref Mescidi			X		X	
Düsturhan Mescidi		X				X
Hacılar Mescidi	X	X		X		
Hacı Seyfeddin Mescidi			X		X	
Hafsa Hatun Mescidi	X			X		
Hatice İsfendiyar Mescidi			X		X	
Hoca Alizâde Mescidi			X		X	
Hoca Muslihiddin Mescidi			X			X
Hoca Taşkın Mescidi			X		X	
İbn-i Bezzaz Mescidi			X		X	
İmaret-i İsa Bey Mescidi			X			X
Kademeri Mescidi			X			X
Karakâdî Mescidi			X		X	
Kara Şeyh Mescidi	X					
Koca Naib Mescidi	X					
Meydancık Mescidi	X					
Nalbantoğlu Mescidi			X		X	
Pir Emir Mescidi			X		X	
Selçuk Hatun Mescidi			X		X	
Sitti Hatun Mescidi	X					
Şerefüddin Paşa Mescidi			X			X
Şeyh Hamid Mescidi			X		X	
Tuzpazarı Mescidi	X					
Veled-i Habib Mescidi			X		X	
Veled-i Harîr Mescidi		X		X		
Veled-i Vezirî Mescidi			X			X
Veled-i Yaniç Mescidi		X			X	
Yeni Bezzaz Mescidi			X		X	
Yiğit Köhne Mescidi	X					
Zeyniler Mescidi			X			X

5.1.2.2 Yağmur Suyu Drenajı Sorunları

Yapıların ilk tasarımlarında, örtü sisteminde herhangi bir oluk veya çörten düzenlenmemiştir. Yağmur suları, yapılardan 10-15 cm'lik saçaklar vasıtasıyla uzaklaştırılmaktadır. Revak üzerindeki iki yöne eğimli beşik çatının bazı yapılarda suyu yeterince iyi drene edememesi üzerine duvar yüzeyinde ıslanmalar meydana gelmiş ve kullanıcılar tarafından revak çatısına pvc/metal oluk ya da taş çörten eklenmiştir. Hoca Alizâde, Kademeri, Karakâdî, Nalbantoğlu, Tuzpazarı, Veled-i Yaniç, Yeni Bezzaz mescitlerinde saçak uçlarına ya da kalkan duvarı üstüne yağmur oluğu eklenirken; Altıparmak, Selçuk Hatun, Veled-i Habib mescitlerinde revak çatısı ucuna taş çörten eklendiği görülmektedir (Şekil 5. 4), (Şekil 5. 5). Bu uygulamalar, yapının ilk tasarımında yeterince iyi çözülmemiş bir detay sonucu ortaya çıkan problemlere karşı alınan önlemler olarak dikkate alınması gereken sorunlardır.

Şekil 5. 4 Saçaklarda yağmur oluğu eki

Şekil 5. 5 Revak çatısında çörten eki

5.2 Hatalı Koruma Müdahaleleri

Bursa'daki tarihi yapıların büyük bir kısmı 1855 Bursa depreminden etkilenmiş, bazı yapılar ufak hasarlar görürken, bazılarında ciddi yıkımlar meydana gelmiştir.

Deprem sonrası 1860'lı yıllarda yapılan ilk onarımlar, yapıların yıkılan bölümlerinin hızlı ve basit bir şekilde tamirine yönelik müdahaleler olmuştur. 1956-1982 aralığında ise BEESK ve VGM'nin birlikte yürüttüğü restorasyonlarda, kalkan duvarlı mescitlerin de içinde bulunduğu birçok yapıda kapsamlı onarımlar gerçekleştirilmiştir (Tablo 5. 3). Bu onarımlar basit müdahaleler olabildiği gibi, bazı yapılarda kısmı ya da tamamen yeniden yapım gibi ciddi müdahaleler de içermektedir. Bazen maddi imkanların yetersizliği ve süre kısıtlılığından kaynaklı olarak bu onarımların özensiz bir işçilikle ve uygun olmayan malzemelerle yapılması, hala devam eden bir dizi sorunu beraberinde getirmiştir.

Tablo 5. 3 BEESK tarafından yapılan koruma çalışmaları

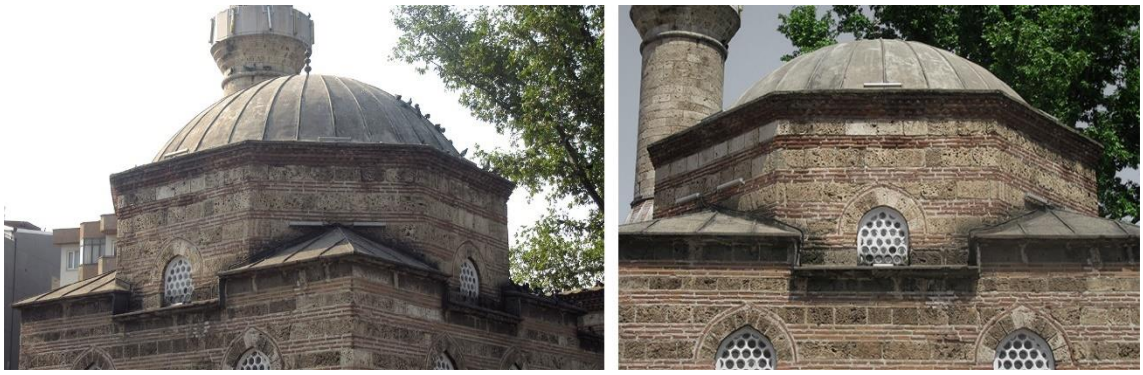
BEESK KORUMA ÇALIŞMALARI		
Restorasyon	**Kısmi Onarım/Bakım**	**Onarım Yok**
Acem Reis Mescidi (1953)	Arap Mehmed Mescidi (1968)	Azeb Bey Mescidi
Ahmed Dâî Mescidi (1956)	Düsturhan Mescidi (1954)	Hatice İsfendiyar Mescidi
Altıparmak Mescidi (1968)	Hoca Muslihiddin Mescidi (1954)	Hoca Taşkın Mescidi
Başçı İbrahim Mescidi (1960)	İmaret-i İsa Bey Mescidi (1954)	İbn-i Bezzaz Mescidi
Çakır Ağa Mescidi (1970)	Şerefüddin Paşa Mescidi (1962)	Kademeri Mescidi
Hacılar Mescidi (1953)	Tuzpazarı Mescidi (1972)	Karakâdî Mescidi
Hacı Seyfeddin Mescidi (1962)	Veled-i Habib Mescidi (1968)	Kara Şeyh Mescidi
Hafsa Hatun Mescidi (1956)	Yeni Bezzaz Mescidi (1963)	Koca Naib Mescidi
Hoca Alizâde Mescidi (1953)	Yiğit Köhne Mescidi (1971)	Meydancık Mescidi
Nalbantoğlu Mescidi (1958)		Veled-i Vezirî Mescidi
Pir Emir Mescidi (1961)		Veled-i Yaniç Mescidi
Selçuk Hatun Mescidi (1966)		
Sitti Hatun Mescidi (1956)		
Şeyh Hamid Mescidi (1953)		
Veled-i Harîr Mescidi (1961)		
Zeyniler Mescidi (1957)		
Duhter-i Şeref Mescidi (1973)		

5.2.1 Onarım Sorunları

Tarihi yapıların zaman içinde gerektirdiği onarımların özenle ve uygun malzemelerle yapılmaması ciddi koruma sorunlarına yol açabilmektedir. Özellikle kâgir yapılarda, taş ve harç malzemelerinde özgün malzemeyle uyuşmayan, benzeşmeyen malzemelerle yapılan onarımlar, zaman içinde çeşitli hasarlara neden olmaktadır (Ahunbay, 2019, s. 90). Çalışma kapsamında incelenen yapıların birçoğunun 1956-1982 yılları arasında BEESK tarafından yapılan onarımlarında, malzeme tedariğinde yaşanan sorunlar, yanlış malzeme kullanımı, kötü işçilik sebebiyle hatalı onarımlar gerçekleştirildiği görülmektedir. 1855 Bursa depreminde büyük oranda hasar görmüş olan bu yapılar ilk kapsamlı onarımlarını bu dönemde görmüştür. Bu dönem yapılan bazı onarımlarda özgün duvar örgülerinin değiştiği, mimari elemanlarda niteliksiz yenilemeler yapıldığı, ya da birçok yapıda derzlerin çimento esaslı harçlarla yenilenmesi gibi yanlış malzeme kullanıldığı görülmektedir[42].

Hatalı Malzeme Kullanımı: BEESK tarafından yapılan onarımlarda Acem Reis, Mecnun Dede, Hafsa Hatun, Sitti Hatun, Yeni Bezzaz ve Zeyniler mescitlerinin kubbe örtüleri kurşun temin edilemediği için yapıların örtüleri kurşun kaplama görünümü verilmiş beton ve zift ile kaplanmıştır (Keskin D. , 2015). Son yıllarda VGM tarafından yapılan onarımlarda Acem Reis mescidi dışındakilerin kubbe örtülerindeki muhdes kaplamalar kaldırılarak kurşuna çevrilmiştir (Şekil 5. 6). Altıparmak, Hoca Alizâde, İmaret-i İsa Bey, Pir Emir, Zeyniler mescitlerinde ise minare külahlarının beton ile kaplandıkları görülmektedir (Şekil 5. 7). Çimentonun taş malzemelerde bozulmayı artırdığı ve yapısal sorunlara sebep olduğu bilindiğinden önemli bir koruma problemi olarak değerlendirilmelidir.

[42] Çimento esaslı harçların geçirimsiz yapıları nedeniyle geleneksel malzemeler üzerinde çeşitli bozulmalara sebebiyet verdiği ve uzun vadede olumsuz sonuçlara yol açtığı bilinmektedir (Zakar & Eyüpgiller, 2018, s. 169).

Şekil 5. 6 Acem Reis mescidinin beton kaplı örtü sistemi

Şekil 5. 7 Minare külahlarında beton ile yenilemeler

Saçaklarda yapılan yenilemelerde de son dönem onarımlarında, özgün tuğla kirpi saçakların ve taş saçakların yerine beton saçaklar imal edilmiştir. Kademeri, Altıparmak gibi bazı yapılarda beton saçakların, yapıların beden duvarları üzerinde özellikle taş malzemelerde bozulmaya neden olduğu görülmektedir. İbn-i Bezzaz ve Hoca Alizâde mescitlerinde de kalkan duvarının üzeri betondan yapılmış imitasyon kiremit ile örtülmüş, bu sebeple kalkan duvarının üst bölümlerinde tuzlanma ile birlikte çeşitli bozulmalar meydana gelmiştir (Şekil 5. 8). Altıparmak, Kademeri ve Şerefüddin Paşa mescitlerinde de taş saçakların üstüne ek olarak beton bir katman ilave edilmiş ve üzeri kiremit ile örtülmüştür. Bu yapıların beden duvarlarında da özellikle saçak seviyesinde yoğun tuzlanma görülmektedir (Şekil 5. 9), (Şekil 5. 10).

Şekil 5. 8 İbn-i Bezzaz ve Hoca Alizâde mescitlerinde görülen tuzlanmalar

Şekil 5. 9 Altıparmak mescidinde beton saçakların neden olduğu bozulmalar

Şekil 5. 10 Saçaklarda beton katmanlar

Beton kullanımının tespit edildiği bir başka yer ise Duhter-i Şeref mescidinin pencereleridir. Yapının alt sıra pencere kemerleri üzengi seviyesinde bulunan betonarme lentoların 1973 yılındaki BEESK onarımında eklendiği düşünülmektedir. Veled-i Vezirî mescidinde ayrıca pencere kemerlerine betonarme bir saçak eklendiği görülmektedir (Şekil 5. 11).

Şekil 5. 11 Duhter-i Şeref ve Veled-i Vezirî mescitlerinde betonarme lento ve saçak müdahaleleri

Malzeme yenilemelerinde görülen bir diğer sorun ile Hatice İsfendiyar, Hoca Taşkın, Koca Naib, Meydancık, Sitti Hatun, Tuzpazarı, Veled-i Harîr ve Zeyniler mescitlerinde karşılaşılmaktadır. Bu yapıların kalkan duvarı üzeri geçmişte kiremit örtülü iken son restorasyonlarda kurşun örtülü olarak yenilenmiştir (Şekil 5. 12). Bu yenileme her ne kadar malzeme özellikleri açısından sorun teşkil etmese de yapının özgün görünümü değiştiren bir uygulama olduğu için hatalı bir yaklaşım olarak görülmelidir.

Şekil 5. 12 Koca Naib Mescidi'nin kalkan duvarı örtüsündeki değişim

Mimari Elemanlarda Yenilemeler: Yapıların kapı, pencere, kapak, alçı revzen, parmaklık ve söve gibi özgün mimari elemanları, zaman içinde en fazla değişime uğrayan bölümleri olmuştur. Eskiyen, onarımı mümkün olmayan, parça kaybına uğrayan ya da tamamen yok olan elemanların, yapının görsel bütünlüğünü sağlamak amacıyla aslına uygun bir biçimde onarılması ya da

yenilenmesi gerekmektedir. Ancak geçmiş onarımlar sırasında bazı mimari elemanlar yenilenirken, genellikle maddi imkânsızlık ve niteliksiz işçilikler sonucunda, özgün malzeme ve biçimsel özelliklerine uygun olmayan nitelikte imalatlar yapılmıştır. Yapıların en çok yenilenen elemanlarından biri alt sıra pencerelerde yer alan parmaklık ve sövelerdir. Özgün durumlarında söveler yaklaşık 8-10 cm eninde ve 10-15 cm derinliğinde mermerden yapılmış elemanlardır. Özgün halinde parmaklıklar ise dökme demirden, lokma parmaklık şeklinde düzenlenmiştir. İncelenen yapıların birçoğunda pencere sövelerinin ve parmaklıkların niteliksiz malzemelerle ve özensiz bir işçilikle yenilendiği, lokma parmaklıkların yerine değişik form ve boyutlarda demir parmaklıklar konulduğu görülmektedir (Şekil 5. 13).

Şekil 5. 13 Pencere söve ve parmaklıklarında niteliksiz yenilemeler

Bazı yapılarda onarımlarda mermer yerine ahşap söve takılmıştır. Bu yapılardan Hacılar mescidinin 2022 yılında tamamlanan restorasyonunda ahşap söveler ve lokma parmaklıklar yenilenmiştir (Şekil 5. 14). Ahmed Dâî, Azeb Bey, Hafsa Hatun ve Hoca Alizâde mescitlerinde de ahşap söveler bulunmaktadır. Son restorasyonlarda tercih edilen ahşap sövelerin, yapıların özgün mimari karakterine aykırı imalatlar olduğu, aynı zamanda atmosferik etkilere maruz kaldığı için çabuk bozulma eğilimi gösterdiği görülmektedir (Şekil 5. 15).

Şekil 5. 14 Hacılar mescidinde yenilenen ahşap söve ve lokma parmaklıklar

Şekil 5. 15 Özgün malzeme ve formu bozulmuş söve ve parmaklık örnekleri

Alçı revzenler, narin bir yapıya sahip olmaları ve atmosferik etkilere açık olarak cephede bulunmaları sebebiyle birçok kez yenilenmeleri gerekebilmektedir. Duhter-i Şeref, Hafsa Hatun, Hocaalizade, Nalbantoğlu, Pir Emir, Veled-i Veziri mescitlerinde görüldüğü gibi bazı yapılarda alçı dışlıkların Portland çimentolu harçlar kullanılarak yapılmış beton imitasyonu ile yenilendiği görülmektedir (Şekil 5. 16). Özgün halinde yuvarlak biçimli renksiz camlardan yapıldığı bilinen dışlıklar Azeb Bey, Hoca Muslihiddin, Koca Naib, Nalbantoğlu ve Veled-i Vezirî mescitlerinde desenli camlardan yapılmış dışlıklar takılmıştır. Kademeri, İmaret-i İsa Bey, Kara Şeyh, Veled-i Habib, Veled-i Harîr ve Veled-i Vezirî mescitlerinde ise özgün formunun dışında, çeşitli formlarda yapılmış dışlıklar yer almaktadır (Şekil 5. 17).

Şekil 5. 16 Çimento esaslı malzemelerle yapılmış beton dışlık örnekleri

Şekil 5. 17 Yapılarda görülen farklı formlarda alçı revzen örnekleri

Yapıların özgün giriş kapıları zaman içinde kaybolmuş veya yenilenmiş olduğu için birçoğunun kapıları günümüze ulaşmamıştır. Özgün giriş kapısına sahip olan yapılar Arap Mehmed, Ahmed Dâî, Başçı İbrahim, Çakır Ağa, Hacılar, İbn-i Bezzaz, Koca Naib, Sitti Hatun, Veled-i Harîr, Zeyniler mescitleridir. Bu yapıların dışındaki örneklerde giriş kapıları çok nitelikli olmayan ahşap elemanlardır. Arap Mehmed mescidi ve Veled-i Harîr mescitlerinde giriş kapısının önüne ikincil bir metal ferforje kapı eklenmiştir. Özgün yapısında pencere bulunmayan mescitler son yıllara kadar ahşap doğramalı olarak kullanılmaktayken birçoğu ısıtma problemlerinden dolayı pvc doğrama ile değiştirilmiştir. Tüm bu nitelikli olmayan yenilemeler yapıların tarihi anlamlarına ve görsel bütünlüğüne aykırı bir görsel etki bırakmaktadır.

Kötü İşçilik: Yapıların bir kısmının geçmişte yapılan onarımlar sırasında, bazı duvar bölümlerinin ve kemer örgülerinin yenilendiği, örgülerdeki düzensizlik, malzeme farklılığı ve işçilikten detaylarından anlaşılmaktadır. Yeni yapılan duvar bölümlerinde özgün duvar örgüsüne dikkat edilmediği, almaşık taş-tuğla sıralarının şaştığı; Düsturhan, Hacı Seyfettin, İmaret-i İsa Bey, Kara Şeyh, Pir Emir,

Şeyh Hamid, Veled-i Yaniç mescitlerinde görüldüğü gibi yapıların bazı bölümlerde ise almaşık duvar örgüsünün tamamen bozulduğu görülmektedir (Şekil 5. 18).

Şekil 5. 18 Almaşık duvar örgüsündeki bozulmalar

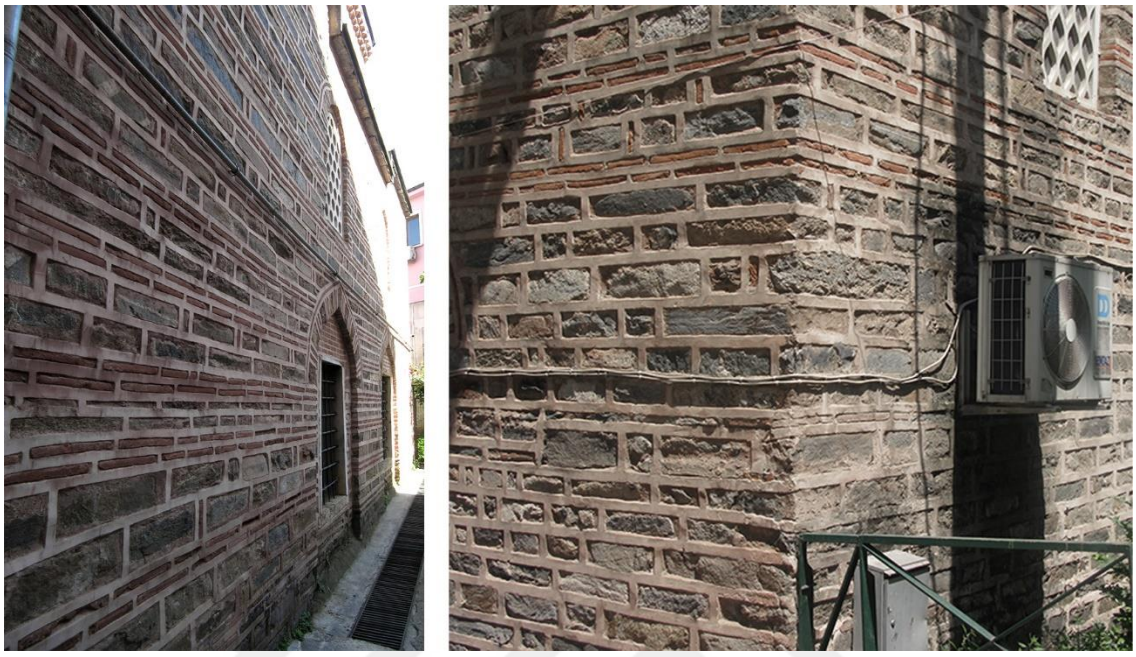
Bazı yapılarda ise pencere kemerlerinin onarımlar sonrasında yapının diğer özgün kemerlerinden farklı biçimlere dönüştüğü görülmektedir. Düsturhan mescidinde geçmişte yenilenen güney duvarındaki pencere kemerleri yapının diğer cephelerindeki kemerlerden farklı olarak almaşık yerine yalnızca tuğla örgüyle yapılmıştır. Ahmed Dâî, Hoca Muslihiddin, Şeyh Hamid, Tuzpazarı, Veled-i Yaniç, Veled-i Veziri, Yeni Bezzaz mescitlerinde ise kimi pencere aynaları boşaltılarak pencereler özgün biçim ve karakterini yitirmiştir (Şekil 5. 19).

Şekil 5. 19 Özgün formu bozulmuş pencere kemerleri

Özgün duvar karakterini farklılaştıran bir diğer hatalı uygulama, Ahmed Dâî, Düsturhan, Hafsa Hatun, Hoca Muslihiddin, Kara Şeyh ve Zeyniler mescitlerinde olduğu gibi, moloz taş ile yapılmış almaşık örgüye sahip beden duvarına kabarık cetvel derz uygulaması ile ince yonu taş duvar görünümü verilmesidir

(Şekil 5. 20). Bu uygulamalar da yapıların duvar örgüsünün asli görünümlerini etkilediği için yapıların özgün mimari karakterlerine aykırı uygulamalar olarak görünmektedir.

Şekil 5. 20 Hoca Muslihiddin ve Kara Şeyh mescitlerinde kabarık cetvel derz uygulaması

Özgün Açıklıklardaki Müdahaleler: Geçmiş onarımlar sırasında ya da kullanıcılar tarafından, yapıların özgün açıklıklarının kapatılması ya da duvarlarda yeni açıklıkların meydana getirilmesi, yapılarda görülen bir diğer koruma sorunudur. Özellikle kıble duvarındaki pencerelerin kapatılarak içeriden kullanılan bir niş ya da dolap haline getirilmesi en sık karşılaşılan durumdur. Bazı yapılarda son cemaat bölümüne bakan pencerelerin de kapatılarak dolap olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu kapatmaların bazılarının ilk yapıdan olduğu tahmin edilmektedir[43]; ancak Arap Mehmed, Azeb Bey, Karakâdî gibi bazı mescitlerde dışarıdan pencere ve kemer örgüsü görülmekle birlikte pencereler içeriden kapatılmıştır. Benzer şekilde Veled-i Yaniç ve Şeyh Hamid mescitlerinde de revak bölümünün batı duvarında bir pencerenin kapatılarak içeride bir niş haline getirildiği cephedeki duvar örgüsü ve kemer izlerinden anlaşılmaktadır

[43] Örneğin Altıparmak ve Acem Reis mescitlerinin kıble duvarındaki duvar örgüsünde hiçbir müdahale ve değişiklik izine rastlanmaz ancak pencereler içeride bir niş olarak düzenlenmiş dolap olarak kullanılmaktadır.

(Şekil 5. 21). Pencerelerin kapatılma sebeplerinden biri de ilk halinde minber bulunmayan bu yapılara sonraki dönemlerde minber eklenmesiyle birlikte pencerelerin işlevsiz kalmasıdır. Örneğin Azeb Bey mescidinde minberin konulabilmesi için güney ve batı duvarındaki birer pencerenin kapatıldıkları ancak dışarıdan pencere izlerinin mevcut olduğu görülmektedir.

Şekil 5. 21 Veled-i Yaniç ve Şeyh Hamid mescitlerinde kapatılmış pencereler

Özgün plan şemasına müdahale biçimlerinden biri de duvarlarda yeni boşlukların açılmasıdır. Şerefüddin Paşa mescidinin batı cephesinde kuzeydeki alt sıra pencere kapatılarak yanında yeni bir kapı boşluğu açılmıştır. Sonradan açılan bu kapı boşluğu yapıya giriş-çıkışın sağlandığı ikincil giriş kapısı haline gelmiştir. Meydancık Mescidi'nin 1860 yılında batı duvarında 3,75 m genişliğinde basık kemerli bir boşluk açılmış ve yanına bir ek mekân yapılarak geçiş verilmiştir. Benzer bir müdahale olarak, Hoca Muslihiddin ve Pir Emir mescitlerinin harîm ve son cemaat bölümlerine eklenen mahfil katları arasında geçiş sağlamak amacıyla harîmin kuzey duvarı üzerinde kapı boşlukları açılmıştır.

Sıvalı Yüzeylerde Yenilemeler: Geçmişteki onarım ve yenilemeler nedeniyle yapılar özgün iç mekân süslemelerini kaybettiklerinden günümüzde birçoğu düz sıvalı iç mekanlara sahiptir. İç mekandaki niteliksiz onarımlar sırasında yapıların özgün kalem işlerinin üzeri kapatılmış, defalarca boyanan minber ve mihrap yüzeyleri özgünlüklerini birçok yapıda yitirmiş, kimi yapıda ise duvarlar yağlı boya

ile yenilenerek niteliksiz süslemeler yapılmıştır. Bu müdahaleler sebebiyle yapılar zaman içinde karakteristik iç mekân görünümünü büyük ölçüde yitirmiştir. Örneğin, Altıparmak Mescidi'nin 1930'larda çekilmiş bir fotoğrafında harîm bölümünde yoğun bir şekilde kalemişi süslemeler görülürken, sonraki onarımlarda duvar yüzeyleri ve mihrap boyanarak kapatıldığı için günümüzde basit bir iç mekân görünümüne sahiptir (Şekil 5. 22).

Şekil 5. 22 Altıparmak Mescidi'nin harîm bölümündeki değişim

Mihraplar iç mekân yenilemelerinde en çok zarar gören mimari elemanlardan bir olmuştur. Bazen onarımlar sırasında özgün formu da bozulan bu elemanlar, çoğu kez yağlı boya ile boyanarak uygun olmayan onarımlar görmüştür. Azeb Bey, Çakır Ağa, Hoca Taşgın, Kademeri, Şerefüddin Paşa, Şeyh Hamid, Veled-i Vezirî gibi yapılarda ise mihraplar fayans/seramik ile kaplanarak yapıların tarihi anlamına uymayan niteliksiz bir görünüm kazanmıştır (Şekil 5. 23).

Şekil 5. 23 Fayans/ seramik kaplanarak görünümü bozulmuş mihraplar

5.2.2 Yeniden Yapım Sorunları

Yapıların kısmi olarak yıkılmış, hasar görmüş ya da tamamen yıkılmış olan bölümlerinde, yapıların ilk tasarımlarındaki bütünlüğünü korumak ya da strüktürel olarak sağlamlaştırmak amacıyla kısmi yeniden yapım ya da bütünleme çalışmaları yapılabilmektedir (Ahunbay, 2019, s. 35). Yeniden yapım ve bütünleme içeren müdahaleler, güvenilir ve somut verilere dayanan belgeler ışığında hassasiyetle ele alınması gereken bir restorasyon kararıdır. Elde yeterli veri olmadan, varsayımlara dayalı yapılan restitüsyon çalışmaları hatalı uygulamalara neden olmaktadır.

Yeniden yapılacak bölümlerde, özgün kısmın yapısal özellikleriyle benzer ve uyumlu malzemeler kullanılması, aynı zamanda eski ve yeni kısmın birbirinden ayırt edilebilecek renk, doku ya da boyut farklılığına dayanan nüanslara sahip olması gerekmektedir (Zakar & Eyüpgiller, 2018, s. 76). Venedik Tüzüğü'nün 12. Maddesi'nde bütünleme çalışmalarının gerektirdiği hassasiyet şu şekilde ifade edilmektedir: *"Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda artistik ve tarihi tanıklığı yanlış bir şekilde yansıtmaması için, aslından ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir."* (Ahunbay, 2019, s. 202).

Kalkan duvarlı mescitlerin birçoğunda kalkan duvarının, minarelerin ve bir kısmında da kubbe kasnaklarının 1855 Bursa depreminde yıkıldığı ve sonrasında yeniden yapıldıkları yapı üzerindeki izlerden ve belgelerden anlaşılmaktadır. BEESK'in gerçekleştirdiği restorasyonlarda, Acem Reis, Altıparmak, Çakır Ağa, Duhter-i Şeref, Hacı Seyfeddin, Hatice İsfendiyar, Hoca Alizâde, Hoca Taşkın, İbn-i Bezzaz, Karakâdî, Nalbantoğlu, Pir Emir, Selçuk Hatun, Şeyh Hamid, Veled-i Habib, Yeni Bezzaz ve Zeyniler mescitlerinde kalkan duvarını yeniden yaptıkları, Hafsa Hatun, Hacılar, Veled-i Harîr, mescitlerinde ise kalkan duvarlarının kısmi olarak yeniledikleri tespit edilmiştir. Özellikle bu yapıların en karakteristik unsuru olan kalkan duvarının bütünleme çalışmalarında güvenilir verilere dayanmayan restitüsyon projeleri sebebiyle hatalı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Geçmişte tamamen yıkılan ve hakkında herhangi bilgi bulunmayan ancak BEESK onarımlarında yeniden yapılan kalkan duvarları, uluslararası

koruma ve restorasyon ilkelerine uymayan hatalı uygulamalar olarak gerçekleşmiştir.

Kalkan duvarının yalnızca üst bölümü kısmen yıkılan Hacılar ve Arap Mehmed mescitlerinin giriş cepheleri, 1860'lı yıllarda yapılan onarım çalışmalarında dönemin yaygın eğilimi olan üçgen alınlıkla bütünlenmiştir. Bu sorunlu uygulama Hacılar Mescidinde 1953 yılındaki onarımlarda kaldırılmışsa da Arap Mehmed mescidinin kalkan duvarı günümüzde hala üçgen alınlıklı biçimiyle özgün karakterinin dışında bir görünüme sahiptir (Şekil 5. 24). Bu yapıda kalkan duvarının yıkılan bölümü, kötü bir işçilikle moloz taş örgüsüyle doldurularak bırakılmıştır.

Şekil 5. 24 Hacılar (sol) ve Arap Mehmed (sağ) mescitlerinin üçgen formlu kalkan duvarı

Kalkan duvarlarında yapılan bütünleme çalışmalarında en sık karşılaşılan sorunun kalkan duvarının yüksekliği ile ilgili olduğu görülmektedir. Çakır Ağa, Duhter-i Şeref, Hacı Seyfeddin, Hoca Alizâde, Hoca Taşkın, Şeyh Hamid, Veled-i Habib ve Yeni Bezzâz mescitlerinde kısmi yeniden yapılan kalkan duvarlarının yüksekliğinin kısa kaldığı ve olması gereken özgün oranlara sahip olmadığı anlaşılmaktadır; bu yapılarda kalkan duvarı beden duvarından yalnızca bir veya iki sıra yükseltilerek oldukça bodur bırakılmışlardır; bu sebeple özgün kalkan duvarı görünümünden uzaklaşmışlardır (Şekil 5. 25). Kalkan duvarı yıkılmadan günümüze ulaşan özgün örneklerde ise kalkan duvarının yapıların boyutuna göre beden duvarından en az 4, genellikle 5-6 tuğla-taş sırası yükseldiği ve giriş cephesinin kare ve kareye yakın oranlara sahip olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5. 26).

Şekil 5. 25 Kalkan duvarının yeniden yapımında görülen boyutsal sorunlar

Şekil 5. 26 Kalkan duvarının özgün örnekleri

Veled-i Habib mescidinin 1990'lı yıllarda hazırlanan restitüsyon projesine göre yeniden yapılan revak ayaklarının boyutları ve açıklıkların oranları dikkat çekici derecede farklılaşmış ve oldukça hatalı bir görünüm kazanmıştır. Bu yapıların özgün tasarımlarında revak ayakları kareye yakın oranlara sahipken, Veled-i Habib Mescidi'nde revak ayakları 65x150 cm gibi çok farklı bir oranda yapılmıştır.

Veled-i Yaniç mescidinde ise diğer hiçbir yapıda görülmeyen bir yeniden yapım söz konusudur; bu yapıda geleneksel üç kemerli giriş cephesi yerine yalnız ortada büyük tek bir kemer yapılmıştır. Aynı uygulama harîm bölümü giriş duvarında da uygulanmıştır. Aynı zamanda kalkan duvarlarında bulunan kuşak bu mescitte bulunmamakta, duvar örgüsü de kesme taş ve moloz taşın birbirine karıştığı, düzensiz bir örgüye sahiptir (Şekil 5. 27). Kalkan duvarının karakteristik unsuru olan, kesme taş ve tuğla sıralarıyla oluşturulmuş, cepheyi üç yönde çevreleyen kuşağın, bazı yeniden yapımlarda hatalı yapıldığı veya hiç yapılmadığı görülmektedir. Veled-i Yaniç, Veled-i Habib, Arap Mehmed mescitlerinde kuşak hiç bulunmazken, Duhter-i Şeref ve Hoca Taşkın mescitlerinde yapılan kuşakta özgün detaylara uymayan imalatlar görülmektedir. Hoca Taşkın mescidinde

kuşakta olması gereken 45 derecelik pah detayı bulunmazken, Duhter-i Şeref mescidinde üst üste bindirilmiş iki kuşak yapılmıştır (Şekil 5. 28).

Şekil 5. 27 Veled-i Yaniç Mescidi'nin giriş cephesindeki düzensiz örgü

Şekil 5. 28 Kalkan duvarı kuşak detayında hatalı yeniden yapımlar

İncelenen yapılardan bazılarında ise yıkılan kalkan duvarında bütünleme çalışması yapılmadığı ve bu sebeple giriş cephelerinin karakteristik görünümlerini dışında bir görüntüye sahip oldukları söylenebilir. Bu yapılardan Hoca Muslihiddin, İmaret-i İsa Bey, Kademeri, Şerefüddin Paşa ve Veled-i Vezirî mescitlerinde yıkılan kalkan duvarları yeniden yapılmayıp, giriş cepheleri muhdes malzemelerle doldurularak kapatılmış, son cemaat mahallinin üstü ahşap çatı ile örtülmüştür (Şekil 5. 29). Yapılan ahşap çatıların detay çözümleri ve işçiliklerinin nitelikli olmadığı ve büyük ölçüde bozuldukları görülmektedir. Kademeri ve

Veled-i Vezirî mescitlerinin ahşap çatısındaki problemler nedeniyle yapının beden duvarları su almış ve duvar yüzeylerinde bozulmalar meydana gelmiştir.

Şekil 5. 29 Ahşap çatılı son cemaat mahalleri

Kubbe: Hoca Taşkın, Çakır Ağa ve Pir Emir mescitlerinin kubbelerinin geçmişte yıkıldığı ve BEESK onarımlarında yeniden yapıldıkları bilinmektedir. (Özaydın, 2017) Bu yapılarda kubbeler özgün malzeme olan tuğla yerine betonarme olarak yapılmıştır. Özgün örneklerde sekizgen kasnakların kesme taş ve tuğla sıralarıyla yapılmış almaşık örgüye sahip olmasına karşın Duhter-i Şeref, Hacı Seyfeddin, Nalbantoğlu, Şeyh Hamid, Yeni Bezzaz mescitlerinde örgünün moloz taş ile yapılmış düzensiz karakteri kasnakların geçmişte hatalı bir şekilde yeniden yapıldıklarını işaret etmektedir (Şekil 5. 30).

Şekil 5. 30 Moloz taş örgülü kasnaklar

5.3 Eklentiler

Tarihi yapıların kullanımının sürdürülebilmesi için zaman içinde yapılan bazı eklemeler çoğu zaman tarihi yapıların görünümlerini bozan, bazen de yapıda çeşitli bozulmalara sebebiyet veren bir koruma sorununa dönüşebilmektedir. Yapılacak düzenlemelerin tarihi yapının kimliğine, anlamına saygılı olması, mekânsal kurguyu değiştirmemesi önemlidir. Ayrıca yapılan eklemelerin sınırlı tutulması ve yapılan müdahalelerde geri alınabilir olması ilkelerine uyulmalıdır. Bu bölümde, kalkan duvarlı mescitlerde görülen ortak eklentiler, iç mekân ve dış mekân/cephe eklentileri olarak iki bölümde incelenmiştir.

5.3.1 İç Mekân Eklentileri

Kalkan duvarlı mescitlere, yapıldıkları dönemden itibaren zaman içinde ihtiyaçlar doğrultusunda ya da şahsi müdahaleler sonucunda çeşitli eklentiler yapılmıştır. Yapıların yaşamlarını sürdürebilmesi için bazen gerekli olan bu eklentiler, zaman zaman münferit istekler doğrultusunda gelişen gereksiz ve niteliksiz müdahalelere ve dolayısıyla yapının tarihi anlamına uymayan mekânsal görünümlere sebep olmuştur. Yapıların birçoğunda ortak olan iç mekân eklentileri, ahşap mahfil katı eki, duvar yüzey kaplamaları, elektrik ve mekanik tesisatları, çeşitli aydınlatma armatürleri, klima, petek, kombi gibi ısıtma araçları ve depolama ihtiyacını karşılamak için eklenen mobilya tefrişleridir.

Mahfil Katı Eki: Çalışma kapsamında incelenen mescitlerin birçoğunda karşılaşılan iç mekân eklentisi mahfil katlarıdır. Yapılarda Cuma ve bayram namazları için iç mekân kapasitesini arttırmak amacıyla ve bazen kadınlara ait bir bölüm oluşturmak amacıyla mahfil katları eklenmiştir. Bu eklemeler ile yapıların özgün iç mekân düzenlemeleri zaman içinde değişmiştir. Çoğunlukla harîmin kuzey duvarına bitişik 2-2,5 metre derinliğinde ve genellikle bir ahşap konstrüksiyona sahip olan mahfil katları, birkaç mescit haricinde diğer tüm yapılarda değişmez bir eklentiye dönüşmüştür[44]. Mahfil katları genellikle harîm

[44] Mahfil katı eklentisinin ilk uygulamalarından olduğu sanılan Hacılar mescidinde, kuzey duvarına bitişik olarak yapılmış ahşap mahfil katının tavanı ahşap çıtalarla geometrik bezenmiş özgün ve nitelikli bir uygulamadır. Bu mahfil katının bir benzeri Kara Şeyh Mescidi'nde de görülmektedir, ancak malzeme ve işçilik özelliklerinden bu yapıdakinin yakın tarihli bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır.

bölümüne eklenmekle birlikte son cemaat bölümüne eklenen katlar da bulunmaktadır. İncelenen 37 mescitten 28'inde mahfil katı eklendiği görülmektedir. Bu yapılardan 14 tanesinde yalnızca harîm bölümünde, 9'unda hem harîm hem de son cemaat bölümünde, 4'ünde ise yalnızca son cemaat bölümünde mahfil katı eklentisi bulunmaktadır. Özellikle son cemaat bölümüne eklenen mahfil katları, mekânsal algıyı bozarak, yapıların giriş bölümlerine basık bir görünüm kazandırmaktadır.

Şekil 5. 31 Son cemaat bölümüne eklenen mahfil katı örnekleri

Duvar Kaplamaları: Yapıların iç mekanlarında görülen bir diğer eklenti duvar kaplamalarıdır. 11 yapıda tespit edilen duvar kaplamaları genellikle ahşap lambiri, fayans/çini ya da mermer kaplama şeklindedir. Çoğu kez sıvalı-boyalı yüzeyi korumak amacıyla yerden 1-1,5 m yüksekliğe kadar yapılan bu kaplamalar yapının özgün karakterine aykırı ve niteliksiz müdahalelerdir. Örneğin Azeb Bey mescidinde bu müdahale abartılarak iç mekânın yarısına kadar çini taklidi fayans ile kaplanmış ve yapının özgün iç mekân karakterini bozmuştur. Benzer uygulamalar Acem Reis, Şerefüddin Paşa, Şeyh Hamid, Veled-i Vezirî ve Yeni Bezzaz mescitlerinde de görülmektedir.

Şekil 5. 32 Duvar yüzeylerinde muhdes kaplamalar

Tesisat Eklentileri: Günümüz konfor ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla eklenen aydınlatma ve ısıtma sistemlerinin, yapıların tarihsel kimliği göz ardı edilerek planlanmadan entegre edildiği ve bu müdahaleler sırasında gereken özenin gösterilmediği görülmektedir. İç mekânda görülen niteliksiz aydınlatma elemanları, doğalgaz tesisatları, klima üniteleri, kombi ve petekler yapının tarihi anlamına uymayan bir görüntü oluşturmaktadır (Şekil 5. 33), (Şekil 5. 34).

Şekil 5. 33 Son cemaat mahallinde bulunan mekanik tesisat elemanları

Şekil 5. 34 İç mekân karakterini bozan niteliksiz aydınlatmalar

Niteliksiz Tefrişat: Yapıların iç mekân düzenine yönelik hatalı müdahalelerden bir diğeri, depolama amaçlı eklenen ayakkabılık, dolap, raf gibi mobilya tefrişleri ve yapı içinde ayrı bir bölüm oluşturmak için yapılan muhdes kapatmalardır. Mobilya tefrişatında konumu, boyutları ve malzeme niteliği bakımından uyumlu olmayan eklentiler çoğu zaman tarihi yapılarda karşılaşılan fakat önemsenmeyen müdahalelerdir. Oysa bu düzenlemeler, yapısal bir probleme yol açmasa da yapıların özgün iç mekân algısını bozan ve yapının mekânsal değerini zedeleyen bir probleme dönüşmektedir (Şekil 5. 35). Bununla birlikte, incelenen yapıların bazılarında son cemaat mahallinde tespit edilen kısmi kapatmalar yapı üzerinde olumsuz görsel etki bırakan müdahalelerdir (Şekil 5. 36), (Şekil 5. 37).

Şekil 5. 35 Niteliksiz mobilya tefrişleri

Şekil 5. 36 Kapatılarak odaya dönüştürülen bölümler

Şekil 5. 37 İç mekan düzenini bozan muhdes eklentiler

5.3.2 Dış Mekân/ Cephe Eklentileri

Mescitlerin tamamında görülen ortak sorunlardan biri cephelerdeki eklentilerdir. Beden duvarlarına monte edilen şadırvan, giriş saçağı, oluk, tesisat kabloları, klima dış üniteleri, tabela ve benzeri eklentiler ile revak cephesindeki muhdes kapatmalar yapıların mimari görünümüne zarar veren ve tarihi anlamına saygılı olmayan yaklaşımlardır.

Revak Kemerlerinin Kapatılması: Yapılarda en sık görülen cephe eklentisi, revak kemerlerindeki kapatmalardır. Yapıların özgün halinde açık olan revak kemerlerinin geçmişteki onarımlar sırasında ya da kullanıcıların müdahalesiyle

metal, ahşap ya da pvc doğramalarla kapatıldıkları görülmektedir. Bazı yapılarda camekan ile birlikte açıklıklara bir parapet duvarı da eklenmiştir. Bu müdahaleler sebebiyle yapıların özgün cephe algısının değiştiği görülmektedir. Ortak karakteristik bir görünüme sahip olan bu yapılar, giriş cephelerindeki her yapıda farklılaşan, farklı malzeme, renk ve boyutlardaki kapatmalar nedeniyle ortak görünümlerini kaybetmektedir.

2018 yılında restorasyonu tamamlanan Koca Naib mescidinde revak kemerlerindeki muhdes kapatmalar kaldırılmış ancak restorasyon sonrasında 2022 yılında cemaat tarafından tekrar pvc doğrama ile kapatılmıştır[45] (Şekil 5. 38). Hacılar Mescidi'nin 2021 yılında tamamlanan restorasyonunda ise 1953 yılında eklenen camekanın korunması kararı alınarak kaldırılmamıştır. Günümüzde revak kemerleri açık, özgün görünüme sahip örnekler yalnızca Başçı İbrahim, Sitti Hatun, Hatice İsfendiyar ve Meydancık mescitleridir.

Şekil 5. 38 Koca Naib Mescidi'nin revak cephesinin açık ve kapatılmış hali

Şadırvan Eklentisi: Ahmed Dâî, Arap Mehmed, Çakır Ağa mescitlerinin giriş cephelerine, Kara Şeyh ve Nalbantoğlu mescitlerinin ise doğu cephesine, Şerefüddin Paşa ve Veled-i Vezirî mescidinin batı cephesine muhdes şadırvan eklenmiştir. Kara Şeyh, Nalbantoğlu ve Veled-i Vezirî mescitlerinde cephesinde yer alan muhdes şadırvan ekleri yapının görünümünü etkilerken, şadırvanların

[45] Mayıs 2022 tarihinde saha çalışmaları sırasında cemaat ile yapılan sözlü görüşmelerde, revak bölümünün açık olduğu zaman yağmur, kar, rüzgâr gibi dış hava koşulları sebebiyle kirlendiği ve kullanılamadığı, aynı zamanda sokak hayvanlarının bu mekânı kirlettiği, Cuma namazlarında da harîm alanının kapasitesinin yetersiz kaldığı gibi çeşitli sorunlar nedeniyle kapatarak iç mekâna dahil ettiklerini ifade etmişlerdir

üzerine yapılan muhdes saçaklar sebebiyle yapıların beden duvarında nem ve rutubete bağlı olarak bozulmalar meydana gelmiştir (Şekil 5. 39), (Şekil 5. 40).

Şekil 5. 39 Yapı cephelerinde şadırvan eklentileri ve neden olduğu sorunlar

Şekil 5. 40 Giriş cephelerinde şadırvan eklentileri

Saçak Eklentisi: Altıparmak, Arap Mehmed, Azeb Bey, Çakır Ağa, Duhter-i Şeref, Düsturhan, Karakâdî, Şeyh Hamid ve Veled-i Harîr mescitlerinin giriş cephesindeki orta açıklık üzerine muhdes saçaklar eklenmiştir. Zeyniler mescidinin giriş bölümünde muhdes kapatmalar bulunmaktadır. Girişe eklenen muhdes saçaklar, ucuz ve niteliksiz malzemelerle konstrüktif detayları düşünülmeden gelişigüzel yapılara eklendiği için tarihi yapı görünümünü bozmaktadır (Şekil 5. 41).

Şekil 5. 41 Giriş cephesindeki muhdes saçak eklentileri

Ayrıca revak cephelerinin kapatılmasıyla birlikte ayakkabıların son cemaat bölümünde giyilip çıkarılması, giriş cephesinde bir saçak düzenlenmesini de anlamsız kılmaktadır. Bu müdahaleler bir gereklilikten çok münferit istekler doğrultusunda mescitlere yapılan gereksiz müdahaleler olarak değerlendirilmelidir.

Tesisat/Tabela Eklentileri: Cephe eklentilerinin büyük bölümünü niteliksiz tesisat eklentileri ve bunlara ait kablo ve borulamalar, klima dış üniteleri, cephe aydınlatma araçları, ses sistemleri, tabela ve bilgilendirme levhaları oluşturmaktadır (Şekil 5. 42).

Şekil 5. 42 Acem Reis Mescidi'nin cephesinde yer alan niteliksiz tesisat eklentilerinin neden olduğu bozulmalar

Şekil 5. 43 Yapı cephelerinde tabela eklentileri

Her yapıda çeşitli cephelere takılan klima dış üniteleri ve genellikle alçı revzenler ya da pencereler kırılarak dışarı çıkartılan klima boruları yapı cephesini olumsuz

yönde etkilerken, yine cepheye monte edilen doğalgaz, elektrik, vb. tesisat elemanları görüntü kirliliğinin yanı sıra cephelerde malzeme bozulmalarına yol açmaktadır (Şekil 5. 44).

Şekil 5. 44 Yapı cephelerinde klima ünitelerinin neden olduğu bozulmalar

5.4 Çevresel Sorunlar

Yapıların bulunduğu konum ve yakın çevresindeki kentsel dinamiklerden kaynaklanan yoğun kullanım, araç trafiği, mülkiyet sorunları, hırsızlık ya da bayındırlık faaliyetleri doğrultusunda gerçekleşen hatalı planlama kararları, yeni yapılaşmanın boyut ve oranları, tarihi yapıların özgün bağlamını ortadan kaldıran, yapılara ulaşımı zorlaştıran ya da tarihi yapıların algılanabilirliğini, görünürlüğünü engelleyen bir koruma problemine dönüşebilmektedir. Günümüzde Tuzpazarı ve Yeni Bezzaz mescitleri kentsel pazar alanı içerisinde kaldıkları için, neredeyse yapıların cephelerine bitişen pazar tezgâhları ve üst örtüler sebebiyle yapılar görünürlüklerini büyük ölçüde kaybetmiş durumdadır (Şekil 5. 45). Şerefüddin Paşa mescidi de benzer şekilde, her tarafından çarşı ve dükkanlarla kuşatılmış bir vaziyette olduğu için yapının erişilebilirliği zorlaşmış, özgün giriş yeri dükkanlar tarafından kapatıldığından batı cephesinde muhdes bir ek giriş yeri açılmıştır. Bu yapıların yakın çevresinde, pazar alanını sınırlandıran bir planlama gerekmektedir.

Şekil 5. 45 Tuzpazarı ve Yeni Bezzaz mescitlerinin pazar alanından görünümü

5.4.1 Mülkiyet Sorunları

Özellikle tarihi dokularda sık karşılaşılan yapılaşmadaki sınırların belirsizliği ve bunun sonucunda ortaya çıkan mülkiyet sorunları tarihi yapıların korunmasında

çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Çalışma kapsamında incelenen yapıların bazılarında, cephelerine bitişik yeni yapıların yapılmış olduğu ya da yapıların kimi cephelerinin komşu parsel sınırları içinde kaldığı görülmektedir. Mescitlere bitişen komşu yapılar, tarihi yapıların görünümlerini ve algılanabilirliklerini sınırlandırırken, diğer yandan çeşitli bozulmalara ve koruma problemlerine yol açmaktadır (Şekil 5. 46), (Şekil 5. 47).

Arap Mehmed, Karakâdî, Kademeri, Veled-i Vezirî, Duhter-i şeref ve Veled-i Yaniç mescitlerinin kıble duvarına bitişik bulunan özel mülkiyetteki yapılar sebebiyle güney cephesindeki pencereler kapatılarak dolaba dönüştürülmüştür. Arap Mehmed ve Kademeri mescitlerinin kıble duvarına bitişik bulunan komşu binalar sebebiyle o bölgeden yapıların su aldığı ve iç mekânda rutubete sebep olduğu görülmektedir. Altıparmak ve Veled-i Vezirî mescitlerinde ise yapıların cephe önleri açık otopark olarak kullanılmaktadır (Şekil 5. 48).

Şekil 5. 46 Arap Mehmed Mescidi'nin komşu parselde kalan doğu cephesi

Şekil 5. 47 Yapılarda görülen mülkiyet sorunlarına örnekler

Şekil 5. 48 Yapıların çevresinde görülen otopark sorunları

5.4.2 Bayındırlık Faaliyetleri

Tarihi şehirlerdeki bayındırlık faaliyetleri, çoğu zaman tarihi yapılar için bir koruma problemi haline dönüşmektedir. Özellikle yol genişletme çalışmaları sırasında tarihi yapılar kısmen ya da tamamen yıkılabilmekte, bazen de tarihi bağlamlarını yitirmektedir. 1855'deki büyük depremden sonra Bursa şehir dokusu büyük değişime uğramış, deprem sonrası yeniden yapılanmaya çalışılan şehirde büyük ölçüde istimlakler gerçekleşmiş, yeni caddeler açılmış ve mevcut cadde ve sokaklarda genişletilmeye gidilmiştir. İmaret-i İsa Bey mescidinin 1871-1878 yılları arasındaki yol açma çalışmaları sırasında son cemaat bölümü çaprazlamasına kesilmiş ve kalkan duvarlı cephesi yıkılmıştır. Benzer bir şekilde 1980'li yıllarda Kemal Bengü Caddesi'nin açılmasıyla, Acem Reis mescidi etrafındaki mahallelerden koparılarak yol ortasında bırakılmıştır (Şekil 5. 49).

Şekil 5. 49 Yol genişletme çalışmaları sonrasında İmaret-i İsa Bey ve Acem Reis Mescitlerinin durumu (BEESK Arşivi)

Günümüzde bir kentsel park içinde yer alan Sitti Hatun ve Hatice İsfendiyar mescitleri, kentsel dönüşüm faaliyetleri kapsamında çevresindeki mahallelerin yıkılması sebebiyle bağlamından koparılmıştır. Etrafındaki yapılaşmanın yıkılmasıyla yalnız kalan ve çevreden soyutlanan bu mescitler, park içinde seyirlik bir nesne konumuna dönüşmüştür (Şekil 5. 50), (Şekil 5. 51).

Venedik Tüzüğü'nün 14. Maddesi'nde yer alan *"Anıtların bulundukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınıp yaşanır bir şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir."* ifadesi tarihi yapıların çevresel koşullarının özgünlüğünün muhafaza edilmesine ve zaman zaman gerekli hale gelen iyileştirme çalışmalarına dikkat çekmektedir. Bu örneklerde ise çevredeki dokunun tamamen yok edilmesi nedeniyle başka bir koruma sorunu ortaya çıkmıştır.

Şekil 5. 50 Sitti Hatun Mescidi'nin çevresindeki dokunun değişimi

Şekil 5. 51 Hatice İsfendiyar Mescidi'nin günümüzdeki durumu

Tablo 5. 4 Kalkan duvarlı mescitlerin koruma durumları

		Acem Reis Mescidi	Ahmed Dâî Mescidi	Altıparmak Mescidi	Arap Mehmed Mescidi	Azeb Bey Mescidi	Başçı İbrahim Mescidi	Çakır Ağa Mescidi	Duhter-i Şeref Mescidi	Düsturhan Mescidi	Hacılar Mescidi	Hacı Seyfeddin Mescidi	Hafsa Hatun Mescidi	Hatice İsfendiyar Mescidi	Hoca Alizâde Mescidi	Hoca Muslihiddin Mescidi	Hoca Taşkın Mescidi	İbn-i Bezzaz Mescidi	İmaret-i İsa Bey Mescidi	Kademeri Mescidi	Karakâdî Mescidi	Kara Şeyh Mescidi	Koca Naib Mescidi	Meydancık Mescidi	Nalbantoğlu Mescidi	Pir Emir Mescidi	Selçuk Hatun Mescidi	Sitti Hatun Mescidi	Şeyh Hamid Mescidi	Şerefüddin Paşa Mescidi	Tuzpazarı Mescidi	Veled-i Habib Mescidi	Veled-i Harîr Mescidi	Veled-i Vezirî Mescidi	Veled-i Yaniç Mescidi	Yeni Bezzaz Mescidi	Yiğit Köhne Mescidi	Zeyniler Mescidi
KORUMA DURUMU	İYİ						x	x		x	x		x	x			x						x	x			x	x				x				x	
	ORTA		x	x		x			x						x	x		x			x	x			x						x			x	x	x	x	x
	KÖTÜ	x			x							x							x	x						x			x	x							
FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	BÜYÜK ORANDA ÖZGÜN					x	x				x		x									x	x				x	x			x						x	
	KISMİ DEĞİŞİM	x	x	x	x					x					x	x			x	x	x			x	x					x			x	x	x	x		x
	BÜYÜK ORANDA YENİLEME							x	x					x			x	x								x			x			x						
	YENİDEN YAPIM											x																										
MÜDAHALE ÖNERİSİ	BAKIM						x				x		x	x			x						x	x			x					x	x				x	
	BASİT ONARIM					x		x										x				x					x											
	RESTORASYON	x	x	x	x				x	x		x			x	x			x	x	x				x	x			x	x	x			x	x	x		x
PROJE	VAR	x¹					x				x				x¹								x	x		x¹		x			x¹	x	x¹	x	x¹		x	x¹
	YOK		x	x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	x	x	x	x			x		x		x	x						x	
MÜDAHALE ÖNCELİK SIRASI		I	II	II	I	III	II	III	II	II	III	I	III	III	I	I	III	II	I	I	II	II	III	III	II	I	III	III	I	I	I	III	III	I	I	II	III	I

NOT: 03.01.2023 tarihinde BVBM'de yapılan arşiv taramalarında, incelenen 37 kalkan duvarlı mescitten 16 tanesinin koruma projesinin bulunduğu, 21 tanesine ait proje bulunmadığı tespit edilmiştir. Koruma projesi bulunan 16 yapının 7'sinde restorasyon çalışmaları yakın zamanlarda tamamlanmış olup, diğer 9 yapıda projeler geçmiş yıllarda hazırlanmış olmasına karşın onarımları henüz başlamamıştır. Buradan hareketle, önümüzdeki süreçte 21 yapıda belgeleme çalışmaları yapılarak koruma projelerinin hazırlanması gerektiği ve toplamda 30 yapıda restorasyon uygulamalarının yapılması öngörülmektedir.

X¹: Projeleri hazır olan, restorasyonu başlamamış yapılar. (Ocak 2023 tarihi itibariyle)

6
SONUÇ VE ÖNERİLER

İlk örnekleri XIII. yüzyılda Anadolu'da ortaya çıkan mescit yapıları, toplumun sosyal ihtiyaçlarına cevap veren bir yapı tipi olarak, yüzyıllar boyunca mahallelerin çekirdeğini oluşturmuştur. Erken Osmanlı döneminde, ağırlıklı olarak XV. yüzyılda, Bursa'nın kentsel gelişmesine bağlı olarak kurulan yeni yerleşim yerlerinde, birçok mahalle mescidinin inşa edildiği görülmektedir. Özellikle II. Murad ve II. Mehmed döneminde yaygın bir şekilde inşa edilen ve kalkan duvarlı mescitler olarak tanımlanan yapılar, yükseltilmiş giriş cepheleri, saçak hareketleri ve cephelerde düzenlenen tuğla-taş ile oluşturulmuş geometrik/motif süslemeleriyle ayrı bir yapı topluluğu oluşturmuştur. Bu yapılar XV. yüzyılın ilk çeyreğinden XVI. yüzyıla kadar birçok kez inşa edilerek ilk başkentin yeni oluşan mahallelerinde sıkça tercih edilen bir tipoloji olmuş, XVI. yüzyıldan itibaren ise bu uygulama terk edilerek bir daha inşa edilmemiştir.

Tez çalışması kapsamında Bursa'da günümüze ulaşan 37 kalkan duvarlı mescitte yapılan saha çalışmalarında, yapılar yerinde analiz edilerek fotografik belgeleme ve rölöve çalışmaları gerçekleştirilmiş, yapıları meydana getiren yapı bileşenleri (malzeme, biçim ve teknik) detaylı olarak incelenerek, mescitler arasındaki benzerlik ve farklılıklar araştırılmıştır. Yapıların mimari analizi sonucunda ulaşılan önemli bulgulardan biri, yapıların plan tasarımlarında kullanılan arşın değeri, altın dikdörtgen plan şeması gibi belirleyici faktörlerin tespiti olmuştur. Yapılarda tespit edilen önceden belirlenmiş tasarım kararlarının (plan ve cephe kurgusu, malzeme özellikleri, yapım tekniği), yapıların üretimindeki bir standartlaştırmaya işaret ettiği ortaya konmuştur. Ancak bunun, her yapının boyutsal özelliklerinde ve bezeme niteliklerinde farklılaşabildiği, yaptıranın ekonomik gücüyle de bağlantılı olarak esnetilebilen bir standartlaştırma olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu yapıların her birini, genel tasarım kararları belirlenmiş bir yapı tipolojisinin münhasır örnekleri olarak tanımlamak mümkündür.

Kalkan duvarlı mescitler, belirli bir zaman aralığında ve sınırlı bir bölgede inşa edilmiş olmaları ile de örneğine az rastlanan bir uygulama olarak özel bir yere sahiptir. Bu yapılar, ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde tanımlanan özgünlük, tarihsel, belgesel, estetik ve teknik değerlerin yanı sıra; yapıların birlikteliklerinden doğan grup değeri de taşımaktadır (ICOMOS, 2013). Grup değeri, birlikte bir bütünü meydana getiren yapıların, yapısal ve anlamsal bağlamda bir arada bulunmalarından doğan değerdir; bu sebeple bu yapıların her biri, tekil olarak taşıdıkları kültürel miras değerlerinin yanı sıra, birlikte ortak bir yapı grubu/tipolojisi meydana getirmeleri ile bir üst anlam daha kazanmaktadır.

Yapıların geçmişteki depremler sonucu aldıkları hasarlar ve sonrasındaki hatalı onarımlar, yanlış kullanıcı müdahaleleri, niteliksiz eklentiler, kentleşme gibi etkiler sebebiyle günümüzde birçok ortak koruma sorunlarına sahip oldukları görülmektedir. Yapılarda tespit edilen başlıca koruma sorunları, malzeme ve tasarım özelliklerinden kaynaklanan yapısal sorunlar, geçmişteki hatalı koruma müdahaleleri, eklentiler ve çevresel sorunlar olarak dört başlıkta incelenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen mescitlerin her biri için tekil koruma yaklaşımı yerine, bir yapı grubunun korunmasına odaklanılarak, üst ölçekte koruma yaklaşımına yönelik öneriler getirilmeye çalışılmıştır. Böylelikle yapısal, biçimsel, tarihsel ve işlevsel olarak benzer nitelikteki bir yapı topluluğunun ortak sorunlarına dair geliştirilecek kapsayıcı bir koruma politikası ile daha sürdürülebilir bir koruma sağlanması hedeflenmektedir. Bununla birlikte bir kültür varlığının korunması amacıyla, belgeleme, inceleme ve değerlendirme çalışmalarının sonucunda geliştirilen uygulama faaliyetlerinin, o yapıya özgü müdahaleleri gerektirdiği unutulmamalıdır (ICOMOS, 2013).

Kalkan duvarlı mescitlerin çalışma kapsamında tespit edilen sorunlarına yönelik geliştirilen genel koruma yaklaşımı ve müdahale önerileri, uluslararası koruma ilke ve tekniklerinin açıklandığı "Venedik Tüzüğü (1964)", "Nara Özgünlük Belgesi (1994)", "ICOMOS Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)", "ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)" gibi uluslararası metinlerde yer alan ilkeler doğrultusunda belirlenmiştir. Bu doğrultuda getirilen öneriler, iç mekân düzenine yönelik koruma önerileri, cephe düzenine yönelik koruma önerileri, kalkan

duvarına yönelik koruma önerileri ve çevre ölçeğinde koruma yaklaşımları olmak üzere 4 bölümde toplanmıştır: Yapıların görsel bütünlüklerinin, özgün karakteristik özelliklerinin ve birlikteliklerinden doğan anlamsal değerin korunmasını hedefleyen temel yaklaşımlar şu şekilde belirlenmiştir:

İç Mekân Düzenine Yönelik Koruma Önerileri

Mescitlere, yapıldıkları dönemden itibaren zaman içinde ihtiyaçlar doğrultusunda ya da şahsi müdahaleler sonucunda yapılan çeşitli eklentiler, birçok yapının özgün iç mekân karakterini bozarak yapının tarihi anlamına uymayan mekânsal görünümlere sebep olmuştur. Bir kültür mirasını yapısal ve mimari açıdan korumanın yanında özgün iç mekân kurgusunun ve mekânsal niteliğinin de korunması gerekmektedir. Bu sebeple yapıların iç mekân düzenlemelerinde, ortak bir mekânsal etki sağlanması amacıyla ortak bir tasarım dili geliştirilmesi önerilmektedir. Bu bağlamda, hem özgün iç mekân özelliklerini korunması, hem de ihtiyaçlar doğrultusunda yapılara sonradan eklemlenen düzenlemelerde ortak bir yaklaşım için getirilen öneriler şunlardır:

- İç mekân duvar yüzeylerinde ve mihrapta görülen muhdes kaplamalar (ahşap lambiri, fayans, seramik vb.) tamamen kaldırılmalıdır. Çini görünümlü fayans ile kaplanmış minberler kaldırılarak yerine basit ahşap bir minber eklenmelidir.
- Niteliksiz ve uygun olmayan malzemelerle yenilenen sıvalar, kalem işi süslemeler ve mihraptaki niteliksiz boya katmanları uygun yöntemlerle raspa edilerek kaldırılmalı, yapıların özgün sıva katmanları ve süslemeleri araştırılmalı ve sıvalı-boyalı iç mekân yüzeyleri uygun malzemelerle onarılmalıdır. Yapıların bir kısmında bulunan XIX. yüzyıl ve öncesine ait dönem eki süslemeler korunmalıdır. Günümüze az bir kısmı ulaşan özgün XV. yüzyıl kalemişi süslemelerin konunun uzmanları tarafından detaylı belgeleme, analiz ve konservasyon çalışmaları yapılmalıdır.
- Geçmiş onarımlarda kemer aynalarının doldurularak duvarla hem yüz hale getirilmesi ya da kemer aynasının tamamen boşaltılması sonucu

özgün biçimsel özelliklerini kaybeden pencerelerin, yapıların özgün pencere kurgusu gözetilerek gerekli onarımı yapılmalıdır.

- Konumu, malzeme ve tasarım niteliği bakımından uyumsuzluk gösteren dolap, askılık, ayakkabılık, kitaplık vb. muhdes tefriş elemanları kaldırılarak birbiriyle uyumlu, konumu, malzeme özellikleri ve boyutları belirlenmiş, ortak bir dil çerçevesinde ihtiyaçlara yönelik mobilya tasarımı geliştirilmeli ve tüm kalkan duvarlı mescitlerde ortak bir tefriş kurgusu oluşturulmalıdır. Yeni eklenecek elemanlarda, geri alınabilirlilik ön planda tutulmalıdır.
- Mahfil katı eklentileri için de ortak bir düzenleme getirilerek, mevcut mahfillerin ahşap yüzeylerinin bakım ve onarımı yapılmalıdır. Yağlı boya ile boyanarak parlak ve baskın görünümler kazanan ahşap yüzeyleri raspa edilerek niteliksiz boya katmanları kaldırılmalı ve doğal ahşap dokusu ya da belirlenecek ortak bir renk uygulaması yapılarak mahfil katlarında dil birliği sağlanmalıdır. Böylelikle yapıların cephelerinde izlenebilen ortak tasarım dili, iç mekanlarda da hissedilebilir kılınarak yapıların birlikteliğinden doğan anlamsal ilişki kuvvetlenecektir.
- Günümüz konfor ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla eklenen aydınlatma ve ısıtma sistemlerinin, yapıların tarihsel kimliği göz ardı edilerek yapıya planlanmadan entegre edildiği ve bu müdahaleler sırasında gereken özenin gösterilmediği görülmektedir. Yapılara görsel teknik olarak olumsuz etki eden elektrik, doğalgaz tesisatları, klima üniteleri, kombi ve petekler ile duvar yüzeylerinde ve mihraplarda bulunan ve yapının tarihi anlamına uymayan tüm niteliksiz elemanlar kaldırılmalıdır. Bunlar yerine, yapılara saygı göstermenin yanında enerji verimliliğini arttırmayı hedefleyen çözümler geliştirilerek, benzer mekânsal özelliklere ve boyutlara sahip olan bu yapı grubu için, tüm yapılarda uygulanabilir nitelikte uygun bir iklimlendirme ve aydınlatma tasarımı geliştirilmelidir.

Cephe Düzenine ve Mimari Elemanlara Yönelik Koruma Önerileri

- Mescitlerin tamamında görülen ortak sorunlardan biri olan cephelerdeki muhdes şadırvan, giriş saçağı, oluk, tesisat kabloları, klima dış üniteleri, tabela ve benzeri eklentiler, yapıların mimari görünümüne zarar veren ve tarihi anlamına saygılı olmayan yaklaşımlardır. Bu sebeple cephelerde bulunan tüm muhdes elemanlar kaldırılmalı ve yapılara yönelik münferit girişimler, yasal düzenlemelerle engellenmelidir.
- Yapıların cephe düzenlerindeki en ciddi müdahalelerin, revak açıklıklarında yapılan kapatmalar olduğu görülmektedir. Yapıların özgün halinde açık olan revak kemerlerinin geçmişteki onarımlar sırasında ya da kullanıcıların müdahalesiyle metal, ahşap ya da pvc doğramalarla kapatılmasıyla yapıların özgün cephe algısı değişmekle birlikte, her yapıda farklılaşan, farklı malzeme, renk ve boyutlardaki kapatmalar nedeniyle yapılar ortak görünümlerini kaybetmektedir. Özgün kuruluşunda yarı açık bir mekân olarak tasarlanan revakların, günümüz konfor ihtiyaçlarını sağlamak ve revak bölümünü olumsuz dış hava koşullarından korumak amacıyla yapılan bu müdahalenin, yapının karakteristik görünümüne saygılı bir yaklaşımla yeniden ele alınması ve tüm kalkan duvarlı mescitlerde aynı tasarım dilinin uygulanması, yapıların ortak cephe görünümlerini sağlamak açısından önem taşımaktadır. Bu yapılar için önerilen yaklaşım, revak kemerlerinin kapatılması gerekli görülen durumlarda, teknik imkanlardan yararlanılarak, kendinden taşıyıcılı, profilsiz cam panellerin tercih edilmesidir. Revak kemerleri arasında düzenlenecek olan cam paneller, duvar etkisi oluşturmamak amacıyla geri çekilerek kemerlerin iç tarafında konumlandırılmalı ve cephelerde kemer örgüsü ve kemer gergileri okunabilir kılınmalıdır.
- Geçmiş onarımlar sırasında yenilenen duvar ve kemerlerin bozulan örgüleri, bundan sonraki onarımlarda kaldırılarak, uygun malzemelerle onarılarak yapıların özgün almaşık örgü tekniği ve düzeni korunmalıdır. Bazı yapılarda tespit edilen alt sıra pencerelerdeki muhdes kapatmalar,

onarım gerekli hale geldiğinde açılarak özgün cephe görünümü yeniden kazandırılmalıdır.

- Cephelerde bulunan muhdes çimento harç ve sıva katmanları ile bazı yapılarda tespit edilen kabarık derz uygulamaları kaldırılarak uygun karışımlı horasan harcı ile derzler onarılmalı ve özgün duvar örgü karakteri ortaya çıkarılmalıdır.
- Yapıların revak çatısına, beden duvarı saçaklarına veya kalkan duvarı üzerine eklenen muhdes oluklar kaldırılmalı, saçaklarda gerekli onarımlar uygun malzemelerle yapılmalıdır. Revak üzerindeki eğimli çatının suyu yeterince iyi drene etmediği tespit edildiği durumda, yapıyı korumak amacıyla bu bölümde uygun malzeme ve teknikle çörten düzenlemeleri yapılabilir.
- Yapıların üst örtülerinde tespit edilen beton katmanlar ile betondan yapılmış revzen, kiremit ve döşeme tuğlaları gibi mimari elemanlar yapılarda bozulmayı artırdığı ve yapısal sorunlara sebep olduğu tespit edildiğinden kaldırılarak özgüne uygun malzemelerle yenilenmelidir.
- Kemer aynaları boşaltılarak biçim ve karakterini yitiren pencereler, özgün mimari kurgusu dikkate alınarak tekrar özgün durumuna getirilmeli, özgün formu bozulmuş olan kemerler, bu yapıların değişmez kemer biçimi olan tek merkezli teğet kemerli olarak yeniden düzenlenmelidir. Kemer örgüsünde traverten taş ve tuğla kullanılmalı, herhangi bir iz yoksa kemer aynalarında yanıltıcı süsleme uygulamalarından kaçınılmalıdır.
- Birçok yapının pencerelerinde karşılaşılan niteliksiz malzemelerle ve özensiz bir işçilikle yenilenen parmaklık ve söveler, pencerelerin özgün mimari kurgusu gözetilerek, mermer söveli ve lokma parmaklıklı olarak yenilenmelidir. Son restorasyonlarda tercih edilen ahşap sövelerin, yapıların özgün mimari karakterine aykırı imalatlar olduğu, aynı zamanda atmosferik etkilere maruz kaldığı için çabuk bozulma eğilimi gösterdiği görülmektedir.

- Yapıların mimari karakterine ve tarihi anlamına uymayan muhdes pvc ya da metal kapı ve pencere doğramalar yerine basit ve sade profilli ahşap doğramalar tercih edilmelidir.
- Geçmişte beton taklidi ile yenilenen dışlıklar ve bazı yapılarda bulunan metal ve pvc içlikler kaldırılarak özgüne uygun olarak alçı revzenler yapılmalıdır. Dışlıklarda dönem yapılarından referansla yuvarlak kayıtlı revzen kullanılmalı, diğer biçim ve şekillerden kaçınılmalıdır.
- Yapıların kalkan duvarında, pencere kemer aynalarında ve cephelerde düzenlenen çökertme panolarda yer alan tuğla-taş almaşıklığı veya yalnızca tuğla ile oluşturulmuş geometrik/motif bezemelerin özgün örnekleri tespit edilerek onarım gerekli görüldüğünde detaylı bir şekilde belgelenerek konservasyonu yapılmalıdır.

Kalkan Duvarına Yönelik Koruma Önerileri

Yapıların en çok hasar gören ve değişikliğe uğrayan bölümü bu yapıların karakteristiği olan kalkan duvarlı cepheleri olmuştur. Yapılardan 27 tanesinin kalkan duvarının 1855 Bursa depreminde veya daha öncesinde yıkıldığı ve birçoğunun yeniden yapıldıkları tespit edilmiştir. BEESK tarafından gerçekleştirilen onarımlarda, kalkan duvarının bütünleme çalışmalarında güvenilir, somut verilere dayanmayan restitüsyon projeleri sebebiyle hatalı uygulamalar ortaya çıkmıştır.

İncelenen yapıların bazılarının revak kemerleri üzerindeki bölümün kısmi olarak yıkıldığı ya da değişikliğe uğradığı; bir kısmında ise revak yan duvarları özgün olmakla birlikte, kuzey cephesinin tamamen yok olduğu görülmektedir. Bu nedenle, kalkan duvarının onarımına ilişkin koruma müdahaleleri üç ayrı yaklaşımı gerektirmektedir:

1. Kalkan duvarı özgün olan ve yapısal bütünlüğünü korumuş yapılar için koruma yaklaşımı

2. Kalkan duvarı geçmiş onarımlarda kısmen ya da tamamen yeniden yapılmış yapılar için koruma yaklaşımı

3. Kalkan duvarı yıkılmış ve günümüzde mevcut olmayan yapılar için koruma yaklaşımı

1. Kalkan duvarı özgün olan ve yapısal bütünlüğünü korumuş yapılar için koruma yaklaşımı

Günümüze büyük oranda özgünlüklerini koruyarak ulaşabilmiş 10 yapının[46] kalkan duvarının bundan sonraki süreçte deprem etkilerinden korunması ve yapısal olarak iyileştirilmesi amacıyla konuyla ilgili uzmanlar tarafından bu yapı elemanlarının statik durumu ve davranış özellikleri incelenerek deneysel ve sayısal analizlerinin yapılması önerilmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda gerekli görüldüğü takdirde strüktürel güçlendirmeleri yapılmalıdır. Yapılacak müdahaleler, ICOMOS Türkiye'nin 2013 tarihli Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nin VI.3.3. Müdahale Biçimleri bölümünde ifade edildiği gibi, özgünlük-güvenlik ilişkisi optimum düzeyde sağlanacak biçimde tasarlanmalıdır (ICOMOS, 2013). Kalkan duvarlarında strüktürel güvenliği arttırmak amacıyla yapılacak tüm müdahaleler, yapının özgün strüktürel bünyesini ve mimari bütünlüğünü değiştirmemeli ve geri dönülebilir olmalıdır.

2. Kalkan duvarı geçmiş onarımlarda kısmen ya da tamamen yeniden yapılmış yapılar için koruma yaklaşımı

Geçmişteki onarımlarda, somut verilere dayanmayan restitüsyon projeleri ve yetersiz analoji çalışmaları nedeniyle kalkan duvarının özgün yapısal ve biçimsel özelliklerinin dışında bütünleme ve kısmi yeniden yapımlar gerçekleştirilmiştir. Bu müdahaleler sebebiyle estetik bütünlüğünü ve karakteristik özelliklerini kaybeden yapıların kalkan duvarları, detaylı incelemelerle tespit edilerek bundan sonraki onarımlarda, geçmişte hatalı oran ve yüksekliklerde yapılan uygulamaların müdahale edilebilir olan bölümlerinin yeniden ele alınması ve uygun biçimsel görünüme kavuşturulması, karakteristik saçak ve kuşak detaylarındaki biçimsel hataların kaldırılması ile estetik bütünlüğün yeniden sağlanması önerilmektedir.

3. Kalkan duvarı yıkılmış ve günümüzde mevcut olmayan yapılar için koruma yaklaşımı

İncelenen yapılardan bazılarında ise 1855 Bursa depremi ve öncesinde yıkıldığı tespit edilen kalkan duvarlarında bütünleme çalışması yapılmadığı ve bu sebeple

[46] Yapılar için bkz. (Tablo 5. 2 Kalkan duvarlarının koruma durumu)

giriş cephelerinin karakteristik görünümlerini kaybettikleri görülmektedir. Bu yapıların deprem sonrası ilk onarımlarında maddi imkansızlıklar ve malzeme tedariğinde yaşanan sorunlar nedeniyle giriş cepheleri muhdes malzemelerle doldurularak kapatılmış, son cemaat mahallinin üstü ahşap çatı ile örtülmüştür.

Yapıların kısmi olarak yıkılmış, hasar görmüş ya da tamamen yıkılmış olan bölümlerinde, yapıların ilk tasarımlarındaki bütünlüğünü korumak ya da strüktürel olarak sağlamlaştırmak amacıyla kısmi yeniden yapım ya da bütünleme çalışmaları yapılabilmektedir (Ahunbay, 2019, s. 35). Kuzey cephesi tamamen ortadan kalkmış olan Hoca Muslihiddin, İmaret-i İsa Bey, Kademeri, Şerefüddin Paşa, Veled-i Veziri mescitlerinin ve kalkan duvarı kısmi yıkılmış durumda olan Arap Mehmed, Düsturhan mescitlerinin özgün görünümlerine kavuşması ve yapılarda estetik bütünlüğün sağlanması amacıyla kuzey cephesindeki muhdes eklentilerin kaldırılarak özgün ya da çağdaş malzemeler kullanılarak tamamlanması, üzerinde detaylı çalışılması gereken önemli bir müdahale kararıdır. Yeniden yapım ve bütünleme içeren müdahaleler, güvenilir ve somut verilere dayanan belgeler ışığında hassasiyetle ele alınması gereken bir restorasyon kararıdır. Elde yeterli veri olmadan, varsayımlara dayalı restitüsyon çalışmalarından kaçınılmalıdır.

Eğer yapı üzerinde bütünleme için yeterli veri varsa, bütünleme yapılacak bölümlerde, özgün yapım tekniği ve malzeme kullanımına özen gösterilmesi, aynı zamanda eski ve yeni kısmın birbirinden ayırt edilebilecek renk, doku ya da boyut farklılığına dayanan ayrımlara sahip olması, bununla birlikte bezemesel nitelikteki unsurların (çökertme nişi, pano, yüzey bezemesi) yeniden yapımından kaçınılması gerekmektedir. Venedik Tüzüğü'nün 12. Maddesi'nde bütünleme çalışmalarının gerektirdiği hassasiyet şu şekilde ifade edilmektedir: "*Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda artistik ve tarihi tanıklığı yanlış bir şekilde yansıtmaması için, aslından ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir*." (Ahunbay, 2019, s. 202).

Çevre Ölçeğinde Koruma Önerileri

"*Çevre, tarihi mirasın bulunduğu ve onun kavranmasını, algılanmasını, yaşamasını statik veya dinamik yönden etkileyen veya onunla sosyal, ekonomik, ya da kültürel olarak doğrudan ilişkili doğal ve/veya insan yapısı ortamdır*" (ICOMOS, 2011). Çevresel koşulların iyileştirilmesi, tarihi dokularda yeni yapılaşmanın ve araç trafiğinin sınırlandırılması, hava kalitesinin arttırılması korumayı destekleyen önemli yaklaşımlardır (Ahunbay, 2019, s. 103). Venedik Tüzüğü'nün 14. Maddesi'nde yer alan, "*Anıtların bulundukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınıp yaşanır bir şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir*" ifadesi koruma yaklaşımının yapıyla sınırlı kalmaması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple yapılar çevreleri bir bütün olarak ele alınmalı ve geliştirilecek koruma stratejileri ve yönetim planları bu çerçevede belirlenmelidir. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması, yapının ve çevresinin bütün olarak kavranması ve anlaşılması sürecinin bir parçası olmalıdır (ICOMOS, 2011).

- Yapıların bulunduğu konum ve yakın çevresindeki kentsel dinamiklerden kaynaklanan yoğun kullanım, araç trafiği, mülkiyet sorunları, hırsızlık ya da hatalı planlama kararları, yeni yapılaşmanın boyut ve oranları, tarihi yapıların özgün bağlamını ortadan kaldıran, yapılara ulaşımı zorlaştıran ya da tarihi yapıların algılanabilirliğini, görünürlüğünü engelleyen bir koruma problemine dönüşebilmektedir. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri'nin, 2/b maddesinde yer alan "*Yeni mimari, tarihi alanın mekânsal düzeni ile uyumlu ve geleneksel biçimlenmesine saygılı, günün ve yerin mimari eğilimlerinin gerçek bir ifadesi olmalıdır. Mevcut mimariyi olumsuz etkilemeyen, yerin ruhunu kucaklayan ve ayırt edilebilen bir yaratıcılığa olanak tanıyan bir kompozisyon sürekliliğine öncelik verilmelidir.*" yaklaşımı esas alınmalıdır (ICOMOS, 2011).
- Tarihi çevrelerde sık karşılaşılan yapılaşmadaki sınırların belirsizliği ve bunun sonucunda ortaya çıkan mülkiyet sorunları da tarihi yapıların korunmasında çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Yapıların cephelerine bitişik yeni yapıların yapılmış olduğu ya da bazı cepheleri komşu parsel sınırları içinde kaldığı görülmektedir. Bu gibi mülkiyet

sorunları bulunan mescitlerin, çevresindeki niteliksiz ve muhdes yapılaşma ve eklerden arındırılarak koruma amaçlı düzenlemelere ihtiyacı vardır. Altıparmak ve Veled-i Vezirî mescitlerinde olduğu gibi yapıların cephelerine bitişik otopark olarak kullanılan alanların yeniden düzenlenerek yapıların üzerinde yer aldığı cadde ve sokakların araç parkından kurtarılması gerekmektedir.

Bununla birlikte, bu müstesna kültürel mirası korumak için tekil yapı koruma projeleri oluşturmanın ötesinde, üst ölçekte bir koruma stratejisi ve bakım-onarım planı oluşturmak gerekmektedir. Korumanın sürdürülebilir kılınması için sürekli bakım programı geliştirilmesi ve kapsamlı onarımlar yerine periyodik bakımların yapılması, çağdaş koruma yaklaşımlarına daha uygun, daha ekonomik ve daha kapsayıcı bir yaklaşım olacaktır. Bunun için koruma alanında farklı disiplinlerden uzmanların yanı sıra, merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun da içinde yer aldığı çok paydaşlı, konuyla ilgili katılımcılar ile yürütülecek bir koruma ve yönetim planı hazırlanmalıdır. Ayrıca, bu yapıların hayatlarını sürdürmesinde büyük rolü olan kullanıcılar, mahalleli ve din görevlileri, yapıların korunması ve denetimin sağlanması konusunda bilinçlendirilmeli; yapıların bakımından sorumlu olan ilçe müftülükleri ve din görevlileri yapılara yönelik münferit müdahalelere yönelik gerekli önlemleri almaları konusunda yetki ve bilinçlendirilmelidir.

Sonuç olarak, kalkan duvarlı mescitlerin mimari özelliklerinin ve koruma sorunlarının araştırılması amacıyla yapılan bu çalışma sonucunda ulaşılan verilerin ve yapıların mevcut koruma sorunlarına yönelik getirilen önerilerin, mimari kültürümüzde önemli bir yeri bulunan bu mescitlerin bir yapı grubu olarak belgelenmesi ve yapılara yönelik geliştirilecek koruma çalışmaları için katkı sağlaması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (2019). *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri.* İstanbul: YEM Yayın.

Altınışık, M. B. (2013). *Geç Osmanlı Döneminde Ölçü ve Nizam.* Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Arslan, M. (2017). *Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi.* Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Aslanapa, O. (1989). *Türk Sanatı.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ayverdi, E. H., & Yüksel, İ. A. (2019). *Osmanlı Mimarisi.* İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Baş, T. (2008). *Anadolu Selçuklu Dönemi Konya Mahalle Mescitlerinin Restorasyon Sorunları.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Batur, A. (1970). Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine. *Anadolu Sanatı Araştırmaları Dergisi, 2*, s. 135-217.

Baykal, K. (1950). *Bursa ve Anıtları.* Bursa: Aysan Matbaası.

Baykal, K. (1953). *Bursa'da Hacılar Camii Tamiri Münasebetile.* Bursa: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları.

Baykal, K. (1955). *Son Tamirleri Yapılan Camiler.* Bursa: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu.

Baykal, K. (1956). *1956 Senesinde Tamirlerini Yaptığımız Camiler.* Bursa: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları.

Baykal, K. (1959). *1958 Senesi Çalışmaları.* Bursa: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu.

Baykal, K. (1961). *Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumunun 1960 Yılı Çalışmaları ve Kurumun Tarihçesi.* Bursa: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları.

Baykal, K. (1964). *Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumunun 1961, 1962, 1963, 1964 Yılları Çalışmaları.* Bursa: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları.

Baykal, K. (1971). *Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumunun 1967-1968-1969-1970 Yılları Çalışmaları.* Bursa: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları.

Baykal, K. (1983). *Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumunun 1977 - 1982 Yılları Çalışmaları.* Bursa: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları.

BEESK. (tarih yok). Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu Fotoğraf Arşivi. Bursa.

Çuhadar, Ö. (2010). *Bursa Erken Devir Camilerinde Revak Uygulaması.* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Dilaver, S. (1971). Anadolu'daki Tek Kubbeli Selçuklu Mescitlerinin Mimarlık Tarihi Yönünden Önemi. *Sanat Tarihi Yıllığı*, s. 17-28.

Erkal, M. (1991). "Arşın". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt III, s. 411-413). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Eyice, S. (1986). İstanbul'un Camiye Çevrilen Kiliseleri. *Türkiye Anıt ve Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yıllığı* (Cilt I). içinde İstanbul: TAÇ Vakfı Yayını.

Eyice, S. (1993). "Cami". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt VII, s. 56-90). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Gabriel, A. (2010). *Bir Türk Başkenti Bursa.* (N. Er, H. Er, & A. Kazancıgil, Çev.) İstanbul: Osmangazi Belediyesi Yayınları.

Güler, S. (2019). Bursa'da Kalkan Duvarlı Camiler ve Ön Cephe Düzenlemeleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 28*(1), s. 59-97.

Gündüz Küskü, S. (2014). *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Hasol, D. (2012). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü.* İstanbul: YEM Yayın.

ICOMOS. (2011). *Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri.* Aralık 10, 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr05929310015369122 60.pdf adresinden alındı

ICOMOS. (2013). *Mimari Mirası Koruma Bildirgesi.* Aralık 10, 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr07841920015421926 02.pdf adresinden alındı

İrteş, M. S. (2021). Bursa Çelebi Mehmed (Yeşil) Camii Kalemişleri. *Lale Kültür Sanat ve Medeniyet Dergisi*(3), s. 72-83.

Kahn, A. (1913). *Albert Kahn Fotoğraf Arşivi.* Nisan 13, 2022 tarihinde https://collections.albert-kahn.hauts-de-seine.fr/simple-recherche?q=bursa adresinden alındı

Kaplanoğlu, R. (2008, Mayıs). Bursa'nın Kentsel Gelişmesi. (H. Tonak, Dü.) *Bursa Defteri*(31-32), s. 39-51.

Kepecioğlu, K. (2009). *Bursa Kütüğü.* Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Keskin, D. (2015). *Türkiye'de Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Mimari Korumaya Katkıları: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu ve Restorasyon Faaliyetleri.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Keskin, M. Ç. (2011). *Osmanlı'nın Timurlu-Türkmen Dünyasına Bakışı Ekseninde Mimari Etkilenmeler (1402-1520)*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kuban, D. (2021). *Osmanlı Mimarisi.* İstanbul: YEM Yayın.

Kutlu, M. (2017). XIV-XV. Yüzyıllara Ait Osmanlı Camilerinde Görülen Tuğla-Taş Almaşıklığı Üzerine Gözlemler. *Sanat Tarihi Dergisi, 26*(1), s. 131-153.

Özaydın, N. (2017). *Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi.* Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Özüdoğru, Ş. (2003). Bursa'da 15-16 Yüzyıl Kalkan Duvarlı Camilerde Taş-Tuğla İşçiliği. *III. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu* (s. 438-445). Eskişehir: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Yayınları.

Sebah, & Joaillier. (1894). Ekim 16, 2022 tarihinde https://www.sebahjoaillier.com/bursa adresinden alındı

Seçgin, N. (2020). Erken Osmanlı Mimarisinde Cami Yapılarının Plan Tipolojisi. Y. Özbek, & A. Budak (Dü) içinde, *Fetih Öncesi Osmanlı Sanatı ve Mimarisi* (s. 285-338). Konya: Literatürk Academia.

Sönmezer, Ş. (1996). *17. Yüzyıl İstanbul Mescitleri.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Söylemezoğlu, K. (1955). *İslam Dini İlk Camiler ve Osmanlı Camileri.* İstanbul.

Sücüllülü, A. (2022). Kasım 22, 2022 tarihinde gzt.com: https://www.gzt.com/mecra/kohne-urgencten-geriye-kalan-3421822 adresinden alındı

Tanman, M. (2020). Erken Osmanlı Mimarisinde Üslup Etkileri. Y. Özbek, & A. Budak (Dü) içinde, *Fetih Öncesi Osmanlı Sanatı ve Mimarisi* (s. 339-397). Konya: Literatürk Academia.

Tayla, H. (2017). *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları I-II.* İstanbul: TAÇ Vakfı.

Tournefort, J. P. (1717). Nisan 7, 2022 tarihinde https://tr.travelogues.gr/collection.php?view=124 adresinden alındı

Tuncer, E. N. (1996). *Klasik Dönem Osmanlı Mimarisinde İç Mekan ve Cephelerde Oran.* Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Türkün Dostoğlu, N., & Dostoğlu, H. (2011). *Bursa Kültür Varlıkları Envaneti: Anıtsal Eserler.* Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Ulusoy, M. Ş. (2021). *Bursa Camileri ve Medreseleri / Medâr-ı Şemsî - Devvâr-ı Şemsî.* (M. Kara, B. Tarakcı, & S. Terzioğlu, Dü) Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları.

VGM. (1983). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler (Bursa İl Merkezi)*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Yenal, E. (2012). *Osmanlı (Baş) Kenti Bursa.* Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Yenal, E. (2012). *Osmanlı Mimarlığı Erken Döneminde Bursa'da Yapıların Oluşumu.* Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Zakar, L., & Eyüpgiller, K. K. (2018). *Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri.* İstanbul.

A
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTER ÇALIŞMASI

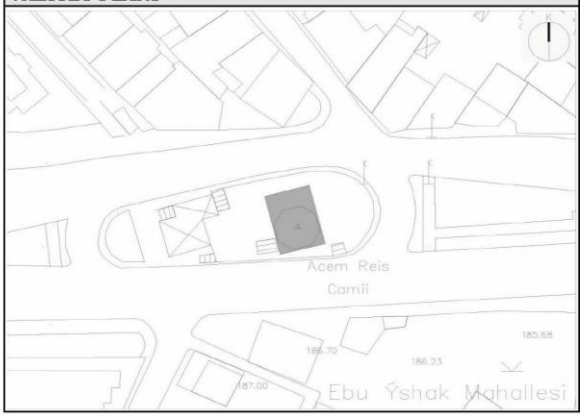
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **01**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	EBU İSHAK MAH.	KEMAL BENGÜ CD.	85	497/10
ADI	**ACEM REİS MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1493	Bedreddin Mahmud oğlu Mehmed	II. Bayezid	Yok	TESCİLLİ: X / TESCİLSİZ:	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
		ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA		X	ORTA			İZİ VAR
	X	KÖTÜ			KÖTÜ		X	KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ		X	ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	Kubbe	Beton
HARİM BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	Tonoz	Beton
MEDHAL BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	Harpuşta	Kiremit
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş		

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ					
Yoldan giriş				Bahçe Duvarı	X	Var			Harim Bölümü		Medhal Bölümü		
Bahçeden giriş	X					Yok							
Aynı Kottan Merdiven ile	X			Şadırvan / WC	X	Var		Boyut	7,35 x 7,25 m		7,35 x 3,45 m		
						Yok		Alan	53,5 m²		25,5 m²		
Giriş Terasından Kaldırımdan	X			Hazire	X	Var		İÇ MEKAN ELEMANLARI					
						Yok		Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X		
Giriş Yeri	Özgün	X		Müştemilat	X	Var		Minber	X	Rahle Sekisi	X		
	Değil					Yok		Vaaz Kürsüsü	X				
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek		Var		Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif Bezeme		Var	
	Yok	X			X	Yok		Mahfil Katı	X		X	Yok	

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.		
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
		Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet		Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	8	X	Ahşap	
				PVC	
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı	
				Beton	
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı	
				Beton	
KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
			Sepet Kulpu	X	Almaşık
	REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
		X	Teğet Kemer		Taş
		X	Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
		2 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	3 sıra tuğla kirpi saçak	
DERZLER			
BEDEN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	
KALKAN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
	X	Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE		Tuğla			
	X	Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form		Kurşun	
		Eğrisel Form	X	Taş	
	X	Diğer		Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı			X	
Pencereler	X			X
Söveler	X	X		X
Dışlıklar		X		X
Dekoratif Ögeler	X	X		X
Kalkan Duvarı	X			X
Minare	X			X
Üst Örtü	X	X		X
Saçaklar	X	X		X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	X
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	X
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var	X		Yok	

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	13.05.2022

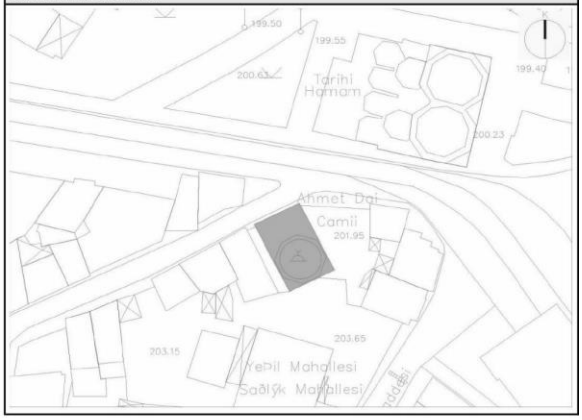
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **02**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	KAYHAN MAH.	AHMED DAİ SOK.	111	384/10
ADI	**AHMED DÂÎ MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1471	Hızıroğlu Yahşi Bey	II. Mehmed	Var	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		TAŞIYICI YAPI		ÜST YAPI		DIŞ YAPI		İÇ YAPI		RUTUBET	
İYİ		İYİ	X	İYİ	X	İYİ		İYİ		İYİ	
ORTA	X	ORTA		ORTA		ORTA	X	ORTA	X	ORTA	X
KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		YOK	
										İZİ VAR	
										ÖNEMLİ	

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Çapraz tonoz/Beşik tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş+1 tuğla	Harpuşta	Beton Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ

Yoldan giriş		X
Bahçeden giriş		
Aynı Kottan Merdiven ile		X
Giriş Terasından Kaldırımdan		
		X
Giriş Yeri	Özgün	X
	Değil	
İkincil Giriş	Var	
	Yok	X

BAHÇE / AVLU

Bahçe Duvarı	Var	X
	Yok	
Şadırvan / WC	Var	X
	Yok	
Hazire	Var	
	Yok	X
Müştemilat	Var	X
	Yok	
İmam Evi / Dernek	Var	X
	Yok	

İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ

	Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Boyut	7,60 x 7,75 m	7,60 x 5,35 m
Alan	59 m²	41 m²

İÇ MEKAN ELEMANLARI

Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X	
Minber	X	Rahle Sekisi	X	
Vaaz Kürsüsü	X			
Özgün Giriş Kapısı	X	Dekoratif Bezeme		Var
Mahfil Katı	X		X	Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb		
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
		Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER

	Adet	Malzeme
ALT SIRA PENCERELER	6	Ahşap
		PVC
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	Alçı
		X Beton
ÜST SIRA İÇLİKLER	Yok	Alçı
		Beton

KEMERLER

	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
	X	Teğet Kemer		Taş
		Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR

KUBBE SAÇAĞI		2 sıra tuğla kirpi saçak
	X	3 sıra tuğla kirpi saçak
		Taş saçak
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak
	X	Taş saçak
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak
		2 sıra tuğla kirpi saçak
	X	3 sıra tuğla kirpi saçak

DERZLER

BEDEN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı
KALKAN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı

MİNARE

KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer
		Sol Yan Cephe		Yok
KAİDE		Altıgen		Ongen
	X	Sekizgen		Onikigen
GÖVDE		Daire Form		
	X	Yivli Form		
ŞEREFE	X	Tuğla		
		Taş		
KORKULUK	X	Ferforje		Tuğla
		Taş (Mermer)		Sıvalı
KÜLAH		Sivri Form	X	Kurşun
	X	Eğrisel Form		Taş
		Diğer		Beton

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı		X		
Pencereler	X			
Söveler	X			
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler	X			X
Kalkan Duvarı	X			X
Minare	X			
Üst Örtü	X			
Saçaklar	X			X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X
Yapı duvarına şadırvan eki	X
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	X
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

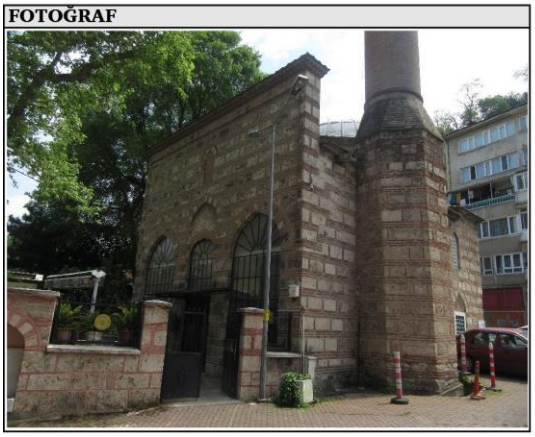
Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ	16.05.2022

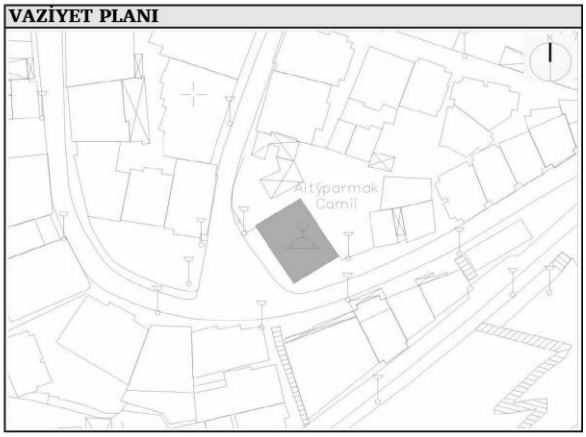
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **03**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	YAHŞİBEY	ÇIKINTI	250	883/3
ADI	**ALTIPARMAK MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1474	Hoca Mehmet Altıparmak	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET		YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA		X	İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Çapraz tonoz/Beşik tonoz	Marsilya tipi kiremit
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Beton kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				
Yoldan giriş				Bahçe Duvarı		Var			Harim Bölümü		Medhal Bölümü	
Bahçeden giriş		X				Yok						
Aynı Kottan Merdiven ile		X		Şadırvan / WC	X	Var		Boyut	7,60 x 7,55 m		8,00 x 3,80 m	
						Yok		Alan	58 m²		31 m²	
Giriş Terasından Kaldırımdan		X		Hazire	X	Var		İÇ MEKAN ELEMANLARI				
						Yok		Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X	
Giriş Yeri	Özgün	X		Müştemilat	X	Var		Minber		Rahle Sekisi	X	
	Değil					Yok		Vaaz Kürsüsü				
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek	X	Var		Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif		Var
	Yok	X				Yok		Mahfil Katı	X	Bezeme	X	Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.			
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet	Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	6	Ahşap	
		X PVC	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X Alçı	
		Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	Alçı	
		X PVC	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
	X	Teğet Kemer		Taş
	X	Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	
KALKAN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE	X	Yedigen		Ongen	
		Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH	X	Sivri Form		Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
		Diğer	X	Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X	X		
Söveler	X	X		
Dışlıklar				
Dekoratif Ögeler	X	X		
Kalkan Duvarı	X			
Minare	X			X
Üst Örtü				X
Saçaklar		X		X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	X
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	X
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

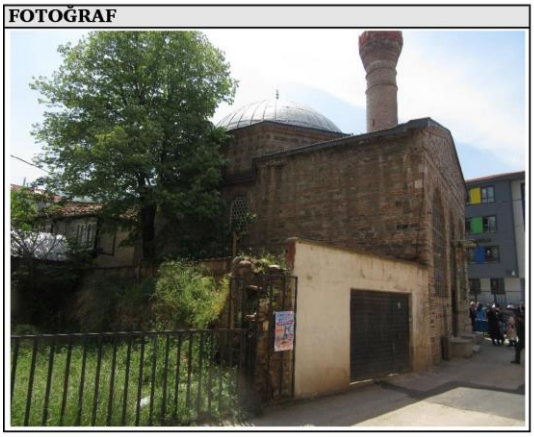
Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	4.05.2022

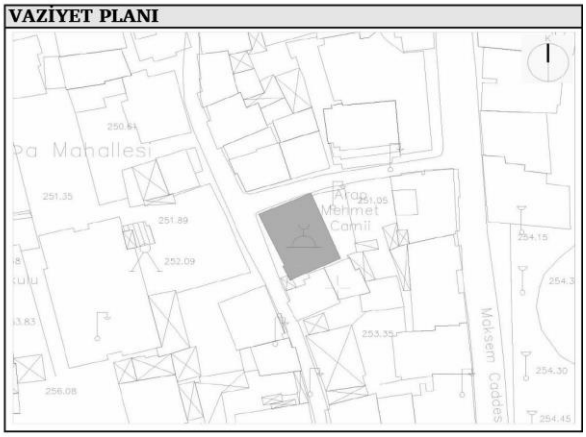
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **04**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	TAHTAKALE	10.Ara	-	633/7-8
ADI	**ARAP MEHMED MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1497	Arap Mehmed	II. Bayezid	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		TAŞIYICI YAPI		ÜST YAPI		DIŞ YAPI		İÇ YAPI		RUTUBET	
İYİ	**X**	İYİ		İYİ	**X**	İYİ	**X**	İYİ	**X**	YOK	
ORTA		ORTA		ORTA		ORTA		ORTA		İZİ VAR	**X**
KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		ÖNEMLİ	

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz/ Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Beşik Çatı	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			
Yoldan giriş		**X**		Bahçe Duvarı		Var
Bahçeden giriş					**X**	Yok
Aynı Kottan Merdiven ile		**X**		Şadırvan / WC	**X**	Var
						Yok
Giriş Terasından Kaldırımdan		**X**		Hazire		Var
					X	Yok
Giriş Yeri	Özgün	**X**		Müştemilat		Var
	Değil				**X**	Yok
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek	**X**	Var
	Yok	**X**				Yok

İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
	Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Boyut	7,85 x 7,85 m	8,70 x 3,70 m
Alan	76 m²	33 m²

İÇ MEKAN ELEMANLARI					
Özgün Mihrap	**X**	Müezzin Mahfili	**X**		
Minber		Rahle Sekisi			
Vaaz Kürsüsü					
Özgün Giriş Kapısı	**X**	Dekoratif		Var	
Mahfil Katı	**X**	Bezeme	**X**	Yok	

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	**X**	3 Kemerli Açıklık (Özgün)
		2 Kemerli Açıklık
		Tek Kemerli Açıklık
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün) **X** Metal Doğrama
	X	Kapatılmış Ahşap Doğrama
	X	Parapet yükseltisi PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar
		Çini Parça Kullanımı

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet		Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	8	**X**	Ahşap	
			PVC	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	**X**	Alçı	
			Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	**X**	Alçı	
			Beton	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	**X**	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	**X**	Almaşık
REVAK KEMERLERİ	**X**	Penci Kemer	**X**	Tuğla
		Teğet Kemer		Taş
	X	Bursa Kemeri	**X**	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	**X**	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	
KALKAN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	

MİNARE							
KONUMU	**X**	Sağ Yan Cephe		Diğer			
		Sol Yan Cephe		Yok			
KAİDE		Altıgen		Ongen			
	X	Sekizgen		Onikigen			
GÖVDE	**X**	Daire Form					
		Yivli Form					
ŞEREFE	**X**	Tuğla					
		Taş					
KORKULUK		Ferforje	**X**	Tuğla			
		Taş (Mermer)	**X**	Sıvalı			
KÜLAH	**X**	Sivri Form	**X**	Kurşun			
		Eğrisel Form		Taş			
		Diğer		Beton			

BOZULMALAR	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı		**X**		
Pencereler	**X**			**X**
Söveler	**X**			
Dışlıklar	**X**			**X**
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı	**X**	**X**		**X**
Minare	**X**			
Üst Örtü		**X**		**X**
Saçaklar				**X**

NİTELİKSİZ EKLER	
Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	**X**
Sundurma giriş saçağı eki	**X**
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	**X**
Yapı duvarına şadırvan eki	**X**
Medhal bölümünde kat eki	**X**
Niteliksiz giriş kapısı eki	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	**X**
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	**X**
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

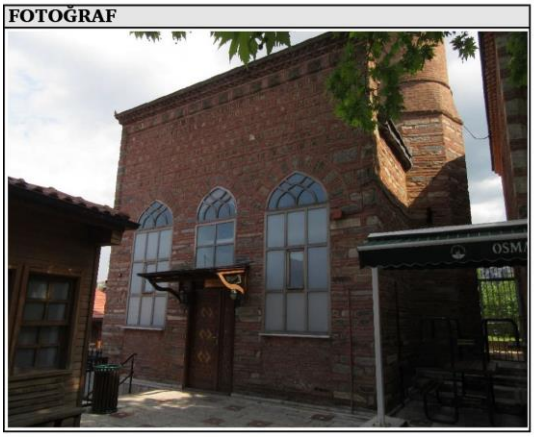
FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	
Kısmi Değişim	**X**
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	
İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	**X**
Özgün Değil	
MÜDAHALE ÖNERİSİ	
Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	**X**
PROJE	
Var	
Yok	**X**

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	9.05.2022

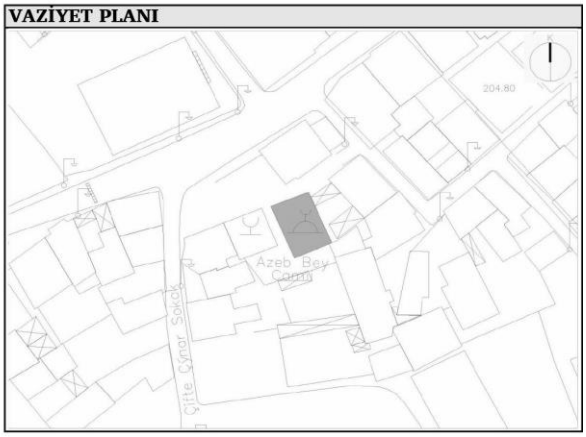
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **05**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	KOCANAİP	OKUL	211	928-39
ADI	**AZEB BEY MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1455	Abdullah oğlu Azeb Bey	II. Mehmed	Var	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET	X	YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ		X	KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 tuğla	Harpuşta	Beton kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
Yoldan giriş			Bahçe Duvarı	X	Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Bahçeden giriş	X				Yok			
Aynı Kottan Merdiven ile	X		Şadırvan / WC	X	Var	Boyut	5,80 x 5,90 m	5,80 x 3,65 m
					Yok	Alan	35 m²	22 m²
Giriş Terasından Kaldırımdan	X		Hazire	X	Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI		
					Yok	Özgün Mihrap		Müezzin Mahfili X
Giriş Yeri: Özgün	X		Müştemilat	X	Var	Minber		Rahle Sekisi
Giriş Yeri: Değil					Yok	Vaaz Kürsüsü		
İkincil Giriş: Var			İmam Evi / Dernek		Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif: Var
İkincil Giriş: Yok	X			X	Yok	Mahfil Katı		Bezeme: Yok X

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)		Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış	X	Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.)			
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet		Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	6	X	Ahşap	
			PVC	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı	
			Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3		Alçı	
	X	Ahşap		
			Beton	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık
REVAK KEMERLERİ	X	Penci Kemer		Tuğla
		Teğet Kemer		Taş
		Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
	X	Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje	X	Tuğla	
		Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form	X	Kurşun	
	X	Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X			
Söveler		X		
Dışlıklar				
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı			X	
Minare	X			
Üst Örtü	X			
Saçaklar				

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	X
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	X
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Kısmi Değişim	
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	X
Esaslı Onarım / Restorasyon	

PROJE

Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	4.05.2022

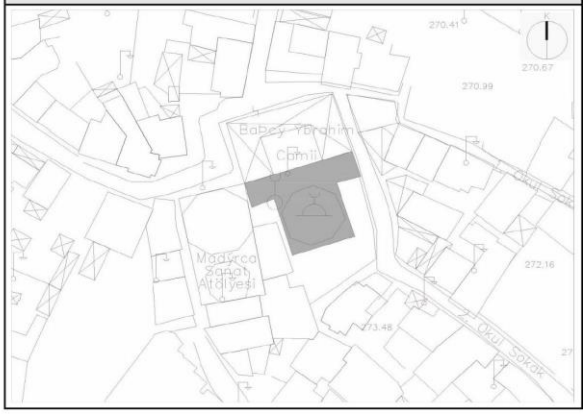
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **06**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	MAKSEM	BAŞÇI	5	310-24/25
ADI	**BAŞÇI İBRAHİM MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Başçı İbrahim	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	Bozulmuş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	Bozulmuş	Ayna Tonoz/ Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ			İÇ MEKAN ELEMANLARI			
Yoldan giriş				Bahçe Duvarı	X	Var			Harim Bölümü	Medhal Bölümü	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X
Bahçeden giriş		X				Yok		Boyut	10,00 x 9,95 m	10,10 x 4,15 m	Minber	X	Rahle Sekisi	X
Aynı Kottan Merdiven ile		X		Şadırvan / WC	X	Var		Alan	100 m²	42 m²	Vaaz Kürsüsü	X		
Giriş Terasından Kaldırımdan		X				Yok					Özgün Giriş Kapısı	X	Dekoratif	X Var
Giriş Yeri	Özgün	X		Hazire	X	Var					Mahfil Katı	X	Bezeme	Yok
	Değil					Yok								
İkincil Giriş	Var			Müştemilat		Var								
	Yok	X			X	Yok								
				İmam Evi / Dernek		Var								
					X	Yok								

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ	X	Açık (Özgün)		Metal Doğrama	
		Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.			
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
	X	Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet		Malzeme		SAÇAKLAR			MİNARE					
ALT SIRA PENCERELER	6	X	Ahşap		KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
			PVC				3 sıra tuğla kirpi saçak			Sol Yan Cephe		Yok	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı				Taş saçak	KAİDE		Altıgen		Ongen	
			Beton		BEDEN DUVARI SAÇAKLARI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak		X	Sekizgen		Onikigen	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı				3 sıra tuğla kirpi saçak	GÖVDE	X	Daire Form			
			Beton				Taş saçak			Yivli Form			
KEMERLER	Tip		Malzeme		KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	ŞEREFE	X	Tuğla			
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla		X	2 sıra tuğla kirpi saçak			Taş			
		Sepet Kulpu	X	Almaşık			3 sıra tuğla kirpi saçak	KORKULUK		Ferforje	X	Tuğla	
REVAK KEMERLERİ	X	Penci Kemer	X	Tuğla	DERZLER				X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
	X	Teğet Kemer		Taş	BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı	KÜLAH		Sivri Form		Kurşun	
		Bursa Kemeri	X	Almaşık			Çimento harcı			Eğrisel Form	X	Taş	
					KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı		X	Diğer		Beton	
							Çimento harcı						

BOZULMALAR					NİTELİKSİZ EKLER		FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme	Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı		Özgün	X
Giriş Kapısı					Sundurma giriş saçağı eki		Kısmi Değişim	
Pencereler					Yapıya bitişik kapalı mekân eki		Büyük oranda yenileme	
Söveler					Yapı duvarına şadırvan eki		Yeniden Yapım	
Dışlıklar					Medhal bölümünde kat eki		**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
Dekoratif Ögeler					Niteliksiz giriş kapısı eki		Özgün	X
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama		Özgün Değil	
Kalkan Duvarı					Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki		**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
					Yağmur suyu iniş borusu eki		Bakım / Basit Onarım	X
Minare					Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi		Esaslı Onarım / Restorasyon	
Üst Örtü					Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi		**PROJE**	
Saçaklar					Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler		Var X	Yok

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	24.05.2022

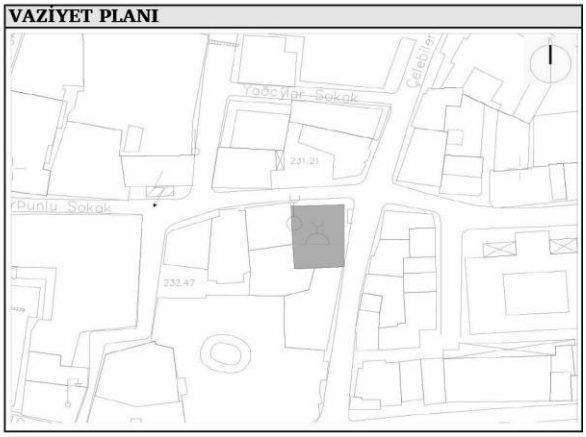
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **07**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	TAHTAKALE	KURŞUNLU	198	652-10
ADI	**ÇAKIR AĞA (MECNUN DEDE) MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Başçı İbrahim	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	**X**	İYİ	TAŞIYICI YAPI	**X**	İYİ	ÜST YAPI	**X**	İYİ	DIŞ YAPI	**X**	İYİ	İÇ YAPI	**X**	İYİ	RUTUBET	**X**	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Tonoz/ Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				
Yoldan giriş		**X**		Bahçe Duvarı		Var			Harim Bölümü		Medhal Bölümü	
Bahçeden giriş					**X**	Yok						
Aynı Kottan Merdiven ile		**X**		Şadırvan / WC	**X**	Var		Boyut	7,60 x 7,40 m		7,80 x 3,65 m	
						Yok		Alan	57 m²		29 m²	
Giriş Terasından Kaldırımdan				Hazire	**X**	Var		İÇ MEKAN ELEMANLARI				
		X				Yok		Özgün Mihrap	**X**	Müezzin Mahfili	**X**	
Giriş Yeri	Özgün	**X**		Müştemilat		Var		Minber	**X**	Rahle Sekisi		
	Değil				**X**	Yok		Vaaz Kürsüsü	**X**			
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek		Var		Özgün Giriş Kapısı	**X**	Dekoratif Bezeme	**X**	
	Yok	**X**			**X**	Yok		Mahfil Katı	**X**			

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	**X**	3 Kemerli Açıklık (Yeniden Yapım)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	**X**	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	**X**	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.		
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
	X	Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet		Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	8	**X**	Ahşap	
			PVC	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	**X**	Alçı	
			Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3		Alçı	
		X	Beton	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	**X**	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu		Almaşık
REVAK KEMERLERİ	**X**	Penci Kemer	**X**	Tuğla
		Teğet Kemer		Taş
	X	Bursa Kemeri	**X**	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	**X**	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI	**X**	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	**X**	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	**X**	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE						
KONUMU	**X**	Sağ Yan Cephe		Diğer		
		Sol Yan Cephe		Yok		
KAİDE		Altıgen		Ongen		
	X	Sekizgen		Onikigen		
GÖVDE	**X**	Daire Form				
		Yivli Form				
ŞEREFE	**X**	Tuğla				
		Taş				
KORKULUK		Ferforje		Tuğla		
		Taş (Mermer)	**X**	Sıvalı		
KÜLAH	**X**	Sivri Form	**X**	Kurşun		
		Eğrisel Form		Taş		
		Diğer		Beton		

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı		**X**		
Pencereler	**X**			
Söveler	**X**			
Dışlıklar	**X**			
Dekoratif Ögeler	**X**			
Kalkan Duvarı	**X**			
Minare				
Üst Örtü	**X**			
Saçaklar	**X**			

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	**X**
Sundurma giriş saçağı eki	**X**
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	**X**
Yapı duvarına şadırvan eki	**X**
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	**X**
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	**X**
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	
Büyük oranda yenileme	**X**
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	**X**
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	**X**
Esaslı Onarım / Restorasyon	

PROJE

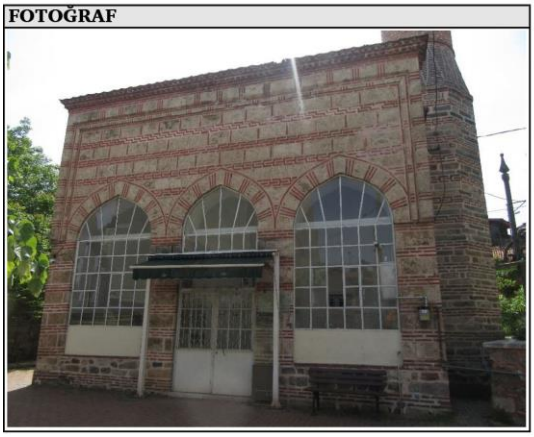
Var			Yok	**X**

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	9.05.2022

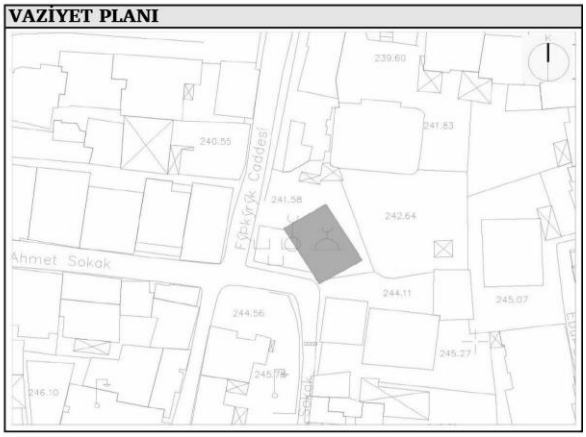
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **08**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	TAHTAKALE	FIŞKIRIK	_	632/31-32
ADI	**DUHTER-İ ŞEREF MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1456	Şâhî Hatun	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET		YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA			ORTA		X	İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz/ Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Yassı Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				
Yoldan giriş			Bahçe Duvarı	X	Var			Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Bahçeden giriş	X				Yok				
Aynı Kottan Merdiven ile	X		Şadırvan / WC	X	Var	Boyut	Alan	7,65 x 7,90 m / 61 m²	7,85 x 3,45 m / 27 m²
					Yok				
Giriş Terasından Kaldırımdan	X		Hazire	X	Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI			
					Yok	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X
Giriş Yeri: Özgün	X		Müştemilat		Var	Minber	X	Rahle Sekisi	
Giriş Yeri: Değil				X	Yok	Vaaz Kürsüsü			
İkincil Giriş: Var			İmam Evi / Dernek		Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif	X Var
İkincil Giriş: Yok	X			X	Yok	Mahfil Katı	X	Bezeme	Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.			
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet	Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	6	X Ahşap	
		PVC	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X Alçı	
		Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X Alçı	
		Beton	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
	X	Teğet Kemer		Taş
		Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR		
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak
		Taş saçak
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak
	X	Taş saçak
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak

DERZLER		
BEDEN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı
KALKAN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
		Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK	X	Ferforje		Tuğla	
		Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X			
Söveler	X			X
Dışlıklar		X		X
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı	X			
Minare	X			
Üst Örtü				
Saçaklar	X			

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	X
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	
Büyük oranda yenileme	X
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	9.05.2022

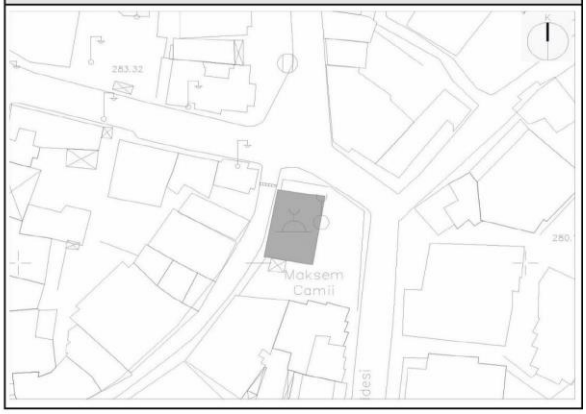
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **09**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	MAKSEM	MAKSEM	215	256/10-12
ADI	**DÜSTURHAN (MAKSEM) MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1479	Hoca Yahya	II. Mehmed	Var	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
		ORTA			ORTA		X	ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Düz Tavan	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ					
Yoldan giriş				Bahçe Duvarı	X	Var		Harim Bölümü		Medhal Bölümü			
Bahçeden giriş	X					Yok							
Aynı Kottan	X			Şadırvan / WC	X	Var	Boyut	7,20 x 7,55 m		7,85 x 4,45 m			
Merdiven ile						Yok	Alan	55 m²		35 m²			
Giriş Terasından				Hazire		Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI						
Kaldırımdan	X				X	Yok	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X			
Giriş Yeri	Özgün	X		Müştemilat		Var	Minber	X	Rahle Sekisi	X			
	Değil				X	Yok	Vaaz Kürsüsü	X					
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek		Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif	X	Var		
	Yok	X			X	Yok	Mahfil Katı	X	Bezeme		Yok		

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)		Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi	X	PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.			
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet	Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	8	Ahşap	
		PVC	X
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	Alçı	X
		Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	Alçı	X
		Beton	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
	X	Teğet Kemer		Taş
		Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU		Sağ Yan Cephe		Diğer	
	X	Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
	X	Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X		X	
Söveler	X	X	X	
Dışlıklar				X
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı	X	X		X
Minare				
Üst Örtü				
Saçaklar	X			

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	X
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	X
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	X
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	11.05.2022

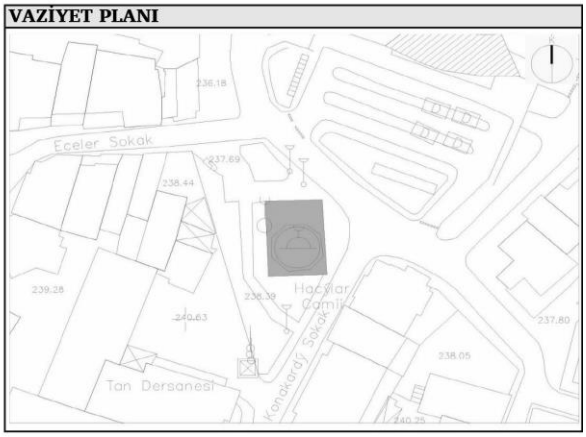
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **10**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	HOCAALİZADE	KÜLTÜR	7	340-21
ADI	**HACILAR MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1466	Bakkal Sinan	II. Mehmed	Var	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Çapraz Tonoz/ Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				
Yoldan giriş		X		Bahçe Duvarı		Var			Harim Bölümü	Medhal Bölümü		
Bahçeden giriş					X	Yok						
Aynı Kottan		X		Şadırvan / WC	X	Var		Boyut	8,95 x 8,95 m	8,95 x 4,50 m		
Merdiven ile						Yok		Alan	81 m²	41 m²		
Giriş Terasından				Hazire		Var		İÇ MEKAN ELEMANLARI				
Kaldırımdan		X			X	Yok		Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X	
Giriş Yeri	Özgün	X		Müştemilat		Var		Minber	X	Rahle Sekisi	X	
	Değil				X	Yok		Vaaz Kürsüsü	X			
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek		Var		Özgün Giriş Kapısı	X	Dekoratif	X	Var
	Yok	X			X	Yok		Mahfil Katı	X	Bezeme		Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.)			
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet		Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	8	X	Ahşap	
			PVC	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı	
			Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı	
			Beton	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer	X	Tuğla
		Sepet Kulpu		Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer	X	Tuğla
	X	Teğet Kemer		Taş
	X	Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
		2 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE						
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer		
		Sol Yan Cephe		Yok		
KAİDE		Altıgen		Ongen		
	X	Sekizgen		Onikigen		
GÖVDE	X	Daire Form				
		Yivli Form				
ŞEREFE	X	Tuğla				
		Taş				
KORKULUK		Ferforje		Tuğla		
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı		
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun		
		Eğrisel Form		Taş		
		Diğer		Beton		

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı				
Pencereler	X			
Söveler	X			
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler	X			
Kalkan Duvarı				
Minare				
Üst Örtü				
Saçaklar				

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	X
Esaslı Onarım / Restorasyon	

PROJE

Var	X		Yok	

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	17.05.2022

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **11**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	YILDIRIM	İNCİRLİ	İNCİRLİ	5	211-21
ADI	**HACI SEYFEDDİN MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Başçı Hacı Seyfeddin	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	_

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	Örgü düzeni bozulmuş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	Örgü düzeni bozulmuş	Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ	Yoldan giriş		BAHÇE / AVLU	Bahçe Duvarı	X	Var	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ							
	Bahçeden giriş	X				Yok		Harim Bölümü		Medhal Bölümü				
	Aynı Kottan Merdiven ile	X		Şadırvan / WC	X	Var	Boyut	6,70 x 6,75 m		7,70 x 4,70 m				
	Giriş Terasından Kaldırımdan	X				Yok	Alan	46 m²		37 m²				
				Hazire		Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI							
					X	Yok	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili					
	Giriş Yeri: Özgün			Müştemilat	X	Var	Minber	X	Rahle Sekisi	X				
	Değil	X				Yok	Vaaz Kürsüsü	X						
	İkincil Giriş: Var			İmam Evi / Dernek	X	Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif Bezeme		Var			
	Yok	X				Yok	Mahfil Katı	X		X	Yok			

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI		3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
	X	2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.			
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet		Malzeme		SAÇAKLAR	KUBBE SAÇAĞI		2 sıra tuğla kirpi saçak	MİNARE	KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
	ALT SIRA PENCERELER	7		Ahşap				X	3 sıra tuğla kirpi saçak				Sol Yan Cephe		Yok	
				PVC					Taş saçak		KAİDE		Altıgen		Ongen	
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı			BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak				Sekizgen	X	Onikigen	
				Beton					3 sıra tuğla kirpi saçak		GÖVDE	X	Daire Form			
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı				X	Beton saçak				Yivli Form			
				Beton			KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak		ŞEREFE	X	Tuğla			
KEMERLER		Tip		Malzeme					2 sıra tuğla kirpi saçak				Taş			
	PENCERE KEMERLERİ		Teğet Kemer	X	Tuğla			X	3 sıra tuğla kirpi saçak		KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
		X	Sepet Kulpu		Almaşık	DERZLER	BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı			X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
	REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla				Çimento harcı		KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun	
		X	Teğet Kemer		Taş		KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı				Eğrisel Form		Taş	
			Bursa Kemeri	X	Almaşık				Çimento harcı				Diğer		Beton	

BOZULMALAR					**NİTELİKSİZ EKLER**		**FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK**	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme				
Giriş Kapısı	X		X		Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X	Özgün	
Pencereler	X				Sundurma giriş saçağı eki		Kısmi Değişim	
Söveler	X		X		Yapıya bitişik kapalı mekân eki		Büyük oranda yenileme	X
Dışlıklar	X				Yapı duvarına şadırvan eki		Yeniden Yapım	
Dekoratif Ögeler	X				Medhal bölümünde kat eki	X	**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
					Niteliksiz giriş kapısı eki	X	Özgün	X
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama		Özgün Değil	
Kalkan Duvarı	X				Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	X	**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
					Yağmur suyu iniş borusu eki		Bakım / Basit Onarım	
Minare	X			X	Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X	Esaslı Onarım / Restorasyon	X
Üst Örtü	X			X	Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X	**PROJE**	
Saçaklar	X	X		X	Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X	Var	Yok X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	18.05.2022

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **12**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	KAYHAN	SİMAVLI	95	380-1
ADI	**HAFSA HATUN (BEDREDDİN) MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1443	Hafsa Hatun	II. Murad	Var	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU			TAŞIYICI YAPI			ÜST YAPI			DIŞ YAPI			İÇ YAPI			RUTUBET		
	X	İYİ		**X**	İYİ		**X**	İYİ		**X**	İYİ		**X**	İYİ		**X**	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ			BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ					
Yoldan giriş			Bahçe Duvarı	**X**	Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü			
Bahçeden giriş	**X**				Yok						
Aynı Kottan Merdiven ile	**X**		Şadırvan / WC	**X**	Var	Boyut	8,85 x 8,85 m	8,85 x 4,15 m			
					Yok	Alan	79 m²	37 m²			
Giriş Terasından Kaldırımdan	**X**		Hazire	**X**	Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI					
					Yok	Özgün Mihrap	**X**	Müezzin Mahfili	**X**		
Giriş Yeri: Özgün	**X**		Müştemilat	**X**	Var	Minber	**X**	Rahle Sekisi	**X**		
Giriş Yeri: Değil					Yok	Vaaz Kürsüsü	**X**				
İkincil Giriş: Var			İmam Evi / Dernek	**X**	Var	Özgün Giriş Kapısı	**X**	Dekoratif	**X**	Var	
İkincil Giriş: Yok	**X**				Yok	Mahfil Katı	**X**	Bezeme		Yok	

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	**X**	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	**X**	Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER	**X**	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb			
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet	Malzeme		
ALT SIRA PENCERELER	8	**X**	Ahşap	
		X	PVC	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3		Alçı	
		X	Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	**X**	Alçı	
			Beton	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	**X**	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	**X**	Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
	X	Teğet Kemer		Taş
		Bursa Kemeri	**X**	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	**X**	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	**X**	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	**X**	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE						
KONUMU	**X**	Sağ Yan Cephe		Diğer		
		Sol Yan Cephe		Yok		
KAİDE		Altıgen		Ongen		
	X	Sekizgen		Onikigen		
GÖVDE	**X**	Daire Form				
		Yivli Form				
ŞEREFE	**X**	Tuğla				
		Taş				
KORKULUK	**X**	Ferforje		Tuğla		
		Taş (Mermer)		Sıvalı		
KÜLAH		Sivri Form	**X**	Kurşun		
	X	Eğrisel Form		Taş		
		Diğer		Beton		

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	**X**			
Pencereler	**X**		**X**	
Söveler	**X**	**X**		
Dışlıklar				
Dekoratif Ögeler	**X**			
Kalkan Duvarı	**X**			
Minare	**X**			**X**
Üst Örtü	**X**			**X**
Saçaklar	**X**	**X**		**X**

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	**X**
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	**X**
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	**X**
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	**X**
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	**X**

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	**X**
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	**X**
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	**X**
Esaslı Onarım / Restorasyon	

PROJE

Var			Yok	**X**

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ	16.05.2022

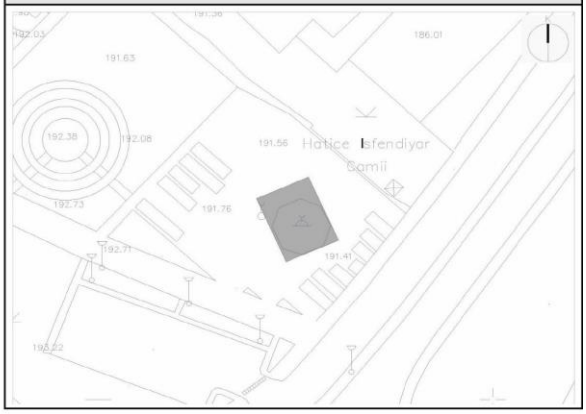
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **13**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	EBU İSHAK	_	81	1434-5
ADI	**HATİCE İSFENDİYAR MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Hatice Sultan	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Çapraz Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 3 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				
Yoldan giriş			Bahçe Duvarı		Var			Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Bahçeden giriş	X			X	Yok		
Aynı Kottan Merdiven ile	X		Şadırvan / WC		Var	Boyut	Alan	8,97 x 8,97 m / 81 m²	9,30 x 4,45 m / 42 m²
				X	Yok				
Giriş Terasından Kaldırımdan	X		Hazire		Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI			
				X	Yok	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X
Giriş Yeri: Özgün	X		Müştemilat		Var	Minber	X	Rahle Sekisi	X
Giriş Yeri: Değil				X	Yok	Vaaz Kürsüsü	X		
İkincil Giriş: Var			İmam Evi / Dernek		Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif Bezeme: Var	
İkincil Giriş: Yok	X			X	Yok	Mahfil Katı		Dekoratif Bezeme: Yok	X

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ	X	Açık (Özgün)		Metal Doğrama	
		Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.)			
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet		Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	8	X	Ahşap	
			PVC	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı	
			Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı	
			Beton	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer	X	Tuğla
		Sepet Kulpu		Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
	X	Teğet Kemer		Taş
	X	Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE						
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer		
		Sol Yan Cephe		Yok		
KAİDE		Altıgen		Ongen		
	X	Sekizgen		Onikigen		
GÖVDE	X	Daire Form				
		Yivli Form				
ŞEREFE	X	Tuğla				
		Taş				
KORKULUK		Ferforje		Tuğla		
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı		
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun		
		Eğrisel Form		Taş		
		Diğer		Beton		

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X		X	
Söveler	X	X		
Dışlıklar				
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı	X			
Minare	X			
Üst Örtü	X			X
Saçaklar	X	X		X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	X
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	
Büyük oranda yenileme	X
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	X
Esaslı Onarım / Restorasyon	

PROJE

Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	13.05.2022

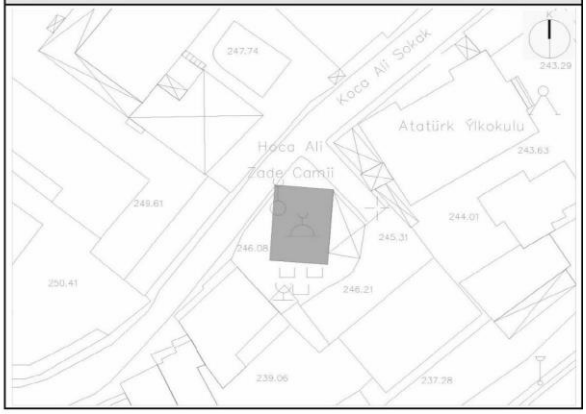
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **14**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	HOCAALİZADE	KOCA ALİ	3	313-2
ADI	**HOCA ALİZÂDE MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1439	Hacı Ömer oğlu Hoca Ali	II. Mehmed	Var	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		TAŞIYICI YAPI		ÜST YAPI		DIŞ YAPI		İÇ YAPI		RUTUBET	
İYİ		İYİ	X	İYİ	X	İYİ	X	İYİ	X	YOK	X
ORTA	X	ORTA		ORTA		ORTA		ORTA		İZİ VAR	
KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		ÖNEMLİ	

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Beton Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			
Yoldan giriş		X		Bahçe Duvarı	X	Var	
Bahçeden giriş						Yok	
Aynı Kottan Merdiven ile		X		Şadırvan / WC		Var	
					X	Yok	
Giriş Terasından Kaldırımdan				Hazire	X	Var	
		X				Yok	
Giriş Yeri	Özgün	X		Müştemilat	X	Var	
	Değil					Yok	
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek		Var	
	Yok	X			X	Yok	

İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
	Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Boyut	8,85 x 8,70 m	8,85 x 4,70 m
Alan	77 m²	42 m²

İÇ MEKAN ELEMANLARI					
Özgün Mihrap		Müezzin Mahfili	X		
Minber	X	Rahle Sekisi	X		
Vaaz Kürsüsü	X				
Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif Bezeme	X	Var	
				Yok	
Mahfil Katı	X				

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.		
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
	X	Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet	Malzeme
ALT SIRA PENCERELER	8	Ahşap
		X PVC
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X Alçı
		Beton
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X Alçı
		Beton

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
	X	Teğet Kemer		Taş
	X	Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	
KALKAN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE	X	Altıgen		Ongen	
		Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form		Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
	X	Diğer	X	Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X		X	
Pencereler	X			
Söveler		X		
Dışlıklar				X
Dekoratif Ögeler	X			X
Kalkan Duvarı	X			
Minare				X
Üst Örtü				
Saçaklar	X			X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	X
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var			Yok	
	X			

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	12.05.2022

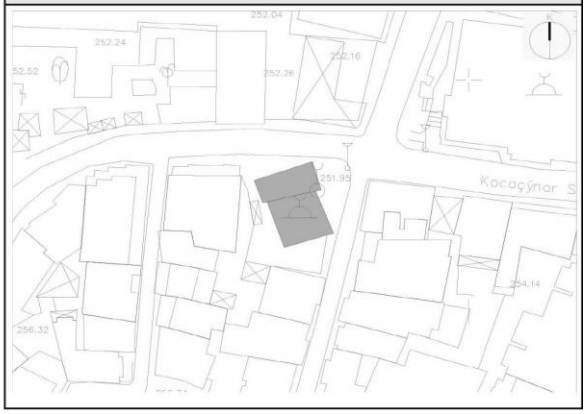
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **15**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	İBRAHİM PAŞA	İBRAHİM PAŞA	7	874-16
ADI	**HOCA MUSLİHİDDİN MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1413-1421	İbrahim Paşa	I. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET	X	YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ahşap Çatı	Kiremit
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Ahşap Çatı	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				
Yoldan giriş		X		Bahçe Duvarı		Var			Harim Bölümü		Medhal Bölümü	
Bahçeden giriş					X	Yok						
Aynı Kottan		X		Şadırvan / WC	X	Var		Boyut	8,70 x 8,70 m		8,00 x 4,50 m	
Merdiven ile						Yok		Alan	76 m²		36 m²	
Giriş Terasından				Hazire	X	Var		İÇ MEKAN ELEMANLARI				
Kaldırımdan		X				Yok		Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X	
Giriş Yeri	Özgün	X		Müştemilat		Var		Minber	X	Rahle Sekisi	X	
	Değil				X	Yok		Vaaz Kürsüsü	X			
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek		Var		Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif		Var
	Yok	X			X	Yok		Mahfil Katı	X	Bezeme	X	Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Yıkılmış)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)		Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış	X	Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.			
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet	Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	8	X	Ahşap
			PVC
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı
			Beton
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı
			Beton

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
		Teğet Kemer		Taş
	X	Basık Kemer	X	Ahşap

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	
KALKAN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	

MİNARE						
KONUMU		Sağ Yan Cephe		Diğer		
	X	Sol Yan Cephe		Yok		
KAİDE		Altıgen		Ongen		
	X	Sekizgen		Onikigen		
GÖVDE	X	Daire Form				
		Yivli Form				
ŞEREFE	X	Tuğla				
		Taş				
KORKULUK		Ferforje		Tuğla		
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı		
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun		
		Eğrisel Form		Taş		
		Diğer		Beton		

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X		X	
Pencereler				X
Söveler	X			X
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler		X		X
Kalkan Duvarı		X		
Minare	X			
Üst Örtü	X	X		
Saçaklar	X			

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	X
Niteliksiz giriş kapısı eki	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	X
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	12.05.2022

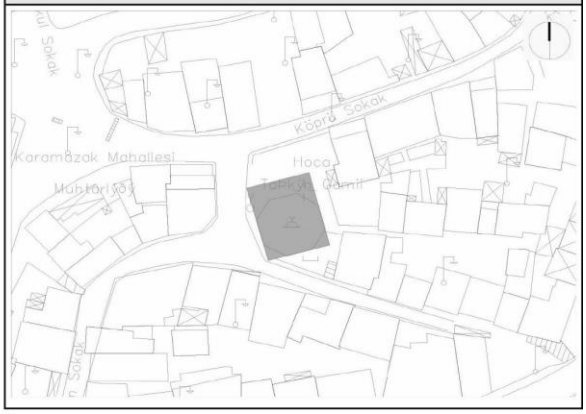
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **16**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	YILDIRIM	HOCA TAŞKIN	KÖPRÜ	57	186-7
ADI	**HOCA TAŞKIN MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Hoca Taşkın	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	_

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA		X	ORTA		X	İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 3 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				
Yoldan giriş			Bahçe Duvarı	X	Var			Harim Bölümü	Medhal Bölümü			
Bahçeden giriş	X				Yok	Boyut	Alan	10,00 x 9,95 m	10,00 x 3,65 m			
Aynı Kottan Merdiven ile	X		Şadırvan / WC	X	Var			100 m²	37 m²			
Giriş Terasından Kaldırımdan	X				Yok	İÇ MEKAN ELEMANLARI						
Giriş Yeri: Özgün	X		Hazire		Var	Özgün Mihrap			Müezzin Mahfili	X		
Giriş Yeri: Değil				X	Yok	Minber	X		Rahle Sekisi	X		
İkincil Giriş: Var			Müştemilat		Var	Vaaz Kürsüsü	X					
İkincil Giriş: Yok	X			X	Yok	Özgün Giriş Kapısı			Dekoratif Bezeme		Var	
			İmam Evi / Dernek		Var	Mahfil Katı				X	Yok	
				X	Yok							

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
	X	Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.			
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet		Malzeme		SAÇAKLAR			MİNARE				
ALT SIRA PENCERELER	6	X	Ahşap		KUBBE SAÇAĞI		2 sıra tuğla kirpi saçak	KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer
		X	PVC				3 sıra tuğla kirpi saçak			Sol Yan Cephe		Yok
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı				Taş saçak	KAİDE		Altıgen		Ongen
			Beton		BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak		X	Sekizgen		Onikigen
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3		Alçı				3 sıra tuğla kirpi saçak	GÖVDE	X	Daire Form		
		X	PVC				Taş saçak			Yivli Form		
KEMERLER	**Tip**		**Malzeme**		KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	ŞEREFE	X	Tuğla		
							2 sıra tuğla kirpi saçak			Taş		
PENCERE KEMERLERİ	Teğet Kemer	X	Tuğla				3 sıra tuğla kirpi saçak	KORKULUK		Ferforje		Tuğla
	Sepet Kulpu		Almaşık						X	Taş (Mermer)		Sıvalı
REVAK KEMERLERİ	Penci Kemer	X	Tuğla		DERZLER			KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun
	Teğet Kemer		Taş		BEDEN DUVARI		Horasan harcı			Eğrisel Form		Taş
	Bursa Kemeri	X	Almaşık			X	Çimento harcı			Diğer		Beton
					KALKAN DUVARI		Horasan harcı					
						X	Çimento harcı					

BOZULMALAR					**NİTELİKSİZ EKLER**		**FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK**	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme	Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X	Özgün	
Giriş Kapısı	X		X		Sundurma giriş saçağı eki		Kısmi Değişim	
Pencereler				X	Yapıya bitişik kapalı mekân eki		Büyük oranda yenileme	X
Söveler	X			X	Yapı duvarına şadırvan eki		Yeniden Yapım	
Dışlıklar	X				Medhal bölümünde kat eki	X	**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
Dekoratif Ögeler	X			X	Niteliksiz giriş kapısı eki		Özgün	X
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama		Özgün Değil	
Kalkan Duvarı	X		X		Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki		**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
					Yağmur suyu iniş borusu eki	X	Bakım / Basit Onarım	X
Minare	X			X	Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X	Esaslı Onarım / Restorasyon	
Üst Örtü	X			X	Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi		**PROJE**	
Saçaklar	X				Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X	Var / Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	20.05.2022

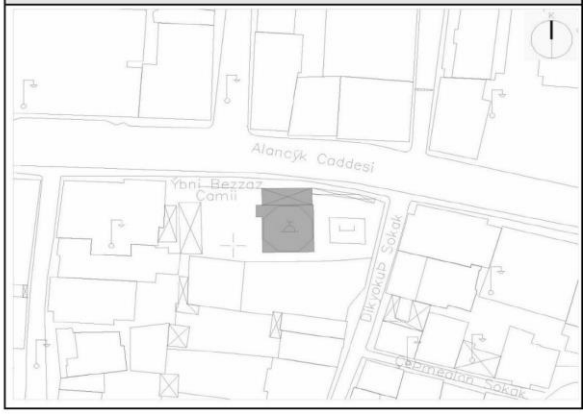
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **17**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	YILDIRIM	HOCA TAŞKIN	İNCİRLİ	58	192-22
ADI	**İBN-İ BEZZÂZ MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1413-1421	Mehmed Kerderî	I. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA		X	İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 tuğla	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 tuğla	Ayna Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 tuğla	Harpuşta	Beton Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ			İÇ MEKAN ELEMANLARI			
Yoldan giriş			X	Bahçe Duvarı	X	Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü		Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	
Bahçeden giriş						Yok	Boyut	8,00 x 8,15 m	7,85 x 3,65 m					
Aynı Kottan			X	Şadırvan / WC	X	Var	Alan	65 m²	29 m²		Minber	X	Rahle Sekisi	X
Merdiven ile						Yok					Vaaz Kürsüsü	X		
Giriş Terasından				Hazire	X	Var					Özgün Giriş Kapısı	X	Dekoratif	Var
Kaldırımdan			X			Yok					Mahfil Katı	X	Bezeme	X Yok
Giriş Yeri	Özgün		X	Müştemilat	X	Var								
	Değil					Yok								
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek		Var								
	Yok		X		X	Yok								

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama	
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama	
	X	Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.			
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
		Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet		Malzeme		SAÇAKLAR			MİNARE					
ALT SIRA PENCERELER	8	X	Ahşap		KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
			PVC				3 sıra tuğla kirpi saçak			Sol Yan Cephe		Yok	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3		Alçı				Taş saçak	KAİDE		Altıgen		Ongen	
		X	Beton		BEDEN DUVARI SAÇAKLARI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak		X	Sekizgen		Onikigen	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı				3 sıra tuğla kirpi saçak	GÖVDE	X	Daire Form			
			Beton				Taş saçak			Yivli Form			
KEMERLER	Tip		Malzeme		KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	ŞEREFE	X	Tuğla			
PENCERE KEMERLERİ	Teğet Kemer	X	Tuğla			X	2 sıra tuğla kirpi saçak			Taş			
	Sepet Kulpu		Almaşık				3 sıra tuğla kirpi saçak	KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
REVAK KEMERLERİ	Penci Kemer		Tuğla		DERZLER				X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
	Teğet Kemer	X	Taş		BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı	KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun	
	Bursa Kemeri	X	Almaşık				Çimento harcı			Eğrisel Form		Taş	
					KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı			Diğer		Beton	
							Çimento harcı						

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı				X
Pencereler	X			X
Söveler	X			
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler		X		X
Kalkan Duvarı	X		X	X
Minare	X			
Üst Örtü	X			X
Saçaklar	X			X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	X
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	18.05.2022

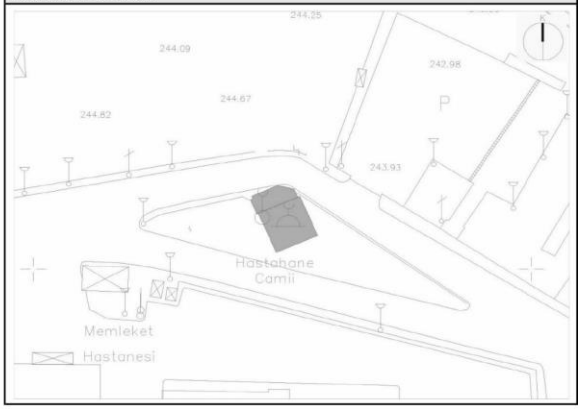
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **18**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	ALAADDİN	HASTA YURDU	_	1383-76
ADI	**İMÂRET-İ İSÂ BEY MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1436	Bayezid Paşa oğlu İsa Bey	II. Murad	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ahşap Çatı	Marsilya tipi kiremit
KALKAN DUVARI	Muhdes Tuğla Duvar	_	_	_

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ			
Yoldan giriş			X	Bahçe Duvarı		Var			Harim Bölümü		Medhal Bölümü
Bahçeden giriş					X	Yok		Boyut	6,80 x 6,40 m		6,80 x 3,95 m
Aynı Kottan Merdiven ile			X	Şadırvan / WC	X	Var		Alan	44 m²		27 m²
Giriş Terasından Kaldırımdan			X			Yok		İÇ MEKAN ELEMANLARI			
Giriş Yeri	Özgün		X	Hazire	X	Var		Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X
	Değil					Yok		Minber	X	Rahle Sekisi	X
İkincil Giriş	Var			Müştemilat		Var		Vaaz Kürsüsü	X		
	Yok		X	İmam Evi / Dernek		Var		Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif	Var
					X	Yok		Mahfil Katı	X	Bezeme	X Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI		3 Kemerli Açıklık (Özgün)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)		Metal Doğrama
	X	Kapatılmış	X	Ahşap Doğrama
	X	Parapet yükseltisi		PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.		
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
		Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	SAÇAKLAR			MİNARE			
	ALT SIRA PENCERELER	6	X Ahşap	KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	KONUMU	X	Sağ Yan Cephe	Diğer
			PVC			3 sıra tuğla kirpi saçak			Sol Yan Cephe	Yok
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X Alçı			Taş saçak	KAİDE		Altıgen	Ongen
			Beton	BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak			Sekizgen	Onikigen
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X Alçı			3 sıra tuğla kirpi saçak	GÖVDE	X	Daire Form	
			Beton		X	Taş saçak			Yivli Form	
KEMERLER		Tip	Malzeme	KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	ŞEREFE	X	Tuğla	
						2 sıra tuğla kirpi saçak			Taş	
	PENCERE KEMERLERİ	X Teğet Kemer	Tuğla			3 sıra tuğla kirpi saçak	KORKULUK		Ferforje	Tuğla
		Sepet Kulpu	X Almaşık	DERZLER		Horasan harcı		X	Taş (Mermer)	Sıvalı
	REVAK KEMERLERİ	Penci Kemer	Tuğla	BEDEN DUVARI	X	Çimento harcı	KÜLAH		Sivri Form	Kurşun
		X Teğet Kemer	Taş	KALKAN DUVARI		Horasan harcı			Eğrisel Form	Taş
		Bursa Kemeri	Almaşık		X	Çimento harcı		X	Diğer	X Beton

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X		X	
Pencereler	X			
Söveler	X			X
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı		X		
Minare				
Üst Örtü	X			X
Saçaklar	X			X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	X
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

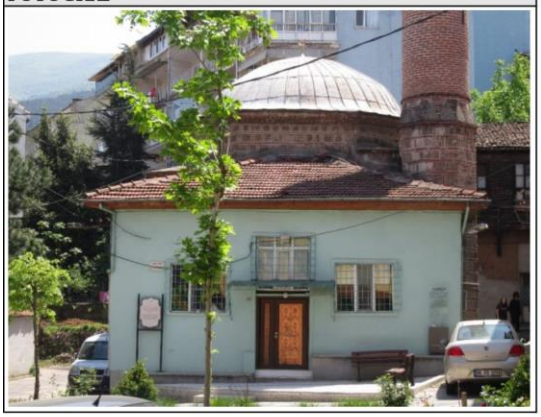
Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	6.05.2022

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **19**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	MAKSEM	UZUN	4	624/15
ADI	**KADEMERİ MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1421-1451	Kademeri Ali	II. Murad	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
		ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA		X	ORTA			İZİ VAR
	X	KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ		X	ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Ahşap Çatı	Kurşun
KALKAN DUVARI	Muhdes Tuğla Duvar	_	Ahşap Çatı	Beton Kiemit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				
Yoldan giriş		X	Bahçe Duvarı		Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü			
Bahçeden giriş				X	Yok	Boyut	7,25 x 7,15 m	7,45 x 4,05 m			
Aynı Kottan			Şadırvan / WC		Var	Alan	52 m²	31 m²			
Merdiven ile		X		X	Yok	İÇ MEKAN ELEMANLARI					
Giriş Terasından			Hazire		Var	Özgün Mihrap		Müezzin Mahfili	X		
Kaldırımdan		X		X	Yok	Minber	X	Rahle Sekisi	X		
Giriş Yeri	Özgün		Müştemilat		Var	Vaaz Kürsüsü	X				
	Değil	X		X	Yok	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif Bezeme	Var		
İkincil Giriş	Var		İmam Evi / Dernek	X	Var	Mahfil Katı	X		X	Yok	
	Yok	X			Yok						

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI		3 Kemerli Açıklık (Özgün)			
		2 Kemerli Açıklık			
		Tek Kemerli Açıklık			
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)		Metal Doğrama	
	X	Yıkılmış	X	Ahşap Doğrama	
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama	
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi			
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven v			
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar			
	X	Çini Parça Kullanımı			

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	6		Ahşap
			X	PVC
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı
				Beton
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı
				Beton

KEMERLER		Tip		Malzeme
	PENCERE KEMERLERİ	Teğet Kemer	X	Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık
	REVAK KEMERLERİ	Penci Kemer		Tuğla
		Teğet Kemer		Taş
		Bursa Kemeri		Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	
KALKAN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
	X	Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK	X	Ferforje		Tuğla	
		Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X		X	
Pencereler	X			
Söveler	X	X		X
Dışlıklar				
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı		X		
Minare				X
Üst Örtü		X		X
Saçaklar		X	X	X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	X
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	X
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	X
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	X
Yağmur suyu iniş borusu eki	X
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ	11.05.2022

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **20**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	ALACAMESCİT	ÇANCILAR	4	420-32/33
ADI	**KARAKADÎ MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1460	Seyyid Hüseyin Hüsameddin	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ X / TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET	X	YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA		X	ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER				
YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 2 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ			
Yoldan giriş				Bahçe Duvarı	X	Var			Harim Bölümü	Medhal Bölümü		GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)	
Bahçeden giriş		X				Yok								2 Kemerli Açıklık	
Aynı Kottan Merdiven ile		X		Şadırvan / WC	X	Var		Boyut	7,15 x 7,40 m	7,65 x 4,25 m				Tek Kemerli Açıklık	
Giriş Terasından Kaldırımdan		X				Yok		Alan	53 m²	33 m²		REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	Metal Doğrama
Giriş Yeri	Özgün	X		Hazire	X	Var		İÇ MEKAN ELEMANLARI					X	Kapatılmış	Ahşap Doğrama
	Değil					Yok		Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X			Parapet yükseltisi X	PVC Doğrama
İkincil Giriş	Var			Müştemilat	X	Var		Minber	X	Rahle Sekisi	X	DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	
	Yok	X			X	Yok		Vaaz Kürsüsü	X				X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.	
				İmam Evi / Dernek		Var		Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif	Var			Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
					X	Yok		Mahfil Katı	X	Bezeme X	Yok			Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	SAÇAKLAR			MİNARE			
	ALT SIRA PENCERELER	6	Ahşap	KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	KONUMU		Sağ Yan Cephe	Diğer
			X PVC			3 sıra tuğla kirpi saçak		X	Sol Yan Cephe	Yok
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X Alçı			Taş saçak	KAİDE		Altıgen	Ongen
			Beton	BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak		X	Sekizgen	Onikigen
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X Alçı			3 sıra tuğla kirpi saçak	GÖVDE	X	Daire Form	
			Beton		X	Taş saçak			Yivli Form	
KEMERLER		**Tip**	**Malzeme**	KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	ŞEREFE	X	Tuğla	
					X	2 sıra tuğla kirpi saçak			Taş	
	PENCERE KEMERLERİ	X Teğet Kemer	Tuğla			3 sıra tuğla kirpi saçak	KORKULUK		Ferforje	Tuğla
		Sepet Kulpu	Almaşık	DERZLER		Horasan harcı		X	Taş (Mermer)	Sıvalı
	REVAK KEMERLERİ	Penci Kemer	X Tuğla	BEDEN DUVARI	X	Çimento harcı	KÜLAH	X	Sivri Form	X Kurşun
		X Teğet Kemer	Taş	KALKAN DUVARI		Horasan harcı			Eğrisel Form	Taş
		X Bursa Kemeri	X Almaşık		X	Çimento harcı			Diğer	Beton

BOZULMALAR					NİTELİKSİZ EKLER		FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme	Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X	Özgün	
Giriş Kapısı	X				Sundurma giriş saçağı eki	X	Kısmi Değişim	X
Pencereler	X	X			Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X	Büyük oranda yenileme	
Söveler	X				Yapı duvarına şadırvan eki		Yeniden Yapım	
Dışlıklar	X			X	Medhal bölümünde kat eki	X	**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
Dekoratif Ögeler	X				Niteliksiz giriş kapısı eki	X	Özgün	X
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	X	Özgün Değil	
Kalkan Duvarı	X		X		Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki		**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
					Yağmur suyu iniş borusu eki	X	Bakım / Basit Onarım	
Minare	X				Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X	Esaslı Onarım / Restorasyon	X
Üst Örtü	X			X	Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X	**PROJE**	
Saçaklar	X	X			Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X	Var	Yok X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	21.05.2022

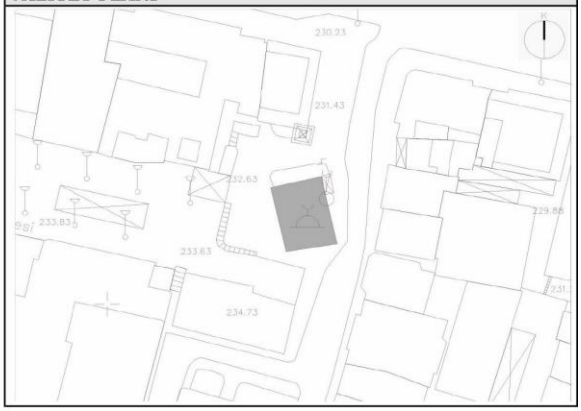
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **21**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	ORHANBEY	RESSAM ŞEFİK BURSALI	21	500-1
ADI	**KARA ŞEYH MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Söle Mehmed Paşa	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
	X	ORTA			ORTA		X	ORTA		X	ORTA		X	ORTA		X	İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER				
YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Çapraz Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ					
Yoldan giriş		X		Bahçe Duvarı		Var						
Bahçeden giriş					X	Yok		Harim Bölümü		Medhal Bölümü		
Aynı Kottan Merdiven ile		X		Şadırvan / WC	X	Var	Boyut	8,25 x 8,25 m		8,30 x 4,30 m		
Giriş Terasından Kaldırımdan						Yok	Alan	69 m²		36 m²		
		X		Hazire		Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI					
Giriş Yeri	Özgün	X			X	Yok	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X		
	Değil			Müştemilat		Var	Minber	X	Rahle Sekisi	X		
İkincil Giriş	Var				X	Yok	Vaaz Kürsüsü	X				
	Yok	X		İmam Evi / Dernek		Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif		Var	
					X	Yok	Mahfil Katı	X	Bezeme	X	Yok	

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)	
		2 Kemerli Açıklık	
		Tek Kemerli Açıklık	
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X Metal Doğrama
	X	Kapatılmış	Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi	PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.	
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
	X	Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme		SAÇAKLAR			MİNARE			
ALT SIRA PENCERELER	6		Ahşap		KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	KONUMU		Sağ Yan Cephe	Diğer
			PVC				3 sıra tuğla kirpi saçak		X	Sol Yan Cephe	Yok
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+4	X	Alçı				Taş saçak	KAİDE		Altıgen	Ongen
			Beton		BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak		X	Sekizgen	Onikigen
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+4	X	Alçı				3 sıra tuğla kirpi saçak	GÖVDE	X	Daire Form	
			Beton			X	Taş saçak			Yivli Form	
KEMERLER		Tip		Malzeme	KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	ŞEREFE	X	Tuğla	
							2 sıra tuğla kirpi saçak			Taş	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla			3 sıra tuğla kirpi saçak	KORKULUK	X	Ferforje	Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık	DERZLER		Horasan harcı			Taş (Mermer)	Sıvalı
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla	BEDEN DUVARI	X	Çimento harcı	KÜLAH	X	Sivri Form	X Kurşun
	X	Teğet Kemer		Taş	KALKAN DUVARI		Horasan harcı			Eğrisel Form	Taş
	X	Bursa Kemeri	X	Almaşık		X	Çimento harcı			Diğer	Beton

BOZULMALAR					NİTELİKSİZ EKLER		FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme	Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X	Özgün	X
Giriş Kapısı					Sundurma giriş saçağı eki		Kısmi Değişim	
Pencereler	X				Yapıya bitişik kapalı mekân eki		Büyük oranda yenileme	
Söveler	X				Yapı duvarına şadırvan eki	X	Yeniden Yapım	
Dışlıklar	X				Medhal bölümünde kat eki	X	**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
Dekoratif Ögeler				X	Niteliksiz giriş kapısı eki	X	Özgün	X
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama		Özgün Değil	
Kalkan Duvarı				X	Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki		**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
					Yağmur suyu iniş borusu eki		Bakım / Basit Onarım	
Minare				X	Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X	Esaslı Onarım / Restorasyon	X
Üst Örtü		X		X	Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X	**PROJE**	
Saçaklar		X		X	Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X	Var Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	17.05.2022

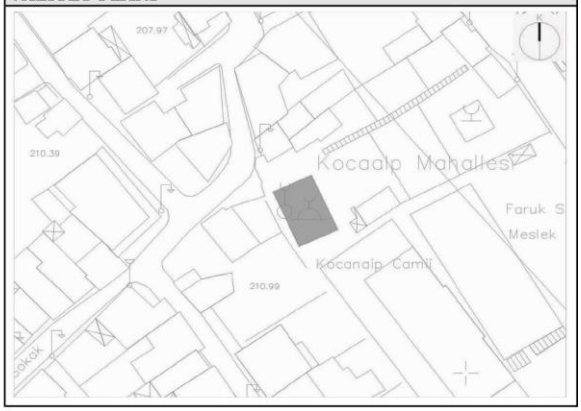
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **22**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	KOCANAİP	KAPLICA	116	909-20
ADI	**KOCA NÂİB MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1421-1451	Kutup Mehmed Efendi	II. Murad	Yok	TESCİLLİ X / TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET	X	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER				
YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Çapraz Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ					
Yoldan giriş				Bahçe Duvarı	X	Var			Harim Bölümü		Medhal Bölümü		
Bahçeden giriş	X					Yok		Boyut	6,15 x 6,15 m		6,15 x 3,75 m		
Aynı Kottan Merdiven ile	X			Şadırvan / WC	X	Var		Alan	38 m²		23 m²		
Giriş Terasından Kaldırımdan	X					Yok		İÇ MEKAN ELEMANLARI					
Giriş Yeri	Özgün	X		Hazire	X	Var		Özgün Mihrap			Müezzin Mahfili	X	
	Değil					Yok		Minber	X		Rahle Sekisi	X	
İkincil Giriş	Var			Müştemilat	X	Var		Vaaz Kürsüsü	X				
	Yok	X				Yok		Özgün Giriş Kapısı	X		Dekoratif Bezeme	X	Var
				İmam Evi / Dernek		Var							Yok
					X	Yok		Mahfil Katı					

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)		Metal Doğrama
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi	X	PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.		
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
	X	Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	8	X	Ahşap
				PVC
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı
				Beton
	ÜST SIRA İÇLİKLER	0		Alçı
				Beton

KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
			Sepet Kulpu	X	Almaşık
	REVAK KEMERLERİ	X	Penci Kemer		Tuğla
			Teğet Kemer		Taş
			Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER		
BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı
		Çimento harcı
KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı
		Çimento harcı

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen	X	Ongen	
		Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form	X	Kurşun	
	X	Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı				
Pencereler				
Söveler				
Dışlıklar				
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı				
Minare				
Üst Örtü				
Saçaklar				

NİTELİKSİZ EKLER	
Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

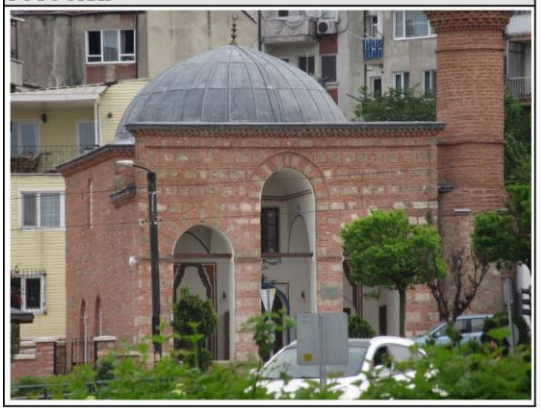
FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	X
Kısmi Değişim	
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	
İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	X
Özgün Değil	
MÜDAHALE ÖNERİSİ	
Bakım / Basit Onarım	X
Esaslı Onarım / Restorasyon	
PROJE	
Var X / Yok	

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	4.05.2022

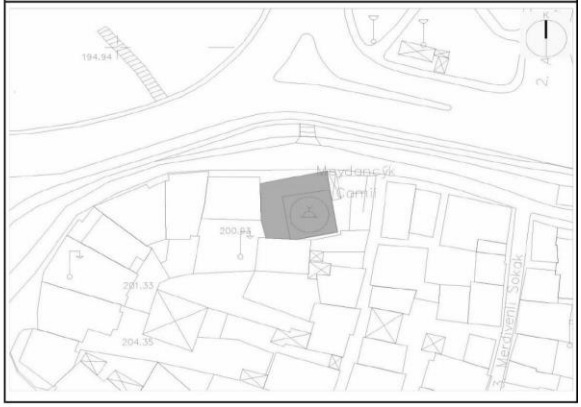
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **23**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	YILDIRIM	MEYDANCIK	İNCİRLİ	72	179-20
ADI	**MEYDANCIK MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Söle Mehmed Paşa	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	**X**	İYİ	TAŞIYICI YAPI	**X**	İYİ	ÜST YAPI	**X**	İYİ	DIŞ YAPI	**X**	İYİ	İÇ YAPI	**X**	İYİ	RUTUBET	**X**	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2-3 sıra taş + 1 tuğla	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2-3 sıra taş + 1 tuğla	Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ					
Yoldan giriş			**X**	Bahçe Duvarı		**X**	Var		Harim Bölümü		Medhal Bölümü		
Bahçeden giriş							Yok	Boyut	7,00 x 7,00 m		7,00 x 3,70 m		
Aynı Kottan Merdiven ile			**X**	Şadırvan / WC		**X**	Var	Alan	49 m²		26 m²		
Giriş Terasından Kaldırımdan			**X**	Hazire			Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI					
						X	Yok	Özgün Mihrap			Müezzin Mahfili		
Giriş Yeri	Özgün	**X**		Müştemilat			Var	Minber		**X**	Rahle Sekisi	**X**	
	Değil					**X**	Yok	Vaaz Kürsüsü		**X**			
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek			Var	Özgün Giriş Kapısı			Dekoratif	**X**	Var
	Yok	**X**				**X**	Yok	Mahfil Katı			Bezeme		Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	**X**	3 Kemerli Açıklık (Özgün)	
		2 Kemerli Açıklık	
		Tek Kemerli Açıklık	
REVAK KEMERLERİ	**X**	Açık (Özgün)	Metal Doğrama
		Kapatılmış	Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi	PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.	
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
		Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	4	**X**	Ahşap
				PVC
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	4	**X**	Alçı
				Beton
	ÜST SIRA İÇLİKLER	4	**X**	Alçı
				Beton

KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	**X**	Teğet Kemer	**X**	Tuğla
			Sepet Kulpu	**X**	Almaşık
	REVAK KEMERLERİ	**X**	Penci Kemer		Tuğla
			Teğet Kemer		Taş
			Bursa Kemeri	**X**	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	**X**	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI	**X**	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	**X**	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	**X**	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE						
KONUMU	**X**	Sağ Yan Cephe		Diğer		
		Sol Yan Cephe		Yok		
KAİDE		Altıgen		Ongen		
		Sekizgen	**X**	Dairesel		
GÖVDE	**X**	Daire Form				
		Yivli Form				
ŞEREFE	**X**	Tuğla				
		Taş				
KORKULUK		Ferforje		Tuğla		
	X	Taş		Sıvalı		
KÜLAH		Sivri Form		Kurşun		
		Eğrisel Form	**X**	Taş		
	X	Diğer		Beton		

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı				
Pencereler				
Söveler				
Dışlıklar				
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı				
Minare				
Üst Örtü				
Saçaklar				

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	**X**
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	**X**
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	**X**
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	**X**
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	**X**
Esaslı Onarım / Restorasyon	

PROJE

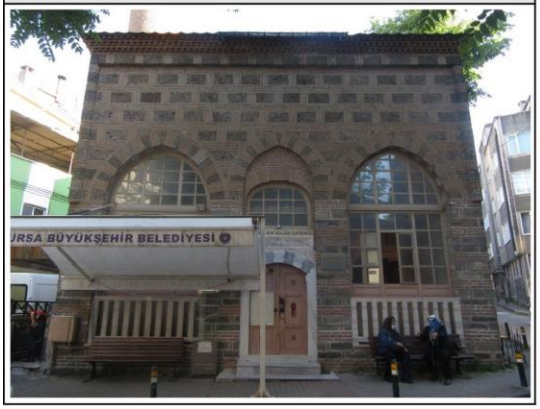
Var	**X**		Yok	

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	13.05.2022

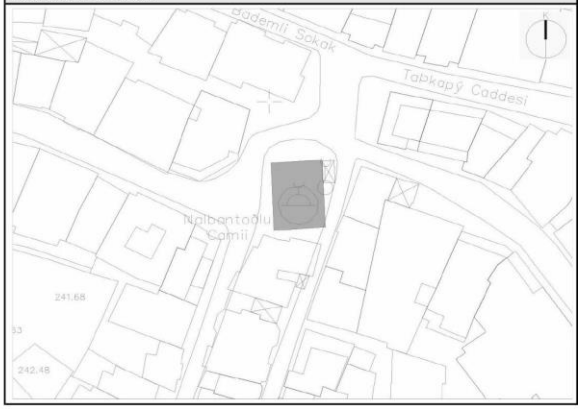
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **24**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	YILDIRIM	NALBANTOĞLU	BEHRAM	7	523-1
ADI	**NALBANTOĞLU MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1421-1451	Nalbantbaşı	II. Murad	Yok	TESCİLLİ X / TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
	X	ORTA			ORTA		X	ORTA		X	ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER				
YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ					
Yoldan giriş		X		Bahçe Duvarı		Var			Harim Bölümü		Medhal Bölümü	
Bahçeden giriş					X	Yok	Boyut		7,50 x 7,50 m		8,15 x 4,30 m	
Aynı Kottan Merdiven ile		X		Şadırvan / WC	X	Var	Alan		57 m²		36 m²	
Giriş Terasından Kaldırımdan						Yok	İÇ MEKAN ELEMANLARI					
		X		Hazire		Var	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X		
Giriş Yeri	Özgün	X			X	Yok	Minber	X	Rahle Sekisi	X		
	Değil			Müştemilat		Var	Vaaz Kürsüsü	X				
İkincil Giriş	Var				X	Yok	Özgün Giriş Kapısı	X	Dekoratif		Var	
	Yok	X		İmam Evi / Dernek		Var	Mahfil Katı	X	Bezeme	X	Yok	
					X	Yok						

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)	
		2 Kemerli Açıklık	
		Tek Kemerli Açıklık	
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X Metal Doğrama
	X	Kapatılmış	Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi	PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.	
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
		Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet		Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	6		Ahşap	
				PVC	
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6	X	Alçı	
				Beton	
	ÜST SIRA İÇLİKLER	3	X	Alçı	
				Beton	

KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer	X	Tuğla
			Sepet Kulpu		Almaşık
	REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
		X	Teğet Kemer		Taş
			Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
		2 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER		
BEDEN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı
KALKAN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı

MİNARE					
KONUMU		Sağ Yan Cephe		Diğer	
	X	Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
		Sekizgen	X	Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH	X	Sivri Form		Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR				
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X			
Söveler		X		X
Dışlıklar			X	X
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı	X		X	
Minare		X		
Üst Örtü		X		X
Saçaklar	X	X		X

NİTELİKSİZ EKLER		
Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X	
Sundurma giriş saçağı eki		
Yapıya bitişik kapalı mekân eki		
Yapı duvarına şadırvan eki	X	
Medhal bölümünde kat eki	X	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama		
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki		
Yağmur suyu iniş borusu eki	X	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X	
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler		

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	
İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	X
Özgün Değil	
MÜDAHALE ÖNERİSİ	
Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X
PROJE	
Var / Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	17.05.2022

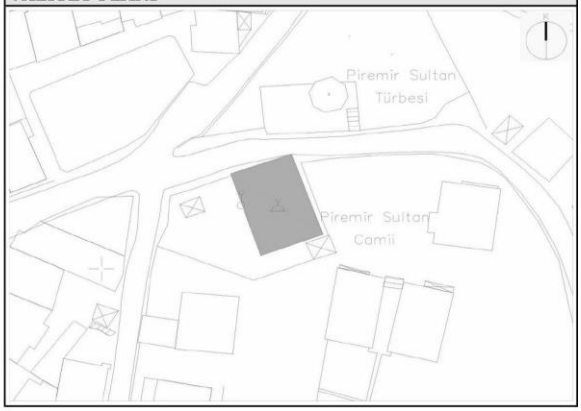
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **25**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	YILDIRIM	PİREMİR	9. OKUL	272	304-1
ADI	**PİR EMİR MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1495	Hoca Alizâde	II. Bayezid	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
	X	ORTA			ORTA		X	ORTA		X	ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ					
Yoldan giriş		X		Bahçe Duvarı	X	Var						
Bahçeden giriş		X				Yok		Harim Bölümü		Medhal Bölümü		
Aynı Kottan Merdiven ile		X		Şadırvan / WC	X	Var	Boyut	10,35 x 10,40		10,75 x 5,30 m		
Giriş Terasından Kaldırımdan						Yok	Alan	108 m²		57 m²		
Giriş Yeri	Özgün	X		Hazire		Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI					
	Değil				X	Yok	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X		
İkincil Giriş	Var	X		Müştemilat	X	Var	Minber	X	Rahle Sekisi	X		
	Yok					Yok	Vaaz Kürsüsü	X				
				İmam Evi / Dernek	X	Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif		Var	
						Yok	Mahfil Katı	X	Bezeme	X	Yok	

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)	
		2 Kemerli Açıklık	
		Tek Kemerli Açıklık	
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış	Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi X	PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.	
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
		Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	8+2	X	Ahşap
			X	PVC
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı
				Beton
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3		Alçı
				Beton

KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer	X	Tuğla
			Sepet Kulpu		Almaşık
	REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
		X	Teğet Kemer		Taş
		X	Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER		
BEDEN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı
KALKAN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen	X	Ongen	
		Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form		Kurşun	
	X	Eğrisel Form		Taş	
		Diğer	X	Beton	

	BOZULMALAR				**NİTELİKSİZ EKLER**		**FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK**	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme				
Giriş Kapısı	X				Sundurma giriş saçağı eki		Özgün	
Pencereler	X			X	Yapıya bitişik kapalı mekân eki		Kısmi Değişim	
Söveler	X			X	Yapı duvarına şadırvan eki		Büyük oranda yenileme	X
Dışlıklar	X				Medhal bölümünde kat eki	X	Yeniden Yapım	
Dekoratif Ögeler	X			X	Niteliksiz giriş kapısı eki	X	**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama		Özgün	X
Kalkan Duvarı	X		X		Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki		Özgün Değil	
					Yağmur suyu iniş borusu eki		**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
Minare	X				Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X	Bakım / Basit Onarım	
Üst Örtü	X	X		X	Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X	Esaslı Onarım / Restorasyon	X
Saçaklar	X	X		X	Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X	**PROJE**	
							Var X	Yok

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	20.05.2022

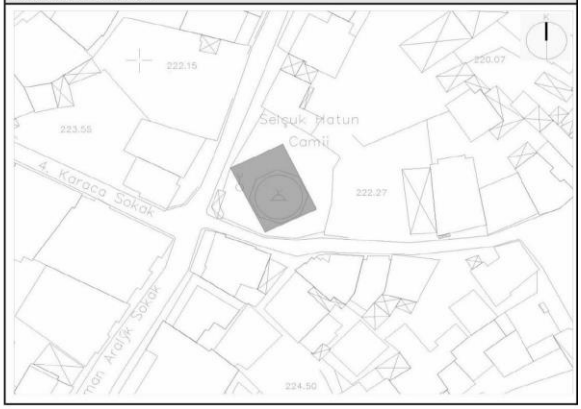
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **26**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	KAYHAN	SELÇUK HATUN	10	376-5
ADI	**SELÇUK HATUN MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1450	Selçuk Hatun	II. Murad	Var	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER				
YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Alaturka Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			
Yoldan giriş				Bahçe Duvarı	X	Var	
Bahçeden giriş		X				Yok	
Aynı Kottan Merdiven ile		X		Şadırvan / WC	X	Var	
Giriş Terasından Kaldırımdan		X				Yok	
Giriş Yeri	Özgün	X		Hazire	X	Var	
	Değil					Yok	
İkincil Giriş	Var			Müştemilat	X	Var	
	Yok	X				Yok	
				İmam Evi / Dernek		Var	
					X	Yok	

İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ

	Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Boyut	8,75 x 8,75 m	8,75 x 4,15 m
Alan	77 m²	37 m²

İÇ MEKAN ELEMANLARI

Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X
Minber	X	Rahle Sekisi	
Vaaz Kürsüsü	X		
Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif Bezeme	Var
Mahfil Katı			X Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)
		2 Kemerli Açıklık
		Tek Kemerli Açıklık
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün) / Metal Doğrama
	X	Kapatılmış / Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi X / PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar
	X	Çini Parça Kullanımı

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet		Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	8	X	Ahşap	
			X	PVC	
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+2	X	Alçı	
				Beton	
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+2	X	Alçı	
				Beton	

KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
			Sepet Kulpu	X	Almaşık
	REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
		X	Teğet Kemer		Taş
		X	Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
	X	Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
		Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR				
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X		X	
Söveler	X			
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler	X			
Kalkan Duvarı	X			
Minare	X			
Üst Örtü	X			
Saçaklar	X			

NİTELİKSİZ EKLER	
Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ	
Bakım / Basit Onarım	X
Esaslı Onarım / Restorasyon	

PROJE				
Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	16.05.2022

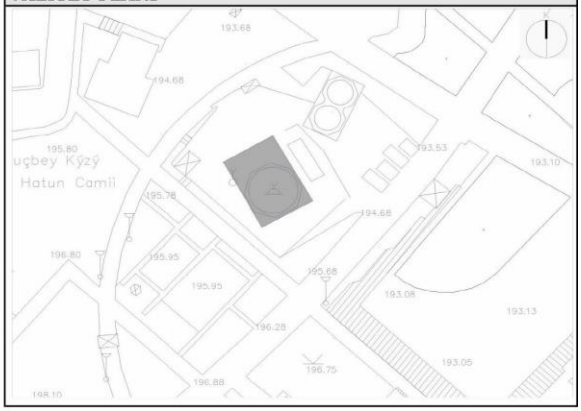
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **27**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	YILDIRIM	EBU İSHAK	SIDIKA HATUN	87	488-43/3
ADI	**SİTTÎ HÂTUN MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1460	Sittî Hatun	II. Mehmed	Var	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	**X**	İYİ	TAŞIYICI YAPI	**X**	İYİ	ÜST YAPI	**X**	İYİ	DIŞ YAPI	**X**	İYİ	İÇ YAPI	**X**	İYİ	RUTUBET	**X**	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER				
YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz/ Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	1 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
Yoldan giriş			Bahçe Duvarı		Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Bahçeden giriş		X		X	Yok	Boyut	8,85 x 8,95 m	8,85 x 4,25 m
Aynı Kottan Merdiven ile		X	Şadırvan / WC	X	Var	Alan	80 m²	38 m²
Giriş Terasından Kaldırımdan		X			Yok	İÇ MEKAN ELEMANLARI		
Giriş Yeri	Özgün	X	Hazire	X	Var	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili X
	Değil				Yok	Minber	X	Rahle Sekisi X
İkincil Giriş	Var		Müştemilat		Var	Vaaz Kürsüsü	X	
	Yok	X	İmam Evi / Dernek	X	Yok	Özgün Giriş Kapısı	X	Dekoratif Bezeme X Var
						Mahfil Katı		Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ	X	Açık (Özgün)		Metal Doğrama
		Kapatılmış		Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.		
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
		Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	8+1	X	Ahşap
				PVC
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı
				Beton
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı
				Beton

KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
			Sepet Kulpu	X	Almaşık
			Penci Kemer		Tuğla
	REVAK KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Taş
			Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER		
BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı
		Çimento harcı
KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı
		Çimento harcı

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
	X	Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form	X	Kurşun	
	X	Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR				
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X			
Söveler	X			
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı				
Minare				
Üst Örtü	X			
Saçaklar	X			

NİTELİKSİZ EKLER	
Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	X
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	X
Kısmi Değişim	
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	
İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	X
Özgün Değil	
MÜDAHALE ÖNERİSİ	
Bakım / Basit Onarım	X
Esaslı Onarım / Restorasyon	
PROJE	
Var X	Yok

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	13.05.2022

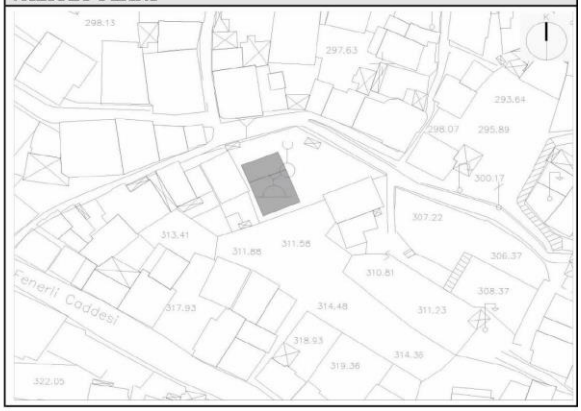
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **28**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	MOLLAFENARİ	YENİ	2147	1035-14
ADI	**ŞEYH HAMİD MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Hacı Sevindik	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET	X	YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	Bozulmuş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
Yoldan giriş			Bahçe Duvarı	X	Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Bahçeden giriş	X				Yok	Boyut	5,65 x 5,65 m	5,95 x 3,65 m
Aynı Kottan Merdiven ile	X		Şadırvan / WC	X	Var	Alan	32 m²	22 m²
Giriş Terasından Kaldırımdan	X				Yok			
Giriş Yeri: Özgün	X		Hazire	X	Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI		
Giriş Yeri: Değil					Yok	Özgün Mihrap		Müezzin Mahfili X
İkincil Giriş: Var			Müştemilat		Var	Minber	X	Rahle Sekisi
İkincil Giriş: Yok	X			X	Yok	Vaaz Kürsüsü	X	
			İmam Evi / Dernek		Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif X Var
				X	Yok	Mahfil Katı	X	Bezeme Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)	
		2 Kemerli Açıklık	
		Tek Kemerli Açıklık	
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış	Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi X	PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.	
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
		Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet	Malzeme
ALT SIRA PENCERELER	6	Ahşap
		X PVC
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6	X Alçı
		Beton
ÜST SIRA İÇLİKLER	6	X Alçı
		Beton

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer	X	Tuğla
	X	Sepet Kulpu		Almaşık
		Penci Kemer		Tuğla
REVAK KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Taş
		Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR		
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak
		Taş saçak
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak
	X	Taş saçak
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak

DERZLER		
BEDEN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı
KALKAN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı

MİNARE					
KONUMU		Sağ Yan Cephe		Diğer	
	X	Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE	X	Altıgen		Ongen	
		Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X		X	
Pencereler	X		X	
Söveler		X		
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı	X		X	
Minare				
Üst Örtü	X			X
Saçaklar	X			X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	X
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	X
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	X
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	
Büyük oranda yenileme	X
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var			Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	11.05.2022

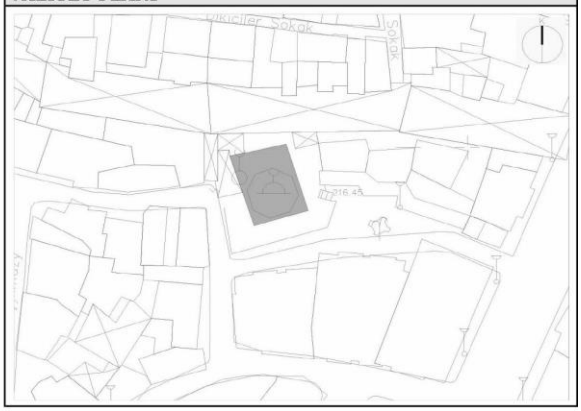
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **29**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	ALACAMESCİT		4	420-32/33
ADI	**ŞEREFÜDDİN PAŞA MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1421-1451	Şerefüddin Paşa	II. Murad	Yok	TESCİLLİ X / TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI		İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
		ORTA		X	ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA			İZİ VAR
	X	KÖTÜ			KÖTÜ		X	KÖTÜ		X	KÖTÜ			KÖTÜ		X	ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ahşap Çatı	Kiremit
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	_	_	_

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			
Yoldan giriş			X	Bahçe Duvarı		Var	
Bahçeden giriş					X	Yok	
Aynı Kottan Merdiven ile			X	Şadırvan / WC	X	Var	
						Yok	
Giriş Terasından Kaldırımdan				Hazire		Var	
			X		X	Yok	
Giriş Yeri	Özgün		X	Müştemilat		Var	
	Değil		X		X	Yok	
İkincil Giriş	Var		X	İmam Evi / Dernek		Var	
	Yok				X	Yok	

İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
	Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Boyut	8,75 x 8,75 m	8,85 x 4,10 m
Alan	77 m²	37 m²

İÇ MEKAN ELEMANLARI				
Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X	
Minber	X	Rahle Sekisi	X	
Vaaz Kürsüsü	X			
Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif Bezeme		
Mahfil Katı	X			

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)	
		2 Kemerli Açıklık	
		Tek Kemerli Açıklık	
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış	Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi	PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.	
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
		Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme
	ALT SIRA PENCERELER	8	Ahşap
			X PVC
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X Alçı
			Beton
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X Alçı
			Beton

KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer	X	Tuğla
			Sepet Kulpu		Almaşık
	REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
			Teğet Kemer		Taş
			Bursa Kemeri		Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Beton saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	
KALKAN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
	X	Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form		Kurşun	
	X	Eğrisel Form		Taş	
		Diğer	X	Beton	

	BOZULMALAR				**NİTELİKSİZ EKLER**		**FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK**	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme				
Giriş Kapısı	X		X		Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X	Özgün	
Pencereler	X		X	X			Kısmi Değişim	X
Söveler	X				Sundurma giriş saçağı eki		Büyük oranda yenileme	
Dışlıklar	X				Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X	Yeniden Yapım	
Dekoratif Ögeler					Yapı duvarına şadırvan eki	X	**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
					Medhal bölümünde kat eki		Özgün	X
Kalkan Duvarı	X				Niteliksiz giriş kapısı eki	X	Özgün Değil	
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	X	**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
Minare	X	X		X	Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	X	Bakım / Basit Onarım	
Üst Örtü	X	X		X	Yağmur suyu iniş borusu eki	X	Esaslı Onarım / Restorasyon	X
Saçaklar	X	X		X	Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X	**PROJE**	
					Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X	Var / Yok	X
					Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X		

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	21.05.2022

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **30**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	ORHANBEY	TUZPAZARI	1444	436-11
ADI	**TUZPAZARI MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1479	Kara Ali	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI		İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
	X	ORTA		**X**	ORTA		**X**	ORTA			ORTA		**X**	ORTA		**X**	İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ		**X**	ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Beşik Tonoz/ Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	Dekoratif Bezeme	Beşik Çatı	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ				KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ			
Yoldan giriş			**X**	Bahçe Duvarı		Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü		GİRİŞ AÇIKLIĞI	**X**	3 Kemerli Açıklık (Özgün)	
Bahçeden giriş					**X**	Yok							2 Kemerli Açıklık	
Aynı Kottan Merdiven ile			**X**	Şadırvan / WC	**X**	Var	Boyut	8,90 x 9,00 m	8,90 x 5,20 m				Tek Kemerli Açıklık	
Giriş Terasından Kaldırımdan			**X**			Yok	Alan	81 m²	47 m²		REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	Metal Doğrama
Giriş Yeri	Özgün		**X**	Hazire		Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI					**X**	Kapatılmış	**X** Ahşap Doğrama
	Değil				**X**	Yok	Özgün Mihrap	**X**	Müezzin Mahfili	**X**		**X**	Parapet yükseltisi	PVC Doğrama
İkincil Giriş	Var			Müştemilat		Var	Minber	**X**	Rahle Sekisi	**X**	DEKORATİF ÖGELER	**X**	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	
	Yok		**X**		**X**	Yok	Vaaz Kürsüsü	**X**				**X**	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.	
				İmam Evi / Dernek		Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif	**X** Var		**X**	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
					X	Yok	Mahfil Katı	**X**	Bezeme	Yok			Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	SAÇAKLAR			MİNARE			
ALT SIRA PENCERELER	8	**X**	Ahşap	KUBBE SAÇAĞI	**X**	2 sıra tuğla kirpi saçak	KONUMU		Sağ Yan Cephe	Diğer
			PVC			3 sıra tuğla kirpi saçak		**X**	Sol Yan Cephe	Yok
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	**X**	Alçı			Taş saçak	KAİDE		Altıgen	Ongen
			Beton	BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak		**X**	Sekizgen	Onikigen
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	**X**	Alçı			3 sıra tuğla kirpi saçak	GÖVDE		Daire Form	
			Beton		**X**	Taş saçak		**X**	Yivli Form	
KEMERLER	**Tip**		**Malzeme**	KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	ŞEREFE	**X**	Tuğla	
PENCERE KEMERLERİ	**X** Teğet Kemer	**X**	Tuğla		**X**	2 sıra tuğla kirpi saçak			Taş	
	Sepet Kulpu		Almaşık			3 sıra tuğla kirpi saçak	KORKULUK		Ferforje	Tuğla
REVAK KEMERLERİ	Penci Kemer		Tuğla	DERZLER BEDEN DUVARI		Horasan harcı		**X**	Taş (Mermer)	Sıvalı
	X Teğet Kemer		Taş		**X**	Çimento harcı	KÜLAH		Sivri Form	**X** Kurşun
	Bursa Kemeri	**X**	Almaşık	KALKAN DUVARI		Horasan harcı		**X**	Eğrisel Form	Taş
					X	Çimento harcı			Diğer	Beton

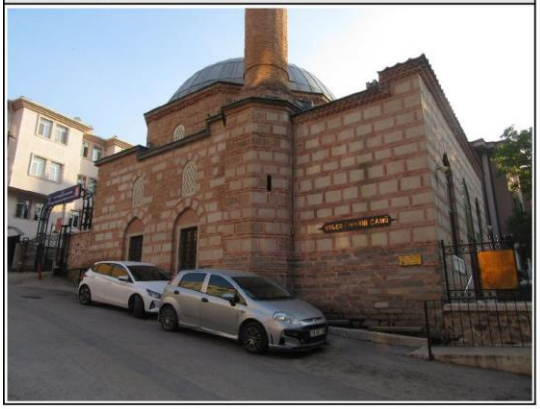
BOZULMALAR					**NİTELİKSİZ EKLER**		**FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK**	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme			Özgün	**X**
Giriş Kapısı	**X**	**X**		X	Sundurma giriş saçağı eki		Kısmi Değişim	
Pencereler	**X**	**X**		**X**	Yapıya bitişik kapalı mekân eki		Büyük oranda yenileme	
Söveler	**X**			**X**	Yapı duvarına şadırvan eki		Yeniden Yapım	
Dışlıklar	**X**			**X**	Medhal bölümünde kat eki		**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
Dekoratif Ögeler	**X**	**X**		**X**	Niteliksiz giriş kapısı eki		Özgün	**X**
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama		Özgün Değil	
Kalkan Duvarı				**X**	Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	**X**	**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
					Yağmur suyu iniş borusu eki	**X**	Bakım / Basit Onarım	
Minare				**X**	Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi		Esaslı Onarım / Restorasyon	**X**
Üst Örtü	**X**			**X**	Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	**X**	**PROJE**	
Saçaklar	**X**			**X**	Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler		Var **X**	Yok

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	21.05.2022

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **31**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	ALİPAŞA	MAKSEM	_	624-53
ADI	**VELED-İ HABİB MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Habib oğlu Hacı Şüca	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		TAŞIYICI YAPI		ÜST YAPI		DIŞ YAPI		İÇ YAPI		RUTUBET	
İYİ		İYİ	X	İYİ	X	İYİ		İYİ	X	YOK	X
ORTA	X	ORTA		ORTA		ORTA	X	ORTA		İZİ VAR	
KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		KÖTÜ		ÖNEMLİ	

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Ayna Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			
Yoldan giriş				Bahçe Duvarı	X	Var	
Bahçeden giriş	X					Yok	
Aynı Kottan Merdiven ile	X			Şadırvan / WC		Var	
Giriş Terasından Kaldırımdan	X				X	Yok	
Giriş Yeri	Özgün	X		Hazire	X	Var	
	Değil					Yok	
İkincil Giriş	Var			Müştemilat	X	Var	
	Yok	X				Yok	
				İmam Evi / Dernek		Var	
					X	Yok	

İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
	Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Boyut	8,75 x 8,75 m	8,75 x 4,05 m
Alan	77 m²	36 m²

İÇ MEKAN ELEMANLARI					
Özgün Mihrap		Müezzin Mahfili	X		
Minber	X	Rahle Sekisi	X		
Vaaz Kürsüsü	X				
Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif	X	Var	
Mahfil Katı	X	Bezeme		Yok	

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI			REVAK KEMERLERİ			DEKORATİF ÖGELER	
3 Kemerli Açıklık (Özgün)	X		Açık (Özgün)		Metal Doğrama	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	X
2 Kemerli Açıklık			Kapatılmış	X	Ahşap Doğrama	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.	
Tek Kemerli Açıklık			Parapet yükseltisi	X	PVC Doğrama	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
						Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet		Malzeme	
ALT SIRA PENCERELER	8	X	Ahşap	
			PVC	
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı	
			Beton	
ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı	
			Beton	

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	Teğet Kemer	X	Tuğla	
	Sepet Kulpu		Almaşık	X
REVAK KEMERLERİ	Penci Kemer		Tuğla	
	Teğet Kemer	X	Taş	
	Bursa Kemeri		Almaşık	X

SAÇAKLAR		
KUBBE SAÇAĞI	2 sıra tuğla kirpi saçak	X
	3 sıra tuğla kirpi saçak	
	Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI	2 sıra tuğla kirpi saçak	
	3 sıra tuğla kirpi saçak	
	Taş saçak	X
KALKAN DUVARI SAÇAĞI	1 sıra tuğla kirpi saçak	
	2 sıra tuğla kirpi saçak	X
	3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER		
BEDEN DUVARI	Horasan harcı	X
	Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	Horasan harcı	X
	Çimento harcı	

MİNARE							
KONUMU		Sağ Yan Cephe		Diğer			
	X	Sol Yan Cephe		Yok			
KAİDE		Altıgen		Ongen			
	X	Sekizgen		Onikigen			
GÖVDE	X	Daire Form					
		Yivli Form					
ŞEREFE	X	Tuğla					
		Taş					
KORKULUK		Ferforje		Tuğla			
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı			
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun			
		Eğrisel Form		Taş			
		Diğer		Beton			

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X			
Söveler	X			
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı				
Minare				
Üst Örtü	X			
Saçaklar	X			

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	
Büyük oranda yenileme	X
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	X
Esaslı Onarım / Restorasyon	

PROJE

Var	X		Yok	

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	11.05.2022

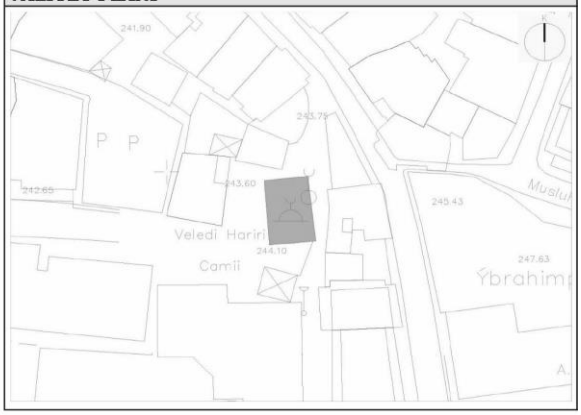
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **32**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	NALBANTOĞLU	AKBIYIK	8	334-68
ADI	**VELED-İ HARÎR MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	İpekoğlu Hoca Dursun	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI	X	İYİ	İÇ YAPI	X	İYİ	RUTUBET		YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA		X	İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	Ayna Tonoz/ Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			
Yoldan giriş			X	Bahçe Duvarı		Var	
Bahçeden giriş					X	Yok	
Aynı Kottan			X	Şadırvan / WC		Var	
Merdiven ile					X	Yok	
Giriş Terasından			X	Hazire	X	Var	
Kaldırımdan						Yok	
Giriş Yeri	Özgün		X	Müştemilat		Var	
	Değil				X	Yok	
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek		Var	
	Yok		X		X	Yok	

İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
	Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Boyut	6,60 x 6,90 m	6,50 x 4,30 m
Alan	46 m²	28 m²

İÇ MEKAN ELEMANLARI				
Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili	X	
Minber	X	Rahle Sekisi	X	
Vaaz Kürsüsü	X			
Özgün Giriş Kapısı	X	Dekoratif Bezeme	X	Var
Mahfil Katı				Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)
		2 Kemerli Açıklık
		Tek Kemerli Açıklık
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün) / Metal Doğrama
	X	Kapatılmış / Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi X PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar
		Çini Parça Kullanımı

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	8	X	Ahşap
				PVC
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X	Alçı
				Beton
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X	Alçı
				Beton

KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer	X	Tuğla
			Sepet Kulpu		Almaşık
	REVAK KEMERLERİ	X	Penci Kemer	X	Tuğla
			Teğet Kemer		Taş
		X	Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	X	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU		Sağ Yan Cephe		Diğer	
	X	Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
	X	Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form	X	Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı		X		
Pencereler	X			
Söveler	X			
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı	X			
Minare	X			
Üst Örtü	X			
Saçaklar	X			

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	X
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var	X		Yok	

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	17.05.2022

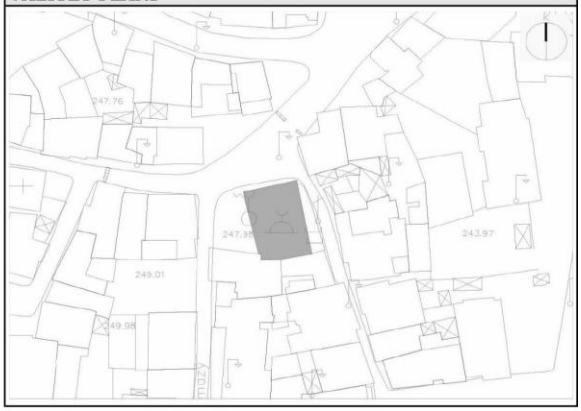
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **33**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	ALİPAŞA	VEZİRİ	200	615-51
ADI	**VELED-İ VEZÎRÎ MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1494	Veziri oğlu Mehmet Efendi	II. Bayezid	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI		İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
		ORTA		X	ORTA		X	ORTA		X	ORTA		X	ORTA		X	İZİ VAR
	X	KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş	Ahşap Çatı	Kurşun
KALKAN DUVARI	_	_	_	_

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
Yoldan giriş		X		Bahçe Duvarı	X	Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Bahçeden giriş						Yok	Boyut	8,00 x 8,00 m	8,00 x 4,05 m
Aynı Kottan Merdiven ile			X	Şadırvan / WC	X	Var	Alan	64 m²	33 m²
Giriş Terasından Kaldırımdan			X			Yok			
Giriş Yeri	Özgün	X		Hazire	X	Var	İÇ MEKAN ELEMANLARI		
	Değil					Yok	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili X
İkincil Giriş	Var			Müştemilat		Var	Minber	X	Rahle Sekisi X
	Yok	X			X	Yok	Vaaz Kürsüsü	X	
				İmam Evi / Dernek		Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif X Var
					X	Yok	Mahfil Katı	X	Bezeme Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama
	X	Parapet yükseltisi		PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.		
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
		Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet		Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	6		Ahşap	
			X	PVC	
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3		Alçı	
			X	Beton	
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3		Alçı	
			X	Beton	
KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer	X	Taş
			Sepet Kulpu		Almaşık
			Penci Kemer		Tuğla
	REVAK KEMERLERİ	X	Teğet Kemer	X	Taş
			Bursa Kemeri		Almaşık

SAÇAKLAR			DERZLER		
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	BEDEN DUVARI		Horasan harcı
		3 sıra tuğla kirpi saçak		X	Çimento harcı
		Taş saçak	KALKAN DUVARI		Horasan harcı
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak		X	Çimento harcı
		3 sıra tuğla kirpi saçak			
		Taş saçak			
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak			
		2 sıra tuğla kirpi saçak			
		3 sıra tuğla kirpi saçak			

MİNARE							
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer			
		Sol Yan Cephe		Yok			
KAİDE		Altıgen		Ongen			
	X	Sekizgen		Onikigen			
GÖVDE	X	Daire Form					
		Yivli Form					
ŞEREFE	X	Tuğla					
		Taş					
KORKULUK		Ferforje		Tuğla			
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı			
KÜLAH	X	Sivri Form	X	Kurşun			
		Eğrisel Form		Taş			
		Diğer		Beton			

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X			
Pencereler	X		X	
Söveler		X		X
Dışlıklar	X			X
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı	X		X	
Minare				X
Üst Örtü				X
Saçaklar		X		X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X
Yapı duvarına şadırvan eki	X
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	X
Yağmur suyu iniş borusu eki	X
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var	X		Yok	

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	6.05.2022

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **34**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	OSMANGAZİ	2. YANİÇ	232	819-9
ADI	**VELED-İ YANİÇ MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1440	Hacı Mahmud	II. Murad	Var	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI		İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
		ORTA		X	ORTA		X	ORTA		X	ORTA		X	ORTA			İZİ VAR
	X	KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ		X	ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER				
YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2-3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2-3 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Moloz Taş + Tuğla	2-3 sıra tuğla/ 2-3 sıra taş	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
Yoldan giriş			Bahçe Duvarı	X	Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Bahçeden giriş	X				Yok	Boyut	6,50 x 6,80 m	6,50 x 4,35 m
Aynı Kottan Merdiven ile	X		Şadırvan / WC	X	Var	Alan	45 m²	29 m²
Giriş Terasından Kaldırımdan	X				Yok	İÇ MEKAN ELEMANLARI		
Giriş Yeri: Özgün	X		Hazire	X	Var	Özgün Mihrap	X	Müezzin Mahfili
Giriş Yeri: Değil					Yok	Minber	X	Rahle Sekisi
İkincil Giriş: Var			Müştemilat		Var	Vaaz Kürsüsü		
İkincil Giriş: Yok	X			X	Yok	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif: Var
			İmam Evi / Dernek		Var	Mahfil Katı	X	Bezeme: X Yok
				X	Yok			

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI		3 Kemerli Açıklık (Özgün)	
		2 Kemerli Açıklık	
	X	Tek Kemerli Açıklık	
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış	Ahşap Doğrama
	X	Parapet yükseltisi: X	PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi	
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.)	
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar	
		Çini Parça Kullanımı	

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER	Adet	Malzeme
ALT SIRA PENCERELER	4+1	Ahşap
		X PVC
ÜST SIRA DIŞLIKLAR	3	X Alçı
		Beton
ÜST SIRA İÇLİKLER	3	X Alçı
		Beton

KEMERLER	Tip		Malzeme	
PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	X	Almaşık
REVAK KEMERLERİ		Penci Kemer		Tuğla
		Teğet Kemer		Taş
	X	Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR		
KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak
		Taş saçak
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak
	X	Taş saçak
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak
		3 sıra tuğla kirpi saçak

DERZLER		
BEDEN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı
KALKAN DUVARI		Horasan harcı
	X	Çimento harcı

MİNARE					
KONUMU		Sağ Yan Cephe	X	Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
		Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE		Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE		Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
		Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form		Kurşun	
		Eğrisel Form		Taş	
		Diğer		Beton	

BOZULMALAR	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı			X	
Pencereler	X			
Söveler				
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler				
Kalkan Duvarı	X	X		
Minare				
Üst Örtü		X		X
Saçaklar	X	X		X

NİTELİKSİZ EKLER	
Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X
Yapı duvarına şadırvan eki	X
Medhal bölümünde kat eki	X
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	
İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK	
Özgün	X
Özgün Değil	
MÜDAHALE ÖNERİSİ	
Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X
PROJE	
Var X	Yok

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	6.05.2022

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **35**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	TUZ PAZARI	YENİ BEZZAZ	145	527-9
ADI	**YENİ BEZZAZ MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1451-1481	Derviş Mehmed	II. Mehmed	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI	X	İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
	X	ORTA			ORTA			ORTA		X	ORTA		X	ORTA		X	İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 3 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 3 sıra taş	Ayna Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kiremit

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
Yoldan giriş			Bahçe Duvarı	X	Var		Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Bahçeden giriş	X				Yok	Boyut	7,50 x 7,50 m	7,60 x 4,45 m
Aynı Kottan Merdiven ile	X		Şadırvan / WC	X	Var	Alan	57 m²	34 m²
Giriş Terasından Kaldırımdan	X				Yok	İÇ MEKAN ELEMANLARI		
Giriş Yeri: Özgün	X		Hazire		Var	Özgün Mihrap		Müezzin Mahfili
Giriş Yeri: Değil				X	Yok			
İkincil Giriş: Var			Müştemilat	X	Var	Minber	X	Rahle Sekisi X
İkincil Giriş: Yok	X				Yok	Vaaz Kürsüsü	X	
			İmam Evi / Dernek		Var	Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif X Var
				X	Yok	Mahfil Katı	X	Bezeme Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi		PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER		Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.)		
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
		Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	SAÇAKLAR			MİNARE			
	ALT SIRA PENCERELER	6	X Ahşap	KUBBE SAÇAĞI	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	KONUMU	X	Sağ Yan Cephe	Diğer
			PVC		X	3 sıra tuğla kirpi saçak			Sol Yan Cephe	Yok
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	X Alçı			Taş saçak	KAİDE		Altıgen	Ongen
			Beton	BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak		X	Sekizgen	Onikigen
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	X Alçı			3 sıra tuğla kirpi saçak	GÖVDE	X	Daire Form	
			Beton		X	Taş saçak			Yivli Form	
KEMERLER		Tip	Malzeme	KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	ŞEREFE	X	Tuğla	
	PENCERE KEMERLERİ	X Teğet Kemer	Tuğla			2 sıra tuğla kirpi saçak			Taş	
		Sepet Kulpu	X Almaşık		X	3 sıra tuğla kirpi saçak	KORKULUK		Ferforje	Tuğla
	REVAK KEMERLERİ	Penci Kemer	X Tuğla	DERZLER: BEDEN DUVARI		Horasan harcı		X	Taş (Mermer)	Sıvalı
		X Teğet Kemer	Taş		X	Çimento harcı	KÜLAH	X	Sivri Form	X Kurşun
		X Bursa Kemeri	X Almaşık	KALKAN DUVARI		Horasan harcı			Eğrisel Form	Taş
					X	Çimento harcı			Diğer	Beton

BOZULMALAR					**NİTELİKSİZ EKLER**		**FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK**	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme	Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X	Özgün	
Giriş Kapısı	X		X		Sundurma giriş saçağı eki	X	Kısmi Değişim	X
Pencereler		X			Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X	Büyük oranda yenileme	
Söveler		X			Yapı duvarına şadırvan eki		Yeniden Yapım	
Dışlıklar	X			X	Medhal bölümünde kat eki		**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
Dekoratif Ögeler					Niteliksiz giriş kapısı eki	X	Özgün	X
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	X	Özgün Değil	
Kalkan Duvarı	X		X		Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki		**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
					Yağmur suyu iniş borusu eki		Bakım / Basit Onarım	
Minare					Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X	Esaslı Onarım / Restorasyon	X
Üst Örtü	X			X	Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X	**PROJE**	
Saçaklar	X			X	Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X	Var / Yok	X

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	21.05.2022

BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ					ENVANTER NO: **36**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	OSMANGAZİ	KAYHAN	CUMHURİYET	163	401-2
ADI	**YİĞİT KÖHNE MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1421-1451	Hacı Ali	II. Murad	Yok	TESCİLLİ **X** TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU	**X**	İYİ	TAŞIYICI YAPI	**X**	İYİ	ÜST YAPI	**X**	İYİ	DIŞ YAPI	**X**	İYİ	İÇ YAPI	**X**	İYİ	RUTUBET	**X**	YOK
		ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			ORTA			İZİ VAR
		KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

YAPI BÖLÜMÜ	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz/ Beşik Tonoz	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	3 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU			
Yoldan giriş		**X**		Bahçe Duvarı	**X**	Var	
Bahçeden giriş					**X**	Yok	
Aynı Kottan				Şadırvan / WC		Var	
Merdiven ile		**X**			**X**	Yok	
Giriş Terasından				Hazire	**X**	Var	
Kaldırımdan		**X**				Yok	
Giriş Yeri	Özgün	**X**		Müştemilat		Var	
	Değil				**X**	Yok	
İkincil Giriş	Var			İmam Evi / Dernek		Var	
	Yok	**X**			**X**	Yok	

İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ		
	Harim Bölümü	Medhal Bölümü
Boyut	8,40 x 8,30 m	8,40 x 4,20 m
Alan	70 m²	36 m²

İÇ MEKAN ELEMANLARI				
Özgün Mihrap	**X**	Müezzin Mahfili		
Minber	**X**	Rahle Sekisi	**X**	
Vaaz Kürsüsü	**X**			
Özgün Giriş Kapısı		Dekoratif Bezeme	**X**	Var
Mahfil Katı				Yok

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	**X**	3 Kemerli Açıklık (Özgün)
		2 Kemerli Açıklık
		Tek Kemerli Açıklık
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün) **X** Metal Doğrama
	X	Kapatılmış Ahşap Doğrama
		Parapet yükseltisi PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	**X**	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi
		Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.
	X	Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar
		Çini Parça Kullanımı

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet		Malzeme
	ALT SIRA PENCERELER	6	**X**	Ahşap
				PVC
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3	**X**	Alçı
				Beton
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+3	**X**	Alçı
				Beton

KEMERLER		Tip		Malzeme
	PENCERE KEMERLERİ	**X** Teğet Kemer		Tuğla
		Sepet Kulpu	**X**	Almaşık
	REVAK KEMERLERİ	**X** Penci Kemer		Tuğla
		X Teğet Kemer		Taş
		Bursa Kemeri	**X**	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI	**X**	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI	**X**	1 sıra tuğla kirpi saçak	
		2 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI	**X**	Horasan harcı	
		Çimento harcı	
KALKAN DUVARI	**X**	Horasan harcı	
		Çimento harcı	

MİNARE						
KONUMU	**X**	Sağ Yan Cephe		Diğer		
		Sol Yan Cephe		Yok		
KAİDE		Altıgen		Ongen		
	X	Sekizgen		Onikigen		
GÖVDE	**X**	Daire Form				
		Yivli Form				
ŞEREFE	**X**	Tuğla				
		Taş				
KORKULUK		Ferforje	**X**	Tuğla		
		Taş (Mermer)		Sıvalı		
KÜLAH	**X**	Sivri Form	**X**	Kurşun		
		Eğrisel Form		Taş		
		Diğer		Beton		

BOZULMALAR					**NİTELİKSİZ EKLER**		**FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK**	
	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme	Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	**X**	Özgün	
Giriş Kapısı					Sundurma giriş saçağı eki		Kısmi Değişim	**X**
Pencereler					Yapıya bitişik kapalı mekân eki		Büyük oranda yenileme	
Söveler					Yapı duvarına şadırvan eki		Yeniden Yapım	
Dışlıklar					Medhal bölümünde kat eki		**İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK**	
Dekoratif Ögeler					Niteliksiz giriş kapısı eki		Özgün	**X**
					İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama		Özgün Değil	
Kalkan Duvarı					Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki		**MÜDAHALE ÖNERİSİ**	
					Yağmur suyu iniş borusu eki		Bakım / Basit Onarım	**X**
Minare					Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi		Esaslı Onarım / Restorasyon	
Üst Örtü					Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi		**PROJE**	
Saçaklar					Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler		Var **X** Yok	

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	20.05.2022

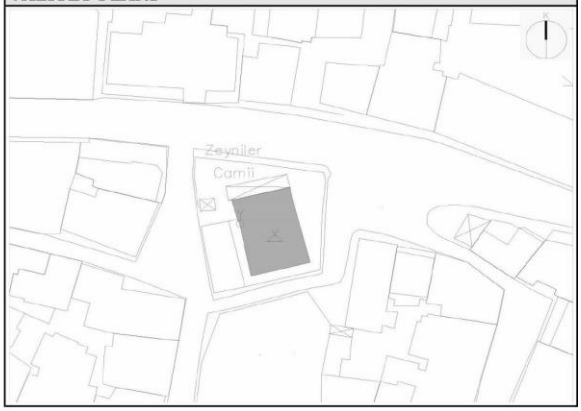
BURSA KALKAN DUVARLI MESCİTLER ENVANTERİ				ENVANTER NO: **37**
İL	**İLÇE**	**MAHALLE**	**SOKAK/CADDE**	**PAFTA**	**ADA-PARSEL**
BURSA	YILDIRIM	EMİRSULTAN	ZEYNİLER	271	230-15
ADI	**ZEYNİLER MESCİDİ**				
YAPIM TARİHİ	**YAPTIRAN**	**DÖNEM**	**KİTABE**	**TESCİL DURUMU**	**TESCİL TARİHİ**
1449	Hoca Ramazan	II. Murad	Yok	TESCİLLİ X / TESCİLSİZ	1986

KORUMA DURUMU		İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	İYİ	ÜST YAPI		İYİ	DIŞ YAPI		İYİ	İÇ YAPI		İYİ	RUTUBET		YOK
		ORTA			ORTA		X	ORTA			ORTA		X	ORTA		X	İZİ VAR
	X	KÖTÜ			KÖTÜ			KÖTÜ		X	KÖTÜ			KÖTÜ			ÖNEMLİ

FOTOĞRAF

VAZİYET PLANI

FİZİKİ ÖZELLİKLER

	YAPI MALZEMESİ	DUVAR ÖRGÜ DÜZENİ	ÖRTÜ ELEMANI	ÖRTÜ MALZEMESİ
YAPI BÖLÜMÜ				
HARİM BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Kubbe	Kurşun
MEDHAL BÖLÜMÜ	Moloz Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 2 sıra taş	Ayna Tonoz/ Kubbe	Kurşun
KALKAN DUVARI	Kesme Taş + Tuğla	2 sıra tuğla/ 1 sıra taş + 1 tuğla	Harpuşta	Kurşun

PLAN ÖZELLİKLERİ

YAPI GİRİŞİ				BAHÇE / AVLU				İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ						
Yoldan giriş				Bahçe Duvarı	X	Var			Harim Bölümü		Medhal Bölümü			
Bahçeden giriş	X					Yok		Boyut	9,20 x 9,20 m		9,25 x 4,25 m			
Aynı Kottan Merdiven ile	X			Şadırvan / WC	X	Var		Alan	85 m²		40 m²			
Giriş Terasından Kaldırımdan	X					Yok		İÇ MEKAN ELEMANLARI						
Giriş Yeri	Özgün	X		Hazire	X	Var		Özgün Mihrap			Müezzin Mahfili	X		
	Değil					Yok		Minber	X		Rahle Sekisi	X		
İkincil Giriş	Var			Müştemilat	X	Var		Vaaz Kürsüsü	X					
	Yok	X				Yok		Özgün Giriş Kapısı			Dekoratif		Var	
				İmam Evi / Dernek	X	Var		Mahfil Katı	X		Bezeme	X	Yok	

KALKAN DUVARI DÜZENLEMESİ

GİRİŞ AÇIKLIĞI	X	3 Kemerli Açıklık (Özgün)		
		2 Kemerli Açıklık		
		Tek Kemerli Açıklık		
REVAK KEMERLERİ		Açık (Özgün)	X	Metal Doğrama
	X	Kapatılmış		Ahşap Doğrama
	X	Parapet yükseltisi		PVC Doğrama
DEKORATİF ÖGELER	X	Taş + Tuğla Geometrik Yüzey Bezemesi		
	X	Tuğla Motif Örgüler (zikzak, merdiven vb.		
		Çökretme Nişleri / Kör Mihrapçıklar		
		Çini Parça Kullanımı		

CEPHE ÖZELLİKLERİ

PENCERELER		Adet	Malzeme	
	ALT SIRA PENCERELER	8		Ahşap
			X	PVC
	ÜST SIRA DIŞLIKLAR	6+3		Alçı
			X	Beton
	ÜST SIRA İÇLİKLER	6+4	X	Alçı
				Beton

KEMERLER		Tip		Malzeme	
	PENCERE KEMERLERİ	X	Teğet Kemer		Tuğla
		X	Sepet Kulpu	X	Almaşık
	REVAK KEMERLERİ	X	Penci Kemer		Tuğla
		X	Teğet Kemer		Taş
			Bursa Kemeri	X	Almaşık

SAÇAKLAR			
KUBBE SAÇAĞI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
		Taş saçak	
BEDEN DUVARI SAÇAKLARI		2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	Taş saçak	
KALKAN DUVARI SAÇAĞI		1 sıra tuğla kirpi saçak	
	X	2 sıra tuğla kirpi saçak	
		3 sıra tuğla kirpi saçak	

DERZLER			
BEDEN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	
KALKAN DUVARI		Horasan harcı	
	X	Çimento harcı	

MİNARE					
KONUMU	X	Sağ Yan Cephe		Diğer	
		Sol Yan Cephe		Yok	
KAİDE		Altıgen		Ongen	
	X	Sekizgen		Onikigen	
GÖVDE	X	Daire Form			
		Yivli Form			
ŞEREFE	X	Tuğla			
		Taş			
KORKULUK		Ferforje		Tuğla	
	X	Taş (Mermer)		Sıvalı	
KÜLAH		Sivri Form		Kurşun	
	X	Eğrisel Form		Taş	
		Diğer	X	Beton	

BOZULMALAR

	Yenileme	Tahribat	Eklenti	Kirlenme
Giriş Kapısı	X	X		
Pencereler	X			
Söveler	X			
Dışlıklar	X			
Dekoratif Ögeler	X			
Kalkan Duvarı	X			X
Minare	X			X
Üst Örtü	X			X
Saçaklar				X

NİTELİKSİZ EKLER

Revak kemerlerinin kapatılması / parapet duvarı	X
Sundurma giriş saçağı eki	X
Yapıya bitişik kapalı mekân eki	X
Yapı duvarına şadırvan eki	
Medhal bölümünde kat eki	
Niteliksiz giriş kapısı eki	X
İç mekan duvar yüzeyleri lambiri/mermer kaplama	
Yapı cephesine/önüne bilgilendirme/trafik tabela eki	
Yağmur suyu iniş borusu eki	
Niteliksiz elektrik/su/doğalgaz tesisat eklentisi	X
Yapı cephesine klima dış ünitesi eklentisi	X
Bahçe/avluda muhdes yapısal eklentiler	X

FİZİKSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	
Kısmi Değişim	X
Büyük oranda yenileme	
Yeniden Yapım	

İŞLEVSEL ÖZGÜNLÜK

Özgün	X
Özgün Değil	

MÜDAHALE ÖNERİSİ

Bakım / Basit Onarım	
Esaslı Onarım / Restorasyon	X

PROJE

Var	X		Yok	

HAZIRLAYAN:	19534007 TALHA GİRGİN	ÇALIŞMA TARİHİ:	20.05.2022

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Girgin, M. T., & Tuncer, Ö. F. (2022). Kalkan Duvarlı Mescitlerin Mimari Özellikleri ve Koruma Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *I. Uluslararası Mimarlık, Sanat ve Tasarım Sempozyumu*, (s. 29-30). Ankara.